

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI

KUR'AN KURSLARINDA YETİŞKİN KADINLARIN DİN EĞİTİMİ

Yüksek Lisans Tezi

SAFİYE SÜNGÜ

Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet Faruk BAYRAKTAR

İstanbul, 2011

Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Onay Belgesi

İLAHİYAT Anabilim Dalı DİN EĞİTİMİ Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi
SAFİYE SÜNGÜ'nün KUR'AN KURSLARINDA YETİŞKİN KADINLARIN DİN EĞİTİMİ
adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 15.06.2011 tarih ve 2011/11-14 sayılı
kararıyla oluşturulan jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak
kabul edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi : 06.10.2011...

- 1) Tez Danışmanı : PROF. DR. MEHMET FARUK BAYRAKTAR
2) Jüri Üyesi : PROF. DR. ZEKİ ARSLANTÜRK
3) Jüri Üyesi : YRD. DOÇ.DR. AYNUR URALER

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
ÖNSÖZ.....	vii
TABLO VE GRAFİK LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR	xiv
GİRİŞ.....	1
A-Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	1
B-Araştırmanın Problemleri	3
C-Araştırmanın Sınırlılıkları	4
D-Araştırmanın Yöntemi.....	4
1. Evren ve Örneklem	5
2. Uygulama	5
E-Araştırmanın Hipotezleri	6
F-Araştırmanın Planı	7
G-İlgili Yayın ve Araştırmalar	8
I.BÖLÜM.....	11
YAYGIN DİN EĞİTİMİ KURUMU OLARAK KUR'AN KURSLARI.....	11
I. TARİHTEN GÜNÜMÜZE KUR'AN ÖĞRETİMİ ve KUR'AN KURSLARI.....	11
1. Hz. Peygamberden 1924'e Kadar Olan Zaman Diliminde Kur'an Öğretimi.....	13
2. 1924'ten Günümüze Kur'an Kursları	17
II. KUR'AN KURSU ÖĞRETİCİLERİ.....	21

1.Kur'an Kursu Öğreticisinin Görevleri, Sorunları ve Kendisine Bıçılan Roller	21
2. Kur'an Kursu Öğreticisinin Nitelikleri	23
3. Yetişkin Eğitimcisinin Özellikleri	25
III.YETİŞKİNLİK, DİN VE EĞİTİM-ÖĞRETİM ÖZELLİKLERİ	26
A.YETİŞKİNLİK.....	26
1.Yetişkin ve Tanımı	26
2. Yetişkinlik Kuramları	28
B.YETİŞKİNLİK DÖNEMLERİ ve DİN	29
1.İlk Yetişkinlik dönemi özellikleri ve din	30
a.Fiziksel Özellikler.....	30
b. Psikolojik Özellikler	31
c.Sosyal Özellikler	33
d. İlk Yetişkinlik ve Din	35
2.Orta Yetişkinlik Dönemi Özellikleri ve Din	38
a.Fiziksel Özellikler.....	39
b. Psikolojik Özellikler	40
c.Sosyal Özellikler	41
d.Orta Yetişkinlik ve Din	42
3.Son Yetişkinlik Dönemi Özellikleri ve Din	43
a. Son Yetişkinlik Döneminin Fiziki, Psikolojik ve Sosyal Özellikleri	44
b. Son Yetişkinlik (Yaşlılık) ve Din	45
C.YETİŞKİNLİK VE EĞİTİM-ÖĞRETİM ÖZELLİKLERİ	48
1.Yetişkin Eğitimi	49
2.Yetişkin Din Eğitimi	49
3.Yetişkin Din Öğretimi.....	52
a) Yetişkin Eğitiminde Öğretim İlkeleri.....	52

b) Yetişkinlerin Öğrenme Özellikleri.....	54
II.BÖLÜM	57
ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ BULGULAR ve YORUMLAR.....	57
I.ARAŞTIRMAYA KATILAN YETİŞKİN KADIN ÖĞRENCİLERİN OLGUSAL DURUMLARINA İLİŞKİN BULGULAR	57
II.YETİŞKİN KADINLARIN KUR’AN KURSUNDAKİ DİN EĞİTİMİ PROGRAMLARINA KATILIMINI ENGELLEYEN DURUMLAR	66
A.KURUMDAN KAYNAKLANAN ENGELLER	66
1.Durumsal Engeller	67
2.Fiziki Mekândan Kaynaklanan Engeller	69
3.Psikolojik Engeller	72
B.KİŞİDEN KAYNAKLANAN ENGELLER.....	78
1.Fizyolojik ve Psikolojik Engeller	78
2.Sosyo-Ekonomik Engeller	80
3.Eğitim Seviyesi ve Öğrenme ile İlgili Engeller	82
III.YETİŞKİN KADINLARIN KUR’AN KURSUNDAKİ EĞİTİM ÖĞRETİM PROGRAMINA KATILIMLARINI SAĞLAMAMANIN YOLLARI.....	84
1.Yetişkin Kadınların Öğrenebileceklerinin Farkındalığının Sağlanması.....	88
2.Motivasyon (Güdüleme).....	90
IV.YETİŞKİN KADINLARIN KUR’AN KURSUNDAKİ EĞİTİM ÖĞRETİM PROGRAMINA KATILMA GEREKÇELERİ.....	100
1.Yetişkin Kadınların Kur’an Kursuna Devam Etmede Dini Amaca Ulaşma İsteği	104
2.Yetişkin Kadınların Kur’an Kursuna Devam Etmede Sosyal Amaca Ulaşma İsteği ...	105
3.Yetişkin Kadınların Kur’an Kursuna Devam Etmede Kişisel ve Bilişsel Amaca Ulaşma İsteği	107
4.Yetişkin Kadınların Kur’an Kursuna Devam Etmede Kur’an-ı Kerim’i Öğrenme İsteği	111

V.YETİŞKİN KADINLARIN KUR'AN KURSU'NDA OKUTULAN DERSLER HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELERİ	118
--	-----

1) Haftalık Ders Programı.....	119
2) Yetişkin Kadınların Kur'an Kursu'nda Okutulan Dersler Hakkındaki Düşünceleri ...	119

VI. YETİŞKİN KADINLARIN KUR'AN KURSLARI'NDA UYGULANAN YÖNTEM VE TEKNİKLER HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELERİ.....	127
---	-----

1-ANLATMA (TAKRİR) YÖNTEMİ.....	130
2-SORU-CEVAP YÖNTEMİ.....	132
3-TARTIŞMA YÖNTEMİ.....	136
4-ÖRNEK OLAY YÖNTEMİ.....	138
5-GRUP (KÜME) ÇALIŞMASI YÖNTEMİ	141
6-GÖSTERİP YAPTIRMA YÖNTEMİ	142
7-BİRLİKTE SÖYLEME YÖNTEMİ	144
8-METİN TARAMA TEKNİĞİ	144

VII. YETİŞKİN KADINLARIN KUR'AN KURSUNDAKİ EĞİTİM-ÖĞRETİM SÜRECİNDE KULLANILABİLECEK ARAÇ-GEREÇLER HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELERİ	145
---	-----

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	149
------------------------	-----

EKLER	167
-------------	-----

KAYNAKÇA	177
----------------	-----

GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyadı	: Safiye SÜNGÜ
Anabilim Dalı	: Felsefe ve Din Bilimleri
Programı	: Din Eğitimi
Tez Danışmanı	: Prof. Dr. Mehmet Faruk BAYRAKTAR
Tez Türü ve Tarihi	: Yüksek Lisans - 2011
Anahtar Kelimeler	: Kur'an Kursları, Yetişkin Kadın, Eğitim ve Öğretim

ÖZET

KUR'AN KURSLARINDA YETİŞKİN KADINLARIN DİN EĞİTİMİ

Bu araştırma; yetişkin kadınların Kur'an Kursu'ndaki eğitim-öğretim sürecindeki problemlerini, ihtiyaç ve beklentilerini tespit ederek daha verimli ve etkili eğitim-öğretim görmelerini sağlamak bu yönde çözüm ve öneriler getirmek amacıyla hazırlanmıştır. Bu amaçla hazırlanan anket 2009-2010 öğretim yılında İstanbul İl Müftülüğü, Bahçelievler, Bayrampaşa, Beyoğlu ve Fatih İlçe Müftülüklerine bağlı elli beş Kız Kur'an Kursu'nda öğretim gören yetişkin 500 kadın öğrenciye uygulanmıştır.

Anket sonuçları, SPSS 10,0 istatistiksel programında analiz edilerek yüzde ve frekans dağılımı testleri uygulanmıştır. Elde edilen bulgular çalışmanın uygulama bölümünde tablo ve grafiklerle sunulmuş, sonuç bölümünde genel bir değerlendirme yapılarak yetişkinlerin ihtiyaç ve beklentilerine cevap verebilecek şekilde daha verimli eğitim-öğretim yapılmasına ilişkin çeşitli öneriler getirilmiştir.

GENERAL INFORMATION

Name and Surname : Safiye SÜNGÜ
Main Discipline : Felsefe ve Din Bilimleri
Program : Din Eğitimi
Thesis Advisor : Prof. Dr. Mehmet Faruk BAYRAKTAR
Type and Date of Thesis : M.A. - 2011
Key Words : Quran Courses, Adult Women, Education

ABSTRACT

RELIGIOUS EDUCATION OF ADULT WOMEN IN QURAN COURSES

This research is prepared for the purpose of providing the adult women in Quran courses with more efficient and effective education by determining their problems, needs and expectations in the education process. The survey which was prepared for this purpose was applied to 500 adult female students in 2009-2010 education period in Quran Courses of Bahçelievler, Bayrampaşa, Beyoğlu and Fatih District Müftisand İstanbul City Mufti.

The results of the survey was analyzed statistically in SPSS 10.0 software by applying percentage and frequency distribution tests. At the application part of the research the findings are presented by using tables and graphics. In the results section, after making a general evaluation, various suggestions have been listed in order to make efficient education activities possible to fulfil the needs and expectations of the adult students.

ÖNSÖZ

Her Müslüman'ın, dini vecibelerini yerine getirebilecek kadar Kur'an okuması veya ezberlemesi, kendisini Müslüman olarak değerlendirebilecek şekilde dini bilgi edinmesi görevidir. İslâm inancına göre eğitim "beşikten mezara kadar devam eden bir süreç" olarak değerlendirilir. İslâm Peygamberi Hz. Muhammed'e peygamberlik vazifesi, yetişkinlik dilimi olarak değerlendirilen 40 yaşında verilmiştir. Hz. Paygamber'e yol arkadaşlığı yapan sahabe, ileri yaşlarına rağmen öğrenme ve öğretme etkinliklerini sürdürmüşlerdir. Hz. Peygamber'den günümüze kadar din eğitimi pek çok kurum vasıtasıyla gerçekleştirilmiştir.

Günümüzde yetişkin kadınların din eğitimi ve öğretimi yaptıkları kurum Kur'an Kursları'dır. Yetişkinlerin zamanlarının değerli olduğu, problemlerini çözme noktasında ihtiyaç hissettikleri din eğitimini almak istedikleri göz önünde bulundurulduğunda, Kur'an Kursları'ndaki din eğitimi ve öğretiminin nitelikli olması kaçınılmaz olacaktır.

Nitelikli eğitim-öğretim için yetişkinlerin fizyolojik, psikolojik ve sosyal özelliklerinin bilinmesi, ihtiyaç ve problemlerinin tespit edilmesi gerekmektedir. Yetişkin din eğitim-öğretimini gerçekleştiren Kur'an Kursu öğrencilerinin, yetişkinleri tanımadıkları, kurs eğitim-öğretime başladığında sayıca fazla olan yetişkin kadınların biraz devam ettikten sonra kursu terk etmelerinin sebeplerini bilemedikleri noktasındaki serzenişleri benim bu çalışmayı yapmamın temel nedeni olmuştur.

Öncelikle din eğitimi bilim dalı hocalarıma teşekkür ediyorum. Tezin temel öğelerini oluştururken ve anket çalışmamda içten yardımlarını esirgemeyerek rehberlik yapan hocam Prof. Dr. Zeki Arslantürk Beyefendi'ye, tezimi titizlikle inceleyerek yapıcı tenkitleriyle olgunlaşmasını sağlayan danışman hocam Prof. Dr. Mehmet Faruk Bayraktar Beyefendi'ye, tezin savunmasında jüri üyeliğini kabul etme nezaketinde bulunan hocam Yrd. Doç. Dr. Aynur Uraler Hanımefendi'ye teşekkür ediyorum. Ayrıca, eğitim hayatım boyunca beni destekleyen anneme ve babama, tezi hazırlarken maddi-manevi fedakârlıklarını esirgemeyen oğluma, gelinime, kızıma, tezimi redakte eden ve teknik hazırlığını yapan kardeşim Hasan Zafer Sağdıç'e teşekkür ediyorum.

Safiye Süngü

TABLO VE GRAFİK LİSTESİ

- Tablo ve Grafik 1** : Deneklerin Yaşa Göre Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik
- Tablo ve Grafik 2** : Deneklerin Mezun Oldukları Okullara Göre Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik
- Tablo ve Grafik 3** : Deneklerin Medeni Durumlarına Göre Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik
- Tablo ve Grafik 4** : Araştırmaya Katılan Deneklerin Doğdukları Bölgeye Göre Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik
- Tablo ve Grafik 5** : Araştırmaya Katılan Deneklerin Doğdukları Yere Göre Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik
- Tablo ve Grafik 6** : Araştırmaya Katılan Deneklerin Hayatlarının Büyük Bölümünün Geçtiği Yere Göre Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik
- Tablo ve Grafik 7** : Araştırmaya Katılan Deneklerin Ekonomik Durumlarına Göre Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik
- Tablo ve Grafik 8** : Deneklerin Ailelerinin Dinin Namaz, Oruç vb. Gereklerini Yerine Getirme Durumuna Göre Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik
- Tablo ve Grafik 9** : Araştırmaya Katılan Deneklerin Ailelerinin Kur'an Okumasını Bilme Durumuna Göre Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik
- Tablo ve Grafik 10** : Deneklerin Kur'an Kursu'ndaki Eğitim-Öğretime Katılmalarını Engelleyen Faktörlere Verdikleri Cevapları Gösterir Tablo ve Grafik
- Tablo ve Grafik 11** : Araştırmaya Katılan Deneklerin "Bulunduğunuz Kurstaki Fiziki Ortam Sizce Yeterli mi?" Sorusuna Verdikleri Cevaplara Göre Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafikler

- Tablo ve Grafik 12** :Deneklerin Kur'an Kursundaki Arkadaşlarıyla İletişim Düzeylerine Göre Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik
- Tablo ve Grafik 13** : Deneklerin Kur'an Kursuna Öğretim Süresince Devam Etme İsteğinde Arkadaşının Rolünün Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik
- Tablo ve Grafik 14** : Deneklerin Kur'an Kursu'ndaki Bir Arkadaşının Yardıma İhtiyacı Olduğundaki Tavrının Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik
- Tablo ve Grafik 15** : Deneklerin Kur'an Kursu'ndaki Dersi Öğrenmede Arkadaşının Etkisinin Dağılımı ve Grafiği
- Tablo ve Grafik 16** : Deneklerin Kur'an Kursuna Devam Etmelerinden Duydukları Mutluluk Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik
- Tablo ve Grafik 17** : Deneklerin Kur'an Kursundaki Eğitim-Öğretim sonunda kendisindeki ve Aile Hayatındaki Değişikliklerin Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik
- Tablo ve Grafik 18** : Deneklerin Harcama Durumlarına Göre Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik
- Tablo ve Grafik 19** : Deneklerin Boş Zaman Değerlendirme Durumlarını Gösterir Tablo ve Grafikler
- Tablo Ve Grafik 20** : Deneklerin Okuduğu Kitap Türlerini Gösterir Tablo ve Grafikler
- Tablo Ve Grafik 21** : Deneklerin Gazete Okuyup Okumama Durumlarının Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik
- Tablo ve Grafik 22** : Deneklerin Kur'an Kursundaki Eğitim-Öğretime Katılmadan Önceki Dini Bilgi Durumlarının Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik

- Tablo ve Grafik 23** : Deneklerin Kur'an Kursundaki Eğitim Öğretime Katılmadan Önceki Kur'an Okuyabilme Durumlarının Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik
- Tablo ve Grafik 24** : Araştırmaya Katılan Deneklerin Kur'an Kursundaki Eğitim-Öğretime Katılmadan Önceki Farz İbadetlerini Yerine Getirme Durumlarını Gösterir Tablo ve Grafikler
- Tablo ve Grafik 25** : Araştırmaya Katılan Deneklerin Yaşın Artmasıyla Dinin Anlamındaki Değişime Göre Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik
- Tablo ve Grafik 26** : Araştırmaya Katılan Deneklerin Kur'an-ı Kerim Öğrenmede Ve Dini Bilgi Elde Etmede Kur'an Kursunu Tercihlerine Göre Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik
- Tablo ve Grafik 27** : Araştırmaya Katılan Deneklerin Dinin Gereklerini Yerine Getirmek İçin Tercihini Gösterir Tablo ve Grafik
- Tablo ve Grafik 28** : Araştırmaya Katılan Deneklerin Ruhani Gelişimine Katkı Sağlama Durumuna Gösterir Tablo ve Grafik
- Tablo ve Grafik 29** : Araştırmaya Katılan Deneklerin Toplumun Müslüman Kimselerden beklentisini Yerine Getirme Durumunu Gösterir Tablo ve Grafik
- Tablo ve Grafik 30** : Araştırmaya Katılan Deneklerin Topluma Hizmette Bulunabilmek İçin Kur'an Kursu'nu Tercih Etme Durumunu Gösterir Tablo ve Grafik
- Tablo ve Grafik 31** : Araştırmaya Katılan Deneklerin Yeni Arkadaşlarla Karşılaşmak İsteğiyle Kur'an Kursu'ndaki Eğitim-Öğretimi Tercih Etmesini Gösterir Tablo ve Grafik

Tablo ve Grafik 32 : Araştırmaya Katılan Deneklerin Toplumda Saygınlık Kazanmak İçin Kur'an Kursu'ndaki Eğitim-Öğretimi Tercih Etmesini Gösterir Tablo ve Grafik

Tablo ve Grafik 33 : Araştırmaya Katılan Deneklerin Bilgi ve Kültürlerini Artırmak İçin Kur'an Kursu'ndaki Eğitim-Öğretimi Tercihini Gösterir Tablo ve Grafik

Tablo ve Grafik 34 : Araştırmaya Katılan Deneklerin Zihnini Meşgul Eden Konulara Cevap Bulmak İçin Kur'an Kursu'ndaki Eğitim-Öğretimi Tercihini Gösterir Tablo ve Grafik

Tablo ve Grafik 35 : Araştırmaya Katılan Deneklerin Ev Toplantılarında "Yasin" Suresini Okuyabilmek İçin Kur'an Kursu'ndaki Eğitim-Öğretimi Tercihini Gösterir Tablo ve Grafik

Tablo ve Grafik 36 : Araştırmaya Katılan Deneklerin Ev Toplantılarında Dua Yapabilmek İçin Kur'an Kursu'ndaki Eğitim-Öğretimi Tercihini Gösterir Tablo ve Grafik

Tablo ve Grafik 37 : Araştırmaya Katılan Deneklerin Boş Zamanını Değerlendirmek İçin Kur'an Kursu'ndaki Eğitim-Öğretimi Tercihini Gösterir Tablo ve Grafik

Tablo ve Grafik 38 : Araştırmaya Katılan Deneklerin Ev ve İş Hayatının Tek Düzelighinden Kurtulmak İçin Kur'an Kursu'ndaki Eğitim-Öğretimi Tercihini Gösterir Tablo ve Grafik

Tablo 39 : Araştırmaya Katılan Deneklerin En Çok "Evet" Dedikleri Tercihlerden Geriye Doğru Sıralaması

Tablo ve Grafik 40 : Deneklerin Kur'an Okumasını Öğrenme İle İlgili Olarak Kur'an Kursu'na Devam Etme Amacını Gösterir Tablo ve Grafik

- Tablo ve Grafik 41** : Deneklerin Kur'an-ı Kerim'in Bazı Sûre ve Ayetlerini Ezberleme, Dua Öğrenme İle İlgili Olarak Kur'an Kursu'na Devam Etme Amacını Gösterir Tablo ve Grafik
- Tablo ve Grafik 42** : Deneklerin, Bazı Surelerin Muhtevası Hakkında Bilgi Edinme İle İlgili Olarak Kur'an Kursu'na Devam Etme Amacını Gösterir Tablo ve Grafik
- Tablo ve Grafik 43** : Deneklerin Kur'an'ı Anlayarak Hayata Geçirme İle İlgili Olarak Kur'an Kursu'na Devam Etme Amacını Gösterir Tablo ve Grafik
- Tablo ve Grafik 44** : Deneklerin Kur'an Kursu'nda İlk Sırada Öğrenmek İstedikleri Derse Göre Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik.
- Tablo ve Grafik 45** : Deneklerin Kur'an Kursunda 2. Sırada Öğrenmek İstedikleri Derse Göre Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik.
- Tablo ve Grafik 46** : Deneklerin Kur'an Kursunda 3. Sırada Öğrenmek İstedikleri Derse Göre Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik
- Tablo ve Grafik 47** : Deneklerin Kur'an Kursunda 4. Sırada Öğrenmek İstedikleri Derse Göre Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik
- Tablo ve Grafik 48** : Deneklerin Kur'an Kursunda 5. Sırada Öğrenmek İstedikleri Derse Göre Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik.
- Tablo ve Grafik 49** :Deneklerin Öğrenmeyi Öğretmenin Anlattıklarıyla Gerçekleştirmeyi Tercih Etme Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik
- Tablo ve Grafik 50** : “Öğrenci Öğretmene Eleştirel Soru Sorabilme” Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik
- Tablo ve Grafik 51** : Öğrenci, Öğretmen Ve Arkadaşları İle Din Konusunda Tartışma Yapabilme Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik

Tablo ve Grafik 52 : Öğrencilerin Konuyu Örnek Olay İle Daha İyi Anlama Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik

Tablo ve Grafik 53 : Öğrencilerin Konuların Resimle Anlatılmasını Tercih Etme Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik

Tablo ve Grafik 54 : Öğrencilerin Kur'an Kursuda Takip Ettiğiniz Ders Kitapları Hakkındaki Düşüncelerini Gösterir Tablo ve Grafik

KISALTMALAR

a.g.e.	adı geçen eser
a.g.m.	adı geçen makale
a.g.t.	adı geçen tez
a.g.teb.	adı geçen tebliğ
AÜAÖF	Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi
AÜEF	Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi
AÜİF	Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Bkz.	Bakınız
Çev.	Çeviren
Dem	Değerler Eğitim
DİB	Diyanet İşleri Başkanlığı
İBAV	İlahiyat Bilimleri Araştırma Vakfı
İSAV	İslami İlimler Araştırma Vakfı
İÜSBE	İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
MÜİF	Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
MÜİFV	Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı
MÜSBE	Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
OMÜSBE	On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
s.	sayfa
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı

UÜİF Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

vb. Ve benzeri

Yay. Yayıncılık ve yayınları

GİRİŞ

A- Araştırmanın Amacı ve Önemi:

Eğitimin nihai hedefte işlevi, bireylerin bedensel, psikolojik ve toplumsal yönlerden bir bütün olarak devamlı bir şekilde gelişmeleri ve topluma aktif uyum sağlayabilecek mutlu, üretken kişiler olarak yetişmelerine ortam hazırlayarak yardım etmektir.¹

Ülkemizde eğitim faaliyetleri örgün ve yaygın eğitim olmak üzere iki sahada yürütülmektedir. Din eğitimi faaliyetleri de iki sahada yürütülmektedir. Örgün din eğitimi; ilköğretim, ortaöğretim ve yüksek öğretim kurumlarını, yaygın din eğitimi ise; aile, cami, Kur'an Kursları, kitle iletişim araçlarını içine almaktadır. Örgün din eğitimi çocuklar ve gençlerin eğitimi ile ilgilenmektedir. Yaygın din eğitimi ise daha çok yetişkinlerin eğitimine yöneliktir.

Yaygın eğitim kurumu olan Kur'an Kursları ülkemizdeki İslâm Din Eğitimi kurumlarından biridir.² Bu kurumlardaki öğrencilerin büyük çoğunluğunu da yaklaşık on yıldır yetişkin kadınlar oluşturmaktadır.³ Bu durum da Kur'an Kursları'ndaki eğitim-öğretim etkinliklerinin yeniden gözden geçirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Yetişkinlik eğitiminin tarihi sürecine baktığımızda 12. Yüzyıla kadar Peygamberlerin, filozofların, din tebliğcilerinin eğitim açısından öncelikli hedef kitlesi yetişkinler olmuştur. 12. Yüzyıldan günümüze kadar ise çocuk eğitimi etkindir. 17.yüzyılda ergenlik ve gençlikle ilgili çalışmalar yapılmaya başlanmış, 20.yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren de yine yetişkin eğitimi ile ilgilenilmiştir. Yetişkin din eğitimi ise 1980'lerden beri gelişmeye başlamıştır. Ülkemizde de yetişkin din eğitimi ile ilgili araştırmalar 1990'lı yıllardan itibaren üzerinde biraz daha fazla durulmaya başlanılmıştır.⁴

¹ Binnur Yeşilyaprak, Eğitimde Rehberlik Hizmetleri, Ankara: Nobel Yay., 2007, s.3

² M.Şevki Aydın, Bir Din Eğitimi Kurum Olarak Kur'an Kursları, Ankara: 2008, s.22

³ Bkz.,Ek,2

⁴ Mustafa Köylü, Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi, İstanbul: Dem Yay., 2004, s.28

Araştırmanın temel amacı, yetişkin kadınların Kur'an Kursları'ndaki din eğitimi-öğretimi etkinliklerine katılımını engelleyen durumların belirlenip, onların niçin din eğitimi almak istediklerin anlayarak bu faaliyetlere iştiraklerini sağlamak için neler yapılabileceğini tespit etmektir.

Günümüzde sürekli ve hızla değişen yaşam tarzının varlığı, bilim ve teknolojinin gelişmesiyle birçok yeniliklerin ortaya çıkması, insanların çocukluk ve gençlik dönemlerindeki öğrendikleri bilgilerin çoğunu hayat boyu kullanmalarını imkânsızlaştırmaktadır. Dolayısıyla yetişkinlik dönemindeki eğitim de kaçınılmaz olmaktadır.

Yetişkinlik döneminde insanın yaşamında, fiziksel ve psikolojik özellikleri ile sosyal kabulünde değişiklikler ortaya çıkmaktadır. Yetişkinin bu değişikliklerle baş edebilmesi için din konusunda bilgi edinmesi zorunludur. Çocukluk ve gençlik dönemindeki alınan dini bilgilerin hayatın hızlı değişiminden dolayı yaşam boyu kullanılması da neredeyse imkânsızlaşmaktadır. Bu açıdan din ile ilgili öğrenim ihtiyacı yetişkinlik döneminde de devam etmektedir.⁵

Yaşam boyu din eğitimi açısından baktığımızda, insanın din ile ilişkileri, dini inanç, tutum ve davranışları hayat boyu devam etmektedir. Genellikle çocukluk ve gençlik dönemi, dini inançlar, dini tutumlar ve dini değerlerin benimsendiği ve elde edildiği bir zaman dilimidir. İlk ve orta yetişkinlik dönemi ise geliştirildiği ve kuvvetlendirildiği bir evredir. İleri yetişkinlik yılları da, dinin birey üzerinde sonuçlarının en yoğun biçimde görüldüğü bir dönemdir. Bu açıdan din eğitiminin "beşikten mezara kadar devam eden bir süreç" olması gerekmektedir.⁶ Diğer taraftan dinin pek çok emir ve yasakları, çocuklardan daha çok yetişkinleri ilgilendirmektedir. Dolayısıyla her Müslüman'ın dini görevlerini yerine getirebilecek kadar bilgi sahibi olması dini bir zorunluluktur.⁷ Bunun yanında Kur'an'ın ilk emrinin "Oku"⁸ olduğu, Hz. Peygamber'in de sürekli "Ya Rabbi ilmimi artır"⁹ şeklinde dua ettiği

⁵ Cemal Tosun, "Yetişkinler Din Eğitimi Mahiyeti, İmkânları ve Problemleri", Din Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 2000, s.178

⁶ M.Akif Kılavuz, "Kur'an Kursları ve Yetişkin Din Eğitimi", Etkili Din Öğretimi, İstanbul: TDV Yay., 2010, s.122

⁷ Hasan Dam, Yetişkinlerin Din Eğitimi, Samsun: Yayınlanmamış Doktora Tezi, OMÜSBE,2002,s.3

⁸ Kur'an: Alak, (96/1)

⁹ Kur'an: Taha, (20/114)

düşünüldüğünde de din eğitiminin yaşam boyu devam etmesi gereken bir süreç olduğu görülmektedir.

Yetişkinlerin din eğitimi almaları kendileri için olduğu gibi çocuklarının da dini tutum, davranış ve değerlerini benimseyebilmesi için elzemdir. Çocuğun ilk eğitim kurumu ailedir. Ailedeki sosyal, kültürel, ekonomik ve dini yapının şekillenmesinde anne-babanın içerisinde bulunduğu durumun ve sahip olduğu birikimin belirleyici unsur olduğu inkâr edilemez bir gerçektir.¹⁰ Dolayısıyla çocuğun dini tutum geliştirmesinde anne-babanın örnekliliği önemlidir. Bunun gerçekleştirilebilmesi için özellikle annenin din eğitimi alması önem arz etmektedir.

Ülkemizde yetişkin kadınların din eğitimi ihtiyaçlarını karşılayan düzenli yaygın din eğitimi kurumlarından biri de Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı Kur'an Kursları'dır. Yetişkin kadınlar hiçbir zorlamaya maruz kalmadan kendi istekleriyle bu kurumlara gelip gerekli dini vecibelerini yerine getirebilecek dini bilgilerini alarak hem kendisi hem de toplumun huzur ve mutluluğuna katkıda bulunmaktadır.

Bu değerlendirmeler göz önüne alındığında araştırmanın önemi daha iyi anlaşılabacaktır.

B- Araştırmanın Problemleri

Yapılan eğitim-öğretim faaliyetlerinin etkili, verimli olabilmesi ve amacına ulaşmasında; eğitim verilen kişinin içinde bulunduğu gelişim döneminin iyi tanımlanması, buna yönelik programların tasarlanması, yöntem ve tekniklerin geliştirilmesi, araç-gereç ve eğitim materyallerinin hazırlanması, eğitim yöntem ve tekniklerinin geliştirilmesi, program değerlendirilmesinin yapılması, eğitim ortamının ve faaliyetlerinin buna göre düzenlenmesi büyük önem arz etmektedir.

Yetişkin din eğitiminin temelde iki sorununun olduğunu söylemek mümkündür: 1) Yetişkin Din eğitimi faaliyetlerine gereken önemin verilmemesi. 2)

¹⁰ İsmail Sağlam, Çocuk ve İbadet, İstanbul: Düşünce Kitabevi Yayınları, 2003, s.240

Yapılan faaliyetlerde yetişkinlerin gelişim özelliklerinin, öğrenme gereksinimlerinin dikkate alınmaması.¹¹

Bu araştırmada problem, yetişkin kadınların dini eğitim alabilecekleri yaygın eğitim kurumu olan Kur'an Kursları'nı, yetişkin din eğitimi bakış açısıyla değerlendirmek ve bu kurumlardaki hizmetin verimini artırmak için gereken prensipleri ortaya koymaktır.

C- Araştırmanın Sınırlılıkları

Ülkemizdeki Kur'an Kursları'nda 2009-2010 öğretim yılında yaklaşık 272.000 kadın öğrenci eğitim-öğretim görmektedir. Bunun %82'sini 20 yaş ve üzeri yetişkin kadınlar oluşturmaktadır.¹² Hepsi ile anket çalışması yapmamızın imkânsızlığı nedeniyle araştırmamız İstanbul İl Müftülüğü bünyesindeki Bahçelievler, Bayrampaşa, Beyoğlu ve Fatih ilçelerine bağlı Kız Kur'an Kurslarına devam eden yetişkinlere yönelik bir çalışmadır. Bu Kurslara devam eden 20 yaşın altındaki öğrenciler araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır. Araştırmamız bu dört ilçedeki Kur'an Kurslarında okuyan 20 ve daha yukarı yaşta bulunan yetişkin kadınlarla sınırlandırılmıştır.

D- Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın konusunu oluşturan birimler hakkında bilgi elde edebilmek için belge toplama (Dokümantasyon) metot ve tekniği kullanılmıştır. Öncelikle yetişkin eğitimi, yetişkin din eğitimi ve Kur'an Kursları hakkında yazılan kitaplar, makaleler, yapılan araştırmalar, akademik tezler taranmış ve güncel bilgi elde etmek için internetteki web siteleri de incelenmiştir. Ayrıca Kur'an Kursları'ndaki verimliliğin artırılması, yetişkinlerin problemlerine yönelik yapılan çalışmalara müracaat edilerek bu kurumların ve yetişkinlerin problem ve beklentilerine yönelik bilgi edinilmeye çalışılmıştır. Özellikle de yetişkinlere ders veren Kur'an Kursu öğretmenleri ile de karşılıklı fikir alış verişinde bulunulmuştur.

¹¹ Dam,a.g.t., s.1

¹² Bkz.Ek.2

Bu çalışmaların yanı sıra yetişkin kadın öğrencilere anket uygulanmıştır. Anket soruları oluşturulurken ilgili kaynaklar tarandıktan sonra konu ile ilgili uzmanların görüş ve katkıları alınarak anket geliştirilmiştir. Ankette yetişkin öğrencilerin güvenilir cevaplar verebilmeleri için kapalı uçlu sorulara yer verilmiştir. Bazı problemleri ve beklentileri tespit edebilmek için de birkaç açık uçlu soru sorulmuştur.

1- Evren ve örneklem

Araştırmanın evrenini 2009-2010 öğretim yılında Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı Kur'an Kurslarına devam eden 224.000 civarındaki yetişkin kadın öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma evrenini oluşturan tüm yetişkin kadın öğrencilere ulaşmadaki zorluktan dolayı örnekleme yoluna gidilmiştir. Örneklem "ana kütleyi temsil yeteneğine sahip, onun küçültülmüş bir modelini oluşturmak ve bu model vasıtasıyla ana kütleyi tasvire çalışmaktır."¹³

Araştırmanın ana kitlesini temsil eden örneklem; İstanbul İl Müftülüğüne bağlı Bahçelievler İlçe Müftülüğünde 16, Bayrampaşa İlçe Müftülüğünde 13, Beyoğlu İlçe Müftülüğünde 11 ve Fatih İlçe Müftülüğünde 15 Kız Kur'an Kursu olmak üzere toplam 55 Kız Kur'an Kursu oluşturmaktadır. Bu örnekleme ise küme kota örnekleme tekniği ile Bahçelievler İlçesinden 170, Bayrampaşa İlçesinden 120, Beyoğlu İlçesinden 110 ve Fatih İlçesinden 100 kişi olmak üzere toplam 500 kişi dâhil edilmiştir. Anket ve mülakatlarla elde edilen verilere dayalı sonuçlar araştırmanın ana kitlesine teşmil edilmiştir.

2- Uygulama

İstanbul İl Müftülüğü'nden gerekli izin alındıktan sonra anketin uygulanacağı İlçe Müftülükleriyle görüşülüp izin alınmış ve bu ilçelerde görev yapan Kur'an Kursu öğreticilerinin yardımıyla anketin uygulaması 2009-2010 öğretim yılında gerçekleştirilmiştir. Uygulamadan önce öğretici ve öğrencilere araştırmanın amacı ve anket formu hakkında açıklamalar yapılmıştır. İleri yaş grubunda olan ve okuma yazma güçlüğü çeken yetişkinlere öğreticiler aracılığıyla yardımcı olunmuştur. Tamamlanmamış cevapların bulunduğu 25 anket formu değerlendirme dışı bırakılmıştır.

¹³ Zeki Arslantürk, Araştırma Metot ve Teknikleri, İstanbul: Çamlıca Yay., 2008, s.102

Yetişkin kadın öğrencilere uygulanan anketlerden elde edilen verilerin amaca uygun olup olmadığı kontrol edilerek tasnif edildikten sonra bilgisayara kodlanmıştır. Anket verileri inceleme ve yorum yapabilmek amacıyla SPSS 10,0 programı ile değerlendirilmiştir. Verilerin analizinde yüzde ve frekans dağılımı testleri uygulanmıştır.

E- Araştırmanın Hipotezleri

1. Yetişkin kadınların dini değerleri benimsemesinde ailede dinin gereklerinin yaşanır olmasının etkisi vardır.
2. Yetişkin kadınların Kur'an Kursu'ndaki eğitim-öğretime devam etmemelerinde günlük ders saatinin fazla olmasının, diplomalarının olmayışının, sekiz aylık sürenin uzun olmasının etkileri vardır.
3. Yetişkin kadınlar eğitim görecekları ortamın temiz, uygun aydınlatılmış, iyi bir ses düzeni oluşturulmuş, ders masa ve sandalyelerinin fiziksel ve psikolojik durumlarına uygun olmasını istemektedirler.
4. Yetişkin kadınların Kur'an Kursu'ndaki eğitim öğretime katılmalarında arkadaşlık ilişkilerinin rolü vardır.
5. Yetişkin kadınların boş zamanlarını iyi değerlendirmeleri, kitap ve gazete okuma alışkanlıkları Kur'an Kursu'ndaki eğitim-öğretime katılmalarını kolaylaştırmaktadır.
6. Yetişkin kadınlar, Kur'an Kursu'ndaki eğitim ve öğretime katılmadan önce de dinin gereklerini kısmen yerine getirmektedirler.
7. Yetişkin kadınlar, yaşlarının ilerlemesiyle dinin önem ve anlamında bir değişme olduğundan Kur'an Kursu'ndaki eğitim-öğretime katılmak istemektedirler.
8. Yetişkin kadınlar, Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı Kur'an Kursları'nda öğretim görmeyi; resmi bir kurum olması ve bilgileri en doğru kanaldan öğrenecekleri düşüncesiyle tercih etmektedirler.
9. Yetişkin kadınlar, Kur'an Kursu'na sosyal amaca ulaşma ve bireysel gelişme isteğinden daha çok dini amaca ulaşma isteği ile devam etmektedirler.

10. Yetişkin kadınlar, Kur'an Kursu'na, bazı sure ve duaları ezberleyip, manalarını öğrenme ve Kur'an-ı Kerim'i anlayarak hayata geçirme amacıyla devam etmektedirler.

11. Yetişkin kadınların, Kur'an Kursu'nda ilk sırada öğrenmek istedikleri ders Kur'an-ı Kerim dersi, ikinci sırada ibadet, üçüncü sırada İtikat dersidir.

12. Kur'an Kursu'na devam eden yetişkin kadınlar, öğreticilerin derste anlatım yöntemi, örnek olay inceleme yöntemi ve konuların resimle anlatılmasını istemektedirler.

13. Kur'an Kursu'na devam eden yetişkin kadınlar, derslerde öğreticiye din konusunda eleştirel sorular sorabilmeyi ve dini konularda tartışmalar yapabilmeyi istemektedirler.

14. Kur'an Kursu'na devam eden yetişkin kadınlar, derslerin anlatımında faydalandıkları ders kitaplarının faydalı olduğunu ifade etmektedirler.

15. Kur'an Kursu'na devam eden yetişkin kadınlar, teknolojinin sunduğu imkânlardan yararlanmak istemektedirler.

F- Araştırmanın Planı

Araştırma, giriş ve sonuç bölümleri hariç iki bölümde ele alınacaktır. Birinci bölüm "Yaygın Din Eğitimi Kurumu Olarak Kur'an Kursları" başlığı altında olup, bu bölümde öncelikle Tarihten Günümüze Kur'an Öğretimi Ve Kur'an Kurslarının tarihsel ve günümüzdeki işlevi açıklanacaktır. Ardından bu kurumda görev yapan Kur'an Kursu öğreticilerinin eğitim durumları, sorumlulukları, nitelikleri ve yetişkin din eğitimcisi olarak hangi özelliklere haiz olmaları gerektiği belirlenmiştir. Son olarak yetişkinliğin tanımı yapıp yetişkinlik dönemleri, özellikleri ve din, tafsilatlı olarak incelenecek, yetişkin; eğitimi, din eğitimi, öğretim ilkeleri, öğrenme özellikleri ve öğrenme şekilleri konu edilecektir.

İkinci bölüm "Araştırma İle İlgili Bulgular ve Yorumlar" başlığını taşımaktadır. Elde edilen bulgular; örneklem grubunun olgusal durumuna ilişkin bulgular, yetişkin kadınların Kur'an Kursu'ndaki din eğitimi etkinliklerine katılımını

engelleyen durumlar ve bu eğitim-öğretime katılımlarını sağlamanın yolları, eğitim-öğretim faaliyetlerine katılma istekleri, Kur'an Kursu'nda okutulan dersler, uygulanan yöntem ve teknikler, kullanılan araç-gereçler hakkındaki düşünceleri, tablo, grafik ve yorumlarla sunulacaktır.

G- İlgili Yayın ve Araştırmalar

Ülkemizde Kur'an Kursları ile ilgili bazı araştırmalar yapılmasına rağmen yetişkin din eğitimi bakış açısıyla bu kurumlarla ilgili gerçekleştirilen bir araştırma mevcuttur.

M.Akif Kılavuz, "Kur'an Kursları'nda Yetişkin Din Eğitimi" adlı çalışmasında yetişkinlikle ilgili teorik bilginin yanında Bursa ilindeki 3 ilçede yaptığı anket uygulaması ile Kur'an Kursları'ndaki eğitim-öğretim sürecinde yetişkinlerin problem ve beklentilerini ortaya koymaya çalışmış. Ayrıca 2004 yılında uygulamaya konulan Kur'an Kursları öğretim programının amacına yönelik Kur'an Kursu Öğretim programı, yöntem ve teknikler hakkında bilgi vermeyi hedeflemiştir.¹⁴

M.Faruk Bayraktar, "Eğitim Kurumları Olarak Kur'an Kursları Üzerine Bir Araştırma". Bu araştırma ilk sayılabilecek bir çalışmadır. Çalışmada Kur'an Kursları'ndaki eğitim durumu, öğrenci ve öğreticilerin problemleri ve problemlerle ilgili düşüncelerini belirlemek üzere Kur'an Kursları'nda okuyan öğrenci ve görev yapan öğreticilere anket uygulanmıştır. Bu çalışmayla bu kurumlardaki eğitim ve öğretimin daha verimli ve yararlı hale getirilebilmesine, Kur'an Kursları'nın tanınmasına, eğitim-öğretimin iyileştirilmesi yolunda atılacak adımların hedefine ulaşmasına yardım etme düşünülmüştür.¹⁵

Mustafa Köylü, "Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi". Yetişkin din eğitimine ilişkin belki de sahasında tek sayılabilecek en önemli çalışmadır. Çalışmada yetişkin eğitiminin ortaya çıkışı, yetişkinlik dönemi gelişim özellikleri ve dini gelişim,

¹⁴ M.Akif Kılavuz, Kur'an Kursları'nda Yetişkin Din Eğitimi, İstanbul: Düşünce Kitabevi Yay., 2005

¹⁵ M.Faruk Bayraktar, Eğitim Kurumu Olarak Kur'an Kursları Üzerine Bir Araştırma, İstanbul: MÜİFAV Yay., 1992

yetişkinlik döneminde eğitim-öğretim ve ülkemizde yetişkin din eğitiminin durumu gibi konular ele alınmıştır.¹⁶

Hasan Dam, “Yetişkinlerin Din Eğitimi” adlı doktora çalışmasında yetişkinlik dönemi gelişim özellikleri, yetişkinlik dönemi eğitim ve öğretimde yetişkinlerin zekâ durumları, öğrenme ilkeleri ve eğitim-öğretimde kullanılabilecek yöntem ve teknikler hakkında teorik bilgi verdikten sonra yetişkinlerle yaptığı anket çalışmasıyla din eğitim ve öğretiminin iyileştirilmesi yolundaki çalışmalara katkıda bulunmayı hedeflemiştir.¹⁷

Yurdagül Mehmedoğlu, “Erişkin Bireyin Kendilik Bilinci” adlı çalışmasında kişideki “Ben”i kendilik adı altında incelemiş, kendiliğin özelliklerini diğer mekanizmalarla ilişkisini tespitten sonra erişkin bireyin din eğitimine öz olarak değinmiş, erişkin birey için din eğitiminin bir eğitilme biçimi olup olmayacağını tartışmış ve dinin günümüz erişkinine verebileceklerini ortaya koymaya çalışmıştır.¹⁸

Kur’an Kursları’nda Eğitim, Öğretim ve Verimlilik Sempozyumu. 1997’de yapılan ve M.Faruk Bayraktar tarafından organize edilen bu sempozyumda; Kur’an Kursları’nın tarihi, Fiziki ortamının yapısı, tarihi gelişimi içinde Kur’an öğretimi, Kur’an Kursu öğreticilerinin problemleri, Kur’an öğretiminde teşvik ve ödüllendirme, Kur’an Kursları’nda verimliliğin sağlanması ve artırılması, Kur’an Kursu öğrencilerinin yönlendirilmesi, Kur’an Kursları’nın eğitim ve kültür hayatımıza katkıları, insanımızın Kur’an Kursu’ndan beklentileri ve destekleri konuları ele alınmıştır.¹⁹

İSAV tarafından gerçekleştirilen ve M.Faruk Bayraktar tarafından organize edilen “Yetişkinlik Dönemi Eğitimi ve Problemleri” adlı ilmi çalışmada; bir yetişkin eğitim kurumu olarak Suffa, Suffa’da yapılan eğitim öğretimin günümüze yansımaları, ahilik ve yetişkinlik dönemi eğitimindeki yeri, yetişkinlik dönemi eğitimi ve öğretiminin genel özellikleri, yetişkinlerin din eğitimi programlarının plânlanması, eğitimde gönül faktörü-Mevlana örneği, yetişkin eğitim-öğretim metodu olarak sohbet, yetişkinlikte dindarlık ve arka plânı, yetişkinler ve şahsiyet terbiyesi, yetişkinlik dönemi

¹⁶ Mustafa Köylü, Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi, İstanbul: Dem Yay., 2004

¹⁷ Hasan Dam, Yetişkinlerin Din Eğitimi, Samsun: Yayınlanmamış Doktora Tezi, OMÜSBE, 2002

¹⁸ Yurdagül Mehmedoğlu, Erişkin Bireyin Kendilik Bilinci, İstanbul: Dem Yay., 2005

¹⁹ Kur’an Kursları’nda Eğitim, Öğretim ve Verimlilik Sempozyumu, (24-25 Mayıs 1997), İstanbul: 2000

eğitimine Kur'an Perspektifinden bir yaklaşım, yetişkin eğitim modeli konuları ele alınmıştır.²⁰

2002'de Kayseri'de yapılan "Kur'an Kurslarının Sorunları ve Geleceği İle İlgili Bazı Düşünceler" konulu sempozyumda; dünden bu güne kadar din görevlileri ve meslekî yeterlilikleri, din görevlisi yetiştirme sorununa öğretim programları açısından yeni bir yaklaşım, alevi köylerindeki din görevlilerinin meslekî problemleri, vaazların fonksiyonelliği, Kur'an Kursları ve geleceği ile ilgili bazı düşünceler, Din İşleri Yüksek Kurulu kararlarına fetva konseptinde bir yaklaşım, din eğitiminde yayın faaliyetlerinin önemi, karşılaşılan problemler ve çözüm yolları, yurt dışındaki din eğitimi faaliyetlerinin sorunları başlıklı konular ele alınmıştır.²¹

²⁰ Yetişkinlik Dönemi Eğitimi ve Problemleri, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2006

²¹ Yaygın Din Eğitiminin Sorunları Sempozyumu, (28-29 Mayıs 2002), Kayseri: İBAV Yay., 2003

I.BÖLÜM

YAYGIN DİN EĞİTİMİ KURUMU OLARAK KUR'AN KURSLARI

İTARİHTEN GÜNÜMÜZE KUR'AN ÖĞRETİMİ ve KUR'AN KURSLARI

Eğitim en genel anlamıyla, insanları belli amaçlara göre yetiştirme sürecidir. İnsanın çocuk, genç ve yetişkin olarak kendi toplumuyla bütünleşmesi toplum içinde etkinlik kazanması ve yetişmesi sırasında karşılaştığı bilinçli ve bilinç dışı öğrenmeler bu süreç sonunda elde edilir.²²

Eğitimin planlı, kasıtlı, programlı boyutu formel; plansız, kasıtsız, kendiliğinden gerçekleşen boyutu ise informal diye adlandırılmaktadır. Formel Eğitim, örgün ve yaygın diye ikiye ayrılmaktadır. Örgün eğitim, belli bir yaş grubundaki bireylere okullarda düzenli olarak yapılan eğitimidir. Yaygın eğitim ise, örgün eğitim sistemine hiç girmemiş ya da herhangi bir kademesinde bulunan veya bu kademelerde çıkmış kişilere gerekli bilgi-beceri ve davranışları kazandırmak için örgün eğitimin yanında veya dışında onların, ilgi, istek ve yetenekleri doğrultusunda, ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişmelerini sağlayıcı nitelikte, çeşitli süre ve düzeylerde yaşam boyu yapılan eğitim, öğretim, rehberlik ve uygulama etkinliklerinin tümüdür. Yaygın eğitim; ihtiyaca göre düzenlenir, zamanla ve yaşla sınırlı değildir. Programlar, süre ve içerik olarak değişiktir, yöntemleri değişkendir, toplumun bütün bireylerini içine alır, gönüllülük esasına dayanır, sürekli eğitim yollarından biridir, klasik öğretmen-öğrenci ilişkisi yoktur... gibi özelliklere sahiptir, denilmektedir.

İnformel eğitim ise, hayat içinde kendiliğinden oluşan süreçtir. Bu tür eğitim plansız, programsız, gelişigüzel olduğundan kazanılan davranışlar olumlu olduğu gibi olumsuz da olabilmektedir. Bu eğitim, belli bir mekânla sınırlandırılmadığı için oldukça geniş bir alanı kapsamakta; hatta formel eğitim alanında da kendine yer bulabilmektedir.

²² Nurettin Fidan-Münire Erden, Eğitime Giriş, Ankara: Meteksan Yay.1993,s.2

Genel eğitim için söz konusu olan bu sınıflandırma ve değerlendirmelerin tümü, din eğitimi için de geçerlidir.²³

Kişinin din eğitimi ihtiyacını, sadece örgün eğitim kurumlarıyla karşılamak mümkün gözükmemektedir. Yaşam boyu (beşikten mezara kadar) eğitim ilkesi, örgün din eğitimi kurumları yanında yaygın din eğitimi kurumlarına, yaygın din eğitimi etkinliklerine de yer verilmesini gerektirmektedir. Ülkemizde kamu alanında yaygın din eğitimi kurumu Kur'an Kursu'dur.²⁴

Öte yandan camilerde ve topluca ibadet yapılan yerlerde toplumu din konusunda aydınlatmak amacıyla yapılan öğüt niteliğindeki vaazlar ve belirli günlerde (Cuma ve Bayram) hatiplerin minbere çıkarak cemaate karşı yaptıkları bir konuşma niteliğindeki hutbelerle yaygın din eğitimi gerçekleştirilmektedir.²⁵ Ancak, yetişkin hanımların bu yaygın din eğitimi vasıtalarından çokça istifade edemedikleri gerçeği de göz önünde bulundurulduğunda hanımlar için İslâm Dini'nin öğretilerini öğrenip uygulayabilmek için gidebilecekleri kurum Kur'an Kursu'dur diyebiliriz.

Ülkemizde yaygın İslâm din eğitimi faaliyetlerini yürütmekle yükümlü kamu kurumu, Diyanet İşleri Başkanlığı'dır. Başkanlık bu görevini değişik kurum ve faaliyetlerle yerine getirmeye çalışmaktadır. Bu konuda Kur'an Kursları öne çıkmaktadır. Çünkü planlı, programlı biçimde ve belli bir pedagojik formasyona sahip öğreticiler vasıtasıyla İslâm Din Eğitimi faaliyetlerinin yürütüldüğü yaygın eğitim kurumudur.²⁶

Ülkemizde olduğu gibi diğer ülkelerde de yaygın eğitimin varlığını görmekteyiz. Örneğin, yaygın eğitim İngiltere'de 18.y.y.da gece okullarının açılmasıyla başlamıştır. Yetişkinlere İncil okumasını öğretmek, bu arada aritmetik, okuma ve yazmayı öğretmek hedef tutulmuştur.²⁷ Amerika'da da yaygın eğitime örgün eğitim kadar önem verilmektedir. Yaşam boyu eğitim anlayışıyla yaygın eğitim hizmetleri sürmektedir. 16 yaşından itibaren her yaştaki yetişkinin eğitimini sağlamak

²³ M.Şevki Aydın, s.22

²⁴ M.Şevki Aydın, s.22

²⁵ M.Faruk Bayraktar, "Yaygın Eğitimde Din Öğretimi", Cumhuriyetin 75. Yılında Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi, Ankara: Türk Yurdu Yay.,1999,s.345-354

²⁶ M.Şevki Aydın, s.25

²⁷ Demirel, a.g.e.,s.86

hedeflenmektedir. Ayrıca düzenlenen programlarla ailenin eğitim seviyesini yükseltmek ve kişiyi aile hayatına hazırlamak hedeflenmektedir.²⁸

İnsanlar, dünya üzerinde manalı bir yer işgal ettiklerine inandıklarında kendilerini mutlu hissedeceklerdir.²⁹ Mutluluk, insanların manevi değerlerini öğrenmesi, yaşaması ve yaşatması ile sağlanabilecektir. Manevi değerlerin öğrenilip yaşanması ise yaygın din eğitimi kurumu olan Kur'an Kursları'ndaki eğitim-öğretim ile gerçekleştirilebilecektir.

1-Hz. Peygamber'den 1924'e Kadar Olan Zaman Diliminde Kur'an Öğretimi

İslâm tarihi boyunca din eğitiminde Kur'an eğitimi, hep ön sırada yer almıştır. İlk vahyin insanlara "tilavet"le başladığı, "tertil" ile geliştiği ve "kıraat" ilimleriyle Kur'an okumanın İslâm tarihinde en önce teşekkül eden ilmî disiplinlerden biri olduğu bilinmektedir.³⁰

Kur'an-ı Kerim, İslâm eğitim sisteminin de ilk kaynağıdır. İslâm'da din eğitimi ve öğretimi, öncelikle Kur'an'ın öğretilmesi ile başlamıştır. Çünkü Kur'an Müslümanlar için ibadet dilidir. Namaz kılacak kadar Kur'an'ı bilmek, namazın farzlarındandır. Ayrıca Kur'an'ı bilmeden emir ve yasakların bilinmesi ve ibadetlerin yapılması mümkün olmamaktadır.³¹

Kur'an öğretimine önem verilmesinin bir başka nedeni de hem Kur'an'da hem de Hz. Peygamber'in sünnetinde Kur'an-ı Kerim'e yaklaşım ile ilgili önemli bilgilerin olmasıdır. Hz. Peygamber'in; "Allah bazı kavimleri Kur'an'la yüceltir."³² "Samimi ve Allah'ın hoşnutluğu olmak kaydıyla mümin kişi nerede Kur'an okursa oraya rahmet ve bereket yağar, melekler ve sekinet etrafı kuşatır."³³ Sözleri, Cenab-ı Hakk'ın Kur'an'daki; "Size Allah'tan hakiki bir nur ve apaçık bir kitap gelmiştir ki, Allah,

²⁸ Demirel, a.g.e., s.102

²⁹ Emine Er, Erol Güngör'ün Örgün ve Yaygın Eğitim Görüşleri, İstanbul: Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, MÜSBE, 2004, s.40-43

³⁰ Cahit Baltacı, "Türk Eğitim Sisteminde Kur'an Kurslarının Yeri", Kur'an Kurslarında Eğitim-Öğretim ve Verimlilik, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2000, s.15

³¹ Ziya Kazıcı, "Bir eğitim Kurumu Olarak Dâru'l-Kurra", Kur'an Kurslarında Eğitim-Öğretim ve Verimlilik, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2000, s.33

³² Müslim, Müsafirîn, 269

³³ Tirmizi, Kıraat, 3

rızasına uyanları onunla selamet yollarına ulaştırır, onları iradesiyle karanlıktan çıkarıp dosdoğru bir yola iletir.”³⁴ buyruğu bu önemi açıkça ifade etmektedir.

Kur'an ilk defa Hz. Muhammed'e Hira mağarasında nazil olmuş ve Cebrail'in Hz. Peygamber'e öğrettiği ilk ayetler ile Kur'an öğretimi de başlamıştır. Bu açıdan Cebrail tarafından Hz. Peygamber'e Kur'an öğretilen Hira mağarasına da bir bakıma ilk Kur'an Kursu demek mümkündür.³⁵

Hz. Peygamber, bi'setin dördüncü senesinde Sâfa tepesinin eteklerinde bulunan Benî Mahzûm kabilesinden Erkâm'ın evine gidip, hem Müslümanlara hem de kendisini dinlemek isteyenlere Kur'an okuyup öğretmekteydi. Bunu göz önünde bulundurduğumuzda ilk Kur'an öğretmeninin Hz. Peygamber olduğunu, ilk Kur'an öğretilen evin de “Dâru-l Erkâm” olduğunu söyleyebiliriz.³⁶ Bu evin İslâm tarihinde ilk eğitim-öğretim merkezi olduğu kabul edilir. İbn Sa'd Mekke'de ilk Kur'an talim eden kişinin Abdullah b. Mes'ud olduğunu kaydeder.³⁷

Hz. Peygamber Akabe bey'atından sonra Mus'ab b. Umeyr'i Medinelilere gerek Kur'an öğretmesi gerekse İslâm'ı anlatması için göndermişti.³⁸ Mus'ab b. Umeyr'in konakladığı Sa'd b. Zürene'nin evi de Medine'de ilk Kur'an öğretilen yer olma özelliğine sahiptir,³⁹denilebilir.

Hz. Peygamber Medine'ye hicretinden hemen sonra ilk iş olarak bir mescit inşa etmiştir. Oldukça basit ve sade inşa edilen bu mescitte üç mekân bulunmaktaydı. Bunlar; Mescit, Hz. Peygamber'in eş ve çocuklarının ikamet ettiği odalar ve ilk eğitim-öğretim müessesesi olan Suffa idi. Suffa, yetişkinlerin eğitildiği, esas itibariyle Kur'an'ın öğrenildiği bir mekândı.⁴⁰

³⁴ Meryem,(19/15-16)

³⁵ Bayraktar Bayraklı, Kur'an Kurslarında Eğitim-Öğretim ve Verimlilik Sempozyumu, İSAV, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2000,s.28

³⁶ Kazıcı, s.34

³⁷ Mustafa Çağrı, “Kur'an Kursları”, DİA, Ankara: TDV Yay., 2002, c.26,s.423

³⁸ Kazıcı, s.34

³⁹ M.Akif Kılavuz, Kur'an Kurslarında Yetişkin Din Eğitimi, İstanbul: Düşünce Yay., 2005, s.12

⁴⁰ M.Faruk Bayraktar, “Suffa'da Yapılan Eğitim-Öğretim ve Günümüze Yansımaları”, s.43, Yetişkinlik Dönemi Eğitimi ve Problemleri, İSAV, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2006

Suffa'da yapılan eğitim ve öğretimin daha çok yaygın eğitimin esasını ve referansını teşkil ettiğini düşünebiliriz. Onun en önemli özelliği, hür iradeye bağlı gönüllülük esasına dayanmış olmasıdır.⁴¹

Suffa yetersiz kalınca, mahallelerde de Kur'an öğretilen yerler açılmaya başlandı. İbn Sa'd hicretin 2.yılında Medineli Mahreme b. Nevfel'in evinde Kur'an öğretimine ayrılan bir bölümün "Dâru-l Kurra" (Kur'an Okunan Mekân) olarak adlandırıldığını belirtir.⁴²

İbn Hazm, Hz. Ömer döneminde hızla genişleyen İslâm topraklarının her yerinde açılan mekteplerde çocuklara Kur'an öğretildiğini bildirir. Arap olmayan milletlerin İslâm ümmetine katılmasının bir sonucu olarak Kur'an öğretimine gittikçe artan bir önem verilmiş, kurumlar yaygınlaşmış, bu sayede çeşitli ırklara mensup topluluklar bir tek ümmet olmayı başarmıştır demektedir.⁴³

Emeviler döneminden itibaren yöneticilerin çocuklarının eğitimi için saraylarda görevlendirilen ve genellikle "müeddib" denilen hocaların ilk görevleri Kur'an'ı öğretmektir. İbn Şeddâd, VII.(XIII) yüzyılda Kur'an ve Fıkıh derseleri için vakfedilen ve banisinin ismiyle anılan Şeyh Ebu Ömer Medresesi'nde on Kur'an hocasının ders verdiğini bildirir. Bazı önemli şahsiyetlerin türbeleri de birer Kur'an Okulu olarak işlev görmektedir. Eyyubî hükümdarı el-Melikü-l-Eşref'in türbesinde Kur'an Okuluna Küttab denilmeye başlanmıştır.⁴⁴

Osmanlılarda Kur'an öğretiminin çocuklar için "Sıbyan Mektepleri"nde yapıldığını görmekteyiz. Bu mektepler, kız ve erkek çocukların öğrenim görmeleri için çoğunlukla mahalle camii veya mescitlerin yanında ve bazı yerlerde kendine özgü bina olarak, hayırsever kişiler tarafından yapılan okullardır. Bu okullarda, Kur'an öğretiminin yanı sıra öğrenim esnasında Türkçe ilâhi, namaz, oruç gibi ibadetlere ilişkin

⁴¹ Ali Akyüz, "Bir Yetişkin Eğitim Kurumu Olarak Suffa" Yetişkinlik Dönemi Eğitimi ve Problemleri, İSAV, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2006, s.31

⁴² Çağrı, s.424

⁴³ Çağrı, s.423

⁴⁴ İslâm Ansiklopedisi, DİA, c.27, Ankara: TDV Yay., 2003, s.3-4

bilgilerin anlatılması gösteriyor ki bu okulların amacı her Müslüman'ın bilmesi zorunlu olan İslâm'ın şartlarını ve imana yönelik itikadi bilgileri öğretmektir.⁴⁵

Hükümdarlar ve hükümdar ailesinin ileri gelenleriyle diğer devlet erkânının yaptırdığı büyük camilerle külliyelerin de birer Sıbyan Mektebi bulunurdu. Yoksullara, yetimlere veya bütün Müslüman çocuklarına Kur'an öğretilmesi şartı bu okullarla ilgili vakfiyelerin en başında yer almaktadır. Hemen her mahalle ve köyde en az bir Sıbyan mektebi bulunmaktadır. Tanzimat ve meşrutiyet dönemlerinde bu mekteplerin yerine ibtidai mektepleri açılmış ve onların müfredat programlarına da kur'an dersi konulmuştur.⁴⁶

Ayrıca, ortaokul ve lise seviyesinde ders veren, rüştiye, idadiye ve sultaniye mektepleri ile öğretmen yetiştiren dâru-l muallimin, dâru'l muallimat programları da Kur'an dersine yer veren eğitim kurumlarıdır.⁴⁷

İhtisas seviyesindeki Kur'an ve Kıraat eğitimi ise genellikle Daru-l Kurralarda verilirdi.⁴⁸

Osmanlıların Dâru'l Kurralara büyük bir önem verdiklerini Evliya Çelebi'nin gezdiği bütün Osmanlı şehirlerinde Dâru'l Kurralardan tafsilatlı bir şekilde bahsetmesinden anlıyoruz. Evliya Çelebi; Amasya'da dokuz Dâru'l Kurra'nın varlığından söz eder. Ayrıca İstanbul, Edirne, Bursa, Erzurum gibi şehirlerde bir veya daha fazla Dâru'l Kurranın olduğunu söyler. Dâru'l Kurralardan çok sayıda hafız yetiştirmiştir.⁴⁹

Cumhuriyet ilan edildikten ve 3 Mart 1824'te kabul olunan 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu yürürlüğe girdikten sonra bütün mektep ve medreseler Maarif Vekâletname (Milli Eğitim Bakanlığına) bağlanmış ve "tek elden" yönetilmeye başlanmıştır.⁵⁰ Dâru'l Kurralar da aynı şekilde Maarif Vekâletine devredilmiştir.

⁴⁵ Yurdagül Mehmedoğlu, Tanzimat Sonrasında Okullarda Din Eğitimi, İstanbul: MÜİF Yay., s.97-99

⁴⁶ Çağrı, s.424

⁴⁷ Yurdagül Mehmedoğlu, a.g.e., s.128-194

⁴⁸ Çağrı, s.424

⁴⁹ Kazıcı, s.36-37

⁵⁰ Mustafa Öcal, "Türkiye'de Kur'an Eğitim ve Öğretiminde Görülen Gelişmeler ve Bir İcazetname Örneği", Bursa: UÜİF Dergisi, c.13,sayı,2,2004,s.86

2-1924'ten Günümüze Kur'an Kursları

Medreseler, 430 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesinden birkaç gün sonra kapatılmıştır. Buna bağlı olarak "İhtisas Medresesi" olarak değerlendirilen Dâru'l Kurralar da kapatılmıştır.⁵¹

Maarif Vekâleti, Tevhid-İ Tedrisat Kanununun 4. Maddesi gereği İmam-Hatip Mektepleri ile Daru-l fûnun'un çatısı altında bir İlahiyat Fakültesi açmıştır. Bu kurumlar Daru-l kurraların yerini alamamışlardır. Daru-l kurraların yerini alacak herhangi bir eğitim ve öğretim kurumu da açılmamıştır.⁵²

Dâru'l Kurraların kurs şekline dönüşmesi, 2 Nisan 1925'te 50 Milletvekili'nin verdiği bir takrirle "Hafız-ı Kur'an yetiştirmek üzere 10 kişi için 50 bin liralık tahsisat konulmasının" kabul edilmesi ile olmuştur. Ancak 1928'deki harf inkılâbıyla Arap harfleriyle Türkçe yazmanın yasaklanmasıyla 1929'da mevcut Kur'an Kursları kapatılmıştır.⁵³

Diyanet İşleri Başkanı Rifat BÖREKÇİ'nin Dâru'l Kurraların birer ihtisas okulu olduğu ve bunların başkanlığa bağlı olarak öğretime devam etmesi gerektiği yönündeki görüşü üzerine başkanlığın bünyesinde hizmetlerini sürdürmelerine izin verilmiştir.⁵⁴

Diyanet İşleri Başkanlığının bilgisi dâhilinde İstanbul Müftülüğü'nün 10.12.1930 tarihli tamimi ile "12 yaşından küçüklere hiçbir şey öğretilmemek, 12 yaşından büyüklere ise, sadece Kur'an-ı Kerim ile namaz sûre ve dualarını -sıkı kontroller altında- öğretebilmeleri için bazı hoca efendilere belli aralıklarla izin verilmeye başlanmıştır. Jaschke'nin ifadesine göre; bütün bu yasak ve baskılara rağmen, resmi izinli kurs merkezlerinin olmadığı yerleşim merkezlerinde ise Kur'an eğitim ve öğretimi -gayri resmi olarak- camilerde, eski medrese binalarında veya özel evlerde devam etmiştir."⁵⁵

⁵¹ Cahit Baltacı, "Cumhuriyet Döneminde Kur'an Kursları", Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, İstanbul: sayı,6, 1999,s.181-186

⁵² Öcal, a.g.m., s.87

⁵³ Baltacı, 'Türk Eğitim Sisteminde Kur'an Kurslarının Yeri', s.16

⁵⁴ Çağrı, s.424

⁵⁵ Öcal, a.g.m., s. 90

Tevhid-i Tedrisat kanunun 4. Maddesi gereğince açılan İmam-Hatip mektepleri ilgisizlik yüzünden 1929-1930 yıllarında, Daru'l fûnun İlahiyat Fakültesi de 1933'de öğrenci azlığı gerekçesiyle kapatılmıştır. Ancak Kur'an Kursları Cumhuriyet tarihi boyunca, eğitim-öğretim hayatını Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı olarak devam ettirmişlerdir.⁵⁶

Diyanet İşleri Başkanlığı 3 Mart 1924 tarih ve 429 sayılı Kanunla kurulmuş ve bu kanunun 5. Maddesindeki "Türkiye Cumhuriyeti memaliki dâhilinde bilcümle cevami ve mescid-i şerifenin ve tekaya ve zevayanın idaresine, imam-hatip, vaiz, şeyh, müezzin-kayyımların ve sair müstahdeminin tayin ve azillerine Diyanet İşleri Reisi memurdur" hükmü getirilmiştir. Bu hüküm gereğince yaygın din eğitimi ve bu hizmetleri yürütecek bütün görevlilerin tayin, nakil ve diğer işlemleri Diyanet İşleri reisliğine bırakılmıştır.⁵⁷

1925-75 yılları arasında Kur'an Kursları ile ilgili sağlıklı istatistikî bilgilerin olduğu söylenemez. Fakat bir fikir vermesi açısından Kur'an Kursu sayıları; 1930;10, 1940;28, 1950;127; 1960;301, 1970;749, 1975;1007, 1980;2610, 1990;4998, 1995;5949 2000;3119'dur. 2000 yılında bir küçülme gözlenmektedir.⁵⁸

Kur'an kurslarının 1950 yılına kadar gayeleri arasında İmam-Hatip ve Müezzin-Kayyım yetiştirmek vardı. Ancak İmam-Hatip ve Kur'an Kursu öğreticisi yetiştirmek üzere 1951-1952 öğretim yılından itibaren İmam-Hatip okullarının açılması ile Kur'an Kursları'nın açılış gayelerinde de değişiklik olmuştur.⁵⁹

1951 yılından itibaren Kur'an eğitim ve öğretimi serbest bırakılmıştır. Bir taraftan resmi izinli Kur'an Kursları'nın sayıları çoğalırken, diğer taraftan resmi olarak yapılan Kur'an öğretimine de mani olunmamıştır.⁶⁰

22 Haziran 1965 tarih ve 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri hakkında Kanun çıkarılmıştır. 633 sayılı Kanunun 7.maddesinin 3.fıkrasının

⁵⁶ Halis Ayhan, Türkiye'de Din Eğitimi, İstanbul: MÜİFAV Yay., 1999, s.474

⁵⁷ Kılavuz, a.g.e., s.13

⁵⁸ M.Faruk Bayraktar, "Kur'an Kurslarının sorunları ve geleceği ile ilgili bazı düşünceler", Yaygın din eğitiminin sorunları sempozyumu, (28-29 Mayıs 2002) Kayseri: İBAV Yay., 2003, s.200

⁵⁹ Şükrü Öztürk, "Din Eğitiminde Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Görevleri ve Sorunları", Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Türkiye'de Din Eğitimi ve Sorunları Sempozyumu, 26-27 Mayıs 2001, Adapazarı" İstanbul: Değişim Yay. s.33

⁶⁰ Öcal, a.g.m., s.91-92

(d) bendi; Kur'an Kursları'nın yönetimini Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliği yaparak yürütme görevini Diyanet İşleri Başkanlığı'na vermiştir. Diyanet İşleri Başkanlığı söz konusu görevini yerine getirmek üzere 1965 yılında "Kur'an Öğretim Kursları Özel Talimatı"nı hazırlamıştır.⁶¹

1971 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı "Kur'an Kursu Yönetmeliği"ni çıkarmış, Kur'an Kursları'nın açılış, yönetim, denetim ve çalışma usulleri belirtilmiştir. Hazırlanan bu yönetmelik, 16 Kasım 1990 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan "Kur'an Kursları Yönetmeliği"nin yürürlüğe girmesine kadar bazı maddelerinde yapılan değişikliklerle birlikte uygulanmıştır.⁶²

İsteğe bağlı olarak yapılacak din eğitim ve öğretimi kanunla düzenlenemeyince, hükümet, "Kur'an Kursları Yönetmeliği"nde akşam kursları, hafta sonu ve yaz kursları, camilerde Kur'an öğretimi kurslarının esasları belirlemiştir. "Okulların tatil olduğu hafta sonlarında veya yaz aylarında, ilköğretimin 5.sınıfını tamamlayan öğrenciler için kanuni temsilcilerinin isteğine bağlı olarak Kur'an-ı Kerim'i ve Meali'ni öğrenebilmeleri ve dini bilgilerini geliştirebilmeleri amacıyla kurslar düzenlenir. Kurs binaları, hafta sonu ve yaz tatillerinde Müftülüklerce açılacak bu kurslara tahsis edilir."

Kayıt şartlarını düzenleyen 15.maddenin (b) fıkrası ise şöyledir: "İlköğretimin 5.sınıfının geçildiğini gösteren karnenin okul yönetimince onaylanmış örneğini vermek (İlköğretim çağını geçmiş olanlardan Türkçe okur-yazar olanlar)" suretiyle kurslara kayıt ve kabul edilirler. 1990 tarihli yönetmelikte yapılan bu değişiklik, isteğe bağlı din eğitimi Diyanet İşleri Başkanlığı'na (tatil günleriyle sınırlı olmak şartıyla) bırakılmıştır.

Danıştay Sekizinci Dairesi, kendisine yapılan başvuru üzerine, "Önceden 5 yıllık temel eğitimi tamamlayanlar katıldığına göre ve şimdi temel eğitim 8 yıla çıktığına göre bundan sonra kurslara bu eğitimi tamamlayanlar katılabilir. Aksi durum 8 yıllık temel eğitimin ruhuna ters düşer" gerekçesiyle, beşinci sınıfları bitiren öğrencilerin kurslara kayıt olmasını ve öğrencilerin sağlığı bozulur, eğitimlerini engeller

⁶¹ Kılavuz, a.g.e., s.13

⁶² Ayhan, a.g.e., s.484

gerekeciyle hafta sonları kurslardaki Kur'an öğretimini de 2.2.1998 tarihinde iptal etmiştir.⁶³

1999 yılında ise 22.6.1965 tarihli ve 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kurulu ve Görevleri Hakkında Kanun'a bir ek madde yapılmıştır:

EK MADDE 3: "İlk ve Ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu Din kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersleri dışında, Kur'an-ı Kerim ve Meali'ni öğrenmek, hafızlık yapmak ve dini bilgiler almak isteyenlerden ilköğretimi bitirenler için, Diyanet İşleri Başkanlığınca Kur'an Kursları açılır. Bu kurslardaki din eğitim ve öğretimi kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcilerinin talebine bağlıdır. Ayrıca ilköğretimin 5.sınıfını bitirenler için tatillerde ve Milli Eğitim Bakanlığının denetim ve gözetiminde yaz Kur'an Kursları açılır. "

"Kur'an Kursları'nın açılış, eğitim-öğretim ve denetimleri ile bu kurslarda okuyan öğrencilerin barındığı yurt veya pansiyonların açılış ve çalışmalarına dair hususlar yönetmelikle düzenlenir."⁶⁴

Kanunun bu maddesine ve ilgili diğer maddelere dayanılarak 2000 yılında hazırlanan Kur'an Kursları Yönetmeliğinde ise "Kayıt için gerekli belgeler" olarak şu ifadeler yer verilmiştir:

Madde:9 Kursa kayıt olacaklardan:

Dilekçe eşliğinde; "İlköğretimi bitirdiğini gösteren belgenin aslı veya onaylanmış örneği, yaz Kur'an Kursları için ise, İlköğretimin 5.sınıfını geçtiğini gösteren karnenin okul yönetimince onaylanmış örneği" istenir.⁶⁵

Özellikle 8 yıllık kesintisiz zorunlu öğretime geçildikten sonra Kur'an Kursları'na kayıtlı öğrencilerin büyük bir kısmını yetişkinlerin oluşturduğu görülmektedir. Yetişkinlerin büyük çoğunluğunun bayan olması, erkek öğretici sayısının azalıp bayan öğretici sayısının çoğalması sonucunu doğurdu. Bazı illere atanan

⁶³ Ayhan, a.g.e., s.501-502

⁶⁴ Diyanet İşleri Başkanlığı Kurulu ve Görevleri Hakkında Kanuna bir ek Madde Eklenmesine Dair Kanun. 5 Ağustos 1999 tarih ve 23777 sayılı Resmi Gazete s.1

⁶⁵ Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Kursları ile Öğrenci Yurt ve Pansiyonları Yönetmeliği 3 Mart 2000 tarih ve 23982 sayılı Resmi Gazete, s.27

Bayan Müftü Yardımcılarının da genelde Kur'an Kursları'ndan sorumlu kılınmalarıyla kurslardaki öğretim bayanların inisiyatifine bırakılmış oldu. Bu yeni öğrenci ve öğretici profiliyle Kur'an Kursları, ülkemizdeki özelde kadın, genelde aile sorunlarının çözümüne olumlu katkı fırsatını yakalamış; aynı zamanda bunu çok iyi biçimde değerlendirme sorumluluğunu da üstlenmiştir.⁶⁶

Kız Kur'an Kursları günümüzde, yatılı ve gündüzlü olmak üzere iki şekilde hizmet sunmaktadır. Yatılı ve gündüzlü kurslarda, Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okuyan ve "hafızlık" yapan öğrenciler bulunmakta ve gündüzlü yüzüne okuyan öğrencilerin çoğunluğunu da yetişkin kadınlar oluşturmaktadır.

II-KUR'AN KURSU ÖĞRETİCİLERİ

Öğretmen, eğitim-öğretimde en önemli öğedir. Teknolojik gelişmelere rağmen ondan vazgeçilememektedir. Bugünün öğretmeninin dünün öğretmeninden daha üstün niteliklere sahip olması gerekmektedir. Spencer'in de vurguladığı gibi öğretmen iyi değilse, en iyi metotlar da uygulansa yine de başarılı olunamaz.⁶⁷

Öğretmenin kalitesi, kendisinden beklenen görev ve rolleri yerine getirmesi ve bir öğretmende bulunması gereken niteliklere vakıf olmasıyla ölçülebilecektir. Şimdi bunların neler olduğuna bakalım:

1-Kur'an Kursu Öğreticisinin Görevleri, Sorunları ve Kendisine Bîçilen Roller:

Din insanın bütün hayatını düzenler, yani hayatın her türlü tezahüründe dinin varlığı hissedilir. Dinin bilgi, düşünce ve duygu boyutları vardır. O, bir yönüyle imanı bir yönüyle de ameli içine almaktadır. Dinin vahiy boyutu yanında, onu anlayıp yorumlayan insan ve o insanın içinde bulunduğu çevre ve toplumsal şartlar mevcuttur. Dolayısıyla din anlayışının bireysel, toplumsal ve tarihsel boyutları olduğu ve buna bağlı olarak da onun, bireylere, toplumlara, çevrelere, çağlara göre farklılıklar arz edeceği gerçeği ve güncelleştirilme ihtiyacı da söz konusudur. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda dinin öğretim konusu yapılması; farklı bireysel özellik ve ihtiyaçları

⁶⁶ M.Şevki Aydın, s.103

⁶⁷ Bayraktar, a.g.teb., s.202

bulunan kişilere uygun muhtevaların belirlenip en etkili biçimde öğretilmesi, hiç de kolay değildir. Ayrıca toplumsal şartlardan, pratikten kaynaklanan zorluklar da söz konusudur.⁶⁸ Böylesine çok yönlü güçlükleri bulunan dinin öğretilmesi de belli bir beceri gerektirmektedir.

Kur'an Kursu öğreticiliğinde branşlaşma söz konusu değildir. Öğreticinin, Kur'an-ı Kerim'i yüzüne okumayı öğretme, onu ezberletme ve dini bilgiler adı altındaki; ibadet, itikat, siyer ve ahlâk derslerini de öğretme görevi vardır. Ayrıca öğretici, sadece dini bilgileri öğretmekle yetinmeyip, onların dini değerleri iyi kavrayıp benimsemelerine kılavuzluk ederek dindarlık düzeylerini artırmayı, İslâm ahlakını özümseyip içselleştirmelerini sağlamayı da amaçlamaktadır.⁶⁹ Bununla beraber Kur'an Kursu öğrencilerinin çoğunluğunu yetişkinler oluşturmaktadır.⁷⁰ Yine birçok kursta da farklı yaşlardaki (genç, ilk yetişkin, orta yetişkin, yaşlı) öğrenciler aynı sınıfta öğrenim görmektedirler.

Görülen odur ki Kur'an Kursu öğreticisinin eğitsel anlamda sorunları vardır. Bu durumla baş edebilmek için de ileri düzeyde bilgi ve beceri donanımına sahip olmalı, kendisine biçilen rolleri de en iyi şekilde yerine getirebilmelidir.

Eğitimin kalitesini yükseltmek, eğitim sisteminde değişiklik yapmak için öncelikle öğretmenlerin yetiştirilmesi gerekmektedir. İnsana dair yeni bilgiler elde edildikçe, eğitim anlayışlarında da değişiklikler olmakta, buna bağlı olarak öğretmene biçilen roller de değişmektedir. Günümüzde Kur'an Kursu öğreticisi;

- Ders anlatan değil, öğrenmeyi kılavuzlayan,
- Öğrencilerin sadece bilgi kaynağı, onlara bilgi aktaran değil, öğrencilerin bilgiye ulaşmaları için onlara rehberlik yapan, kendisini sınıfın hâkimi gören değil, o grubun rehberlik görevini üstlenmiş bir üyesi olarak gören, öğrencilerle yarışan değil, öğrencilerin arayışlarına yön veren, onlara danışmanlık yapan, öğrenmenin yollarını birlikte keşfetmeye çalışan,

⁶⁸ M.Şevki Aydın, s.209

⁶⁹ M.Şevki Aydın, s.210,211

⁷⁰ Bkz., Ek,2,3

- Kurstaki yöneticilerle, meslektaşlarıyla, öğrencilerle işbirliğine, paylaşmaya açık olan, kalıp bilgilerin hamallığını yapan değil, yaratıcı zekâyâ sahip, bilgileri kullanabilen, şartların kendi beklentilerine uygun hale gelmesini bekleyerek zaman kaybeden değil, her halükarda başarılı olmanın yollarını arayıp bulma çabası içinde olan, her fırsatı en iyi biçimde değerlendirebilen,
- Mevcut bilgi ve becerileriyle yetinen değil, sürekli öğrenme, kendisini yenileme, geliştirme, kendine yatırım yapma zihniyetiyle yaşayan,
- Görevini, sınıf içi öğrenmelerden ibaret sayan değil, bunun ötesine geçerek kursu, yakın ve uzak çevreyi, uygun eğitim ortamlarına dönüştürmek olarak gören, sadece öğrencilere değil, aile bireylerine de bir şeyler kazandırma çabası içinde olan,
- Sadece öğrencileri değerlendiren değil, bunu yaparken öncelikle kendi performansını değerlendiren kişidir.⁷¹

Hangi alanda olursa olsun öğretmenin bu rolleri yerine getirebilmesi için bir takım niteliklere haiz olması gerekmektedir. Şimdi bu nitelikler üzerinde duralım:

2-Kur'an Öğreticisinin Nitelikleri

İbn Cema, öğretmenin şahsiyet, ahlaki, dini ve mesleki özelliklerini on iki başlık altında ele almış, Bayraktar ise bunları üç ana başlık altında toplamıştır.

a)Ahlâkî Özellikleri: Öğretmen, sorumluluğu doğrultusunda Allah'tan korkmalı, Allah'tan gelene rıza göstermeyi huy edinmeli, ön yargıdan uzak olmalı, davranışlarında ağırbaşlı, ölçülü, mutedil, yumuşak huylu ve mütevazılığı mizaç haline getirmeli. İstek ve ihtiyaçlarını karşılamada lüks sayılabilecek harcamalardan uzak tutumlu olmalıdır. Dünyadan tamamen el etek çekmeyip, ancak zevk ve eğlence hususunda dikkatli davranmalıdır. İlmi dünyevi makam ve mevki elde etmede basamak olarak görmemelidir.

b)Dini Özellikleri: Öğretmen, gerek okulda gerekse çevrede örnek alınan şahsiyettir. Bu nedenle dini prensip ve kaideleri yerine getirirken bilgisiyle davranışları

⁷¹ M.Şevki Aydın, s.206-207

örtüşmelidir. Öğrenciler ve halk arasında özel bir konuma sahip olan öğretmenin, güler yüzlü, iyilik ve yardımsever, öfke ve bencillikten uzak, sabırlı, başkalarını kendisine tercih eden, iyiliğe teşekkür eden, komşularıyla iyi geçinen, öğrencilerine yumuşak davranan, insanlara karşı inşafı, hısum ve akraba ilişkilerine dikkat eden, adaletli, nazik, gördüğü bazı kusurları hoş görüp problemleri yumuşaklıkla çözen biri olması gerekmektedir.

Öğretmen bazı kötülüklerin sebebi olabilecek, kin, haset, cimrilik, riya, taassub, iftira, kaba söz, yalan, insanları küçük görmek gibi olumsuz vasıflardan kaçınmalıdır. Çünkü bunlar hastalıktır, fert ve toplum açısından zararları vardır. Bunlardan kurtulmanın çareleri de şunlardır; devamlı tevbe, ihlas, takva, sabır, rıza, kanaat, maddeye esir olmamak, tevekkül, tutumluluk, kalp doğruluğu, hüsn-ü zan, hoşgörü, ihsan, şükür, güzel ahlak, hayâ, şefkat ve Allah sevgisidir.

c) Meslekî Özellikleri: Kendini iyi yetiştirmesi gereken öğretmenin, meslekî, genel kültür ve eğitimle ilgili eserleri okuyup, eğitimle ilgili yenilikleri takip etmesi, yani öğrenme ve öğretme ile iç içe olması gerekmektedir. Çünkü yükselmeyen yükseltmez. Bununla birlikte gücünü aşan bir şey de yapmamalıdır.

Meslektaşları ile bilgi alışverişinde bulunmalı, gerektiğinde öğrencileri ile de karşılıklı yardımlaşabilmelidir.

Öğretmen ders dışında araştırma yapmalı, bilgiler toplamalı, ilimde belli bir mesafe kat ettikten ve branşının inceliklerine vakıf olduktan sonra da eser yazmayı hedeflemelidir. Böylece bilgilerin gelecek nesillere ulaşmasına zeminin hazırlanmasına katkı sağlamış olabilecektir.⁷²

Bu anlatılanlar şunu ifade etmektedir. Sıradan kişiler öğretmen olamaz. Öğretmenlik mesleğine talip olacak kişinin;

- Genel kültür
- Alan bilgisi
- Meslekî pedagojik formasyona sahip olması

⁷² M.Faruk Bayraktar, İbn Cema'adan Öğretmen ve Öğrencilere Öğütler, İstanbul: MÜİFAV Yay., 2006, s.11-19

- Tutarlı, dengeli bir kişiliğe, sağlam karaktere sahip olması

Gerekmemektedir.⁷³

Bu bağlamda Kur'an Kursu öğretmenlerinin de bu niteliklerinin geliştirilebilmesi için hizmet öncesi veya hizmet içi uzun süreli eğitim programından geçmeleri faydalı ve yerinde olacaktır.⁷⁴

3-Yetişkin Eğitimcisinin Özellikleri

Yetişkin eğitiminde “Öğretmen” kelimesinden ziyade ya “kolaylaştırıcı” ya da “kaynak kişi” kelimeleri kullanılmaktadır.

Carl Rogers'e göre kolaylaştırıcı öğretmenin ilk vasfı, gerçeklik veya hakikiliktir. Yani kendi his ve düşünceleriyle yaşayabilmeli ve bu özelliklerini karşısındakilere yansıtabilmelidir. İkinci olarak, öğrencilerini, onların his ve düşüncelerini ödüllendirmeli, onlara ihtimam göstermeli, her birini ayrı bir kişi ve değer olarak görmeli ve onlara karşı güven ve itimat beslemelidir. Üçüncü olarak, öğrencinin içinden gelen reaksiyonlarını anlama kabiliyetine sahip olmalıdır.

Bu genel özelliklerden hareketle yetişkin eğitimcisinin özellikleri şu şekilde sıralanabilir;

- Yetişkin eğitimcisi alanında uzman olmalı, mesleğini sevmeli ve hizmet bilinci, ruh ve beden sağlığı yerinde, kendisiyle barışık, herhangi bir psikolojik sorunu olmamalıdır.
- Öğrencilerinin bireysel düşüncelerine karşı duyarlı olup, tecrübelerini eğitim materyali kabul edip, onların tecrübelerini paylaşmaya istekli ve tavsiyelerine açık olmalıdır.
- Öğrencilere yaşlarından dolayı daha fazla zaman ayırmalıdır.
- Yetişkinlere bilgileri detaylı değil, güncelleştirerek sunmalı, dışlayıcı değil, kucaklayıcı olmalıdır.

⁷³M.Faruk Bayraktar, İslâm Eğitiminde Öğretmen Öğrenci Münasebetleri, İstanbul: MÜİFAV Yay., 2007,s.161;

M.Şevki Aydın, s.218

⁷⁴ Bayraktar, a.g.e., s.161

- Yetişkin eğitimcisi, farklı öğrenme ve çeşitli öğretme şekillerinin olduğunun farkında olmalıdır.
- Görevinin rehberlik etmek olduğunun bilincinde olup doğru ve yanlış göstererek seçimi yetişkin öğrenciye bırakmalıdır.⁷⁵

Yetişkin din eğitimcisinin bu özelliklere haiz olabilmesi için eğitim faaliyetlerine katılıp bilgi dağarcıklarını geliştirmeleri gerekmektedir. Aksi takdirde ne yetişkinlere, ne gençlere ne de çocuklara faydalı olamazlar. Yani kendilerinden beklenen misyonu gerçekleştiremezler.

III-YETİŞKİNLİK, DİN VE EĞİTİM-ÖĞRETİM ÖZELLİKLERİ

Araştırmamızın ana konusu olan Kur'an Kursları'ndaki yetişkin kadınların din eğitimini inceleyebilmemiz için öncelikle yetişkin kime denir, yetişkinlerin eğitimleri nasıl düzenlenmelidir, yetişkinlik evrelerinin ve bu evrelerdeki fiziksel, psikolojik, sosyal özelliklerin bilinmesi gerekmektedir.

A-YETİŞKİNLİK

Psikologlara göre yetişkinlik, “Öncesi ve sonrası olan, özel hayat basamaklarıyla ilintili bir hayat sürecidir.”⁷⁶

1-Yetişkin ve Tanımı

Yetişkin (adult) kelimesinin sözlük anlamı; bedensel, ruhsal ve duygusal bakımdan olgunluğa erişmiş olan kimse, yasaların belirttiği belli bir yaşı aşmış olup toplumsal sorumluluklarını bilme durumunda olan genç insan.⁷⁷

Yetişkinin tanımı yapılırken hem fiziksel özelliklerin gelişimine hem de psikolojik olgunluğa bakılmakta. Ancak fiziksel ve psikolojik olgunluğun nasıllığı konusunda bir bilgi yoktur. Çünkü bireylerin fiziksel ve psikolojik olgunlaşmalarını tanımlamak ve ölçmek güçtür.⁷⁸

⁷⁵ Köylü, a.g.e., s.226-230

⁷⁶ Ali Ulvi Mehmedoğlu, Kişilik ve Din, İstanbul: DEM Yay., 2004, s.93

⁷⁷ Türk Dil Kurumu, “Yetişkin”, Büyük Türkçe Sözlük, www.tdk.gov.tr, (28.09.2010)

⁷⁸ Bekir Onur, Gelişim Psikolojisi, 5.Baskı, Ankara: İmge Yay., 2002, s.56

Yetişkinlik ne zaman başlar ve ne zaman sona erer? Toplumumuzda genel geçer kabul görmüş askerliği yapma ya da evlenip evden ayrılma yetişkinliğin başlangıcını mı gösterir? Buna bir açıdan “evet” denilirken bir başka açıdan da “hayır” denilebilir. Meseleye iki açıdan bakmak mümkündür. Birincisi; kişinin ailesine ya da başkalarına olan temel bağımlılığının sona ermesi. İkincisi; bireyin kendi hayatını kazanması ve evli olması. Bu durumlarda da belirsizlik vardır. Yukarıdaki tanımda da ifade ettiğimiz gibi toplumlarda yetişkinliğin başlamasında kesin bir sınır yoktur.

Yetişkinliğin neye ya da hangi yaşa tekabül ettiği toplumdan topluma farklılık gösterse de kişinin çalışıp kendi geçimini temin etme yeteneği ölçü olarak kabul edilebilir. Psiko – sosyal açıdan çocukla yetişkini birbirinden ayıran temel fark “bağımlılık” olayıdır. Birey normal hayatını devam ettirme konusunda başkalarına bağımlı olduğu sürece tam anlamıyla yetişkin sayılmaz. Yetişkin olmak ekonomik bağımlılığın sona ermesidir.⁷⁹

Yetişkinliğin tanımını farklı açılardan şöyle yapabiliriz:

- a) **Kök özelliğine göre tanımı:** Yetişkinlik döneminde bulunan kimselerde bulunması gereken; akıllılık, normallik, rasyonellik, devamlılık, itidallik, sorumluluk, hikmet sahibi olma gibi niteliklerin bulunmasıdır.
- b) **Biyolojik tanımı:** Bireyler biyolojik açıdan üreme olgunluğuna eriştiklerinde yetişkin sayılırlar.
- c) **Psikolojik tanımı:** Bireyler kendi hayatlarından kendilerini sorumlu hissettikleri zaman psikolojik açıdan yetişkin sayılırlar.
- d) **Sosyal tanımı:** Birey toplumun kendisinden beklediği rolleri yerine getirebiliyorsa, çalışıp kendi geçimini temin edebilme yeteneğine sahipse sosyolojik açıdan yetişkindir.

⁷⁹ Köylü, a.g.e., s.46-48

e) **Hukuki tanım:** Hukuk hür iradeye önem verdiği için, kronolojik yaş önemlidir. Bu yaş genellikle 18 ile 21 dir. Yetişkinlik için bu yaş geçerli sayılsa da ülkeden ülkeye farklılık gösterir.

f) **Dini ve kültürel geleneklere göre tanım:** Yahudilikte olgun kişi denildiğinde akla, tanrıyı sevmek, O'na ibadet etmek, sosyal ve politik alanda adaletli davranmak ve komşuyu sevmek gibi özelliklere sahip bireyler gelir.

Hristiyanlıkta olgun kişi denildiğinde, Tanrı ve tüm hayatla manevi açıdan erdemli ilişkiler kuran birey akla gelir.

İslam dini ise yetişkinlik kavramını hukuki açıdan ele alır. Dolayısıyla İslam'a göre yetişkin "hukuki ve ahlaki olarak, biyolojik olgunluğa erişmiş (ergen) , akli dengesi yerinde olan, ticari ilişkilere girebilen, mal – mülk tasarrufu hakkına sahip, hukuki müeyyidelerle Allah'ın emir ve yasaklarına karşı sorumlu olan kişi" olarak tanımlanır.⁸⁰

Yetişkinlik ile ilgili değişik açılardan tanımlar yaptık. Tanımların doğru ya da yanlışlığından ziyade yapılmaya çalışılan yetişkini tanımak ve tanıtmaktır.

2-Yetişkinlik Kuramları

Kuram: Bir sınıf olay ve ilişki üzerinde yapılan gözlem ve deney sonucu doğruluğu hemen hemen kesinleşen yöntemli açıklama.⁸¹

Kuramın bu şekilde tanımını yaptıktan sonra bu konudaki daha önce yapılan araştırmalardan bir örnekle konuyu biraz daha anlaşılır kılabiliriz.

Ericson'un kişilik kuramı.

Ericson' un kişilik kuramı, klinik gözlemlerine ve kuramsal psikolojisine dayanır. Kişilik kuramının ilk dört evresi bebeklik ve çocuklukla ilgili, beşincisi ergenlik ve yetişkinliğin başlangıcı ile ilgilidir.

⁸⁰ Köylü, a.g.e., s.48-51

⁸¹ Türk Dil Kurumu, "Kuram" Eğitim Terimleri Sözlüğü, www.tdk.gov.tr (30.09.2010)

Bundan sonraki dönemler yetişkinlik ve yaşlılığı yansıtır.

1) Yalnız kalmaya karşılık yakınlık kurma (genç yetişkinlik)

Bu evrede dost ve eş ilişkileriyle bazen karşılıklı özveri bazen de taviz vererek ilişkileri sürdürebilme alışkanlığı kazanılmaktadır. Rol karmaşası yaşayanlar karşı cinsle ilişkilerden, herhangi bir yere bağlanmakta ve yakın dostluklar kurmaktan çekinirler.

2) Duraklamaya karşı üretkenlik (25-65 yaş yetişkinlik)

Üretkenlik, gelecek kuşağı kurmaya ve yönlendirmeye olan ilgiyi ifade etmektedir. Üretkenlik hem psiko- sosyal açıdan hem de psiko- seksüel açıdan temel bir evredir. Bu evrenin olumsuz tarafı durgunluk sıkılma ve yoksullaşma duygularının ağır basmasıdır.

3) Umutsuzluğa karşı benlik bütünlüğü (bilgelik) (65+ yaş)⁸²

B-YETİŞKİNLİK DÖNEMLERİ ve DİN

Sosyal bilimciler arasında yetişkinlik yıllarının alt gruplara ayrılması konusunda fikir birliği yoktur. Yetişkinlik yıllarını ilk, orta ve son yetişkinlik yılları olarak incelemektedirler.

- 1- İlk yetişkinlik dönemi: 20 yaşından 35-40 yaşına kadar olan dönem.
- 2- Orta yetişkinlik dönemi: sınırları belirlemek zor olsa da yaklaşık 30 yaşından 55-60 yaşına kadar olan dönem.
- 3- Son yetişkinlik dönemi: yaklaşık 65 yaş ve üstü grubu içine alan dönem.⁸³

Bu sınırlar izafeli ve görecelidir.

⁸² Faruk Karaca, Dini Gelişim Teorileri, İstanbul: DEM Yay., 2007, s.105-113

⁸³ Köylü, a.g.e., s.54-55

1) İlk Yetişkinlik Dönemi Özellikleri ve Din

İlk yetişkinlik döneminin yaş aralığı ile ilgili;” Havighurst “18-35”, Bühler “25-45”, Ericson “20-40” yaşları arası genç yetişkinlik dönemidir.” derler. Bu farklılıklar toplumların ve kültürlerin farklılığından, farklı sosyo-ekonomik gruplardan, tarihsel olaylar ve kişilik farklılıklarından kaynaklanmaktadır.

Bu dönem insan hayatının en yoğun olduğu dönemdir. Kişinin kendi görevlerini yaptığı ve topluma katkıları olduğu dönemdir. Önemli kararların alınıp hayat planlarının yapıldığı zaman dilimidir. Bu dönemde değer yargıları açığa kavuşur.

Bu dönemin en önemli gelişimsel görevleri evlenme, bir eşle birlikte yaşamayı öğrenme, aile hayatına başlama, ev idare etme, çocuk büyütme, toplumsal bir gruba dâhil olma, vatandaşlık görevlerini üstlenme gibi faaliyetler sayılabilir.⁸⁴

Bu dönemin fiziksel, psikolojik ve sosyal özellikleri şöyledir;

a-Fiziksel Özellikler:

Ergenliğin sonları ve ilk yetişkinliğin başları olarak değerlendirilen bu dönemde fiziksel gelişme ve olgunlaşma tamamlanmış olur. 20-30 yaş arası hayatın en aktif ve parlak dönemidir. Gençlik, güç, kuvvet ve fiziki çekiciliğin olduğu bir dönemdir.

Bu dönemin en temel özelliklerinden biri de kişinin zihinsel kapasitesinin zirveye ulaşmasıdır. Bilişsel olarak ahlaki değerler sistemi, siyasi ve dünya görüşü geliştirir. Mesleğinde ihtiyacı olacağı bilimsel metot ve teknikleri öğrenir. Başkalarının bakış açılarını anlama ve değerlendirme kapasitesine ulaşır.⁸⁵

Kötü çevresel faktörlerin de etkisiyle kulakta 20 yaştan itibaren işitme kaybı başlar.⁸⁶

⁸⁴ Köylü, a.g.e., s.56

⁸⁵ Köylü, a.g.e., s.56

⁸⁶ Mustafa Köylü, “Yetişkinlik Dönemleri ve Din”, Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, sayı:5, İstanbul, 1998, s.18

Yukarıda sıralamaya çalıştığımız fiziki özellikler 40 yaş civarına kadar aynı derecede veya en üst seviyede kalmaya devam eder. Biyolojik olarak ise 30 yaş bir dönüm noktasıdır. Bu yaştan sonra tedrici olarak bir dönüş görülür.

20 ile 40 yaşları kapsayan bu dönem biyolojik zenginlikleri barındırdığı kadar büyük zıtlıkları ve stresleri de barındırır. Fıtrî dürtüler en üst seviyededir. Aceleci bir şekilde birey kişisel tatminler ya da hazlar peşindedir. Bununla beraber toplumdaki yerini bulma çabaları da vardır. Bu bile hem tatmin edici, hem stres vericidir.⁸⁷

b- Psikolojik özellikler:

İlk yetişkinlik dönemi psikolojik bakımdan da yoğun bir dönemdir. Bu dönem ile ilgili Eric Ericson, kişilerin psikolojik çatışma ve bulanımlar içerisinde olduklarını aynı zamanda kendi kimliklerine ulaşmada merkezileşip, bu kimliği diğerleriyle ilerlettiklerini ve samimi bir dostluk arayışı içinde olduklarını söyler.⁸⁸

Bu dönemin kişilerini diğer gruplardan ayıran temel özelliklerin incelenmesi genç yetişkinin daha iyi anlamasını sağlayacaktır.

Ericson'a göre bu temel özellikler şunlardır; 1) Bağımsızlık, 2) Kişilik, 3) Yakın ilişki ve dostluk. Bunlar askerlik, evlilik, yüksek okul, bir iş arama veya bir işte karar kılma, aile ve toplumla yeni bir ilişki kurma gibi çeşitli sosyal olaylarla ilgilidir. Bunların yetişkinliği diğer gruplardan ayırdığı bir gerçektir.⁸⁹

Bu dönemin birinci psikolojik belirleyici özelliği bağımsızlıktır. Genç yetişkinler kendilerini aileye bağımlılıktan ayırıp toplumda kendi kişiliklerini kurarlar. Bu bağımsızlık da üniversiteye gitme, ayrı bir ev kurma, askere gitme, gibi aileden uzaklaşma ile gerçekleşir. Sağlıklı bir genç gelişimi için bu psikolojik bağımsızlığın kurulması şarttır.

Bu dönemin ikinci psikolojik özelliği kişilik problemidir. Kişi kendine özgün bir kişilik geliştirir ve bu esnada iniş ve çıkışlar yaşar. Birey böylece olgunlaşır, ben

⁸⁷ Köylü, Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi, s.57

⁸⁸ Köylü, a.g.e., s.57

⁸⁹ Köylü, a.g.e., s.57

merkezli dünyasından çeşitli seçenek ve değerlerin bulunduğu başka dünyaya geçiş yapar.

“İlk yetişkinlikte insan, mümkün olduğunca gelişimin önceki aşamalarında kendisini yönlendiren motivlerden sıyrılır, kendine daha ait verilerle hayata katılmak ister.”⁹⁰

Örneğin; önceleri kişi için meslek edinme önemlidir. Fakat ilk yetişkinlikte bu önemini kaybeder ve mesleğine katacağı şeylerle ilgilenir.

22 ile 30 yaşları arası birey hayatın gerçekleriyle yüzleşme sonucu kendinden daha çok dış dünyaya ait, evlilik, meslek edinme gibi toplumsal mukavelelerin yerine getirilmesi ile uğraşır. Benlik ve çevre yeniden gözden geçirilip ideal standartlardan daha reel olanlar seçilip hayat tarzı olarak benimsenmeye çalışılır.

28-33 yaşlar arası yetişkinler dünyasına giriş döneminin sona erdiği ve hayat yapısının yeniden düzenlendiği bir devre olarak tanımlanabilir. Bu dönemde birey hem kendisi hem de çevresi ile hesaplaşır. Aynı zamanda da hayatın genel muhasebesi ve dökümünü yapar.

Otuzlu yaşlar benlikte bastırılmış olan yönlerin farkına varılıp gerçekleştirilmek istenmesinin yaşlarıdır. Bu nedenle bu döneme hesaplaşma dönemi denir.⁹¹

Bu dönemde bireyler toplumda ahlaki çöküntüler olsa bile insancıl değerlerini geliştirmeye çalışırlar. Çevrelerindeki insanlara sempati duyarak onların duygularına önem verirler. Bu tür sempatiler sadece toplumda sevilen kişilere değil, yaşlılara, yoksullara, fiziksel ve zihinsel rahatsızlıkları olan kişilere de yöneliktir.

Bireyin olgunlaşma sürecinde karşılaşabileceği güçlükleri şöyle özetleyebiliriz. Birinci güçlük; kendi kişiliği ile toplumsal rolleri arasında uzlaşma sağlayamadıysa yabancılaşma hissedecek ve kendisini toplumdan soyutlayacak, hem kendisine hem de topluma yabancılaşacaktır. Karşılaşabileceği ikinci güçlük; kimlik duygusu edinme

⁹⁰Yurdağül Mehmedoğlu, Erişkin Bireyin Kendilik Bilinci, İstanbul: Dem Yay., 2005, s.62

⁹¹Yurdağül Mehmedoğlu, a.g.e., s.62-64

çabası ile yabancılaşma sürecinde sığınak veya özenti duygusu sonucu uyuşturucu, alkol ve sigaraya yönelmeler ve kullanmalar olacaktır. Çünkü gelişmiş toplumlarda uyuşturucu; geleneksel toplumlarda ise tütün ve alkol yetişkinlik simgesi olarak görülmektedir. Bu süreçteki üçüncü güçlük ise cinselliktir. Bireyselleşme sürecinde olan birey bu dönemde cinsel kimliği ile ne yapacağı sorusuna cevap verme durumundadır. Çağdaş toplumlarda evlilik dışı cinsellik gittikçe düşmekte bunun sonucu olarak da bireyler evliliği anne – baba olma sürecini geciktirmektedirler.

Bu durumda birey çağdaş toplum ile geleneksel toplum arasında seçim yapmak zorunda kalmaktadır. Seçim yapma ve seçtiklerinin sorumluluğunu yüklenme zorunluluğu bireyi çıkmaza sokmaktadır.⁹²

Bu dönemin üçüncü psikolojik özelliği de yakın ilişki ve dostluk kurma çabasıdır. Bu yakın dostluk kendi cinsinden birkaç arkadaşıyla olabileceği gibi karşı cinsle de olabilir. Aslında bu kendisini dinleyen, anlayan, iyi ve kötü gününe ortak olan, bir arkadaş bulma çabasıdır. Kimlikle dostluk kurma arasında sıkı bir ilişki vardır. Önce kişilik sonra dostluk gelir.⁹³

c-Sosyal Özellikler

Yetişkinlik dönemi, kendi başına kazanma, çalışma, meslek seçme, evlilik, ev idare etme, çocuk yetiştirme, vatandaşlık sorumluluklarını üstlenme, uygun bir sosyal grup bulma ve daha büyük bir çevreye ayak uydurma gibi birçok yetişkin rol ve sorumluluklarını içine almasıyla diğer dönemlerden ayrılır.⁹⁴

Sosyal rollerle ilgili olarak söylenmesi gereken başka durumlar da vardır. Bu da toplumda evlenmiş insanların dışında, evlenmemiş, evlenmeden birlikte yaşayan, dul kalmış, çocuk sahibi olmak istemeyen ve tercihleri eşcinsellik olan insanların da mevcut olmasıdır. Herkes kendi seçimleri doğrultusunda hayat yaşamaktadır.⁹⁵

⁹² Onur, a.g.e., s.107-111

⁹³ Köylü, a.g.e., s.58

⁹⁴ Köylü, a.g.e., s.60

⁹⁵ Onur, a.g.e., s.151

Sosyal rollerin her biri ayrı ayrı önemli ve gerçekten adaptasyonu zor görevlerdir. Bunların içinde bu çağın hem sosyolojik hem psikolojik yönünü ilgilendiren evlilik hayatı ve onun kişi hayatındaki yansımaları önemli bir yere sahiptir.

Eş olmak anne-baba olmak ciddi bir uyum gerektirir. Çocuk ailede eşler arasındaki yakın ilgi samimiyet ve sevginin şeklini değiştirebilir, eşlerin birbirlerine karşı sevgileri azalabilir. Çocuklar bazı dengeleri bozsa da ailenin mutluluk kaynağıdır. Evlilik bireye aynı zamanda sorumluluklar yükler, farklı bir psikoloji de yaratır. Şu hususu belirtmekte fayda vardır; anne babaların her yönüyle mükemmel bir evlilik hayatı geçirmelerinin mümkün olmayacağı, başarı ve mutluluklar yaşandığı gibi başarısızlıkların ve bazı mutsuzluklarında yaşanılabileceği baştan kabul edilmelidir. Bu depresyonu azaltır.

Yetişkin hayatının en önemli basamaklarından biri de anne ve baba olmaktır. Bebeğin dünyaya gelmesinden olgunlaşmasına kadar anne-baba ile çocuklar gelişim ve büyümenin benzer önemli yönlerini birlikte tecrübe ederler. Anne babalar, çocukları olacaklarını öğrendikleri andan itibaren kendileri ve çocukları için hayaller kurarlar, bu hayalleri gerçekleşirse bunu mutluluk ve hayattan tatmin olma izler. Gerçekleşmezse mutsuzluk ve bunalım olur.⁹⁶

Çocuğun geçirdiği her gelişim basamağında anne-babalar da olgunlaşacaktır. Psikolog Ellen Galinsky bu süreci altı basamakta inceler.

İlk basamak “*ebeveyn hayal safhası*” basamağıdır. Çocuğun doğumu ile başlar. Anne-babalar çocuklarını kendi ebeveynleri onları nasıl yetiştirdiyse öyle yetiştirmeyi hedefler. Mükemmel çocuk yetiştirmenin imkânsızlığını bilmelerine rağmen ebeveynlik hayalleri mükemmeliyetçilik etrafında şekillenir.

İkinci basamak; “*bakma ve besleme basamağı*” ikinci yaşın sonuna kadar devam eder. Bebeğe karşı bağlanma bu basamağın temel özelliğidir. Bebeğe ayrılan zaman kadar, eşe, arkadaşına ve işe de ayrılmalıdır.

⁹⁶ Köylü, a.g.e., s.60-61

Üçüncü basamak, “*otorite basamağı*” anne-babaların kendi etkinliklerini sorguladıkları dönemdir. Çocuklar için ise bağımsızlıkların keşfedildiği, yeni güçlerin test edildiği “hayır”ların söylendiği bir zaman dilimidir. Anne-babalar bunları kendi otorite eksikliklerine bağlayabilirler.

Dördüncü basamak, “*bütünleştirme basamağı*” bu dönemde çocuklar sosyal çevrelerini geliştirirler, girişimci olmaya başlarlar. Aileler de kendi yetiştikleri gibi yetiştirmenin uygun olup olmadığını tartmaya başlarlar.

Beşinci basamak, “*bağımsız ergenlik yılları*” anne babaların stresli dönemleri bu dönemdir. (Ergenler için ise daha fazla sorumluluk, daha fazla hürriyet, bağımsız hareket etme, evden ayrılma mücadelesinin verildiği dönemdir.) Çünkü, onlar bir taraftan ergen çocuklarına ilişkin otoritelerini yeniden tanımlamak, diğer taraftan çocuklarının ergenlik sıkıntı ve dertlerine destek olma durumundadırlar.

Son basamak, “*ayrılık basamağı*”dır. Kültürden kültüre farklılık gösterir. Batı toplumunda 18 olan bu yaş ülkemizde genelde evlilikle birlikte gerçekleşmektedir. Bu dönem ergenin ya da gencin evi terkiyle başlar. Anne-babalar bu dönemde kendilerinin çocuklarına karşı olan davranışlarının değerlendirmesini yaparlar. Hem olumlu hem de eksik yönleri gözden geçirirler. Anne babanın mutluluğu bu değerlendirmenin sonucuna göre şekillenir.⁹⁷

Sonuç olarak diyebiliriz ki insan hayatının en köklü ve en temel dönemi ilk yetişkinlik dönemidir.

d-İlk Yetişkinlik ve Din

Kişinin, gerek çocukluk, gerek ergenlik, gerekse ilk yetişkinlik dönemlerinde dini değerleri benimsemesinde anne-baba dindarlığının ve daha önce alınmış olan din eğitiminin önemli bir etkisi vardır. Bununla birlikte bireysel tercihlerin de önemli bir yeri vardır. Özellikle ilk yetişkinlik döneminde, çocukluk dönemindeki tutumlar ve gençlik dönemindeki önemli bazı kabiliyetler senteze tabi tutulmaktadır. Bu dönemde yetişkin önceki döneme ait olan dini inançlarından sıyrılarak kendi inanç anlayışını

⁹⁷ Köylü, a.g.e., s.61-63

kurmaya başlamaktadır. Bunun neticesinde kendi anne-babalarının dini yaşayışlarından farklı bir anlayış geliştirebilmektedirler. Bu farklı anlayış ilk yetişkinlerin anne-babalarının dini inanç ve tutumlarını eleştirmelerine ya da onların dini yaşayışlarından uzaklaşmalarına neden olabilmektedir.⁹⁸

Kişinin psiko-sosyal, sosyo-kültürel alanlardaki değişiklikleri, dini yaşantılaşma biçimine direkt etkiler yapmaktadır. Dini yaşantı yaş ve gelişim bağlantıları ile birlikte düşünüldüğünde ise kendini bütünleme arayışında olan kişinin dini semboller ve dini hikâyeler gibi araçlar hayat tercihlerine öneyak olabilmektedirler. Dini olaylar, hikâyeler ve semboller aynı olsa da bireyin kavrayış derinliği arttığından, onların hayata yansımaları daha zengin bir hale gelebilmekte ve birey dini tecrübelerin teşvik ettiği yönde hayat tercihlerine ulaşabilmektedir.⁹⁹

Bu dönemi İ. Fowler, bireysel-aksettirici iman ve birleştirici iman basamakları olarak iki aşamada anlatır. Birinci basamakta hayatın şekillendirildiği inançlar ve değerler sorgulanır, tecrübe edilir ve yeniden yapılandırılır. İlk yetişkinlikte, dini semboller, ibadetler ve onların biçimleri eleştirilir, kavramlar halinde formüle edilir, böylece iman daha net, daha açık hale gelebilir. Daha önceden değer verilen bazı ibadet biçimleri kişinin gözünde eski değerini yitirebilir, inancına tenkitçi gözle bakabilir. Yetişkinliğin ikinci basamağında, kişinin “benim rollerim ve benim ilişkilerim” dediği faaliyetler değer kazanır. Kişi kendi hayatını bir manada yeniden şarj etmiş olur.¹⁰⁰

Hayat serüveninin ilk yıllarında kişiler bireysel bir varlık şuuruna, bireysel bir misyona ve bireysel bir güce sahip olduklarının farkındadırlar. Ancak çoğu kere sevilen bir kişinin kaybı veya çok yakınlarının ölümü ile hayatın bir sonunun da olduğu fikrini geliştirmeye başlarlar. Böyle bir duyguyla artık birey, hayatın bir anlamı olduğunu kabul eder ve onu araştırmaya yönelir. Ölümün gerçek olarak algılanmasıyla hayatın gerçek anlamı da idrak edilir. Artık yetişkin ilk kez hayatın sınırlı olduğunu ve yapılacak daha birçok önemli işin olduğunu farkındadır. Tanrı’nın gücünü anlar ve

⁹⁸ Kılavuz, a.g.e., s.15

⁹⁹ Yurdagül Mehmedoğlu, a.g.e., s.66-67

¹⁰⁰ Yurdagül Mehmedoğlu, a.g.e., s.67-68

inancın kendi hayatındaki önemini kavramaya başlar ve şu soruyu sorar: “Nasıl bir hayat yaşamalıyım, hayatın anlam ve gayesi ne olmalıdır?”¹⁰¹

İlk yetişkinlik dönemindeki gençlerle yapılan bazı çalışmalarda, arkadaşlık, meslek, evlilik ve toplumsal olaylarla ilgilenen bu kişilerin hayatlarında dini değerlerin kendi hayatlarının ayrılmaz bir parçası olduğunu kabul ettikleri ortaya çıkmıştır. Elbette bu durum her genç yetişkin kişi için söz konusu olmayabilir. Bir taraftan bazı genç yetişkinler dini ya da inancı kendi hayatlarının ayrılmaz bir parçası olarak görürken, diğerleri de tamamen böyle bir anlayıştan yoksun olabilirler.¹⁰²

Bazı araştırmalar, dini inanç ve ibadette 18-30 yaşlarında bir azalma ve 30’lu yaşları takiben tekrar bir artış olduğunu göstermektedir. İçselleştirilmiş bir dini yaşantının, artacaksa bu yaşlardan sonra artacağı düşünülebilir. Bununla birlikte fert kişilik ve benlik gelişiminde de önemli mesafeler kat etmiş olduğundan dine karşı bambaşka ve dışlayıcı bir tutum da edinmiş olabilir.¹⁰³

İlk yetişkinlik döneminde insani değerlere ve o değerlerin toplumdaki fonksiyonlarına karşı artan bir dikkat söz konusu olduğundan ahlâkî kurallar basit bir şekilde mutlak ve değişmez kurallar olarak değil, aksine daha çok kişisel değerlendirme ve hayati deneyimlere göre algılanır. Diğer grupların refahına karşı kişisel ilgi büyür. Hem bireylere hem de tüm insanlığa karşı empatinin artışına doğru bir eğilim oluşur. Genç yetişkin, hastaya, fakire ve mazluma karşı büyük bir ilgi duymaya ve kendinden daha çok önem vermeye başlayabilir.¹⁰⁴

İlk yetişkinlik döneminde, dini inanç konusunda netlik ve açıklığa karşın dini yaşayış konusunda henüz tam yerleşmiş bir tutumun görülmemesi, bu yaş döneminin eğitim, meslek seçimi, evlenme gibi hayatın diğer yönlerine daha çok önem verildiği, iş ve görevler açısından yoğunluğun yaşandığı, dolayısıyla da dinin geciktirildiği bir

¹⁰¹ Köylü, a.g.e., s.151

¹⁰² Köylü, a.g.e., s.151

¹⁰³ Ali Ulvi Mehmedoğlu, s.94

¹⁰⁴ Köylü, a.g.e., s.150

zaman dilimi olmasından kaynaklandığı şeklinde izah edilebilir. Çünkü daha sonraki yaş gruplarında dindarlık yoğun bir şekilde görülmektedir.¹⁰⁵

2-Orta Yetişkinlik Dönemi Özellikleri ve Din

Orta yetişkinlik döneminin yaş sınırları konusunda değişik görüşler ve araştırmalar vardır. Robert J. Havighurst orta yetişkinlik dönemini 30-55 yaş arası olarak tarif ederken, Levinson 40-60 yaş arasını orta yetişkinlik dönemi olarak kabul eder. Bununla birlikte çoğu psikologlar 35-55 yaş grubunu orta yetişkinler olarak ele almaktadırlar.¹⁰⁶

İnsan hayatında 40 yaşın bir dönüm noktası olduğu evrensel bir kabuldür. Nitekim Hz. Muhammed'e peygamberliğin kırk yaşında verilmiş olması da bu sebebe bağlanmaktadır. Her ne kadar orta yetişkinlik döneminin başlangıcı noktasında değişik görüşler bulunsun da bu dönemin başlangıcına olgunluk ve değişimin başlangıcı denilebilir.

Havighurst'a göre bu dönemin gelişim görevleri şunlardır: Bir yurttaş olarak yetişkinlere özgü sorumlulukları yerine getirme, belirli bir ekonomik yaşam düzeyine erişme, çocukların sorumluluk duygusuna sahip mutlu yetişkinler haline gelmesine yardımcı olma, bir kişi olarak eşi ile özdeşleşme, yetişkinlere özgü boş zamanları değerlendirme faaliyetlerine katılma, orta yaşlı olmanın getirdiği bedeni değişiklikleri kabul etme ve bu değişikliklere uyum sağlama, yaşlanan ana babaya uyum sağlama.¹⁰⁷

Orta yetişkinlerde şehvani duygu, kırgınlık, kendini beğenmişlik, hırs, kendine ilgi gösterilmesi ve desteklenmesi gibi hususlarda bazı azalmalar görülebilir. Bu duygulardan ilk yetişkinlikteki kadar etkilenmezler ve daha kontrollü davranabilirler. Bu azalmalar orta yetişkin için daha özgür hayatın başlangıcı olabilir. Ayrıca lüzumsuz takıntılardan ve düşmanlık duygularından fazla etkilenmeyip hür davranabilir, çocuklarına karşı daha ilgili, anne ve babasına karşı da daha çok saygılı olabilirler.

¹⁰⁵ Ali Ulvi Mehmedoğlu, s.191

¹⁰⁶ Köylü, a.g.e., s.63

¹⁰⁷ Hafize Esra Kurt, Yetişkinlik Dönemi Genel Özellikleri, İstanbul: Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İÜSBE, 2005, s.44

Orta yetişkinlik dönemi; bilgelik, karar verme, âlicenaplık, hissi olmayan merhamet ve sevgi, geniş kavrama gücü vb. özelliklerin mükemmel hale geldiği dönemdir. Kırk yaşına kadar kendini geliştirmiş bir kişi için orta yaş dönemi ve sonrası tadına doyulamayacak bir dönem olabilir.¹⁰⁸

Bu dönemin özelliklerini fiziksel, psikolojik ve sosyal açıdan inceleyebiliriz.

a-Fiziksel Özellikler:

Orta yetişkinlik döneminde fiziksel değişimler söz konusudur. Ancak kayda değer değişiklik görme ve işitmede meydana gelmekte, bu da yetişkin eğitimini olumsuz yönde etkilemektedir.

Görme ile ilgili olarak gözün temelde dört işlevi vardır:

- Keskinlik (En küçük detayları görebilme kabiliyeti)
- Uyum (Objeleri hem yakın hem de uzaktan açıkça görme kabiliyeti)
- Adaptasyon (Aydınlık ve karanlığa uyum kabiliyeti)
- Renk ayrımı (Renkler arasındaki benzerlik ve ayrılıkları ayırt etme kabiliyeti)

Gözün keskinlik kabiliyeti 40-50 yaşına kadar aynı kalır, sonra kesin ve ani bir kayıp başlar. Uyumda düşüş 6 yaşından başlayıp 60 yaşına kadar sürekli olarak azalır. Altmış yaşından sonra aynı derecede kalır. Adaptasyon 20 yaşından 60 yaşına kadar doğrusal olarak bir düşüş gösterir. Renk ayrımı ise yaşla birlikte azalır. Yaşlandıkça gözlerde bir esneklik ve saydamlık kaybı olur.¹⁰⁹

Görmeden sonra en büyük fiziksel değişiklik işitmede yaşanır. 14 yaşında işitmede zirve noktasına ulaşılır. Bundan sonra 65 yaşına kadar tedrici fakat sürekli bir düşüş meydana gelir. On beş yaşından küçük bir çocukta duyma probleminden kaynaklanan anlama güçlüğüne oranı % 5 iken, bu oran 65 yaşındaki bir insanda % 65'tir. İşitme kaybı kendini bir telefon konuşmasında ya da karşılıklı konuşmada gösterir.

¹⁰⁸ Köylü, a.g.e., s.64

¹⁰⁹ Köylü, a.g.e., s.65

Orta yetişkinlik döneminde görmede ve işitmede yaşanan gerilemeler çok önemli ölçüde değildir. Bu gerileme zirveye göre gerilemedir diyebiliriz.¹¹⁰

b-Psikolojik Özellikler

Orta yetişkinlik döneminin temel özelliklerinden biri, yaşlılığa ilişkin bir takım biyolojik değişikliklerin kendini hissettirmeye başlamasıdır. Bu durum özellikle kadınlar için söz konusudur. Bu dönemde hayatın sınırlı olduğu ve ölümün kaçınılmaz bir son olduğu hissi tamamen zihinlere yerleşmektedir. Ayrıca bu dönem insanın geçmişle geleceğinin kesiştiği bir dönemdir. Kişi hayatını iki eşit parçaya bölerek hem geçmişe hem geleceğe bakar. Yetişkin birey bir taraftan geçmişini düşünürken diğer taraftan yaşlılık ve ölüm korkularıyla yüzleşir.

Orta yetişkinlik dönemindeki bireyler özellikle 40 yaşından sonra “o andan ölüme kadar” şeklinde değerlendirirler. Böylece zaman kısaldıkça yapılan faaliyetlerin hayatın gerçek problemlerine yönelik olmasını isterler. Onlar için geçmişin tecrübeleri de önemlidir. Yetişkin için zaman para harcamak kadar önemlidir. Zaman zaman yetişkin öğrencilerde şu durum gözlenmiştir; ders esnasında işlenen konu, onların ihtiyaç hissetmedikleri bir konu ise; “Hocam vakit kaybediyoruz. Lütfen dersimize dönelim.” olmuştur.

Orta yaş dönemi bir paradoks dönemidir. O kimilerine göre; “kargaşalık veya sakinlik dönemi; kimilerine göre başarı veya başarısızlık dönemi; diğer kimilerine göre ise zevk ya da üzüntü dönemidir.” Bu durumun sonucu olarak orta yetişkinlik dönemini; bunalım, değerlendirme, mutsuzluk, hatta bir depresyon dönemi olarak görenler olduğu gibi kişinin daha önceki dönemlerde yapmış olduğu hatalardan vazgeçmesi ve hayatına yön verecek yeni durumları araştırma ya da sorgulamasına imkân sağlaması gibi olumlu bir dönem olarak görenler de vardır. Bu dönemi olumlu olarak görenlere göre, birey bu dönemde daha hürdür ve kendi istediği şeyleri yapma yeti ve kabiliyetine sahiptir.

¹¹⁰ Köylü, a.g.e., s.66

Kısaca orta yetişkinlik dönemi, kişilerin güçlü ve zayıf yanlarıyla kendilerine bir bütün olarak baktıkları bir dönemdir denilebilir.¹¹¹

c-Sosyal Özellikler:

Toplumun etkilerinin hem kadın hem erkek üzerinde en etkili olduğu dönem orta yetişkinlik dönemidir. Çünkü hem toplum hem aile onlardan sorumluluklarını en üst düzeyde yerine getirmelerini bekler.

Orta yetişkinlik döneminde birey genellikle bir ailenin üyesidir. Erkek ve kadın evle ilgili işlerde iş bölümüne sahiptir. Bu nedenle ilişkiler genellikle aile eksenlidir. Yani kişinin bu dönemde en önemli sosyal çevresi ailesi, en önemli statüsü de aile içindeki statüsüdür.

Orta yetişkinlik döneminde insanların toplumsal ilişkileri onların toplumsallaşma yeteneklerine de ışık tutar. Toplumla ilgili etkinlikler sosyo-ekonomik düzeyle ilişkilidir. Gelir düzeyi yüksek olanların toplum içinde daha çok etkin oldukları görülmektedir. Bu dönemde arkadaşlık ilişkileri de önem kazanmaktadır.

Orta yetişkinlik döneminin en önemli sosyal özelliklerinden biri de bu dönemdeki kişilerin “Sandviç nesil” konumunda olmalarıdır. Bunun anlamı orta yetişkinlik dönemindeki kişilerin iki arada kalmalarıdır. Zira nesil döngüsünün bir ucunda çocukları, bir ucunda da anne babaları yer almaktadır. Bunun sonucu olarak orta yetişkinlik dönemindekiler bir taraftan kendi çocuklarının ihtiyaçları, diğer taraftan da anne babalarının ihtiyaçlarıyla başa çıkma durumundadırlar. Yani bir yandan ergen çocuklarının problemleriyle ilgilenirken diğer taraftan anne babanın hastalık, barındırma vb. maddi manevi ihtiyaçlarıyla ilgilenmek durumundadırlar.

Orta yetişkinlik döneminde karşılaşılan bir başka durum ise çocukların evlenip başka bir eve gitmeleridir. Bu durum bazı aileler için dinlenme, düşünme ve geçmişini değerlendirme olarak algılanırken diğer bazıları için de psikolojik bir boşluğa neden olabilmektedir.

¹¹¹ Köylü, a.g.e., s.67-71

Kısaca özetleyecek olursak, orta yetişkinlik dönemindekiler şu işleri yapmak zorundadırlar: Vatandaşlık görevini ve toplumsal sorumluluğu yerine getirmek, ekonomik bir yaşam standardını kurup devam ettirmek, sahip olduğu çocuklara bakıp onların mutlu birer yetişkin olmalarına yardımcı olmak, orta yaşın getirdiği fiziksel değişiklikleri kabul edip onlara alışmak ve yaşlanan anne babaya uyum sağlamaktır.¹¹²

Genel özelliklerini ele aldığımız orta yetişkinlik dönemini kendi içinde sıkıntıları olan fakat bakış açısına göre kişiye oldukça keyifli anlar yaşatabilecek potansiyele sahip bir dönem olarak değerlendirebiliriz.

d-Orta Yetişkinlik ve Din

Orta yetişkinlik dönemindeki yaşanan ruh halleri, genel olarak bu dönemde dini inanç ve değerlerin önem kazanmasını tetikleyen duygusal ve zihnî arka planı oluşturmaktadır.

Bu dönemde dine duyulan ilgi yoğunlaşmaya başlar. Zira daha önceki yaşlarda ilgi duyulan ve tatmin edilmesi istenen şeyler, giderek kişinin hayatında önem ve etkisini kaybetmektedir. İlgi alanlarının daralması sonucu, orta yetişkinlerin hayatında hâkimiyetini ya da çekiciliğini kaybeden ilgilerin yerini din doldurmaya başlar. Bu bağlamda din, orta yetişkinlerin psiko-sosyal uyumu açısından vazgeçilmez bir hayat tarzı olabilir. Özellikle daha önceki yaşamlarında az veya çok dinî inanç ve tecrübelerle sahip kişiler, bu bilgi ve tecrübelerini yeniden ve daha ciddi bir şekilde gözden geçirerek hayatlarına katmak durumundadırlar. Aksi takdirde tam bir psikolojik dengeye ulaşmaları oldukça güç olacaktır.¹¹³

Orta yetişkinlik döneminde veya daha sonrasında birleştirici inanç olarak nitelendirilen inancın yükselişi görülür.¹¹⁴ Araştırmalar 30 yaş civarında, kişilerin yeni bir hayat safhasına girdiğini ve yeni ayırt edici inanç biçimine sahip olduğunu göstermektedir. Bu yeni inanç, yetişkin bireylerin kendi inançlarının toplumsal düzeydeki ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde olmasını gerektirir. İnsanlar orta yaşa doğru

¹¹² Köylü, a.g.e., s.71-73

¹¹³ Veysel Uysal, “Yetişkinlikte Dindarlık ve Kültürel Arka Planı”, Yetişkinlik Dönemi ve Problemleri, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2006, s.222

¹¹⁴ Yurdagül Mehmedoğlu, s.69

tekrar dine yönelmeye ve ibadetlerini yerine getirmeye başlarlar. Orta yetişkinlik dönemindeki kişiler en azından kendi çocuklarına örnek olma ve onların da ibadetlerini yerine getirmelerini sağlamak için, ibadet etkinliklerine devam konusunda kayıtsız kalmamaktadırlar.¹¹⁵

Orta yetişkinlik dönemi dindarlığına ilişkin diğer bir özellik ise, mistik hidayetlerin bu dönemin başlarında gerçekleşmesidir. Bu dönemdeki bazı kimseler, dini hayatın yönelttiği hedefleri giderek artan bir arzu ve istek konusu haline getirirler.

Bu dönemde sıradan bir dini hayattan, giderek dini arzunun ağır bastığı ya da hâkim olduğu dini tutum ve davranışlara yönelik söz konusudur.

Başka bir ifadeyle geleneksel dini hayattan çok daha içten ve mistik eğilimli bir hayata geçiş yapılmaktadır.¹¹⁶

Türkiye’de bu konuda yapılan araştırmalar 30-50 yaş arasındaki yetişkinlerin çoğunluğunun inanç ve ibadet konularıyla yakından ilgili ve uygulamaya meyilli olduklarını gösterir.¹¹⁷ Tablamacıoğlu’nun araştırması da bunu doğrular niteliktedir. Bu yaş aralığının % 2,8’i gayr-ı amil (Namaz ve oruç ibadetlerini yerine getirmeyen), % 40’ı idare-i maslahatçı (İçinde yaşadığı toplum ibadetlerini yerine getirirse getiren), % 48,5’i amil (Dini ödevlerini yerine getiren), % 8,5’i sofı (Farz ve sünnetin dışında nafile ibadetleri de yerine getiren yenilikleri tenkit eden)¹¹⁸

3-Son Yetişkinlik Dönemi Özellikleri ve Din

Son yetişkinlik, kaçınılmaz bir son olan yaşlılıktır. Yaşlanma, canlının olgunlaşmasını tamamladıktan sonra gittikçe yıpranması, yaşam fonksiyonlarının, üreme ile ilgili olanlar dâhil, aksaması ve bozulması ve böylece o tür için beklenen ömür süresinin sonuna doğru gelme süreci olarak tanımlanabilir. Genel kural yaşlılığın

¹¹⁵ Köylü, a.g.e., s.152

¹¹⁶ Uysal, a.g.teb., s.222

¹¹⁷ Ali Ulvi Mehmedoğlu, s.96

¹¹⁸ Mehmet Taplamacıoğlu, “Yaşlara Göre Dini Yaşayışın Şiddet ve Kesafeti”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi c.10, 1962, s.147

65 yaşında başladığı şeklindedir. Toplumlara göre değişik yaş sınırları verilebilir, ancak 65 yaş sınırının ülkemiz için de geçerli olduğu kabul edilebilir.¹¹⁹

a-Son Yetişkinlik Döneminin Fiziki, Psikolojik ve Sosyal Özellikleri

Altmışlı yaşların başlarında son yetişkinlik dönemi başlar. Çeşitli biyolojik, psikolojik ve sosyal değişikliklerin bir neticesi olarak yaşam tarzı köklü bir değişikliğe uğrar. Biyolojik olarak eski güçlerini kaybeden yaşlılar, başta görme ve işitme olmak üzere, fiziki açıdan bir takım gerilemelere ya da hastalıklara maruz kalabilirler. Hemen yorulma temayülü gösterirler ve yorgunluk ve hastalıktan kurtulmak için de daha çok zamana ihtiyaç hissederler. Fiziki düşüşler yaşlıların bazı işlevsel fonksiyonlarını da olumsuz yönde etkiler ve daha yavaş hareket ederler.¹²⁰

Yaşlılar psikolojik bakımdan, algı bozukluğu, unutma, karıştırma gibi bazı kişilik değişikliklerine maruz kalabilirler. Gün geçtikçe her şey onları ürkütmeye, alışkanlıklarını terk edememeye, yeni durumlara adapte olamamaya başlarlar. Yaşlılık psikolojisinin ana belirtilerinden birisi de onların bencil olmalarıdır. Çevrelerindeki herkesin kendilerine saygı duyması ve hizmet etmesi gerektiğini düşünürler. Son yetişkinlikte mal ve para düşkünlüğü aşırı derecede artma gösterir.¹²¹

Son yetişkinlik döneminin en temel gelişimsel ödevi, kişinin kendisiyle toplum arasında dengeli bir yaşam tarzı geliştirmesidir. Yaşlılık dönemine kadar kişi yapması gereken işlerin çoğunu yapmıştır. Yine de bu dönemin de kendine has bazı gelişimsel ödevleri vardır. Bunlardan birincisi emekliliğe uyumdur. Emeklilik, artık her türlü sorumluluktan, yorucu çalışmadan uzak ulaşılamayacak bir yaşam tarzı gibi algılansa da çokları için belirsizliğin, yalnızlığın, kaygının, toplumsal ve dünyevi işlerden ayrılmanın zamanı olarak görülmektedir. Özellikle erkeklerin emekli olması, kadınların hürriyetlerini özel hayatlarını ve sosyal faaliyetlerini kısıtladığından olumsuz yönde etkilemektedir. İkinci olarak eş kaybına uyum, çoğunlukla kadınlar yaşlılıklarında kocalarının ölümüyle karşılaşmaktadırlar. Bunun sonucunda travma geçirenler

¹¹⁹ Mehmet Akif Karan, "Biyolojik, Psikolojik ve Sosyal Açından Yaşlanma", Yaşlılık Dönemi ve Problemleri, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2007, s.19

¹²⁰ Köylü, a.g.e., s.76-80

¹²¹ Mustafa Köylü, "Yaşlılık Döneminde Eğitim ve Din Eğitimi Gerekli Kılan Nedenler", Yaşlılık Dönemi ve Problemleri, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2007, s.209

olmaktadır. İleri yaşlardaki dul kalmanın kolay atlatılacağı varsayılsa da yaşlılıkta eşe daha çok ihtiyaç hissedilmektedir. Eşin ölümüyle yakınların evine gitme, daha küçük bir eve taşınma, kime emanet olacağını düşünme, yeniden evlenmeye karar vermek gibi değişen hayat şartları yeni şeylerin öğrenilmesini gerekli kılacak bu da yaşlıyı zorlayacaktır. Üçüncü olarak, yaşlılar artık dünyanın kendi etraflarında dönmediğini anlarlar. Bu durum bazıları için travmatik olabilir. Çünkü daha az saygı görecekleler, ayrıca güç ve otoriteleri azalacaktır. Yaşlılar da otoriteyi ellerinden bırakmazlarsa etrafındakiler onlara karşı sevgisizlik ve nefret duygusu geliştirebileceklerdir.¹²²

Son yetişkinlik dönemin bu olumsuzlukları yanında olumlu yönleri de vardır. Yaşlılığın en olumlu yönlerinden birisi, genel bilgi birikimindeki artıştır. İkinci olarak, tecrübeleri sayesinde daha iyi karar ve hüküm verme yetisini geliştirirler. Üçüncü olarak, daha fazla kişisel hürriyete sahiptirler ve istediklerini yapacak zamanları vardır ve kendi kendilerinin patronudurlar. Dördüncü olarak, sosyal ilişkiler ve aile bağlarının devamı açısından da yaşlılığın avantajlı yönleri vardır. Sosyal etkinliği ve liderlik fonksiyonu vardır. Aile bağlarının devam etmesi ile en avantajlı durum torun sahibi olmalarıdır. Bu durum psikolojik avunma olabileceği gibi torunlarının bakımını üstlenen yaşlılar gençlere de yardımcı olabileceklerdir. Zira onlar yerine göre bir destek kaynağı, eğitimci, torunlarının yetiştiricisidirler, yerine göre ekonomik olarak da gençlere yardımcıdırlar.¹²³

Son yetişkinlik döneminin olumlu yönlerini iyi değerlendiren yaşlılar hayatın anlamını daha derin kavrayacaklardır.

b-Son Yetişkinlik (Yaşlılık) ve Din

Son yetişkinlik dönemlerinde kişiler, eş-dost, arkadaş ve akranlarının ölümleriyle ölüme daha da yaklaştığının farkındadırlar ve tefekküre de oldukça geniş zamanları vardır. Dolayısıyla dine olan ilgileri de yaşamlarının önemli bir yerini işgal etmektedir.

¹²² Mustafa Köylü, Yetişkin Din Eğitiminin Teorik Temelleri, Samsun: Etüt Yay., 2000, S.76-77

¹²³ Köylü, Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi, s.83-84

Son yetişkinlik yıllarıyla ilgilenen psikolog Jung, hayatın ilerlemiş yıllarında bireylerin yaşamda bir anlam ve bütünlük bulmak için içe yöneldiklerini ifade etmektedir. Ayrıca Jung'a göre, yaşlılar mutlu bir yaşlılık dönemi geçirmek için gelecek hedeflere ihtiyaç duymaktadırlar. Bundan dolayı bütün büyük dinler öbür dünya için umut vaat etmektedirler. Ancak bu hedefle yaşlı insanlar, acı, sıkıntı ve ölümle baş edebileceklerdir.¹²⁴

A.B.D.'de Gallup tarafından yapılan bir araştırmada ahiret hayatına inanç 65 yaş yukarısında % 90'ı teşkil etmektedir.¹²⁵

Haris ve Cole, bir Tanrı'ya inancın yaşlılar arasında diğer tüm gruplara oranla daha üst seviyede olduğunu ileri sürmektedir. Yine yapılan araştırmalar da bunu doğrular niteliktedir. Tanrı'nın varlığına kesin olarak inananlardan % 86'sını 65 ve yukarı yaş grubu oluşturmaktadır.¹²⁶

Yaşla dindarlık ilişkisi üzerine araştırmalar yapan Kuhlen yaşla birlikte dini yaşayışta bir artışın olduğunu ileri sürer. Bunun nedeni olarak gençlik yıllarında kişilerin en büyük motivasyon kaynakları olan ailevi ve meslekî ilgilerin yerini, ileriki yaşlarda kendi çocukları ve kimlikleri, daha ileriki yaşlarda ise, dine dönüş ve ahiret hayatına olan inanç alır.¹²⁷

Araştırmalara göre, insanların hayatlarının sonlarına doğru dine yönelmelerinin iki önemli sebebi vardır; Psikolojik ve Sosyal ihtiyaçlarını karşılamak. Milton Barron'a göre dinin psikolojik fonksiyonları; ölümle karşılaşmada yardım, hayatın önemini ve anlamını kavrama ve devam ettirme, yaşlılığın kaçınılmaz kayıplarını kabule yardım etme, yaşlılıkta potansiyel olarak var olan değerleri keşfetme ve onlardan faydalanma. Sosyal fonksiyonları ise, ister Kilise ister Cami olsun, her yaştan insanları bir araya getirerek onların yalnızlığını azaltmaktadır. Özellikle yaşlılar camilerde kurdukları arkadaşlıklarıyla birbirleriyle fikir alışverişinde bulunurlar, eski günleri yâd ederek yeni durumları yorumlayarak birbirlerine destek olurlar. Bu da onlara mutluluk kazandırır. Bu bağlamda dini kurumlar sadece ibadet yeri değil, aynı zamanda bazı sosyal

¹²⁴ Dam, a.g.t., s.47

¹²⁵ Köylü, a.g.e., s.154

¹²⁶ Köylü, a.g.e., s.154

¹²⁷ Dam, a.g.t., s.48; Köylü,a.g.e., s.155

faaliyetlerin yer aldığı mekânlardır.¹²⁸ Kur'an Kursları da yetişkin kadınlar için aynı fonksiyonu icra etmektedir.

Tablamacıoğlu'nun araştırması 50 yaşın üzerindekiilerin % 69,5'inin namazlarını kılıp oruçlarını tuttuklarını ve dini ödevlerini yerine getirdiklerini ortaya koymaktadır. Tablamacıoğlu bunu, fiziki gücün azalmasına, ölümle karşı karşıya kalmasına, toplumsal eylem ve törenlere katılımlarının hoş karşılanmamasına veya dindar bir nesilden gelmiş olabileceklerine atfetmektedir.¹²⁹

Hasan Dam'ın Samsun Bölgesinde yetişkinler üzerinde yaptığı araştırmasında yaş ilerledikçe hem namaz kılma oranında bir artış, hem de oruç tutma oranında bir artışın olduğu ortaya çıkmıştır.¹³⁰

Son yetişkinlik dönemindeki dini inanç ve uygulamalarda artış görülmesine rağmen gerçekte böyle olmadığını savunanlar da vardır. Bunu söylerken iddiaları yapılan araştırmaların kesitsel olduğu, dolayısıyla bu günün yaşlılarının gençliklerinde dindar kişiler olup olmadığının net olarak bilinemeyeceğidir.¹³¹

Ülkemizde yapılan bazı araştırmalar yaşlılıkla dindarlık arasında zorunlu bir ilişkinin olmadığını göstermektedir. Örneğin Belma Özbaydar, ergenlikten başlayıp yaşlılığa kadar uzanan dönemde, Tanrı inancındaki kararsızlık durumunu inceleyen araştırmasında 60 yaş ve üzerindeki bireylerin Tanrı inancında, orta yaşta olduklarından daha kararsız oldukları, sosyo kültürel düzeyi aşağı olanların ise, Tanrı inancında daha kararlı olduklarını ortaya koymuştur.¹³²

Yine Armaner'in Ankara'daki Huzur Evleri'nde yaptığı araştırmada hiçbir ciddi uğraşısı olmayan yaşlıların % 80'inin ibadet etmedikleri, dini meselelere karşı kayıtsız oldukları tespit edilmiştir.¹³³

¹²⁸ Köylü, a.g.e., s.156

¹²⁹ Taplamacıoğlu, s.150

¹³⁰ Dam, a.g.t., s.94-97

¹³¹ Köylü, a.g.e., s.157

¹³² Köylü, a.g.e., s.158

¹³³ Neda Armaner, Din Psikolojisine Giriş, Cilt, I, Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1980, s.137

Dini gelişim serüvenini tek bir etkene bağlamak elbette doğru olmayacaktır. Dini gelişim aile, komşu, okul, cami, Kur'an Kursu, toplum ortamında cereyan etmektedir. Kişinin çocukluk, gençlik, ilk yetişkinlik dönemlerindeki edinmiş olduğu dini bilgilerin yaşlılık dönemindeki yaşantısını etkilemesi mümkündür. Bu nedenle yaşlılık dönemi dini gelişimi incelerken yaşın dışında, cinsiyet, sosyo-ekonomik durum, önceki dini tecrübe, coğrafi alan faktörleri de göz önünde bulundurulmalıdır. Örneğin inanç konusunda kadınlarla erkekler arasında fark olmazken, kadınların tüm dini ibadetlerde özel, bireysel dini ibadetleri yerine getirmede, devam etmede ve dini davranışlarda erkeklerden daha dindar oldukları tespit edilmiştir.¹³⁴

Yapılan psikolojik ve sosyolojik tespitler, dini inancın yaşlılıkta sağlam manevi bir güç olduğunu göstermektedir.

C- YETİŞKİNLİK VE EĞİTİM-ÖĞRETİM ÖZELLİKLERİ

Günümüzde Kur'an Kursları'ndaki öğrenciler çoğunlukla yetişkin kadınlardır. Böyle olmasında İlköğretim eğitiminin kesintisiz 8 yıl olmasının etkisi olmuştur. Fakat tek sebep bu değildir.

"Eğitimcilerin yetişkin eğitime yönelmeleri yetişkin nüfusunda meydana gelen hızlı artıştır. Yetişkinler ise önemli işlerin, para kazanma, sosyal faaliyetler gibi yetişkinlik dönemlerinde yerine getirmelerinden, aile yapısındaki değişme, geniş aile yapısından çekirdek aileye geçişle yetişkinlerin yalnız kalmalarından, hayatın kompleksliği ve insan hayatında meydana gelen sürekli değişikliklerin yetişkinleri yaşam boyu öğrenmeyi devam ettirmesinden, son yıllarda dini inanç ve uygulamaların daha çok genç ve yetişkinleri ilgilendirdiği düşüncesinden"¹³⁵ hanımlara teknolojik gelişmelerin getirdiği rahatlıktan ev işlerine daha az zaman harcamalarından, çocuklarına dini değerleri öğretme gerekliliğinin farkında olmaları onlara Kur'an Kursları'ndaki eğitime katılma ihtiyacı hissettirmiştir.

¹³⁴ Köylü, a.g.e., s.160; DAM, a.g.t., s.49

¹³⁵ Köylü, a.g.e., s.19-27

Bir din eğitimcisi olan John L. Elias “İnsan olmak demek, öğrenmek demektir.”diyerek, kâmil bir insan olmak için, hayat boyu bilgi kazanmanın, tutum, davranış ve beceri geliştirilmesinin gerekliliğini belirtmektedir.¹³⁶

1-Yetişkin Eğitimi

Yetişkin eğitimi yerine, “Halk Eğitimi”, “Yaygın Eğitim”, “Yaşam Boyu Eğitim”, “Sürekli Eğitim” ve “Androgoji” gibi kavramlar da kullanılmaktadır.¹³⁷

“Yetişkin eğitimi, yetişkinler için düzenlenmiş tam zamanlı programlar dışında, tam zamanlı olarak okula devam etmeyen kimselerin isteyerek bilgi, anlayış ve becerilerini geliştirmek, zevk ve tutumlarında değişiklik meydana getirmek ya da karşılaştıkları kişisel veya toplumsal sorunları kavramak ve çözümlemek amacıyla giriştikleri bir birine bağlı ve düzenli faaliyetlerden oluşan bir süreçtir.”¹³⁸

Yetişkin eğitiminin mahiyeti için şunları söylemek mümkündür:

- Yetişkinlere yöneliktir.
- Örgün eğitim dışında ya da yanındadır.
- Amaçlı, planlı ve programlıdır.
- Çok çeşitli amaç ve muhteva ile gerçekleştirilebilir.
- İhtiyaç yönelimlidir.
- Öğrenme ve öğretme süreçlerinde yetişkin özellikleri merkezlidir.

Bu temel özellikler yetişkin eğitimi “informel eğitim” dediğimiz, hayat sürecinde kendiliğinden gerçekleşen etkileşim ve eğitim türünden ve örgün eğitimden ayırmaktadır.¹³⁹

2-Yetişkin Din Eğitimi

Tarihi sürece baktığımızda hemen hemen bütün toplum ve milletlerde genel eğitim din, din kurumları ve din adamları merkezli başlamıştır. Bilimin çeşitli

¹³⁶ Köylü, a.g.e., s.27

¹³⁷ Cemal Tosun, Din Eğitimi Bilimine Giriş, Ankara: Pegema Yay., 2005, s.177-179

¹³⁸ Dam, a.g.t., s.16

¹³⁹ Tosun, Yetişkinler Din Eğitimi, Mahiyeti, İmkanları ve Problemleri; s.176

alanlarındaki gelişmeler, beraberinde branşlaşmaları getirmiş, eğitim-öğretim işleri bir bilim alanı oluşturmuş, bu sürecin sonucunda da genel eğitim dini temelli olmaktan uzaklaşmış ve din eğitimi genel eğitim içerisinde bir branş haline gelmiştir. Branşlaşmalar sonucu ortaya çıkan her disiplin ve alt disiplinler kendi mahiyetlerini, hedeflerini, teorilerini, metotlarını, çalışma kapsam alanlarını tespiti çalışmışlardır. Din eğitimi bilimi için bu sürecin başlangıcı batıda bize göre daha eskidir.¹⁴⁰

İslâm'da ise eğitim zaten yetişkin eğitimi olarak başlamış ve ilk günden itibaren pratik anlamda uygulamalar ve fikirler devam ede gelmiştir. Buna rağmen kendi mahiyetini, alanını, metodunu, teorisini, imkânlarını ve problemlerini araştırmaya henüz daha yeni başlamıştır.¹⁴¹

Yetişkin din eğitimi, din eğitiminin bir alt disiplini olarak kabul etmenin yanında yetişkinler eğitiminin bir alt disiplini olarak görmek de mümkündür. Tanımını yaparken yetişkinler eğitimi göz önüne alabiliriz. “Yetişkinler din eğitimi, yetişkinlere ve okul dışındakilere, örgün eğitim dışında ya da yanında din eğitimi ihtiyacında ve isteğinde olanlara, resmi ya da özel kurum ve kuruluşlarca yetişkinlerin dini bilgilerini artırmak, dini anlayışlarını geliştirerek hayatın dini boyutunu yorumlamalarına yardımcı olmak amacıyla verilen plânlı, amaçlı din eğitimidir.”¹⁴²

Bir alt bilim veya disiplin olarak yetişkin din eğitimi tanımlamak gerekirse şöyle bir tanım yapılabilir:

“Yetişkin din eğitimi, yetişkinler din eğitiminin mahiyetini, alanını, amaçlarını, teori ve ilkelerini, metotlarını ve bu alandaki teorilerle uygulamalar arasındaki ilişkileri araştıran bir bilgi dalıdır.”¹⁴³

Bu tanımdan hareketle şunu söyleyebiliriz; yetişkin din eğitimi, günlük hayatın her aşamasında, her kesimden insanı içine almaktadır. Öyleyse kişinin; kendisi, arkadaş ve dost çevresi, çocukları ile olan ilişkilerindeki zorluklarla baş edebilmesi, devam eden hayat sürecinde; annelik, babalık, emeklilik gibi roller üstlenebilmesi, dini, sosyal ve

¹⁴⁰ Tosun, a.g.m., s.175

¹⁴¹ Tosun, a.g.m., s.175

¹⁴² Tosun, a.g.m., s.176

¹⁴³ Tosun, a.g.m., s.177

politik sorunlarla başa çıkabilmesi için yardıma ihtiyacı vardır. Bu noktada din nasıl bir fonksiyon icra edebilir gibi durumlar, ayrıca din eğitimi ve öğretimi ile uğraşanların meslekî bilgi ve formasyonlarını geliştirmeleri için yapılacak çalışmalar da yetişkinler din eğitiminin ilgi alanını oluşturmaktadır.¹⁴⁴

Yetişkin din eğitimi, örgün eğitimin ulaşamadığı kitlelere, mümkün olan iletişim imkân ve vasıtalarını kullanarak ulaşıp, onlara dini, ahlâkî yardımda bulunmayı amaçlamaktadır.¹⁴⁵

İnsan hayatında dinin önemli bir yeri vardır. Din günlük hayattaki davranış ve düşünceleri etkilemektedir. Özellikle belirli dini inanç ve tutumlar kişinin diğer insanlarla ilişkilerini, ahlâkî davranış ve hükümlerini az veya çok şekillendirir. Dinin nihai hedefindeki dindar kişinin, önce dinin dogmalarıyla belirlediği ilkelere inanması, inancının şekli göstergesi olan ibadetleri formel olarak yerine getirmesi ve bu ikisinin birlikte ahlâkî değer ve meziyetleri güçlendirmesi ile duygusal boyutunun oluşmasıdır. Din psikolojisinde dini hayatın temel boyutları beş kategoride ele alınmaktadır ki bunlar da bilgi, inanç, duygu, ibadet ve etki boyutları şeklinde belirtilmektedir.¹⁴⁶

Toplumsal yaşamın düzenli gitmesi için ise sadece yasalara uymak yetmez. Ortak değerlerin, güncel ve geleneklerin birleştirici gücüne de gereksinim vardır. Yani insancıl değerler olmadan toplum çarkı dönmez. Örneğin; bütün dinler ve toplum yasaları adam öldürmeyi, çalmayı, başkasının hakkını çiğnemeyi, başkasının namusuna el uzatmayı günah ve suç saymışlardır. Bunun yanında, doğruluk, konukseverlik, güçsüze el uzatma, saygı ve sevgi gibi değerler yasa gücü ile benimsetilemezler. Bunlar manevi eğitici olan din eğitimi ile sağlanır.¹⁴⁷

¹⁴⁴ Tosun, a.g.m., s.177

¹⁴⁵ Tosun, a.g.m., s.178

¹⁴⁶ Veysel Uysal, Din Psikolojisi Açısından Dini Tutum Davranış ve Şahsiyet Özellikleri, İstanbul: MÜİFAV Yay., 1996,s.118-119

¹⁴⁷ Halis Ayhan, Din Eğitimi ve Öğretimi, İstanbul: MÜİFAV Yay., 1997, s.76

3-Yetişkin Din Öğretimi

Öğretim belli bir amaca varmak için gereken bilgileri verme işidir. Öğretmen veya öğretmen yerine geçen kimsenin, öğrenciye bir amaç için bilgi, alışkanlık maharet ve ideal kazandırmasına “öğretim” denir.¹⁴⁸

a)Yetişkin Eğitiminde Öğretim İlkeleri

- *İlk izlenim:* Yetişkin açısından katıldıkları eğitimin ilk birkaç günü çok önemlidir. Yetişkinler, başlangıç günlerinde eğitimin yararlılığı, öğretmenin tutum ve davranışı ve katılanlar arasındaki ilişkinin niteliği konusunda algılar geliştirmektedir. Bu geliştirdikleri ilk algı olumsuz ise bunu düzeltmek zordur. Yetişkinin olumsuz ilk izlenim veya algısı, onun sonraki başarılarını da etkileyebilmektedir. Bu nedenle eğitim programının iyi bir biçimde planlanması, öğretmenin yetişkin psikolojisine uygun tutum ve davranışa sahip olması ilk izlenimin olumlu yönde gelişmesine önemli derecede etki edecektir.
- *İlgi:* Yetişkinler kendilerine hoşnutluk veren, doyum sağlayan, bir merakını gideren ve ilgilerini çeken konuları öğrenme eğilimindedirler. Bunun karşıtı bir durumda öğrenme isteği ortadan kalkmaktadır. Bu nedenle bir yetişkin eğitiminin başarısı, yetişkinin, ilgi istek ve eğilimini karşılamaya yönelik olması veya sorununu çözmedeki etki derecesine bağlı olmaktadır.
- *Tekrar ve pekiştirme:* Öğrenim pekişmesi tekrarın sıklık derecesine bağlıdır. Ancak fazla tekrar usanmaya neden olacağından bunu iyi ayarlamak gerekmektedir. Tekrar, özellikle devinimsel boyutta öğrenmede daha etkili olabilmektedir.¹⁴⁹

İslam eğitimcileri de, öğrencinin işlenen bir konuyu dersten sonra beş gün içinde toplam on beş defa tekrar etmesi gerektiğini, bu tertip üzere ve belli aralıklarla

¹⁴⁸ Abdurrahman Dodurgalı, Din Eğitimi ve Öğretiminde İlkeler ve Yöntemler, İstanbul: MÜİFAV Yay.,1999, s.266

¹⁴⁹ Cevat Celep, Halk Eğitimi, Ankara: Anı yay., 2003, s.55,

yapılacak bir tekrarın dersi hafızaya yerleştirmede en uygun yol olduğunu belirtmişlerdir.¹⁵⁰

- *Etkileşim:* Öğrenmede etkileşimin birey açısından yoğunluğu, öğrenmeyi kolaylaştırmakta ve kalıcılığını sağlamaktadır. Etkileşim, oldukça sıcak, heyecan verici, çekici ve etkileyici ise öğrenme de bir o kadar kolay olmaktadır. Duyu organlarının etkileşime dâhil olması, öğrencinin katılımının artması oranında öğrenilenin kalıcılığı d artmaktadır.
- *Ortak amaç:* Öğrenim hedefleri sınıfın ortak hedefleri haline getirilmektedir. Öğretmen dersin ve öğrencinin amaçlarını bütünleştirebilmelidir. Bunun için amaçların belirlenmesinde öğrencilerin katılımının sağlanması gerekmektedir.
- *Açık kurallar:* Kursun başında öğrencilerin uyacakları kurallar açıkça belirtilmelidir. Yönetmelikle belirlenmiş kuralların dışında belirlenecek kurallar öğrenci ile birlikte belirlenmelidir. Öğretmen tarafından konulan kuralların nedeni de açıklanmalıdır. Böylece öğretmen öğrenci ilişkisinde ortaya çıkabilecek gereksiz tartışmalar önlenebilir.
- *Kendini değerlendirme:* Yetişkin eğitiminde amaç not vermek değil, öğretmektir. Bunun için öğretmen yetişkinin kendi başarı düzeyini kendisinin değerlendirmesine imkân sağlamalıdır. Yetişkine kendi başarısını değerlendirmek için ölçüt verilebilirse, hem onun küçük düşmesi önlenmiş hem de bu değerlendirme yoluyla öğrenmesine katkıda bulunmuş olunabilir.
- *Sorun merkezli öğrenme:* Yetişkin eğitiminin amacı, işi, evi, yaşamı ile ilgili sorunlarının çözümüne yönelik olmalı, bu sorunlara çözüm getirilebilmelidir. Sorun merkezli öğrenme, öğrenmeyi yetişkin için anlamlı yapabilir.
- *Yaşantı merkezli öğrenme:* Öğretimde öğrencinin bizzat kendisinin yaşantıdan geçmesi hedef alınmalıdır. Öğrenci, öğretim sürecinde, içsel bir yaşantıdan geçmiyorsa, verilenlerin bir yararı yoktur. Daha doğrusu

¹⁵⁰ Bayraktar, a.g.e., s.300

öğrenci her verileri yaşıntı ile bütünleştirebilmelidir. Bunun için öğretim sürecinde verilen bilgiler yaşıntıya yönelik olmalıdır.

- *Serbest iletişim:* Öğretim etkinlikleri sırasında iletişime bir sınırlama konulmamalıdır. Eğer öğretmen ve öğrenciler çeşitli nedenlerle bilgilerini, duygularını ve düşüncelerini açıklamaktan çekinirlerse ya da öğretmen tarafından bir sınırlama getirilirse, öğretmenin etkinliği azalabilir. İletişimi açık tutmak öğrenme konusu ile ilgili olmayan konuların konuşulması anlamına gelmemelidir.
- *Serbest davranma:* Öğretmen, öğrencilerin sınıftaki davranışları üzerine gereğinden fazla baskı ve kontrol koymamalıdır. Ancak bu serbestlik yalnızca öğretimin daha etkili bir biçimde yürütülmesine dayalı olmalıdır. Yoksa saygısızlığı, başına buyrukluğu ve göz yummaya neden olan bir ortamın oluşmasına izin verilmesi anlamını taşımamalıdır.¹⁵¹

Yetişkinlerin kendileri, arkadaş dost çevreleri ve çocukları ile olan ilişkilerinde karşılaştıkları zorluklarla başa çıkabilmeleri ve hayat sürecinde yeni roller üstlenebilmelerine yardım noktasında iyi bir öğretim görmeleri gerekmektedir. Bu öğretim yukarıda zikredilen öğretim ilkeleri göz önünde bulundurularak yapılırsa, yetişkinler hayat sürecinde karşılaştıkları sıkıntıları giderebileceklerdir.

b)Yetişkinlerin Öğrenme Özellikleri

Bizler yetişkinleri başarılı bir şekilde yetiştirmek ve onlara bir şeyler vermek istiyorsak, yetişkinlerin çocuklardan farklı şekilde öğrendiklerini bilmemiz gerekir. Öğrenme yaklaşımındaki bu farklılık, yetişkinleri öğretme konusunda da farklı yaklaşımın olması gerektiği sonucuna götürür. Elbette ki yetişkinlere ilişkin genel bir öğrenme yöntemi sunmak kolay değildir. Bunun birinci nedeni fizyolojik, psikolojik ve sosyal farklılıkların çok geniş olması, ikincisi ise yetişkinlik döneminin ilk, orta ve son yetişkinlik olmak üzere uzun bir hayat sürecini kapsamasıdır. Ancak bütün bunlara rağmen ortak bazı prensipler de vardır.¹⁵²

Yetişkinlerin şu özelliklerinin de etkin öğrenme için bilinmesi gerekmektedir.

¹⁵¹ Celep, a.g.e., s.55-56

¹⁵² Köylü, a.g.e., s.184-202

1-Yetişkin benlik kavramı gelişmiş bir insandır;

- Kendisine olgun bir insan olarak davranılmasını, kişiliğine saygı gösterilmesini bekler.
- Eğitimde etkin bir rol almak ister.
- Gereksiz sıkı otoriteden hoşlanmaz.
- Eğitim düzeyi küçük olan yetişkinlerde, kendilerine karşı bir güven eksikliği olabilir. Bu durum onların eğitime olan ilgisini azaltabilir.

2-Yetişkin deneyim birikimine sahiptir.

- Yaşamları süresince edindikleri bir deneyim birikimleri vardır. Bu deneyim birikimlerini kullanacak eğitim ortamı ararlar. Deneyimlerine uygun düşen yeni öğrenmeleri kabul ederler, ters düşenlere karşı bir direnme eğilimi gösterirler.

3-Yetişkin, gereksinimlerini doyurmayan öğrenmeleri kabul etmeye istekli değildir.

- Yetişkin, eğitimi sonucunda edindiği bilgi ve beceriyi hemen yaşamında kullanmayı ister.
- Aile, toplum ve mesleki sorumlulukları ile ilgili konuları öğrenmeye hazırdır.

4-Yetişkin, karşı karşıya kaldığı sorunlara çözüm getirebilecek öğrenmelere ilgi duyar.

- Öğrenme gereksinimleri daha çok, karşılaştıkları sorunlarla ilgilidir.
- Zamanları değerli olduğundan, sorunlarının çözümüne yönelik olmayan öğrenmelere ilgi duymazlar.¹⁵³

Yetişkinlerin toplumda bir sorumluluk sahibi olması ve belli bir statüsünün bulunmasından dolayı, öğrenme sürecinde çocuktan farklı bir davranış beklentileri içerisine girer. Bu nedenle öğreticinin, öğretme sürecinde çocuğa davrandığı gibi bir davranış göstermesi, yetişkinin eğitimden kaçması veya öğrenmenin istenilen ölçüde

¹⁵³ A.Sudi Bülbül, Halk Eğitimine Giriş, Eskişehir: AÜAÖF Yay., 1991, s.47-48

gerçekleşmemesi sonucunu doğurur.¹⁵⁴ Bu nedenle öğrenme sürecinde öğreticinin yetişkinin özelliklerini gözönünde bulundurarak öğretimini yapması gerekmektedir.

Bu bölümde Kur'an Kursları'nın tarihten günümüze kadar olan süreçteki işlevi, yetişkin öğreticisinin sorunları, görevleri, rolü, nitelikleri ve yetişkinlik, din ve eğitim-öğretim özellikleri incelendi. Bundan sonra 2009-2010 öğretim yılında araştırma yaptığımız İstanbul Müftülüğüne bağlı, Bahçelievler, Bayrampaşa, Beyoğlu ve Fatih İlçe Müftülüklerinde Kız Kur'an Kursları'nda okuyan yetişkin kadın öğrencilerle yapılan anket çalışmasına geçilecektir.

¹⁵⁴ Celep, a.g.e., s.57

II. BÖLÜM

ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ BULGULAR VE YORUMLAR

I- ARAŞTIRMAYA KATILAN KUR'AN KURSU ÖĞRENCİLERİNİN OLGUSAL DURUMLARINA İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmanın örneklemini oluşturan deneklerin, yaş, eğitim düzeyi, medeni durumu, doğduğu-yaşadığı coğrafya, sosyo-ekonomik düzeyleri ve ailesi ile ilgili durumlarına göre dağılımı ve bunların yüzdelerini gösteren tablolar aşağıda sunulmuştur.

Hazırladığımız anket sorularında deneklerin olgusal durumlarını belirleyen sorular sorduk, çünkü “deneklerin olgusal durumları onların, bilgi, görüş-kanaat ve davranışlarını belirleyici rol oynar.”¹⁵⁵

Araştırmaya toplam 500 yetişkin Kadın Kur'an Kursu öğrencisi katılmıştır.

Son yıllarda her ne sebeple olursa olsun Kur'an Kursu Öğrencilerinin %95'i kız ve kadınlardan oluşmaktadır.¹⁵⁶ Büyük çoğunluğunu da yetişkin kadınlar oluşturduğu¹⁵⁷ için araştırmamızın örneklemini yetişkin kadınlardır.

Ankete katılan yetişkin kadınların yaşlara göre dağılımı,20-35,35-45,45-60,60 ve üstü yaş grubu şeklinde ele alınarak değerlendirilmiştir. Bu sınıflama yetişkinlik dönemi basamaklarına göre ele alınmıştır. Sosyal bilimciler arasında yetişkinlik yıllarının bir takım alt gruplara ayrılması konusunda bir fikir birliği yoktur. 20-35 yaş grubu ilk yetişkinlik, 35-60 yaş grubu orta yetişkinlik, 60 ve üstü yaş grubu son yetişkinlik dönemlerini temsil etmektedir.¹⁵⁸

¹⁵⁵ Zeki Arslantürk, Kutsal'ın Dönüşü, İstanbul: Eksen Matbaacılık, 1998, s.67

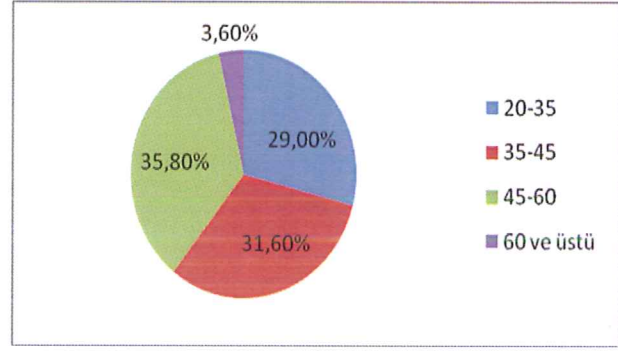
¹⁵⁶ M.Şevki Aydın, s.101

¹⁵⁷ Bkz, Ek.2,3

¹⁵⁸ Köylü, a.g.e., s.54-76

Tablo ve Grafik 1: Deneklerin Yaşa Göre Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik

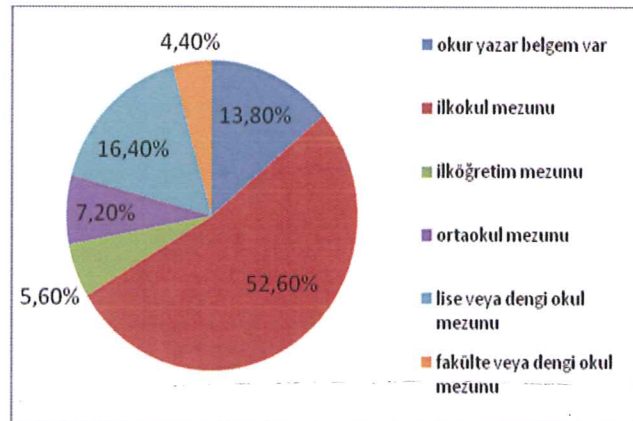
Yaşa Göre Dağılım Değerler		Frekans	Yüzde
	20-35	145	29
	35-45	158	31,6
	45-60	179	35,8
	60 ve üstü	18	3,6
	Toplam	500	100

Araştırmaya katılan yetişkin kadın öğrencilerin yaşlarına göre dağılımına bakıldığında, %29'unu 20-35 yaş grubundaki ilk yetişkinler, % 31,6'sını 35-45 yaş grubundaki orta yetişkinler, %35,8'ini 45-60 yaş grubundaki orta yetişkinler, %3,6'sını ise 60 ve üstü yaş grubundaki son yetişkinler oluşturmaktadır. Bu durumdan anlaşılan, Kur'an Kursu'nda eğitime katılan öğrencilerin çoğunluğu orta yetişkinlerdir.

Tablo ve Grafik 2: Deneklerin Mezun Oldukları Okullara Göre Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik

Mezuniyet Durumları Tablosu		Frekans	Yüzde
okur yazar belgem var		69	13,8
ilkokul mezunu		263	52,6
ilköğretim mezunu		28	5,6
Ortaokul mezunu		36	7,2
lise veya dengi okul mezunu		82	16,4
fakülte veya dengi okul mezunu		22	4,4
Toplam		500	100

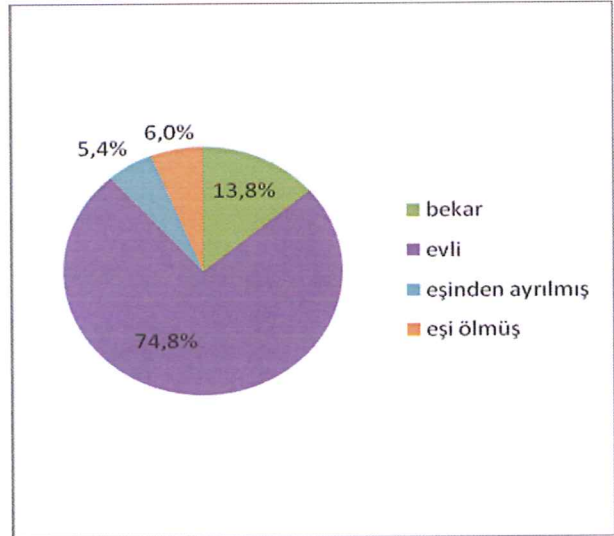
Yetişkin kadınların Kur'an Kursları'ndaki Din Eğitimi programına katılabilmeleri için en az okur-yazar belgesine sahip olmaları veya ilkokul mezunu

olmaları gereklidir. Araştırmaya katılan deneklerin mezun oldukları okullara göre dağılımı şöyledir; okur-yazar belgesi olan %13,8 , ilkokul mezunu %52,6 , ilköğretim mezunu %5,6 , ortaokul mezunu %7,2 , lise veya dengi okul mezunu %16,4 , fakülte veya dengi okul mezunu %4,4.

Kur'an Kursları'nda eğitim gören öğrencilerin eğitim seviyelerinin farklılığı, Kur'an Kursu'nun yaygın eğitim kurumu olması ve buradaki dini eğitimin herhangi bir meslek edindirmeye yönelik olmamasıdır.

Tablo ve Grafik 3: Deneklerin Medeni Durumlarına Göre Dağılımını Gösterir
Tablo ve Grafik

Medeni Durumları Tablosu	Frekans	Yüzde
bekar	69	13,8
evli	374	74,8
eşinden ayrılmış	27	5,4
eşi ölmüş	30	6
Toplam	500	100

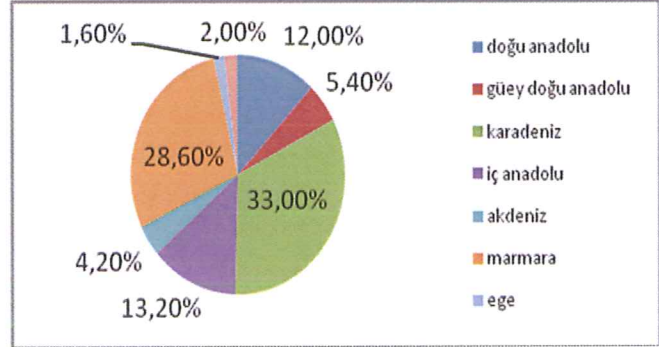

Araştırmaya katılan deneklerin medeni durumlarına bakıldığında %13,8'i bekâr, %74,8'i evli, %5,4'ü eşinden ayrılmış, %6'sı ise eşi ölmüş.

Araştırmada Kur'an Kursları'ndaki yetişkin din eğitimindeki hedef kitlenin büyük çoğunluğu evli. Bu da gösteriyor ki sorumlulukları daha fazla olan ve aile ile direkt bağlantı kurabileceğimiz kitle ile karşı karşıyayız. Dolayısıyla eğitim-öğretim etkinlikleri hedef kitlenin sorumluluklarını yerine getirmede yol gösterici, kolaylaştırıcı, manevi değerlerin ailenin her ferdine ulaştırılabilir nitelikte olması gerekmektedir.

Tablo ve Grafik 4: Araştırmaya Katılan Deneklerin Doğdukları Bölgeye Göre Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik

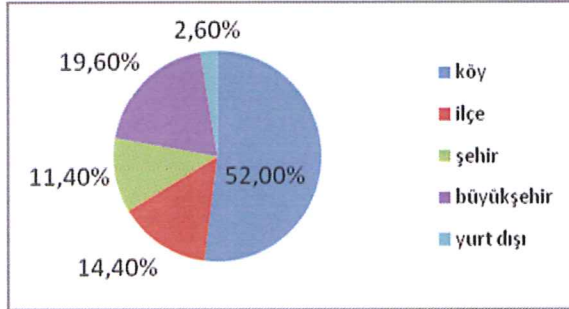
Doğdukları Bölgeler Tablosu	Frekans	Yüzde
doğu anadolu	60	12
güey doğu anadolu	27	5,4
karadeniz	165	33
iç anadolu	66	13,2
akdeniz	21	4,2
marmara	143	28,6
ege	8	1,6
Cevapsız	10	2
Toplam	500	100

Araştırmaya katılan deneklerin doğdukları bölgelere bakıldığında %12'sinin Doğu Anadolu'da, %5,4'ünün Güney Doğu Anadolu'da, %33'ünün Karadeniz'de, %13,2'sinin İç Anadolu'da, %4,2'sinin Akdeniz'de, %28,6'sının Marmara'da, %1,6'sının Ege Bölgesinde doğdukları görülmektedir.

Tablo ve Grafik 5: Araştırmaya Katılan Deneklerin Doğdukları Yere Göre Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik

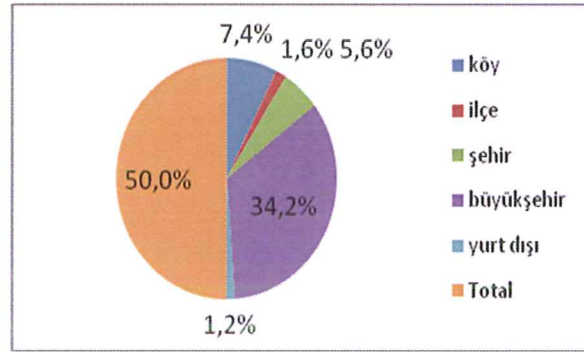
Doğdukları Yer Tablosu	Frekans	Yüzde
köy	260	52
ilçe	72	14,4
şehir	57	11,4
büyükşehir	98	19,6
yurt dışı	13	2,6
Toplam	500	100

Araştırmaya katılan deneklerin doğdukları yere bakıldığında; deneklerin %52'si köyde, %14,4'ü ilçede, %11,4'ü şehirde, %19,6'sı büyükşehirde, %2,6'sı yurtdışında doğduğu anlaşılmaktadır.

Tablo ve Grafik 6: Araştırmaya Katılan Deneklerin Hayatlarının Büyük Bölümünün Geçtiği Yere Göre Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik

Hayatlarının Geçtiği Yer Tablosu	Frekans	Yüzde
köy	74	14,8
ilçe	16	3,2
şehir	56	11,2
büyükşehir	342	68,4
yurt dışı	12	2,4
Toplam	500	100

Araştırmaya katılan deneklerin hayatlarının büyük bölümünün geçtiği yere bakıldığında; %14,8'i köyde, %3,2'si ilçede, %11,2'si şehirde, %68,4'ü büyükşehirde, %2,4'ü yurtdışında geçmiştir.

Araştırmada, araştırmanın yapıldığı il İstanbul'un en çok göç alan¹⁵⁹ şehrimiz olduğu göz önünde bulundurulduğunda her bölgeden, köyden, kentten insanların bir arada yaşadıkları şehir olduğu söylenebilir.

“Sosyo-kültürel ve ekonomik yapılar coğrafyanın etkisi altında şekillenirler. Gelişmemiş ülkelerde her bölge kendi içerisinde kendilerine özgü bir sosyo-ekonomik ve kültürel yapıya sahiptirler. Zihniyet yapıları (kognitif dünyaları) da bu dünya etrafında şekillenir.”¹⁶⁰

Tablo 4'e bakıldığında araştırmaya katılan deneklerin Türkiye'nin her bölgesinden olduğu anlaşılmaktadır. Ancak; yoğunluk Karadeniz, Marmara, İç Anadolu ve Doğu Anadolu bölgesindedir. Bu bölgelerin dine karşı tutumlarının daha olumlu olduğu yapılan araştırmalarla tespit edilmiştir.¹⁶¹

“Cemaat yapısı arz eden köy ve kasabalara nazaran, şehirde cemiyet yapısı hâkimdir. Cemaat yapısı içerisinde insanlar ortak kültürleri çerçevesinde ortak

¹⁵⁹ <http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?+10981> “Net göç hızına göre İstanbul bölgesi, binde 46 ile en fazla göç alan bölge oldu”

¹⁶⁰ Arslantürk, a.g.e., s.69

¹⁶¹ Arslantürk, a.g.e., s.69

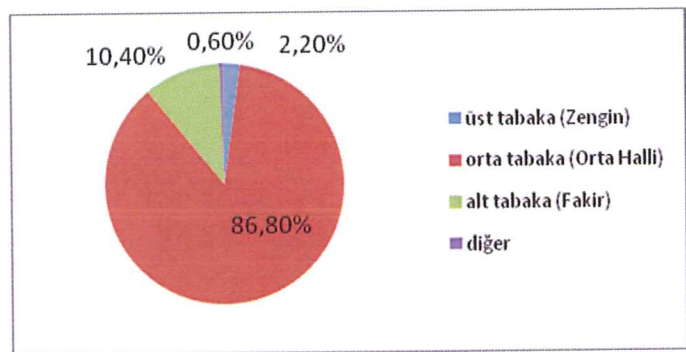
düşüncelere sahip olurlar ve ortak davranışlar sergilerler. Bu homojen yapıyı sağlayan manevi kültürdür. Cemaat yapısı içerisinde sosyal bütünleşme ve bu bütünleşmeyi sağlayan inançlar kuvvetlidir.”¹⁶²

Araştırmaya katılan deneklerin doğdukları yere bakıldığında, Tablo 5; %52’sinin köyde doğduğu görülmekte. Köy cemaat yapısı arz ettiğinden, çocukluklarının geçtiği yerin etkisi yetişkinliklerinde de etkili olduğundandır ki bu olgusal duruma sahip olan yetişkin kadınların Kur’an Kursu’ndaki dini eğitimi tercihlerinde olumlu yönde etkili olmuştur denilebilir.

Araştırmaya katılan deneklerin hayatlarının büyük bölümünün geçtiği yere bakıldığında, Tablo 6; %68,4’ünün büyükşehirde geçtiği görülmekte. Büyükşehirde daha uzun yaşamaları onların temeldeki almış oldukları manevi kültürü olumsuz etkilememiştir. Bunun nedeni şu olabilir: Aynı bölge insanı göç ettiğinde büyükşehirde de aynı semte yerleşmekte, dolayısıyla sosyal durumları yani cemaat yapısı arz etmeleri değişmediğinden dinle ilgili olumlu tutumları da değişmemektedir.

Tablo ve Grafik 7: Araştırmaya Katılan Deneklerin Ekonomik Durumlarına Göre Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik

Ekonomik Durum Tablosu	Frekans	Yüzde
üst tabaka (Zengin)	11	2,2
orta tabaka (Orta Halli)	434	86,8
alt tabaka (Fakir)	52	10,4
diğer	3	0,6
Toplam	500	100

Araştırmaya katılan deneklerin ekonomik durumlarına bakıldığında; %2,2’sinin zengin, %86,8’inin orta halli, %10,4’ünün ise fakir-ancak geçinebilen olduğu görülmektedir.

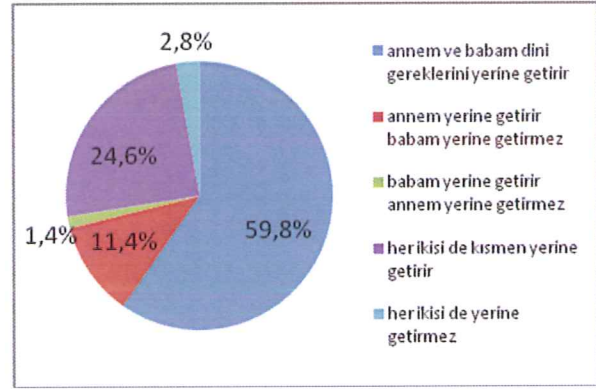
¹⁶² Arslantürk, a.g.e., s.69

“Yapılan araştırmalara göre toplumda dindar kesimi orta tabakadaki insanlar oluşturmaktadır. En üst ve en alt tabakada yer alanların dinle ilgilerinin daha az olduğu ve hatta toplumdaki dinsizler grubunun bu tabakalardan çıktığı tespit edilmiştir.”¹⁶³

Araştırmada da durum aynıdır. Kur'an Kursu'ndaki dini eğitime katılanların büyük çoğunluğu %86,8'i orta tabakadandır.

Tablo ve Grafik 8: Deneklerin Ailelerinin Dinin Namaz, Oruç vb. Gereklerini Yerine Getirme Durumuna Göre Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik

Deneklerin Ailelerinin Dinin Gereklerini Yerine Getirme Tablosu	Frekans	Yüzde
annem ve babam dini gereklerini yerine getirir	299	59,8
annem yerine getirir babam yerine getirmez	57	11,4
babam yerine getirir annem yerine getirmez	7	1,4
her ikisi de kısmen yerine getirir	123	24,6
her ikisi de yerine getirmez	14	2,8
Toplam	500	100

Araştırmaya katılan deneklerin ailelerinin dinin namaz, oruç vb. gereklerini yerine getirme durumuna göre dağılımına bakıldığında; %59,8'inin hem annesi hem de babası dinin gereklerini yerine getiriyor, %11,4'ünün yalnızca annesi, %1,4'ünün sadece babası yerine getiriyor. %24,6'sının anne-babası her ikisi de kısmen yerine getiriyor. %2,8'inin ise her ikisi de yerine getirmiyor olduğu görülmektedir.

Bu verilerden anlaşılıyor ki ailede dinin gereklerinin yaşanır olması ferdin dini değerleri benimsemesinde önemli bir yere sahip. “Ailede alınan eğitim ve kültürlenme olguları ferdin şahsiyetinin çerçevesini çizer. Bu çerçevede din önemli bir konuma sahiptir. Fert diğer kültür unsurları ile birlikte ailenin dini değerlerini de öğrenir ve benimser.”¹⁶⁴

Yetişkinlerin “Çocukluk ve ergenlik dönemlerinde de dini hayata ilgi duymalarında anne ve babaların örnek davranışlarının benimsenmesinin ve anne-

¹⁶³ Arslantürk, a.g.e., s.75 (Kaynağı: Ramazan Karaman, Sanayileşmenin Dine Etkisi (Mersin Örneği) basılmamış doktora tezi, Konya 1992)

¹⁶⁴ Arslantürk, a.g.e., s.77

babaların çocuklarına verdiği din eğitimi önemli bir yere sahiptir.”¹⁶⁵ “Çocuk, anne-babanın her hareket ve davranışını taklit yolu ile benimseyeceğinden, aklı başına gelip her şeyi anladığı zaman onların inanç ve hükümlerine bağlanacağından.”¹⁶⁶ Ailenin dinin gereklerini yerine getirmesi, geleceğin yetişkinleri olacak çocukların dini hayatları için elzemdır denilebilir.

“Yetişkinlerin dini tutum ve davranışlarının şekillenmesinde bireysel tercihlerin de önemli bir yeri vardır. Özellikle genç yetişkinlik döneminde, çocukluk dönemindeki tutumlar ve gençlik dönemindeki önemli bazı kabiliyetler senteze tabi tutulmaktadır.”¹⁶⁷ “Artık bu dönemde yetişkin, önceki döneme ait olan dini inançlarından sıyrılarak kendi inanç anlayışını kurmaya başlar. Onlar kendi anne babalarının dini yaşantılarından memnun olmayıp onları eleştirebilirler. Yine bu durum onların bir takım ibadet ya da Diğer dini yaşantılardan uzaklaşmasına neden olabilir. Bunun sonucu olarak kişi tamamen dini yaşayıştan uzaklaşabilir veya yeni bir dini grup ya da cemaate girerek dini hayatını orada sürdürebilir.”¹⁶⁸ Bu bağlamda yetişkin kadınların dini yaşantısını olumlu yönde sürdürebilmesi adına Kur’an Kursu’ndaki yetişkinlere yönelik dini eğitim önemli bir işleve sahiptir diyebiliriz.

Tablo ve Grafik 9: Araştırmaya Katılan Deneklerin Ailelerinin Kur’an Okumasını Bilme Durumuna Göre Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik

Ailelerin Kur’an Okumasını Bilme Tablosu	Frekans	Yüzde
babam okur	84	16,8

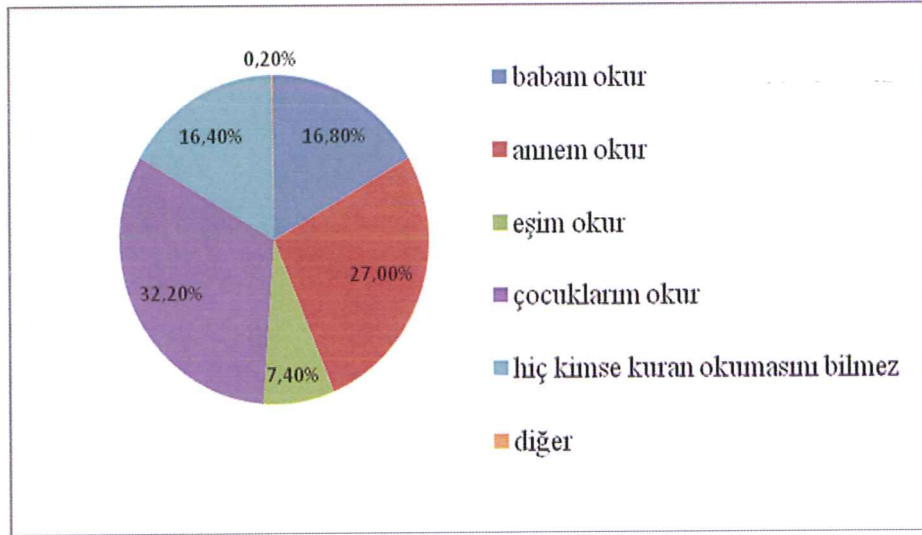
¹⁶⁵ Kılavuz, a.g.e., s.15

¹⁶⁶ Bayraktar, a.g.e., s.104

¹⁶⁷ Kılavuz a.g.e.s.15 (Devitti, 1991 208’den almış)

¹⁶⁸ Köylü, a.g.e., s.152

annem okur	135	27
eşim okur	37	7,4
çocuklarım okur	161	32,2
hiç kimse kuran okumasını bilmez	82	16,4
diğer	1	0,2
Toplam	500	100

Araştırmaya katılan deneklerin ailelerinin Kur'an okumasını bilme durumuna göre dağılımına bakıldığında; babası okuyan %16,8, annesi okuyan %27, eşi okuyan %7,4, çocukları okuyan %32,2, ailesinde Kur'an okumasını hiç kimsenin bilmediği %16,4'dür. Bu veriler aşağıdaki durumu doğrulamaktadır.

Kur'an-ı Kerim nesilden nesile ezberlenerek ve yazılarak aktarılmıştır. Kur'an indiği gibi yazılmış, orijinal haliyle Hz. Ebu Bekir zamanında kitap haline getirilmiş ve aynı orijinal Hz. Osman zamanında da çoğaltılmıştır. Kıraat imamları aracılığıyla lâfzen ve metnen yine orijinal haliyle dünyanın dört bir yanına yayılmıştır. Günümüzde de aynı kıraat imamlarının takriri üzere okunmaya devam edilmektedir. Ailede dede, nine, anne-babanın ya da çocukların okuması, ailenin diğer fertlerini etkilemektedir. Yetişkin

kadınlar da uygun zaman ve zemin bulduklarında Kur'an öğrenme ve okuma gayretine girmektedirler.

II-YETİŞKİN KADINLARIN KUR'AN KURSUNDAKİ DİN EĞİTİMİ PROGRAMLARINA KATILIMINI ENGELLEYEN FAKTÖRLER

Yetişkin kadınlar, dini ihtiyaçlarını karşılamak için genellikle camilerde yapılan dini sohbetlere veya Kur'an Kursları'ndaki dini eğitim-öğretim programlarına katılmaya isteklidirler. Ancak bu etkinliklere katılmalarını engelleyen bir takım faktörler de olabilir.

Hasan Dam tarafından yapılan yetişkinlerle ilgili bir araştırmada, ankete katılanlara "Kur'an ve temel dini bilgilerin öğretimi ya da dini konularla ilgili Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından cami veya cami dışında herhangi bir ortamda kurs açılrsa devam etmeyi düşünür müsünüz?" şeklindeki soruya deneklerin %17,9'u "düzenli olarak katılırım", %60,6'sı "zamanım oldukça katılmak isterim" cevabını verirken %18,4'ü ise böyle bir etkinliğe katılmak istemediğini belirtmiştir.¹⁶⁹

Yapılan bu araştırma bize, deneklerin yaklaşık %79'unun Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından düzenlenecek kurslara katılabileceğini göstermiştir. Bununla beraber yetişkinlerin bu kurslara katılımlarını engelleyen gerek kurumdan, gerekse kişinin kendisinden kaynaklanan engeller de söz konusudur.

A) KURUMDAN KAYNAKLANAN ENGELLER

Eğitim ortamı, "öğrenme-öğretme etkinliklerinin meydana geldiği ve katılımcıların iletişim ve etkileşimde bulunduğu çevre" anlamını ifade etmektedir. Bu eğitsel çevre, personel, fiziksel mekân, donanım, öğrenme araç ve gereçleri, özel düzenlemeler gibi alt öğelerden oluşmaktadır.¹⁷⁰

Bu gibi durumlar, yetişkinlerde eğitim etkinliklerine katılım konusundaki motivasyonunu, cesaret ve şevkini olumsuz yönde etkilemektedir.

¹⁶⁹ Hasan Dam, "Yetişkinlere Göre Yetişkin Din Eğitimi", Değerler Eğitimi Dergisi, 2 (4) 2004,s.45

¹⁷⁰ Cevat Alkan, Eğitim Ortamları, Ankara: AÜEF Yay., 1995, s.32

Program hakkındaki bilgi eksikliği, programın katılığı, devam zorunluluğu, ulaşım ve yer sorunları gibi eğitim kurumunun niteliğinden kaynaklanan engeller, kurumsal engeller olarak ele alınabilir.¹⁷¹

1-Durumsal Engeller

Din Eğitimi Kurumu Kur'an Kurslarında gerçekleştirilen eğitimi-öğretim faaliyetine katılabilmek için yetişkinin en az ilkokul ya da ilköğretim diplomasının olması, bunlara sahip değilse okur-yazar belgesinin olması zorunludur. Yetişkinler bu belgelerden herhangi birine sahip değilse, varsa da kaybetmişse bunu da hazırlamak kendisine güç geldiğinden Kur'an Kursu'ndaki eğitim-öğretime katılmaktan vazgeçebilmektedir.

Bir başka husus; yetişkinin her gün sabah 08.30'dan öğleyin 13.30'a kadar Kur'an Kursu'nda kalması, eğitim sürecinin sekiz ay olması problem olmaktadır.

Yetişkinin çalışma ya da aile sorumluluklarının bir neticesi olarak zaman eksikliği, aile ya da çevre tarafından engellenme; diğer taraftan orta yaştaki yetişkinler "son devir nesil" konumundadırlar. Nesil döngüsünün bir ucunda çocukları, diğer ucunda anne-babaları yer almaktadır. Yetişkinler, bir taraftan kendi çocuklarının ihtiyaçları diğer taraftan anne-babalarının ihtiyaçlarıyla başa çıkma gibi durumsal engeller¹⁷² göz önüne alındığında dile getirdiğimiz problem yetişkinin önünde aşılmaz bir engel olabilmektedir.

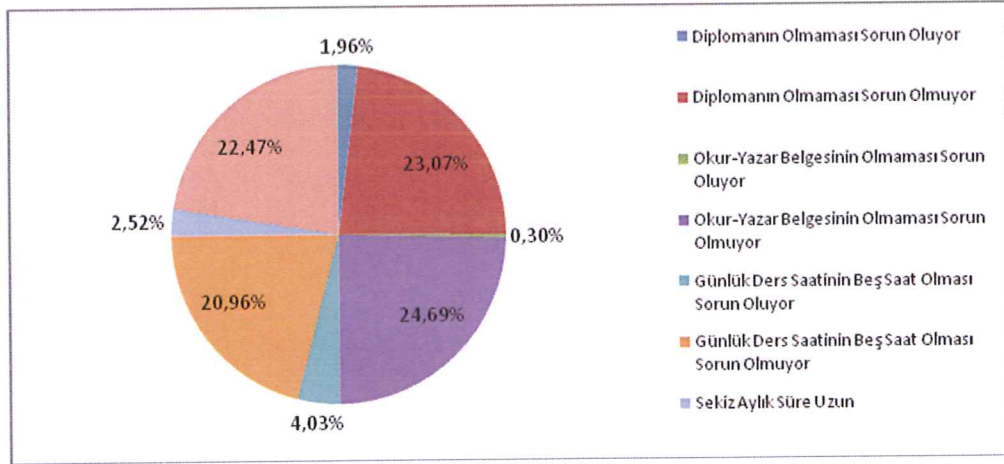
Araştırmamız Kur'an Kursu'ndaki eğitim-öğretim programına yedi ay devam eden öğrenciler üzerinde yapılmıştır. Kendilerine sorulan; "Kur'an Kursu'na katılabilmek ya da sekiz ay devam etme konularında sizi engelleyen faktörler nelerdir?" sorusuna verdikleri cevaplar aşağıdaki tablodaki gibidir:

¹⁷¹ Kılavuz, a.g.e., s.36

¹⁷² Köylü a.g.e., s.184

Tablo ve Grafik 10: Deneklerin Kur'an Kursu'ndaki Eğitim-Öğretime Katılmalarını Engelleyen Faktörlere Verdikleri Cevapları Gösterir Tablo ve Grafik

Deneklerin Eğitim-Öğretime Katılmalarını Engelleyen Durumlarını Gösteren Tablo	Frekans	Yüzde
Diplomanın Olmaması Sorun Oluyor	39	7,8
Diplomanın Olmaması Sorun Olmuyor	458	91,6
Okur-Yazar Belgesinin Olmaması Sorun Oluyor	6	1,2
Okur-Yazar Belgesinin Olmaması Sorun Olmuyor	490	98
Günlük Ders Saatinin Beş Saat Olması Sorun Oluyor	80	16
Günlük Ders Saatinin Beş Saat Olması Sorun Olmuyor	416	83,2
Sekiz Aylık Süre Uzun	50	10
Sekiz Aylık Süre Uzun Değil	446	89,2
Toplam	500	100

Araştırmaya katılan deneklerin %7,8'i diplomasının olmamasını, %1,2'si okur-yazar belgesinin olmamasını, %16'sı günlük ders saatinin beş saat olmasını, %10'u sekiz aylık sürenin uzun olmasını kendileri için engel olarak dile getirmektedirler. Deneklerin engel olarak gördükleri bu durumları kabul ederek eğitim-öğretime katıldıkları varsayıldığında ortaya çıkan yüzdelik dilim hiç de küçümsenecek bir oran değildir.

Yetişkinlerin katılımını engelleyen bu durumlara yetkililerin çözüm üretmeleri gerekir. Örneğin, okur-yazar olmayanlara din eğitimi alma imkânı verilebilir. “Kur” sistemi ile öğreticinin ders saati değişmeden öğrenci ders saati azaltılabilir. Sekiz aylık süre de kurlara yüklenecek programa göre daha kısa zaman dilimlerine bölünebilir. Bu noktada daha başka çözümlerin üretilmesinde yeni çalışmaların yapılmasına ihtiyaç vardır.

2- Fiziki Mekândan Kaynaklanan Engeller

Fiziki mekân; Kur’an Kursu binasının yeri, yapı özelliği, binanın bölümleri, dersane, çay salonu, mutfak, lavabolar ve bahçe düzeni gibi özelliklerdir.

Fiziki yetersizliklerin yetişkinlerin din eğitimi etkinliklerine katılmalarını engelleyen önemli etkenlerden biri olduğu önemsenecek gerçeklerdendir.

Yetişkin kadınların her açıdan din eğitimi alabilecekleri en uygun kurum Kur’an Kursları’dır. Yetişkin erkekler dini bilgi eksikliklerini, cami veya mescitlerde hutbe veya vaazlarla giderebilirler. Kadınların bu şansları daha azdır veya zordur. Buradan hareketle diyebiliriz ki; Kur’an Kursları’nın fiziki yapısının yetişkinlerin eğitimi açısından uygun bir durumda olması gerekmektedir. Yapılan araştırmalarda bazı Kur’an Kursları’nın cami ve apartmanların altında, karanlık, rutubetli, basık, soğuk ve sevimsiz görüntü veren bir durumda olduğu,¹⁷³ öte yandan Kur’an Kursu yapılacak arsanın önemli olduğu, binanın arsaya göre yapılmasının gerekliliği, projelerin Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından üstlenilmesi, derneklerin inisiyatifine bırakılmaması, aksi bir durumda uygun binaların inşa edilemeyeceği dile getirilmektedir.¹⁷⁴

Yetişkin eğitiminde fiziki çevre, yetişkinin kendisini rahat hissedeceği bir yer olmalıdır. Yetişkinlerin eğitim gördükleri Kur’an Kursları’nda mutfak ve çay salonu olmalı, sandalyeler yetişkinlerin rahatça oturacağı şekilde düzenlenmeli, sıcaklık ve soğukluk sistemi uygun bir şekilde ayarlanmalı, estetik olarak da iyi hazırlanmalıdır. Dekorasyonu ilgi çekici olup aynen bir oturma odasını andırmalıdır. Toplanma odaları

¹⁷³ Bayraktar, “Kur’an Kursları’nın Sorunları ve Geleceği ile İlgili Bazı Düşünceler”, s.209

¹⁷⁴ Zeki Arslantürk, Kur’an Kurslarının Fiziki Mekân ve Yapılanma Problemleri, Kur’an Kursları’nda Eğitim, Öğretim ve Verimlilik Sempozyumu (24-25 Mayıs 1997), İstanbul: İSAV Ensar Neşriyat, 2000, s.64

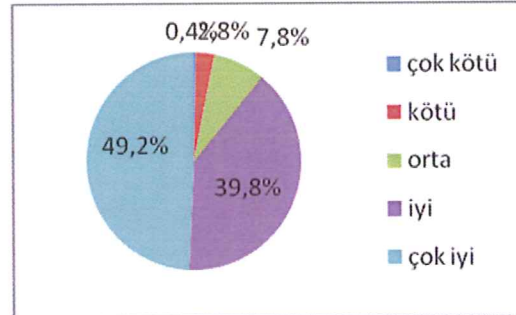
tabii olarak yetişkinin durumuna göre düzenlenmeli, akustik ve ışıklandırma yetişkinin görme ve işitme durumları göz önünde bulundurularak yapılmalıdır.¹⁷⁵

Sekiz yıllık kesintisiz ilköğretim uygulamasıyla ve bir takım çaba ve gayretlerle Kur'an Kursları'ndaki öğrenci profilinde değişiklik oluştu. Kurslarımıza kadınlar rağbet etmeye başladı. Bu değişim Kur'an Kursları'ndaki fiziki mekânın da değişmesine sebep oldu. Bu değişimi kadınların estetik anlayışlarının devreye girmesi sağladı.

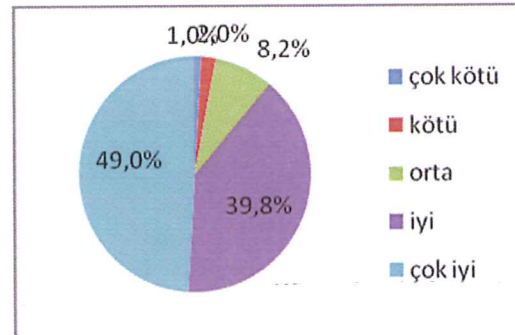
Yaptığımız anket çalışmasında deneklere sorulan "Bulunduğunuz kurstaki fiziki ortam sizce yeterli mi?" sorusuna verilen cevaplar eskiye göre Kur'an Kursları'ndaki fiziki mekânın kısmen de olsa düzelmiş olduğunu göstermektedir.

Tablo ve Grafik 11: Araştırmaya Katılan Deneklerin "Bulunduğunuz Kurstaki Fiziki Ortam Sizce Yeterli Mi?" Sorusuna Verdikleri Cevaplara Göre Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafikler

A-KURSun TEMİZLİĞİ	Frekans	Yüzde
çok kötü	2	0,4
kötü	14	2,8
orta	39	7,8
iyi	199	39,8
çok iyi	246	49,2
Toplam	500	100

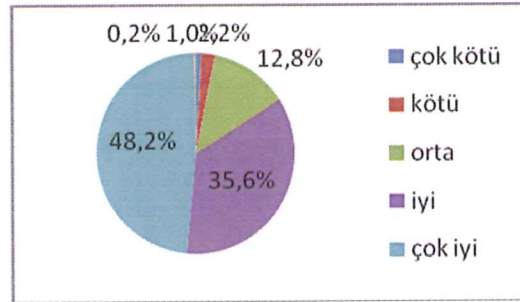

B-LAVABOLARIN TEMİZLİĞİ	Frekans	Yüzde
çok kötü	5	1
kötü	10	2
orta	41	8,2
iyi	199	39,8
çok iyi	245	49
Toplam	500	100

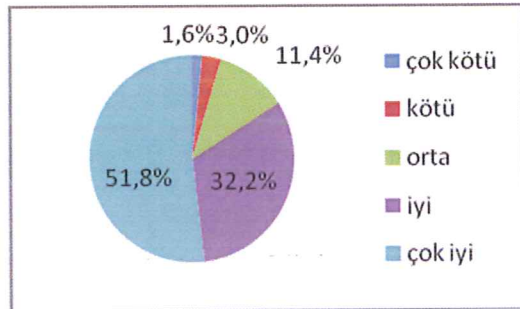

¹⁷⁵ [http://www.dinbilimleri.com/dergi/cilt1/say11/m.koylu:Yetişkin Eğitimi.htm](http://www.dinbilimleri.com/dergi/cilt1/say11/m.koylu:Yetişkin%20Eğitimi.htm).

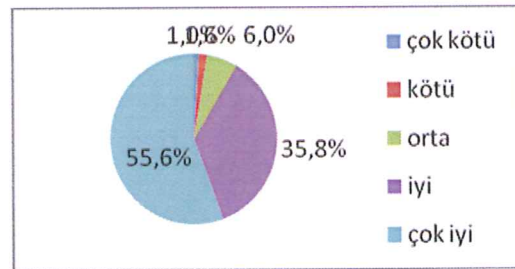
C-SINIFLARIN GENİŞLİĞİ	Frekans	Yüzde
çok kötü	5	1
kötü	11	2,2
orta	64	12,8
iyi	178	35,6
çok iyi	241	48,2
Cevapsız	1	0,2
Toplam	500	100

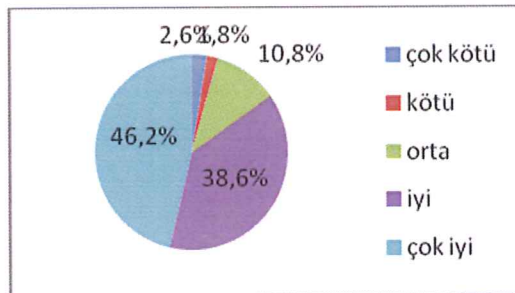
D-ISINMA	Frekans	Yüzde
çok kötü	8	1,6
kötü	15	3
orta	57	11,4
iyi	161	32,2
çok iyi	259	51,8
Toplam	500	100

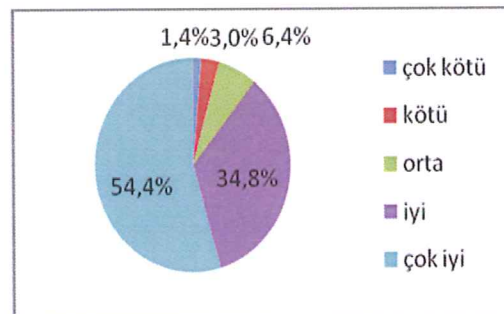
E-IŞIKLANDIRMA	Frekans	Yüzde
çok kötü	5	1
kötü	8	1,6
orta	30	6
iyi	179	35,8
çok iyi	278	55,6
Toplam	500	100

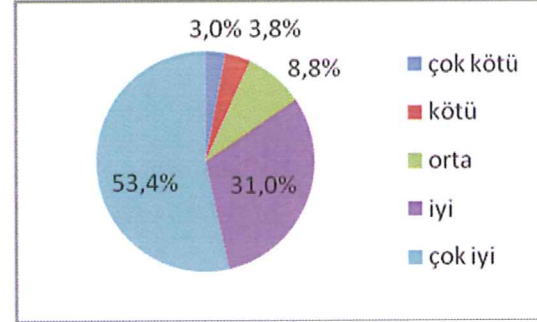
F-HAVALANDIRMA	Frekans	Yüzde
çok kötü	13	2,6
kötü	9	1,8
orta	54	10,8
iyi	193	38,6
çok iyi	231	46,2
Toplam	500	100

G-DERS MASALARI	Frekans	Yüzde
çok kötü	7	1,4
kötü	15	3
orta	32	6,4
iyi	174	34,8
çok iyi	272	54,4
Toplam	500	100

H-OTURULAN SIRALAR	Frekans	Yüzde
çok kötü	15	3
kötü	19	3,8
orta	44	8,8
iyi	155	31
çok iyi	267	53,4
Toplam	500	100

Yapılan bu çalışma İstanbul ilinin dört ilçesi ile sınırlıdır. Bununla beraber Kur'an Kurslarına hanımların elinin değmesi ve İstanbul il Müftülüğünün fiziki mekân düzeltme çalışmaları, sık yapılan teftişler, derneklerin harekete geçirilmesi gibi çalışmalar fiziki mekânın düzelmesine katkı sağlamıştır. Anket çalışmamızın verilerine göre kursun ve lavaboların temizliği, sınıfın genişliği, ısınma, ışıklandırma, havalandırma, ders masaları ve oturulan sandalyeler yaklaşık olarak % 85 oranında yetişkinlere uygun görünmektedir.

Fiziki mekânın % 85 gibi büyük bir oranda düzelmiş olmasıyla beraber, yine de yöneticilerin yetişkinlerin din eğitimi programlarına katılımını sağlayabilmek için uygun fiziki mekân hazırlamaları gerekmektedir. Fiziki mekân yetişkinin görme ve işitme durumları göz önünde bulundurularak iyi bir ses düzeni ve uygun aydınlatma temin edilmeli, rahatlık sağlamak amacıyla fazla lükse kaçılmamalı; bu bazen itici olabilmektedir.¹⁷⁶ Fiziki mekânın uygunluğu Kur'an Kursuna yetişkinlerin talebini artıracaktır.

3-Psikolojik Engeller

Yetişkin eğitiminde eğitici ortam önemli faktördür. Bu ortamın özellikleri arasında, öğretim ortamını zenginleştirme, kişiler arasında iletişimi sağlama, yetişkini

¹⁷⁶ Kılavuz, a.g.e., s.37

öğrenmeye motive etme, kişiliğine saygı duyma ve yetişkine eğitime katkı imkânı verilerek ifade özgürlüğü ve bilgiye erişebilirliği sağlanması sayılabilir.¹⁷⁷

Yetişkinler en iyi şekilde psikolojik açıdan uygun olan bir ortamda öğrenirler. “Yetişkinlerin bulunduğu ortam yetişkinlerce kabul edilme, saygı duyulma ve desteklenme hissi verecek şekilde olmalıdır. Bu ortam ceza ve gülünç duruma düşme korkusundan uzak, ifade özgürlüğünün olduğu bir yer olmalıdır. Muhtemelen yetişkin eğitiminde en önemli faktör öğretmenin tutum ve tavırlarıdır. Yetişkine ismiyle hitabetme, onların sözlerine kulak verme, sınıf içinde yetişkini küçük düşürmeme, onlara değer verme ve onları önemseme gibi davranışlar psikolojik ortamın kalitesini artıracaktır.”¹⁷⁸

Bunların dışında eğitim ve öğretime katılan öğrencilerin birbirleriyle ilişkileri açısından sağlıklı bir ortamın işaretleri şunlar olabilir: öğrencilerin birbirlerini eşit olarak gördüklerinin belirtisi olan saygı, birbirleriyle ilgilendiklerini gösteren özen ve ilgi, grup üyelerine karşı olumlu hislerin duyulduğu birliktelik, sürekli akademik ve sosyal olgunlaşma, fikirleri ifade fırsatı, grubun belli bir doğrultuda gelişmesi ve yüksek moral.¹⁷⁹

Eğitim etkinliklerine katılma ya da katılmama, öğrenci ve çevre arasındaki uyum ve anlaşma ile yakından ilgilidir. Katılım öğrencinin arkadaşları, öğretmenleri, kurumu, kendisi ve “ideal ben”i ile ilgilidir. Birey bunlara ne kadar uyum sağlarsa katılım da o kadar çok olmaktadır. Din eğitimi programlarına katılımı sağlamak için her şeyden önce bu uyumun gerçekleşmesi gerekmektedir.¹⁸⁰

Ankete katılan deneklere Kur’an Kursundaki arkadaşlık ilişkileri ile ilgili sorular sorulmuştur. Bu ilişkileri gösteren tablo aşağıdaki gibidir.

¹⁷⁷ İhsan Kurt, Yetişkin Eğitimi, Ankara : Nobel Yay., 2000, s.89; Knowles Malcolm, Yetişkin Öğrenenler (çev.:Serap Ayhan, Ankara : Ankara Üniversitesi Basımevi, 1996, s.36)

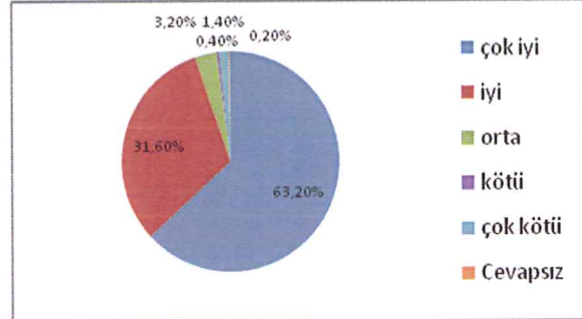
¹⁷⁸ http://www.dinbilimleri.com/dergi_1/say_1/m.koylu.Yetiskin_Egitimi.htm

¹⁷⁹ Kılavuz, a.g.e., s.38

¹⁸⁰ Kılavuz, a.g.e., s.38

Tablo ve Grafik 12: Deneklerin Kur'an Kursundaki Arkadaşlarıyla İletişim Düzeylerine Göre Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik

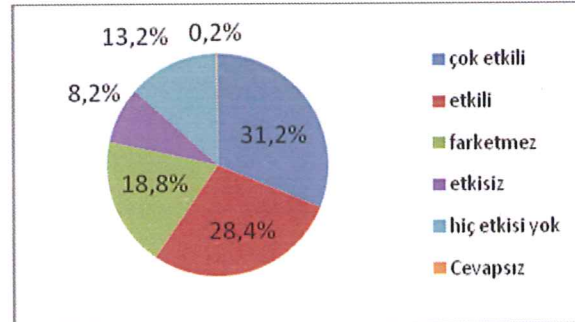
İLETİŞİM DÜZEYİ	Frekans	Yüzde
çok iyi	316	63,2
iyi	158	31,6
orta	16	3,2
kötü	2	0,4
çok kötü	7	1,4
Cevapsız	1	0,2
Toplam	500	100

Araştırmaya katılan deneklerin, kurstaki arkadaşlarıyla iletişimine bakıldığında; % 63,2'sinin iletişimlerinin çok iyi, % 31,6'sının iyi, % 3,2'sinin orta, % 0,4'ünün kötü, % 1,4'ünün ise çok kötü gördüğü anlaşılmaktadır.

Tablo ve Grafik 13: Deneklerin Kur'an Kursuna Öğretim Süresince Devam Etme İsteğinde Arkadaşının Rolünün Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik

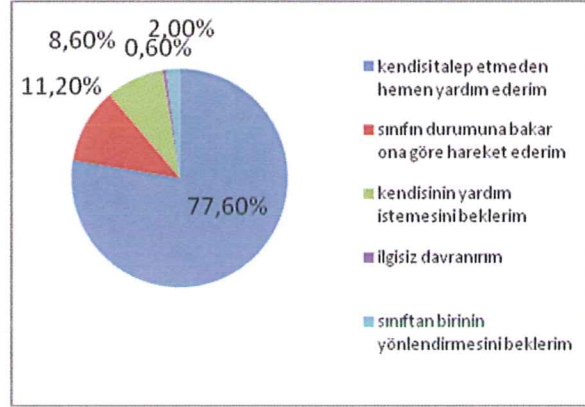
DEVAM İSTEĞİ	Frekans	Yüzde
çok etkili	156	31,2
etkili	142	28,4
farketmez	94	18,8
etkisiz	41	8,2
hiç etkisi yok	66	13,2
Cevapsız	1	0,2
Toplam	500	100

Araştırmaya katılan deneklerin Kur'an Kursuna devam etmede arkadaşlarının rolüne bakıldığında; % 31,2'sine arkadaşının çok etki ettiği, % 28,4'üne arkadaşının etki ettiği, % 18,8'i için arkadaşının etkisinin fark etmediği, % 8,2'sine arkadaşının etki etmediği, % 13,2'sine arkadaşının hiç etki etmediği anlaşılmaktadır.

Tablo ve Grafik 14: Deneklerin Kur'an Kursu'ndaki Bir Arkadaşının Yardıma İhtiyacı Olduğundaki Tavrının Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik

Yardım İhtiyacı Karşısındaki Tavrı Gösteren Tablo	Frekans	Yüzde
kendisi talep etmeden hemen yardım ederim	388	77,6
sınıfın durumuna bakar ona göre hareket ederim	56	11,2
kendisinin yardım istemesini beklerim	43	8,6
ilgisiz davranırım	3	0,6
sınıftan birinin yönlendirmesini beklerim	10	2
Toplam	500	100

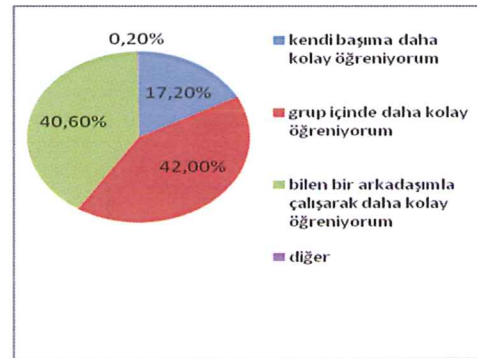

Araştırmaya katılan deneklerin Kur'an Kursu'ndaki bir arkadaşının yardıma ihtiyacı olduğunda sergilediği tavra bakıldığında; % 77,6'sının hemen yardım ettiği, % 11,2'sinin sınıfın durumuna göre hareket ettiği, % 8,6'sının ihtiyaç sahibinin yardım istemesini beklediği, % 0,6'sının ilgisiz davrandığı, % 2'sinin sınıftan birinin yönlendirmesini beklediği görülmektedir.

Yapılan anket çalışmasında eğitim öğretimde Kur'an Kursu'nda oluşan arkadaşlığın durum ve önemini ölçmeye çalıştık. Çıkan sonuç arkadaşlıkta uyumun olduğunu göstermektedir. Deneklerin yaklaşık % 94'ünün arkadaşıyla iletişimi iyi, % 60'ının eğitim ve öğretimine devamında arkadaşı etkili, % 99'u sınıftan birinin maddi veya manevi yardıma ihtiyacı olduğunda yardıma hazır olduklarını belirtmektedirler.

Tablo ve Grafik 15: Deneklerin Kur'an Kursu'ndaki Dersi Öğrenmede Arkadaşının Etkisinin Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik

Ders Öğrenmede Arkadaş Etkisi Tablosu	Frekans	Yüzde
kendi başıma daha kolay öğreniyorum	86	17,2
grup içinde daha kolay öğreniyorum	210	42
bilen bir arkadaşım ile çalışarak daha kolay öğreniyorum	203	40,6
diğer	1	0,2
Toplam	500	100

Araştırmaya katılan yetişkin kadın Kur'an Kursu Öğrencilerinin % 17,2'si kendi başına daha kolay öğrendiğini, % 42'si grup içinde daha kolay öğrendiğini, % 40,6'sı ise bilen bir arkadaşıyla daha kolay öğrendiğini ifade etmektedir. Bu da gösteriyor ki, birlikte ders çalışmada arkadaşlıktaki uyum başarıya ulaşmada etkili olacağından yetişkinin kursa katılımında motivasyonunu etkilemektedir.

Bu sonuçlardan hareketle eğitim ve öğretime katılımda ve verimlilikte arkadaşlıkta uyum gereklidir diyebiliriz.

Sebeplerden bir diğeri de, kişiden kaynaklanan içsel psikolojik sebeplerdir. Bunlar da Kur'an Kursu'ndaki eğitim-öğretime devamda etkilidir. Çünkü kişiyi başarıya götürecek sonuçlar ilgilendirir.¹⁸¹ Yetişkin, katılım sonucu istediği başarıyı elde edemeyeceğini ve bir sonuca ulaşamayacağını düşünürse motivasyon eksikliği oluşacaktır. Bu durum da yetişkinin Kur'an Kursu'na gelmesini engelleyecektir.¹⁸²

Ayrıca yetişkin, kişisel başarıyı elde etse bile öğreticinin kendisini rencide eden bir davranışı veya kendisine iltifat etmemesi örneğin; sınıftan birkaç kişiye övgü dolu sözler söyleyip kendisine söylememesi bile onun kursa katılımını engelleyebilmektedir. Bu noktada öğreticinin tutumu da önem arz etmektedir.

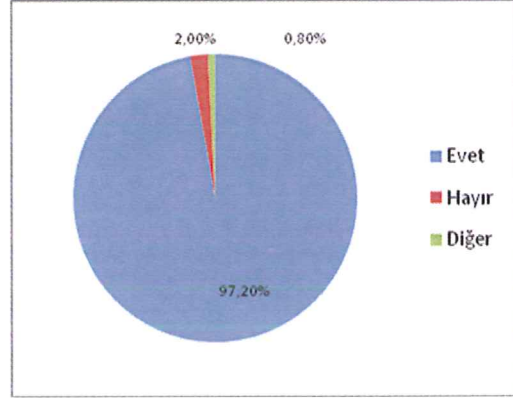
Yaptığımız ankette "Eklemek istediğiniz başka husus varsa lütfen yazınız" sorusuna verilen cevaplardan bir tanesini aynen aktarmak istiyorum. Kur'an Kursu'na devam ettiği için çok mutlu olduğunu söyleyen bu kişi; "Kur'an Kursu'ndaki eğitim ve öğretim öğretmenlerle çok bağlantılı. Öğretici kalitesinin bizim kurstaki gibi bütün kurslarda olması gerektiğinin önemle altını çiziyorum. Eğitimi üstünkörü almış, pozitif veya sabırlı olmayan, tutucu veya tartışmaya kapalı, araştırmacı kişiliği olmayan, kısaca verebilmeyi başaramayanların bu işi yapmaması gerek. Kurs öğretmenleri çok hassasiyetle seçilmeli. Onlar çok şeyi değiştirecekler. Biz gelişirken çevremizi olumlu geliştirmemiz onların emeğinin sonucu olacak." Bu yazı da öğretmenin kişilik, alan ve yöntem bilgisinin önemini bir kez daha vurgulamaktadır.

¹⁸¹ Kılavuz, a.g.e., s.38

¹⁸² Kılavuz, a.g.e., s.38

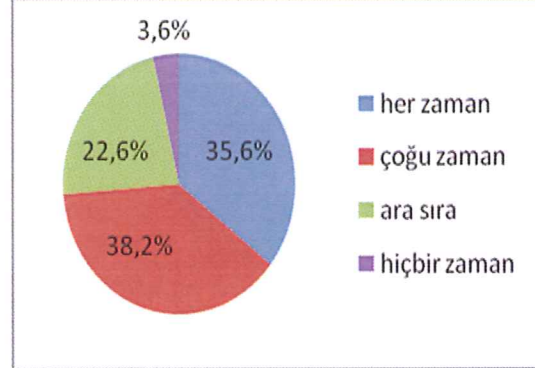
Tablo ve Grafik 16: Deneklerin Kur'an Kursuna Devam Etmelerinden Duydukları Mutluluk Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik

K.Kursu'na Devam Etmekten Duydukları Mutluluk Tablosu	Frekans	Yüzde
Evet	486	97,2
Hayır	10	2
Diğer	4	0,8
Toplam	500	100

Tablo ve Grafik 17: Deneklerin Kur'an Kursundaki Eğitim-Öğretim Sonunda Kendisindeki ve Aile Hayatındaki Değişikliklerin Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik

K.Kursu Sonunda Oluşan Eğitim Ailede Değişiklik Tablosu	Frekans	Yüzde
her zaman	178	35,6
çoğu zaman	191	38,2
ara sıra	113	22,6
hiçbir zaman	18	3,6
Toplam	500	100

Ankete katılan deneklere, “Kur'an Kursu'na devam ettiğiniz için mutlu musunuz?” sorusuna deneklerin % 97,2'si mutlu olduklarını söylemişlerdir. “Kur'an Kursu'na devam ettiğiniz yedi ayın sonunda sizde ve aile hayatınızda değişiklikler olmuş mudur?” sorusuna ise, deneklerin, % 38,2'si çoğu zaman, % 35,6'sı her zaman, % 22,6'sı ara sıra bir değişiklik olduğunu söylemişlerdir. “Herkesin devam etmesinin gerektiği”, “hatim törenleri”, “Kutlu doğum haftası etkinlikleriyle Kur'an Kursu'nu tanıdıkları”, “seneye arkadaşlarına da tavsiye edecekleri” söylemleri deneklerin Kur'an Kursu'ndaki psikolojik ortamdan memnuniyetlerini ifade etmektedir.

B) KİŞİDEN KAYNAKLANAN ENGELLER

Kişiden kaynaklanan engelleri fizyolojik ve psikolojik engeller, sosyal engeller, eğitim seviyesi ile alakalı engeller başlıkları altında gruplandırabiliriz.

1) Fizyolojik ve Psikolojik Engeller

Bedensel fonksiyonların yaşlanma sonucu nasıl değiştiği üzerinde araştırma yapan psikologlar, insan bedeninin verimli çalışma devresinin 25-30 yaşları arasında gerçekleştiğini, otuz yaşından sonra bireyin bedensel faaliyetlerinde yavaşlama başladığını gözlemlemişlerdir.¹⁸³

Yetişkinlik döneminde bedensel rahatsızlıklar, öğrenmeyi çeşitli yönlerden etkileyebilmektedir. Örneğin; beli ağrıyan, ayağı ağrıyan kişide dikkat dağınıklığı söz konusudur. Çünkü kişi ağrıyan yerine odaklanır ve dış olaylara yönelmez. Bu da öğrenmenin gerçekleşmesini engelleyebilir.

Yetişkin kadınların bedensel değişimlerinin en önemlisi menopoza devresidir. Menopoz 42-52 yaşları arasında olur. Bu dönemde bedensel değişikliklerle beraber psikolojik değişiklikler de görülür.¹⁸⁴ Uyku bozukluğu bunun getirdiği gerginlik, sinirlilik, yorgunluk, halsizlik, unutkanlık, bir duygudan diğer duyguya hızla geçiş şeklinde kendini gösteren duygu durum değişiklikleri gibi yetişkin kadının günlük yaşamını olumsuz etkileyen duygulara neden olacaktır.¹⁸⁵

Bedensel değişiklikler, bu değişikliklerin beraberindeki duygusal değişiklikler Kur'an Kursu'ndaki eğitim etkinliklerine dolaylı ve doğrusal bir biçimde katılımı etkilemektedir.

Yetişkin insanlar çevreleri ile iletişim kurmada ve uyum sağlamada daha çok duyuşsal yeteneklerine bağımlıdır. İnsan etkileşiminde etkili bir iletişim kurma başarıları, büyük oranda görme, işitme, dokunma, tat alma, koklama gibi duylara bağılıdır. Buna bağılı olarak yetişkinler öğrenme durumlarında da duylarından görevini

¹⁸³ Doğan Cüceloğlu, İnsan ve Davranış, Psikolojinin Temel Kavramları, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1997, s.364

¹⁸⁴ Cüceloğlu, a.g.e., s.365

¹⁸⁵ Doğan Kocatepe, <http://www.menopoz.net/ruhsal.html>

yapma oranında yararlanırlar. Çünkü yaşı ilerlemesi ile birlikte bazen duyular yeteneğini, gücünü kaybeder ya da görevini yapamaz duruma düşerler.¹⁸⁶

İnsan vücudunda kırklı yaşlardan sonra, ilerleyen yaşla birlikte duyu organlarının fonksiyonlarında ve zihinsel güçlerde bir azalma söz konusudur. Ancak, duyu organlarındaki en önemli, en belirgin, kayda değer değişme görme ve işitmede meydana gelir.¹⁸⁷

Görme en doruk noktasına 18 yaş civarında ulaşmaktadır. Görme gücünde kırk yaşına kadarki olan zaman diliminde tedrici olarak bir gerileme görülmektedir. 40 yaşından 55 yaşına kadar olan zaman diliminde ise görme kapasitesinde hızlı bir düşüş meydana gelmektedir. Bu durum daha sonraki yıllarda artmaya devam etse de 40-55 yaşları arasındaki kadar hızlı ve keskin olmamaktadır.¹⁸⁸ Görmedeki azalma öğrenme zorluğuna sebep olacağından kişinin eğitim-öğretim faaliyetine katılımını engelleyebilmektedir.

İnsan hayatında, görme duyusundan sonra en büyük değişiklik işitme duyusunda meydana gelmektedir. İnsanların çoğu işitme duyusunda 14 yaşlarında zirveye ulaşmaktadır. İşitmedeki değişiklikler 30 yaş civarında başlamaktadır.¹⁸⁹

Yaşlılar orijinal uyarıcıları algılamada, sesin anlamını nakletme ve ona göre cevap vermede uzun zamana ihtiyaç duyarlar. Erkeklerin yüksek sese karşı hassasiyeti kaybetmesine karşın kadınlar düşük sese karşı hassasiyeti kaybederler. Bu da yaşlı kadınların kadınlarla, yaşlı erkeklerin yaşlı erkeklerle anlaşmalarını sağlamaktadır.

Kişinin davranışına etkisi açısından işitme kaybının hem fizyolojik hem de psikolojik etkisi söz konusudur. Psikolojik etkisinin fizyolojik etkisinden daha önemli olduğu söylenebilir. İşitme kaybı olan kişiler genellikle kendi kabuklarına çekilirler. Kendilerine karşı güvenleri kalmadığından yeni bir şey yapmaya isteksiz davranırlar. Yeni ortamlar, karışık ve kalabalık ise çekingen davranabilirler. İyi işitmeyen bir kişi

¹⁸⁶ Kurt, s.91

¹⁸⁷ Köylü, Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi, s.63-65

¹⁸⁸ Köylü, a.g.e., s.65

¹⁸⁹ Kılavuz, a.g.e., s.31

kendini terk edilmiş, arkadaşları tarafından dışlanmış hissine kapılabilir. Çevresindeki kişilerin kendileri hakkında dedi kodu yaptığı inancına bile kapılabilirler.¹⁹⁰

Bazı insanlar ağır işitenleri önemsememekte, onları konuşmanın dışında bırakmakta ya da sabırsızlık göstermektedirler. Bu durum, işitme sorunları olan yetişkinleri üzebilmektedir.¹⁹¹

İşitme kaybı olan yetişkinler, eğitim ve öğretim faaliyetlerine, sözel cevaplarının ya da davranışlarının uygun olmayacağından korktuklarından katılmayabilirler. Çünkü iletişimde işitme ve konuşma önemlidir. Eğitim ve öğretim faaliyeti olarak değerlendirilen okuma-yazma, anlama, konuşma ve diğer öğrenim etkinlikleri, işitme özellikli iletişimin temelleridir.¹⁹²

Yetersiz beyin dolaşımı veya stres hafızayı olumsuz yönde etkileyebilir.¹⁹³ Dolaylı olarak da yetişkin öğrenememe şikâyetiyle eğitim ve öğretime katılmış bile olsa terk edebilmektedir.

2- Sosyo-Ekonomik Engeller

Sosyo-ekonomik düzey; bireylerin öğrenme yeteneklerini, ilgilerini ve tutumlarını etkileyebilmektedir. Bu nedenle yetişkinler yaygın eğitim kurumlarına katılmamaktadırlar.

Yetişkin bireyin eğitim etkinliklerine devam etmesini etkileyen olumlu ve olumsuz güçler vardır. Olumsuz güçler olumlu güçlerden daha kuvvetli olduğu zaman yetişkinlerin yaygın eğitim faaliyetlerine katılım motivasyonları düşebilmektedir.

“Alt sosyo-ekonomik düzeydeki yetişkinlerin iş fırsatlarının az oluşu ve çalışma hayatındaki zorluklar gibi kuvvetli olumsuz güçlerle daha fazla karşılaşmaları sebebiyle- öğrenme konusunda az bir motivasyona sahip oldukları düşünülebilir. Diğer taraftan orta sosyo-ekonomik düzeyin olumlu güçleri öğrenme için yüksek motivasyon

¹⁹⁰ Köylü, a.g.e., s.66-67

¹⁹¹ Kılavuz, a.g.e., s.31

¹⁹² Yahya Özsoy, “İşitme Özürlüler”, Özel Eğitime Giriş, Ankara: AÜEF Yay., 1992, s.59

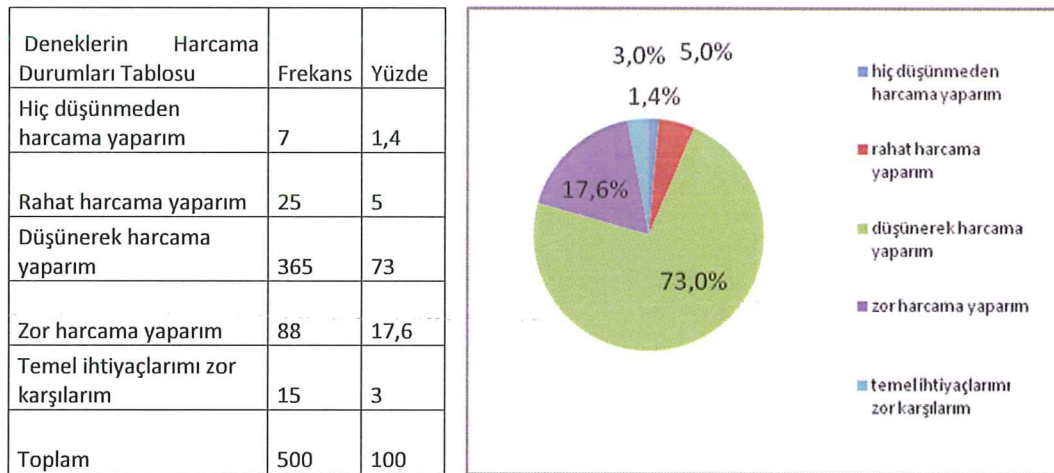
¹⁹³ Köylü, a.g.e., s.185

sağlamaktadır. Alt sosyo-ekonomik düzeyde ise olumsuz güçler daha fazla olduğu için bu bireyler eğitim etkinliklerine daha az oranda katılmaktadırlar.”¹⁹⁴

Anketimize katılan yetişkin kadın Kur'an Kursu Öğrencilerine ekonomik durumları sorulduğunda kendilerini “fakir” olarak değerlendirenlerin oranı % 10,4 , “orta halli” olarak değerlendirenlerin oranı % 86,8 , “zengin” olarak değerlendirenlerin oranının da % 2,2 olması bu gerçeği ifade etmektedir.¹⁹⁵

Kur'an Kursu'ndaki eğitim-öğretime yedi ay gibi bir süreçte katılan yetişkinlerin sosyo-ekonomik durumlarını daha iyi gözlemleyebilmek için kendilerine harcama durumları sorulmuştur.

Tablo ve Grafik 18: Deneklerin Harcama Durumlarına Göre Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik

Araştırmaya katılan yetişkin kadın öğrencilerin harcama durumlarına göre dağılımına bakıldığında, hiç düşünmeden harcama yapanlar % 1,4, rahat harcama yapanlar % 5, düşünerek harcama yapanlar % 73, zor harcama yapanlar % 17,6, temel ihtiyaçlarını zor karşılayanlar % 3 oranındadır.

Deneklerin harcama durumlarından şu sonuç çıkarılabilir: Kendilerini fakir olarak değerlendiren kadınların zor harcama yaptıkları ve temel ihtiyaçlarını bile zor

¹⁹⁴ Kılavuz, a.g.e., s.32

¹⁹⁵ Bkz, Tablo: 7

karşıladıkları anlaşılmaktadır. Alt sosyo-ekonomik düzeydeki kişilerin dini inançlarının kuvvetli, ibadetlerini yerine getiriyor olmasına karşın Kur'an Kursları'ndaki eğitime katılma oranlarının azlığı ekonomik sebepten kaynaklanmaktadır sonucuna götürmektedir. Çünkü alt sosyo-ekonomik durumdaki kişiler temel ihtiyaçlarını karşılama çabası içindedirler. Örneğin, eşinin asgari ücretle çalıştığı, maddi sıkıntıdan kendisinin de çalışmak zorunda olduğundan, öğle tatilinde yarım saat de olsa geldiğinde öğrenip-öğrenemeyeceğini soranların sayısı hiç de az değil. Bu kimselerin eğitime katılmalarını sağlamak için olumsuzlukları ortadan kaldırma veya en aza indirme çabasına gidilmelidir.

En üst sosyo-ekonomik durumda olanların da Kur'an Kursu'ndaki eğitim-öğretime daha düşük seviyede katılmaları iki sebepten kaynaklanabilir. Birincisi; Kur'an Kursları'nda kendilerinin ihtiyaçlarına cevap verebilecek nitelikte üst seviyede bir din eğitimi verilmemesi, ikincisi, maddi imkânlarıyla Kur'an Kursu'nda verilen bilgilere özel olarak ulaşmalarıdır denilebilir.

Sosyo-ekonomik engellerin en aza indirilmesi için din eğitimcilerinin, toplumun bu iki kesimine de ulaşabilecek eğitim imkânları hazırlama çabasına girmeleri gerekmektedir. Bu da toplumdaki ihtiyaç sahiplerinin temel ihtiyaçlarının giderilmesi çabalarıdır. İslâm'ın emri de budur. Kur'an-ı Kerim'de sıkça rastlanır; "Allah'ın size rızık olarak verdiklerinden hayra sarf ediniz."¹⁹⁶ Ayrıca yetişkinlerin de fikirleri alınarak tedrici öğretimi sağlayan müfredat programları hazırlanarak Kur'an Kursu'ndaki eğitim-öğretim ile toplumun her kesimine hitap edilebilmelidir.

3- Eğitim Seviyesi ve Öğrenme İle İlgili Engeller

Anketimize katılan yetişkin kadınların eğitim seviyelerine bakıldığında % 65'i ilkökul, ilköğretim, ortaokul mezunu, %21'i Lise veya fakülte mezunu, % 14'ü sadece okur-yazar belgesine sahip.¹⁹⁷ Bu durum yetişkinlerin eğitim etkinliklerine katılımları ile eğitim seviyeleri arasında yakın ilişkinin olduğunu gösterir.

¹⁹⁶ Yâsin, (36/47)

¹⁹⁷ Bkz, Tablo: 2

Kişilerin formel eğitime katılımları yüksek ise yaygın eğitime katılımları da yüksek olmaktadır. Kur'an Kursu'na devam eden kadınlarımızın ilkokul mezunu olanların yüzdeleri daha çok. Bu şudur; aynı yaş seviyesini değerlendirirsek ilkokul mezunu olmak ülkemizde o yaş grubunda iyi bir eğitim aldığı anlamına gelmektedir. Kadınlarımızın çoğu ilkokula bile gönderilmemiştir.

Eğitim düzeyi yüksek olan bir kişinin eğitim ihtiyacı az, fakat öğrenme isteği fazladır. Çünkü bilgi ve becerideki artış bireyi, yeni öğrenmelere güdülemektedir.¹⁹⁸

Ankete katılan yetişkin kadınların %21'i lise veya fakülte mezunu. Eğitim seviyesi yüksek olanların oranının az olmasının sebebi, ülkemizdeki dini inanç ve ibadetleri yerine getirme durumunun eğitim düzeyinin yükselmesi sonucu azaldığı gerçeği ile ilgilidir.¹⁹⁹

Eğitim seviyesi yüksek olanların oranlarının az olmasının bir diğer sebebi de, Kur'an Kurslarında öğretilen bilgilerin onların ihtiyaçlarına yönelik olmaması olabilir. Çünkü bu kurslarda yetişkinler için İslâm Dininin en temel bilgileri, Hz. Peygamber'in hayatı, kişiliği ve güzel ahlakı ile ilgili bilgiler verilmekte ve ibadetleri yerine getirebilecek kadar Kur'an öğretimi yapılmaktadır. Eğitim düzeyi yüksek kişiler formel eğitimle Kur'an öğretimi hariç bu temel bilgileri gördükleri için ihtiyaç duymayabilirler. Ya da dini konularda daha geniş ve derin bilgiler almak istediklerinden Kur'an Kurslarındaki eğitim-öğretime fazla rağbet göstermemekte de olabilirler.

Anketimize katılan yetişkinlerin % 14'ü okur-yazar belgesine sahiptir. Bu yetişkinler, bu belgeleri, halk eğitim merkezlerindeki okuma-yazma kurslarına katılıp, adını soyadını yazabiliyor, çok az da olsa okuyabiliyorlarsa alabilmişlerdir. Kur'an Kursu müfredat programı onlara ağır geldiğinde Kur'an Kursundaki eğitim-öğretime devam etmemektedirler. Ayrıca bu kadınların başaramama korkuları da Kur'an Kursundaki eğitim-öğretime katılımlarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Yetişkin öğrenmesinde çok sayıda önemli duygusal etmenler devreye girebilmektedir. Yetişkinler, çocukluk dönemlerinde almış oldukları formel eğitimde

¹⁹⁸ Cevat Celep, Halk Eğitimi, Kavramlar, İlkeler, Yöntemler, Teknikler, Ankara: Peyama Yayınları, 1995, s.45

¹⁹⁹ Ali Ulvi Mehmedoğlu, s.135,140,141

utandırılmış veya acı duymuşlarsa ya da öğrenmeye karşı korku oluşturmuşlarsa yetişkinlik dönemlerinde eğitim-öğretim etkinliklerine katılım konusunda olumsuz davranış sergileyebilirler.²⁰⁰

Bazı yetişkinler de küçüklüklerinde az da olsa ilmiyal bilgileri almışlarsa kendilerini yeni bilgi edinmeden müstağni görüp Kur'an Kursundaki eğitim-öğretime katılmak istemeyebilirler.

Yine bazı yetişkinlerin okula giden çocukları var. Bunlar ilköğretimin birinci kademesine devam ettiklerinden okula öğleden sonra gitmektedirler. Gündüzlü Kur'an Kurslarındaki eğitim-öğretim süresi ise sabah 08.30-13.30 saatleri arası. Dolayısıyla bu durumdaki yetişkinler eğitim-öğretime katılamamaktadırlar.

Bazı Kur'an Kursları tek sınıflı ve tek öğreticili. Böyle olunca yetişkin öğrencilerle ergen öğrencilerin aynı sınıfta ders yapmak zorunluluğu doğmaktadır. Öğretici, sekiz aylık zaman diliminde öğrenciyi en iyi şekilde yetiştirebilmek adına hedefi yüksek tutmakta; ders de genç öğrencilere yönelik işlenmekte, yetişkinler ise yavaş öğrendiklerinden kendilerine güvenlerini kaybedebilmektedirler. Bu da onların katılımını engellemektedir. Bunun tam tersi de olabilir. Yetişkinler sınıfta çok ise ders onlara göre işlendiğinden gençler istedikleri bilgiyi istedikleri hızda alamamaktadırlar. Bu durumda onlar, katıldıkları eğitim-öğretim faaliyetlerini terk edebilmektedirler. Anketimize katılan yetişkinlerin bir kısmı sorulan açık uçlu soruya verdikleri cevapta; gençlerle aynı sınıfta ders yapmaktan memnun olmadıklarını ifade etmişlerdir.

III-YETİŞKİN KADINLARIN KUR'AN KUSLARINDAKİ EĞİTİM-ÖĞRETİM FAALİYETLERİNE KATILIMLARINI SAĞLAMANN YOLLARI

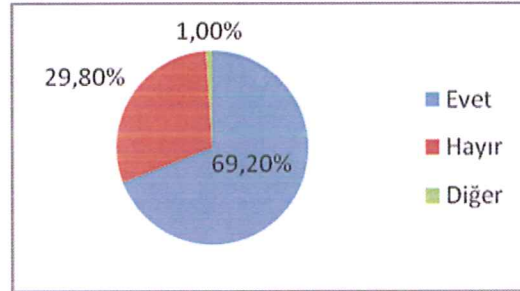
Yukarıdaki bölümde yetişkinlerin Kur'an Kursundaki eğitim-öğretime katılmamasındaki engelleri inceledik. Öyleyse biz bu engellere rağmen katılımı nasıl sağlayabiliriz? Bu soruya cevap verebilmek için yetişkin Kur'an Kursu öğrencilerinin bilgi ve davranış olarak varoluşluk durumlarını belirlememiz gerekmektedir.

²⁰⁰ Kılavuz, a.g.e., s.33

Ankete katılan Kur'an Kursunda öğrenim gören yetişkinlere "Boş zamanlarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz? (Seçeneklerden birden fazlasını işaretleyebilirsiniz)" şeklinde sorduğumuz soruya aldığımız cevaplar aşağıdaki gibidir.

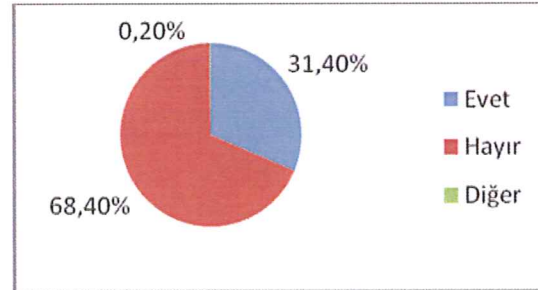
Tablo ve Grafik 19: Deneklerin Boş Zaman Değerlendirme Durumlarını Gösterir Tablo ve Grafikler

A-Ev İşi Yapma	Frekans	Yüzde
Evet	346	69,2
Hayır	149	29,8
Diğer	5	1
Toplam	500	100

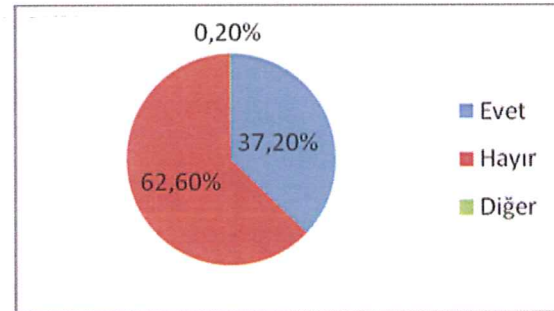
Araştırmaya katılan yetişkin kadın Kur'an Kursu öğrencilerinin % 69,2'si ev işi yaparak boş zamanını değerlendiriyor. Bizim kültürümüzde yetişkin kadınların ev işi ile uğraşmak asli vazifesi. %30'luk dilimin yapmama sebebi büyük bir ihtimalle ev işlerini kızının, gelininin veya annelerinin yapıyor olmasıdır.

B-El İşi Yapma	Frekans	Yüzde
Evet	157	31,4
Hayır	342	68,4
Diğer	1	0,2
Toplam	500	100

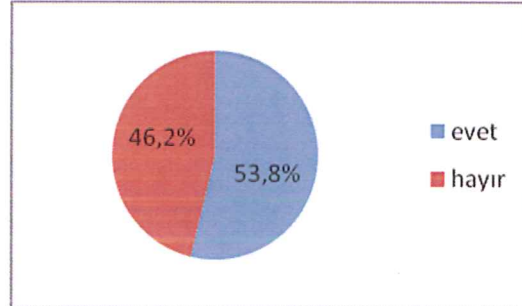
Araştırmaya katılan yetişkin kadın Kur'an Kursu öğrencilerinin % 31,4'ü el işleri ile boş zamanını değerlendiriyor.

C-Çocukların Eğitimi İle İlgilenme	Frekans	Yüzde
Evet	186	37,2
Hayır	313	62,6
Diğer	1	0,2
Toplam	500	100

Araştırmaya katılan yetişkin kadın Kur'an Kursu öğrencilerinin % 37,2'si çocuklarının eğitimiyle ilgilenerek boş zamanını değerlendiriyor.

D-Kitap Okuma	Frekans	Yüzde
Evet	269	53,8
Hayır	231	46,2
Toplam	500	100

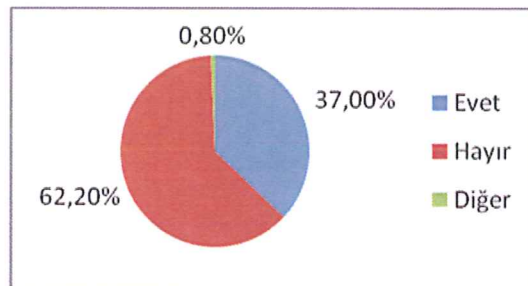
Araştırmaya katılan yetişkin kadın Kur'an Kursu öğrencilerinin % 53,8'i kitap okuyarak boş zamanını değerlendiriyor.

Bu sonuçtan şu anlaşıyor; Kur'an Kursu'nda yedi ay gibi eğitim-öğretim gören bu yetişkinlerin hemen hemen yarısı kitap okuma alışkanlığına sahip. Bu oran Türkiye'deki kitap okuma oranına göre çok çok iyi. Çünkü Türkiye'de kitap okuma oranı % 0,01'dir. Yani on binde birdir.²⁰¹

Hangi tür kitapların okunduğunu tespit etmeye çalıştık. Bunun için deneklere şu soruyu sorduk: "Kitap okur musunuz? Cevabınız 'Evet' ise hangi türde? (seçeneklerden birden fazlasını işaretleyebilirsiniz)" Cevaplar aşağıdaki tablodaki gibidir.

Tablo Ve Grafik 20: Deneklerin Okuduğu Kitap Türlerini Gösterir Tablo ve Grafikler

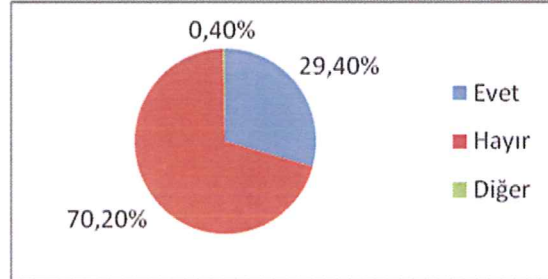
A-Fikir Kitabı Okuma	Frekans	Yüzde
Evet	185	37
Hayır	311	62,2
Diğer	4	0,8
Toplam	500	100

²⁰¹ http://baybul.com/sınavlar_ve_hazırlık_osym/910573_Türkiye'nin Kitap Okuma Alışkanlığı

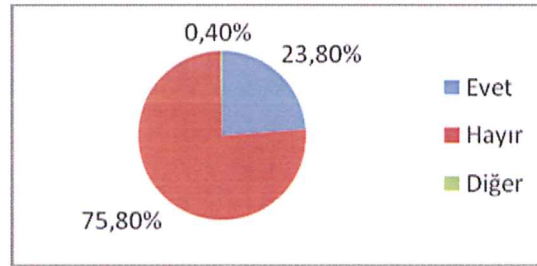
Araştırmaya katılan yetişkin kadın Kur'an Kursu öğrencilerinin % 37'si fikir kitabı okumaktadır.

B-Roman Okuma	Frekans	Yüzde
Evet	147	29,4
Hayır	351	70,2
Diğer	2	0,4
Toplam	500	100

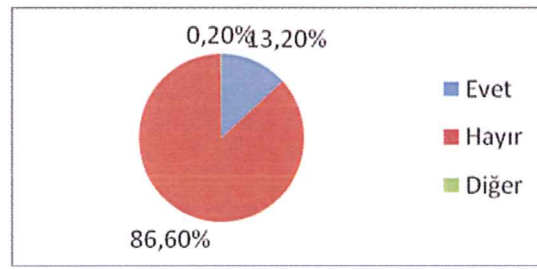
Araştırmaya katılan yetişkin kadın Kur'an Kursu öğrencilerinin % 29,4'ü "roman" türünde kitaplar okumaktadır.

C-Hikâye Okuma	Frekans	Yüzde
Evet	119	23,8
Hayır	379	75,8
Diğer	2	0,4
Toplam	500	100

Araştırmaya katılan yetişkin kadın Kur'an Kursu öğrencilerinin % 23,8'i "hikaye" türünde kitaplar okumaktadır.

D-Öykü Okuma	Frekans	Yüzde
Evet	66	13,2
Hayır	433	86,6
Diğer	1	0,2
Toplam	500	100

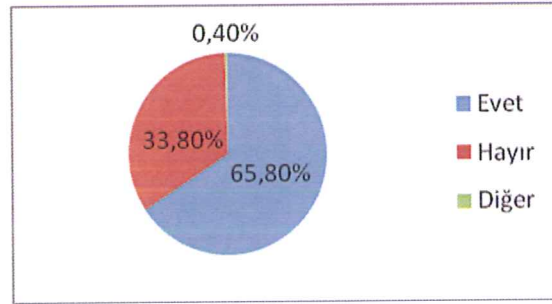

Araştırmaya katılan yetişkin kadın Kur'an Kursu öğrencilerinin % 13,2'si "öykü" türünde kitaplar okumaktadır.

Araştırmaya katılan deneklerin günceli takip edip etmediklerini ölçmek için kendilerine şu soruyu sorduk: "Gazete okur musunuz?" verdikleri cevap aşağıdaki tablodaki gibidir.

Tablo ve Grafik 21: Deneklerin Gazete Okuyup Okumama Durumlarının Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik

Gazete Okur musunuz?	Frekans	Yüzde
Evet	329	65,8
Hayır	169	33,8
Diğer	2	0,4
Toplam	500	100

Araştırmaya katılan yetişkin kadın Kur'an Kursu öğrencilerinin % 65,8'i gazete okumaktadır.

Anket çalışmamıza katılan yetişkin kadınlar Kur'an Kursundaki eğitim-öğretime katılanlardır. Ev işleri, belki de geçimlerini temin edebilmek için yaptığı el işleri, çocuklarının eğitimiyle ilgilenmek... bu ve benzeri roller yetişkin kadın tarafından yerine getirilmektedir.

Öyleyse toplumsal yaşamın ve aile hayatının, etkili, düzenli ve başarılı bir şekilde yürütülmesinde ciddi sorumlulukları olan yetişkinlerin din eğitimi de ihmal edilmeyip yaşam boyu devam ettirilmelidir.²⁰²

Biz din eğitimcileri olarak yetişkin kadınların dini yaşamlarına az da olsa katkıda bulunabilme adına Kur'an Kursundaki eğitim-öğretime katılmalarını nasıl sağlayabiliriz? Bunları şöyle sıralayabiliriz;

1) Yetişkin kadınların öğrenebileceklerinin farkındalığının sağlanması

Kur'an Kurslarında, bazı imkânsızlıklar nedeniyle yetişkin kadın ve ergen öğrencilerin, aynı sınıfta eğitim-öğretime katılmaları ayrıca yetişkinlerin gelişim özellikleri dikkate alınmadan gençlere göre planlanan eğitim-öğretim etkinlikleriyle gençlerle rekabet etmek durumunda bırakılmaları yetişkinlerin kendilerine güvenlerini azaltmakta ve öğrenme yeteneklerinin olmadığı kanaatini oluşturabilmektedir.

²⁰² Köylü, a.g.e., s.20

Yetişkin eğitiminde yetişkinlerin öğrenip öğrenemeyecekleri hemen hemen her toplumda problem olmuş. Daha çok öğrenemeyecekleri konusunda yanlış kanaatler oluşmuştur.²⁰³

Yetişkinlerin öğrenme yeteneklerinin gerçek durumunu anlayabilmek için yapılan araştırmalara bakmak gerekmektedir. Bu konudaki ilk kapsamlı çalışma, 1928 yılında Edward L.Thorndike tarafından yapılmıştır. Thorndike, “Yetişkin Öğrenmesi” adlı eseriyle yetişkinlerin de öğrenebileceğini bilimsel bulgulara dayandırarak ortaya koymuştur.“Yetişkinlerin öğrenmesi için en uygun zaman 20-25 yaşları arasındadır. Ancak kişiler ileri yaşlarda da gençlik döneminde olduğu gibi aynı tarz ve şekilde öğrenebilirler. Eğer öğrenme konusunda bir başarısızlığa uğrarsa, bu öğrenme yetersizliğinin çok azı yaşla ilgilidir. Dolayısıyla yetişkinler yaşlarından dolayı mitolojik bir handikap yaşamamalıdır.” Thorndike yetişkinlerin öğrenmesini o zamanlar 45 yaşına çıkarmış bugün ise yaş kaç olursa olsun sağlıklı bir organizma yaşamını yitirinceye kadar öğrenmeye devam edebilir.²⁰⁴ Görüşü hâkimdir. Kur’an Kurslarına eğitim öğretime katılan 50 ve üzeri yaştaki bayanların Kur’an-ı Kerimi Okumayı başarabildikleri gibi “Yasin”, “Mülk”, “Nebe” surelerini bile ezberledikleri tespit edilmiştir.

Herbert S. Conrad ve Harold E. Jones’in Ordu Alfa Zekâ Testleri aracılığıyla, 10-60 yaşları arasındaki 1191 kişinin öğrenme durumunu tespit etmek istemişler ve 20 yaşındaki gencin sahip olduğu zekâ yeteneklerine 60 yaşında da sahip olduğu sonucuna ulaşmışlardır.²⁰⁵

Ayrıca, yaşla birlikte öğrenme kapasitesinde değil, öğrenme hızında bir düşüş meydana gelmektedir.²⁰⁶ Yeterli zaman ve uygun ortam sağlandığında yetişkinler de gençler kadar etkili öğrenebilirler. Yine yapılan araştırmalarda eğitim durumu ile öğrenme yeteneği arasında önemli bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Öğrenme ile ilişkisini devam ettiren insanların öğrenme hızında da önemli bir düşüşün olmadığı

²⁰³ Köylü, a.g.e., s.166

²⁰⁴ Köylü, a.g.e., s.168

²⁰⁵ Dam, Yetişkinlerin Din Eğitimi, s.51

²⁰⁶ Dam, a.g.t., s.52

görülmüştür.²⁰⁷ Öyleyse öğrenme yeteneğinin korunabilmesi ve geliştirilebilmesi, çocukluk döneminde başlayan eğitimin yetişkinlik döneminde de devam ettirilmesi ile mümkün olabilmektedir.

Bu nedenle yetişkin din eğitimi oldukça önemlidir. Peygamberimiz (S.A.V)'in şu müjdesi de bu tezimizi desteklemektedir. “Kur'an okumaya devam eden ömrün sonundaki düşkünlüğü yaşamayacaktır.” Hadis-i şerifte ifade edilen Kur'an okumayı devam etme “bilimsel faaliyetlerde bulunma ve öğrenmeye devam etme”²⁰⁸ şeklinde değerlendirildiğinde yetişkinlik döneminde eğitim-öğretim sürecine etkin bir şekilde katılmanın, zihinsel güç yitimini engellemede olumlu etkilerinin olacağı sonucuna ulaşılması mümkün görünmektedir.

Almanya'da hafıza kaybı başlangıcı olan bir hastaya doktorun;“Sizin kutsal kitabınızdan her gün bir cümle ezberlemen bunun hızını azaltacaktır.”sözü bizzat tarafından müşahade edilmiştir.

Bu sonuçlar değerlendirildiğinde yetişkin kadınların Kur'an Kursundaki eğitim-öğretime katılmalarını sağlamak için gerekli çalışmalar yapılmalıdır.

2) Motivasyon (Güdüleme)

Kişinin kendisi ve içinde bulunduğu gruplar, kişiden fiziksel ve zihinsel olgunlaşma düzeylerine göre bazı beklentiler içine girerler. Bu bireyin kendisinin de kabul ettiği belli bir biçimde davranmasını gerektirir. İşte yetişkin, bu davranışların kendisine mutluluk getireceğine ya da kişisel, toplumsal, mesleki bazı sorunlarının çözümünde yardımcı olacağını düşünür ve bu amaçla, bazı öğrenme etkinliklerine katılmaya karşı istekli hale gelir.²⁰⁹

Yetişkinlerin ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda eğitim programlarına katılmaları, çaba göstermeleri ve başarılı olmaları için güdülenmeleri gerekmektedir.²¹⁰ Yetişkin

²⁰⁷ Dam, a.g.t., s.52

²⁰⁸ Kılavuz, “Kur'an Kursları ve Yetişkin Din Eğitimi”, Etkili Din Öğretimi, s.125

²⁰⁹ Ahmet Duman, Yetişkinler Eğitimi, Ankara: Ütopya Yay., 2007, s.148

²¹⁰ Firdevs Güneş, Yetişkin Eğitimi(Halk Eğitimi), Ankara: Ocak Yay., 1996, s.105

eğitimcileri yetişkinin güdülenmesi yani eğitim-öğretime istekli hale gelmesi üzerinde titizlikle durmalıdırlar.

Güdüleme, genel olarak herhangi bir davranışın başlatılması ve yönlendirilmesinde rol oynayan güçlerdir. Yetişkin öğrenenin güdülenmesini etkileyen başlıca altı faktör vardır: Tutum, gereksinme, uyarım, etkileme, yeterlik ve pekiştirmedir.²¹¹

Kur'an Kursundaki eğitim-öğretime katılma konusunda yetişkinleri harekete geçirebilmek için Kur'an Kursu, eğitim-öğretim hakkında bilgilendirmek gerekmektedir.

"7 Temmuz 1997 tarihinde sekiz yıllık zorunlu İlköğretim kesintisiz olarak uygulamaya konulmuştur."²¹² Bununla birlikte yönetmelikle "Okulların tatil olduğu hafta sonlarında veya yaz aylarında, ilköğretimin 5. Sınıfını tamamlayan öğrenciler için kanuni temsilcilerinin isteğine bağlı olarak Kur'an-ı Kerim'i ve Mealini öğrenebilmeleri ve dini bilgilerini geliştirebilmeleri amacıyla kurslar düzenlenir."²¹³ Kayıt şartlarını düzenleyen 15. Maddenin B fıkrası da şöyledir: "İlköğretimin 5. Sınıfının geçildiğini gösteren karnenin okul yönetimince onaylanmış örneğini vermek (ilköğretim çağını geçmiş olanlardan Türkçe okur-yazar olanlar) kurslara kayıt ve kabul edilirler."²¹⁴ Bu izin 02.02.1998 tarihinde Danıştay sekizinci dairesi tarafından iptal edilmiştir.²¹⁵

Bu iptali takiben din görevlilerinin, özellikle Bayan Kur'an Kursu Öğreticilerinin yetişkin kadınlarla birebir iletişime geçip artık yetişkin kadınların Kur'an Kursuna kayıt olup gelebileceği şeklinde bilgilendirmeleriyle, yetişkinlere Kur'an Kursu kapıları açılmış oldu. O gün sayıları azdı bugün ise hem Kur'an Kursu hem de Yetişkin kadın öğrenci sayıları fazlaştı. İleriki yıllarda bu sayıların daha da artacağını ümit ediyoruz. Çünkü kadınların dini eğitim almaları ile aile fertlerine dolaylı olarak ulaşılmaktadır. Ailenin yapılandırılmasında kadının rolü düşünüldüğünde de dini

²¹¹ Duman, s.150

²¹² Ayhan, Türkiye'de Din Eğitimi, s.413

²¹³ Ayhan, a.g.e., s.501

²¹⁴ Ayhan, a.g.e., s.502 (Resmi gazete,23086, 20 Ağustos 1997,s.37-38)

²¹⁵ Ayhan, a.g.e., s.502

değerlerin benimsenip yaşatılmasında Kur'an Kursları'nda verilen din eğitimi ile önemli mesafeler alınabileceği düşünülmektedir.

Anket çalışmamızın yapıldığı ilçelerde özellikle görevli bulunduğum Bayrampaşa İlçesinin Murat Mahallesinde birbirlerine yakın beş Kur'an Kursu var. Her sene yeni öğrenciler bulunması, gayretli öğretmenlerin iletişimi ve bilgilendirmesi ile yani kişisel gayretlerle açıklanabilir.

Bazı yetişkinleri harekete geçirebilmek için sadece bilgi vermek yeterli olmamaktadır. Bilginin ikna edici bir biçimde sunulması da gerekmektedir.²¹⁶ Kur'an Kursundaki eğitim-öğretim programının yetişkinlere kazandıracakları bilgilerin, aile mutlulukları için, çocuklarını yetiştirme ve geliştirmede gerekli olacağı uyarıları yapılmalı, Kur'an Kursu öğreticisi davranış ve duruşuyla güven vermeli, birçok yetişkinin eğitim-öğretimden istifade ettiğini anlatmalı, katılmaya ikna edebilmelidirler.

Kur'an Kursundaki eğitim-öğretime devam eden öğrencilerin yaptıkları; Kutlu Doğum Haftası programı, aşure günü, anneler günü, hatim töreni, haftada bir gün mukabele ve sohbet gibi çeşitli etkinliklerle, yapılan eğitim-öğretimin kalitesi anlatılabilir. Bayrampaşa Müftülüğü bünyesindeki Kur'an Kursu öğretmenlerinin yaptıkları bu faaliyetlerle Kurslara öğrenci katılımını sağladıkları görülmektedir.

Güdüleme, yetişkinlerin öğrenmesinde çok önemlidir. Çünkü yetişkinler neyi, niçin ve nasıl öğrenmesi gerektiği konusunda derinlemesine bilgiye gereksinim duyarlar. Yetişkin bu bilgilere ulaşamaz ise ya da bu bilgiler yetişkinin beklentileriyle örtüşmez ise yetişkinin öğrenme güdüsü hızla düşer ve öğrenmeye olan ilgisi azalır. Çünkü yetişkin, kararlarının sorumluluk bilincine sahiptir. Öğrenme deneyimleri vardır. Aynı zamanda problem odaklı bir yönelime sahiptirler.²¹⁷ Güdülemeyi yapan din eğitimcisinin bunları bilmesi gerekmektedir.

Anket çalışmamızdan çıkan sonuca göre; ankete katılan yetişkin kadın Kur'an Kursu öğrencilerinin yaklaşık % 54'ü kitap okuyor, % 66'sı gazete okuyor, % 33'ü çeşitli dergileri okuyor. Öyleyse öğretmenler kitap okuma günleri düzenleyebilirler. Yine

²¹⁶ Güneş, s.115

²¹⁷ Duman, s.150

günlük gazetede bazı durumların dini yaşam açısından değerlendirmesi yapılabilir. İlahiyat Fakültesinde okurken Arapça dersine giren hocamız bize derse başlamadan güncel konuları dini yaşantıyla ilişkilendirip hayat dersi verirdi. Bütün sınıf hocanın dersini ipe çekerdik.

Kur'an Kursundaki eğitim-öğretime sekiz ay devam eden öğrencilerin; Kur'an Kursu öğreticisinin eğitim öğretimini iyi anlatması da arkadaşlarının, çevresinin katılımını sağlamada rolü oldukça önemlidir.

Din eğitimcilerinin de sadece dini bilimler konusunda değil, yetişkinlik dönemi gelişimi ve eğitimi konusunda da bilgi sahibi olmaları gerekir.²¹⁸ Çünkü yetişkinlerin gelişimsel özellikleri bilinirse onların Kur'an Kursu'ndaki faaliyetlere katılımını sağlama hususunda gerekli çalışmaların yapılabilmesi de kolaylaşacaktır.

Yetişkinlerin Kur'an Kursundaki eğitim-öğretime katılımlarını sağlamak için onların motivelerinde iki aşama vardır; birincisi zihinsel: Nereye gidileceğinin akılda oluşturulması ve bunun iyice kavratılması. İkincisi de fiziksel: Kavranılan yere varmak için harekete geçmek. Tıpkı bir arabayı sürmeye benzer, nereye gideceğinizi arabaya binmeden ve sürmeye başlamadan bilmeniz gerekir. İşte motivasyon düşünce ve eylemle başarının anahtarıdır.²¹⁹ İçten motive olan kişi düşünceyi eyleme dönüştürür, hedeflerini belirler ve onlara ulaşmak için harekete geçer ve başarıya ulaşır.

Yetişkinlerin öğrenmeye karşı motivasyonları oldukça azdır. Çünkü yetişkinlerin büyük çoğunluğu kendilerinin çocuklardan daha çok şey bildiklerini, hayatlarının büyük bir kısmını geçirdikleri düşüncesiyle öğrenilecek yeni şeylerin kendilerine çok fazla bir şey kazandırmayacağına inanırlar. Din eğitimi açısından, dinledikleri vaaz ya da hutbelerin kendileri için yeterli olduğunu, ayrıca her hangi bir din eğitimi kursuna gerek olmadığını düşünürler, hatta çoğu İslâmî konuları bildiklerini ileri sürerler.²²⁰

Bu durumda yetişkinlerin nasıl motive edileceğini tespit etmeliyiz. Khoobyar'a göre eğitimle ilgili tüm faaliyetlerde yetişkinlerin ihtiyaçları göz önüne alınmalıdır.

²¹⁸ Kılavuz, a.g.e., s.40

²¹⁹ George Shinn,(The Mracle of Motivation) Motivasyonun Mucizesi, (çev.: Ulaş Kaplan), İstanbul: Sistem Yay., 2002, s.5

²²⁰ Köylü, a.g.e., s.186

Temel ihtiyaçlar olarak; sürekli başarıyı elde etmek, kişinin kendi dünyasında önemli bir pozisyona sahip olma duygusu düşünülebilir. Yetişkinler ğrenmeye, ancak öğreneceklerini bildikleri, bilgilerinin arttığını hissettikleri, zihinlerindeki hedefe ulaşacaklarını anladıkları ve kendilerine güven verildiği zaman motive olurlar. Ayrıca onlar öğrenmeye, üzülmesi gereken bir problemle karşılaştıkları veya yerine getirilmesi gereken bir sorumluluk verildiği zaman ilgi duyarlar. Daha çok da pratik ilgilerle motive edilirler.²²¹

Yetişkinler çeşitli amaçlarla eğitim-öğretime katılırlar. Bu alanda Cyril D. Havle yetişkin öğrencilerle yaptığı derinlemesine görüşmeler sonucunda eğitime katılan yetişkinleri, amaca, etkinliğe ve öğrenmeye dönük olmak üzere üç grupta toplamaktadır.

1-Amaç yönelimli yetişkinler: Eğitim ve öğrenme etkinliklerine belirli amaçları gerçekleştirmek için katılırlar. İhtiyaçları ve ilgileri bu katılımı etkiler. Bu yetişkinler bir kursa katılarak, kitap okuyarak, geziye çıkararak ya da bir grubun yesi olarak gereksinimlerini karşılama yoluna giderler. Amaç yönelimli yetişkinler, bireysel, toplumsal ya da dinsel amaçla eğitim ve öğrenme etkinliğine katılırlar. Eğitim, amaçlarını gerçekleştirmeye yarıyorsa eğitime devam ederler, aksi takdirde ayrılırlar.²²²

2-Etkinlik yönelimli yetişkinler: Genellikle etkinliğin içeriği ya da etkinliğin önceden duyurulmuş amaçlarıyla pek bir ilişkisi olmayan bir anlam buldukları ya da etkinliğe öyle bir anlam yükledikleri için eğitim ve öğrenme etkinliğine katılırlar. Etkinlik yönelimli yetişkinler etkinliğin içeriğini değil de, herhangi bir nedenle o etkinlikten doğan öğrenme ortamını kendileri için anlamlı bulduklarından öğrenme etkinliklerine katılırlar.²²³

Etkinliğe dönük olan yetişkinler, daha çok insan ilişkilerine ve sosyal ilişkilere dayalı olarak eğitim etkinliklerine katılırlar. Onlar için yeni kişilerle tanışma, onlarla dost olma önem taşımaktadır. Böyle bir ortamı bulmadıklarında eğitime devam etmemektedirler.²²⁴

²²¹ Köylü, a.g.e., s.187

²²² Güneş, s.109; Duman, s.151

²²³ Duman, s.151

²²⁴ Güneş, s.109

Etkinlik yönelimli yetişkinlerin peşinde oldukları şey toplumsal ilişkidir. Bu yetişkinler, günlük yaşamın sıkıntılarından uzaklaşmak, yeni arkadaşlar edinerek mesleki ve bireysel olarak yeni toplumsallaşmalara olanak sağlamak ya da kendi başlarına çalışma yeterlikleri geliştirmek için öğrenme etkinliklerine katılırlar.²²⁵

3-Öğrenme yönelimli yetişkinler: Çeşitli bilgiler edinmek için eğitime katılmaktadırlar. Yalnızca öğrenme arzusu ve aşkıyla bilginin peşindedirler. Bu yetişkinlerin büyük çoğunluğu sürekli bir öğrenme ortamı içinde olmuşlardır. Öğrenme onlar için gerçek bir yaşam biçimi olmuştur. Okumayı çok severler. Katıldıkları gezilere, gruplara, sınıflara, kurslara eğitsel amaç için katılırlar. Öğrenme yönelimli yetişkinlerin eğitim ve öğrenme etkinliğine katılma nedenleri, güçlü öğrenme ve bilme isteği, eğitimsel hazırlık, bilişsel ve zihinsel bir etkinlikte bulunma isteğidir.²²⁶

Türkiye’de Duman tarafından, yetişkinlerin güdüsel yönelimlerini tespiti yönelik geliştirilen anket çalışmasında; kadınların % 71,8’i öğrenme yönelimli, % 23,1’i amaç yönelimli, % 5,1’i de etkinlik yönelimli olarak tespit edilmiştir.²²⁷

Yetişkinlerin öğrenme yönelimlerinin bilinmesi, onların nasıl öğrendiği, niçin öğrendiği ve ne zaman neyi öğrendiği konularında eğitimcilerle “öğrenenin tutumu, gereksinmesi, uyarımı, etkilenmesi, yeterliği ve pekiştirme” konularında çok önemli ipuçları sağlar.²²³ Bu ipuçlarına dayanarak yetişkinleri motive edecek stratejiler belirlenebilir.

Yetişkinlerin eğitim-öğretim etkinliğine katılmasının motivesinde gerek Kur’an Kursunda, gerek camide gerekse ev toplantılarında yapılacak sohbetlerin önemli rolünün olacağı düşünülebilir. Bu bağlamda din eğitimcilerine büyük görevler düşmektedir. Çünkü yetişkinlerin öğrenme amaçlarına göre öyle sohbet yapılmalı ki yetişkin kendisindeki dini yaşam adına eksiklikleri kendisi fark edip iç motivasyonla Kur’an Kursundaki eğitim öğretime katılma isteği oluştursun.

Hız. Peygamber, bir muallim olarak seviyelerine göre insanlarla sohbet ederdi. Hanımların eğitimi için özel yer ve zaman tahsis etmesi oldukça manidardır.²²⁸ Din

²²⁵ Duman, s.152

²²⁶ Duman, s.152; Güneş, s.109

²²³ Duman, s.153

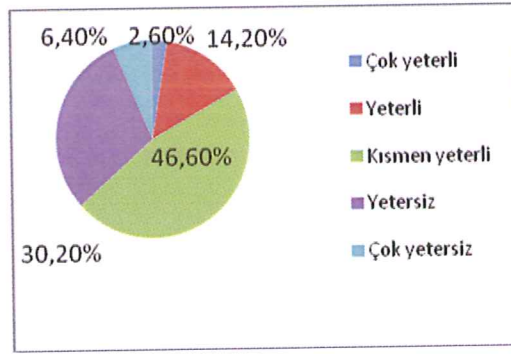
eğitimcisinin yapacağı sohbetler karşılıklı soru-cevap şeklinde tartışmalı olarak da yapılabilir. Her dinin ve düşüncenin –kendi anlayışına göre- iyilikleri anlatan, kötülükleri yeren görevlileri, metodları ve mekânları vardır.

Kur'an-ı Kerim'de bu yollar şöyle dile getirilmektedir: “Allah’ın yoluna hikmetle, güzel vaazla (nasihatle) ve en güzel şekilde tartışarak çağır.” (Nahl:16/125)²²⁹

Anket çalışmasındaki ankete katılan yetişkin kadın öğrencilere dini bilgi, ibadetleri yerine getirme, Kur'an-ı Kerim'i okuma durumları soruldu. Durum aşağıdaki tablo ve grafiklerdeki gibidir.

Tablo ve Grafik 22: Deneklerin Kur'an Kursundaki Eğitim-Öğretime Katılmadan Önceki Dini Bilgi Durumlarının Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik

Dini Bilgi	Frekans	Yüzde
Çok yeterli	13	2,6
Yeterli	71	14,2
Kısmen yeterli	233	46,6
Yetersiz	151	30,2
Çok yetersiz	32	6,4
Toplam	500	100

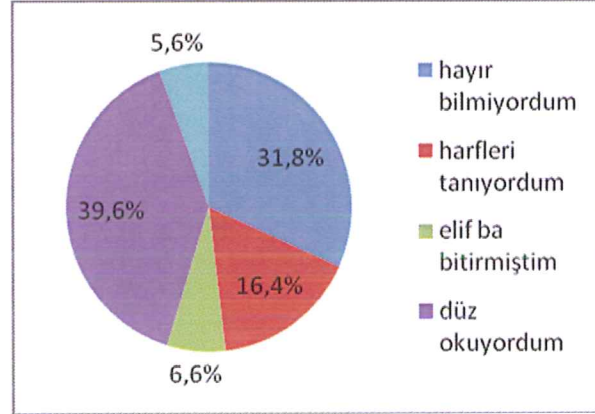
Araştırmaya katılan yetişkin kadın Kur'an Kursu öğrencilerinin Kur'an Kursundaki eğitim-öğretime katılmadan önce % 2,6'sı dini bilgilerini çok yeterli, % 14,2'si yeterli, % 46,4'ü kısmen yeterli, % 30,2'si yetersiz, % 6,4'ü çok yetersiz bulmaktadırlar. Kısaca % 83'ünün dini eğitime ihtiyaçlarının olduğu görülmektedir.

²²⁸ Nebi Bozkurt, “Yetişkin Eğitim Öğretim Metodu Olarak Sohbet”, Yetişkinlik Dönemi Eğitimi ve Problemleri, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2006, s.191

²²⁹ Abdullah Özbek, “Vaazların Fonksiyonelliği”, Yaygın Din Eğitim Sorunları Sempozyumu (28-29 Mayıs 2002), Kayseri: İBAV Yay., 2003, s.165

Tablo ve Grafik 23: Deneklerin Kur'an Kursundaki Eğitim Öğretime Katılmadan Önceki Kur'an Okuyabilme Durumlarının Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik

Kur'an Bilme	Frekans	Yüzde
Hayır bilmiyordum	159	31,8
Harfleri tanıyordum	82	16,4
Elif ba bitirmiştım	33	6,6
Düz okuyordum	198	39,6
Tecvitli okuyordum	28	5,6
Toplam	500	100

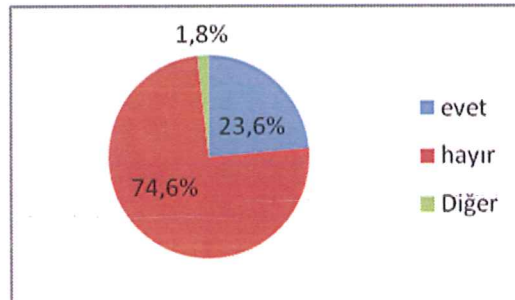

Araştırmaya katılan yetişkin kadın Kur'an Kursu öğrencilerinin Kur'an Kursundaki eğitim-öğretime katılmadan önce % 31,8'i Kur'an okumayı bilmediğini, % 16,4'ü harfleri tanıdığını, % 6,6'sı sadece elif cüzünü bitirdiğini, % 39,6'sı düz okuduğunu, % 5,2'si tecvidli okuduğunu ifade etmektedirler. Kur'an okuma noktasında da bu yetişkinlerin yaklaşık % 95'i Kur'an okuma ihtiyacı hissettikleri anlaşılmaktadır.

Ankete katılan yetişkin kadın öğrencilere "Kur'an Kursuna gelmeden önce ibadetlerinizi ne ölçüde yerine getirirdiniz? (seçeneklerden birden fazlasını işaretleyebilirsiniz)" diye sorduk. Verdikleri cevaplar aşağıdaki tablolardaki gibidir.

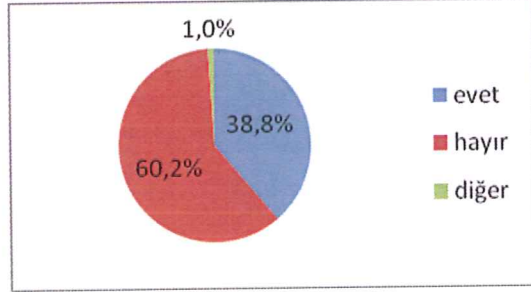
Tablo ve Grafik 24: Araştırmaya Katılan Deneklerin Kur'an Kursundaki Eğitim-Öğretime Katılmadan Önceki Farz İbadetlerini Yerine Getirme Durumlarını Gösterir Tablo ve Grafikler

A-Dua	Frekans	Yüzde
Evet	118	23,6
Hayır	373	74,6
Diğer	9	1,8
Toplam	500	100

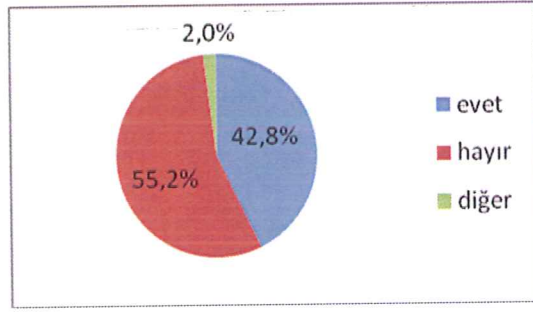
Araştırmaya katılan yetişkin kadın öğrencilerin Kur'an Kursundaki eğitim-öğretime katılmadan önce % 23,6'sı ibadet adına dua ve zikir yaptığını ifade etmektedir.

B-İbadet Namaz	Frekans	Yüzde
Evet	194	38,8
Hayır	301	60,2
Diğer	5	1
Toplam	500	100

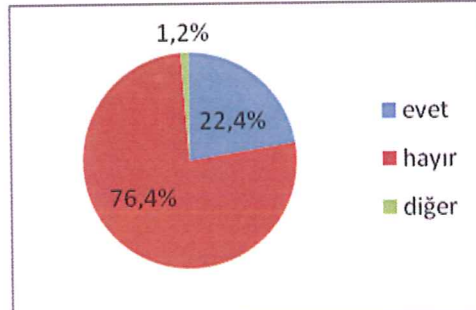
Araştırmaya katılan yetişkin kadın Kur'an Kursu öğrencilerin Kur'an Kursundaki eğitim-öğretime katılmadan önce, % 38,8'i sadece namaz ibadetini yerine getirdiğini ifade etmektedir.

C-İbadet Oruç	Frekans	Yüzde
Evet	214	42,8
Hayır	276	55,2
Diğer	10	2
Toplam	500	100

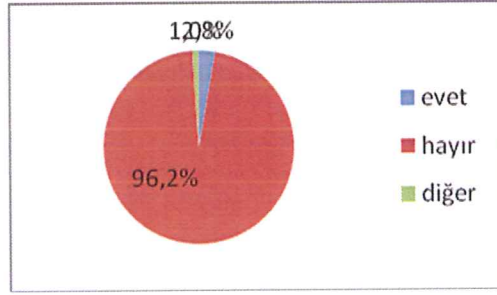
Araştırmaya katılan kadın deneklerin Kur'an Kursundaki eğitim-öğretime katılmadan önce % 42,8'i oruç ibadetini yerine getirdiğini ifade etmektedir.

D-İbadet Bazıları	Frekans	Yüzde
Evet	112	22,4
Hayır	382	76,4
Diğer	6	1,2
Toplam	500	100

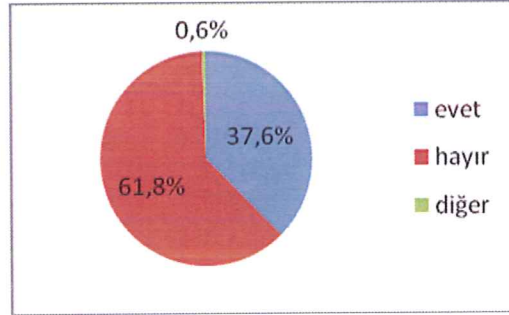
Araştırmaya katılan kadın deneklerin Kur'an Kursundaki eğitim-öğretime katılmadan önce % 22,4'ü bazı ibadetleri yerine getirdiğini ifade etmektedir.

E-İbadet Hiçbiri	Frekans	Yüzde
Evet	14	2,8
Hayır	481	96,2
Diğer	5	1
Toplam	500	100

Araştırmaya katılan kadın deneklerin Kur'an Kursundaki eğitim-öğretime katılmadan önce, % 2,8'i ibadetlerin hiçbirini yerine getirmediğini ifade etmektedir.

F-İbadet Hepsini	Frekans	Yüzde
Evet	188	37,6
Hayır	309	61,8
Diğer	3	0,6
Toplam	500	100

Araştırmaya katılan kadın deneklerin Kur'an Kursundaki eğitim-öğretime katılmadan önce, % 37,6'sı ibadetlerin hepsini yerine getirdiğini ifade etmektedir.

Bu verilerden anlaşılan, deneklerin, Kur'an Kursundaki eğitim öğretime katılmadan % 37,6'sı ibadetlerin hepsini yerine getirdiği, % 61,8 ise ibadetlerden bazılarını yerine getirdiği anlaşılmaktadır. Umulur ki elde edilen veriler yetişkinleri motive etmede yapılacak sohbet konularına ipuçları verecek içerik teşkil edebilir.

Yetişkinlere, Kur'an-ı Kerim öğrenilip, emirlerinin yerine getirilip, yasakladıklarının terk edilmesi için doğru kanaldan bilgi elde edilmesinin gerekliliği, iki cihanda huzura ulaşmanın yolunun Kur'an Kursundaki eğitime katılmakla elde edilebileceği anlatılıp motivasyon sağlanabilir. Çünkü "Thought, yetişkinlerin büyük çoğunluğunun hedefinin 'arzu edilen bir sonuca ulaşmak' olduğunu" ifade etmektedir.²³⁰

²³⁰ Köylü, a.g.e., s.188

IV-YETİŞKİN KADINLARIN KUR'AN KURSUNDAKİ EĞİTİM ÖĞRETİME KATILMA GEREKÇELERİ

Yetişkin kadınlar farklı gerekçelerle yaygın eğitim faaliyetlerine katılmaktadırlar. Örneğin; el becerilerine göre Halk Eğitim Merkezlerince açılmış olan; mefruşat, yemek, takı-tasarım, nakış, ahşap boyamacılığı vb. gibi kurslara katılıp belli bir beceriye ulaşarak ev ekonomisine katkıda bulunmayı hedeflediklerinden eğitim faaliyetine katılırlar.

Kur'an Kursundaki eğitim-öğretime katılmasının sebebi erişkinlikle hissettikleri olabilir. Yetişkinlik, gençlik yıllarını takiben, kişinin hayatla ilgili birçok sorumluluğu yalnız olarak üstlendiği, hayatın sonuna kadar devam eden dönemin adıdır. İlk yetişkinlik gençliğin hemen sonrasındaki bölüm olarak tanımlanırken, “orta yaş” yetişkinin kendini hem kendinden büyüklere ve hem de kendinden küçüklere olan sorumlulukları en fazla üstlendiği dönemdir. Hem annedir, hem evlattır. Bununla beraber, kişinin gelişim aşamalarından geçerken çocukluğunun bilinçaltı kusursuzluğundan, orta yaşın bilinçli kusurluluğuna, daha sonra da yaşlılığın bilinçli kusursuzluğuna ulaşacağı varsayılır. Bireyin önce iç dünya ile dış dünyanın birleşmiş olduğu günahsız bütünlükten, iç ve dış dünyaların ayrılıp farklılaştığı ve yaşamında bir dualite hissettiği döneme, oradan da bilinçli bir çaba harcayarak iç ve dış dünyalarını uzlaştırabildiği, uyumlu bir bütünlüğe erişebileceğini umması yanlış olmasa gerektir.²³¹

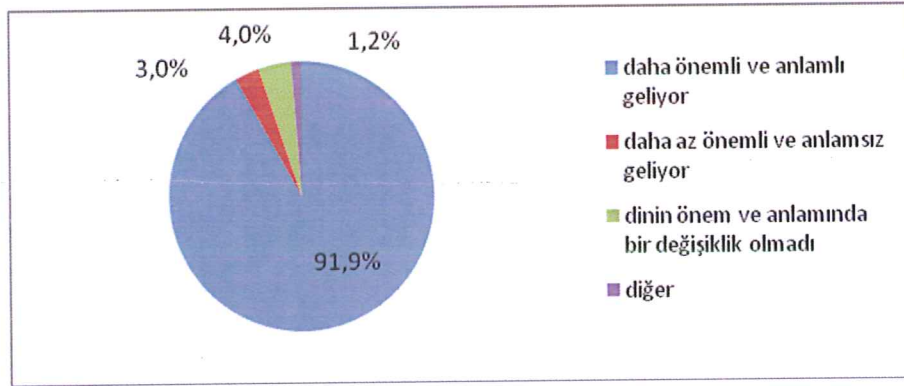
Yetişkin kadın iç ve dış dünyasının uyumunu sağlayıp uyumlu bütünlüğe ulaşma çabasında dini inanç ve ibadetlerin yardımını umduğundan Kur'an Kursundaki eğitim öğretime katılmak ihtiyacını hissetmektedir.

Yaptığımız ankete katılan yetişkin kadın öğrencilere “Yaşımın artmasıyla din bana.....” şeklinde bir soru sorulmuştur. Verilen cevap aşağıdaki tablodaki gibidir.

²³¹ Yurdagül Mehmedoğlu, a.g.e., s.59-60

Tablo ve Grafik 25: Araştırmaya Katılan Deneklerin Yaşın Artmasıyla Dinin Anlamındaki Değişime Göre Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik

Din Bana	Frekans	Yüzde
Daha önemli ve anlamlı geliyor	463	92,6
Daha az önemli ve anlamsız geliyor	15	3
Dinin önem ve anlamında bir değişiklik olmadı	20	4
Diğer	6	0,4
Toplam	500	100

Araştırmaya katılan yetişkin kadınlara “yaşlarının artmasıyla birlikte dinin önem ve anlamında herhangi bir değişiklik olup olmadığı” şeklinde bir soru sorulmuştur.

Yetişkin kadın Kur'an Kursu öğrencilerinin % 92,6'sı dinin daha önemli ve anlamlı geldiğini ifade etmiş, % 3'ü din daha az önemli ve anlamsız geliyor demiş, % 4'ü ise dinin önem ve anlamında bir değişiklik olmadığını söylemiştir.

Dinin daha önemli ve anlamlı geldiğini ifade edenlerin çokluğu Kur'an Kursundaki eğitim öğretime katılmayı tercihte önemli olmuştur diyebiliriz.

İlk yetişkinlik döneminin başlarında dine ilgi ve dini ibadet ve etkinliklere yönelme eğilimi daha düşük düzeydedir. Buna karşın kişi orta yaş dönemine geldiğinde kendi durumunu değerlendirmeye alır. Kişinin karşılaştığı beklenmedik durum, onun yeni bir hayat felsefesi veya hayat görüşü geliştirmesine neden olur. Bu dönemin en önemli problemi uygun kararlar alarak olgunluğa ulaşabilmektir. Bu olgunluk yakalanınca ilgi ve faaliyetlerdeki çeşitlilik azalır ve bir elemeye tabi tutulur. Önemsiz

veya az önemli görülenler bırakılır, daha önemli görülenler üzerinde durulur. Bu dönemde hayat sade bir hal almaya başlar ve önemli şeyler etrafında odaklanılır. Yetişkinin hayatında önemli değerler arasına giren unsurlar olan orta yetişkinler, içine düştükleri bunalım, karanlık ve gerilimlerden kurtulmak ve izleyeceği yeni bir güzergâh ya da yol çizmek için dine ilgi duyabilmektedir.²³²

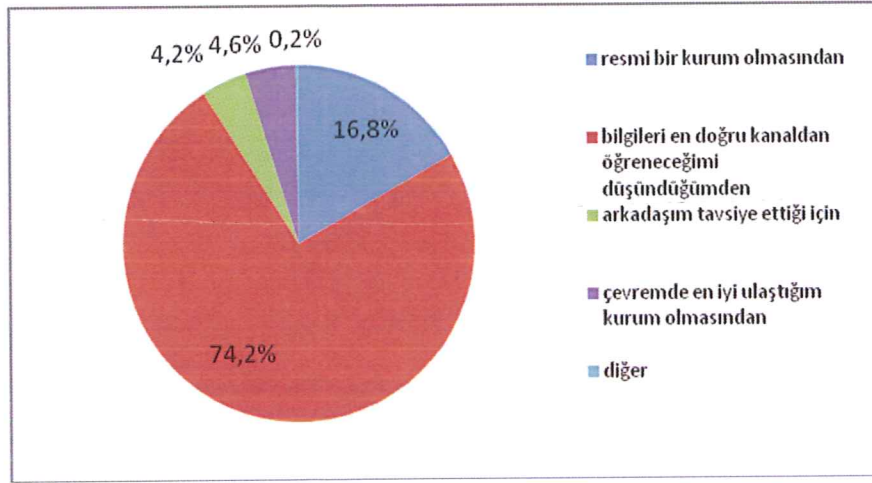
Din, insanın hayatında önemli değerler arasına girince, Kur'an Kursundaki eğitim-öğretime katılımda da yetişkini isteklendirir.

Özellikle yetişkin kadınlar psikolojik engellerden dolayı dini bilgi veya Kur'an okumadaki eksikliğini ev toplantılarında ve çeşitli cemaat veya derneklerin düzenledikleri mekânlarda telafi etmeye çalışırlar. Kur'an Kursuna gelenlere “niçin kurum olarak Kur'an Kursunu tercih ettiniz” diye bir soru yönelttik. Verilen cevaplar aşağıdaki tablodaki gibidir.

Tablo ve Grafik 26: Araştırmaya Katılan Deneklerin Kur'an-ı Kerim Öğrenmede ve Dini Bilgi Elde Etmede Kur'an Kursunu Tercihlerine Göre Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik

Kurs Tercih Nedeni	Frekans	Yüzde
Resmi bir kurum olmasından	84	16,8
Bilgileri en doğru kanaldan öğreneceğimi düşündüğümünden	371	74,2
Arkadaşım tavsiye ettiği için	21	4,2
Çevremde en iyi ulaştığım kurum olmasından	23	4,6
Diğer	1	0,2
Toplam	500	100

²³² Uysal, “Yetişkinlikte Dindarlık ve Kültürel Arka Planı”, s.241

Araştırmaya katılan yetişkin kadın Kur'an Kursu öğrencilerinin % 74,2'si bilgileri en doğru kanaldan öğreneceklerini düşündüğünden, % 16,8'i resmi bir kurum olmasından, % 4,2'si arkadaş tavsiye ettiği için, % 4,6'sı da çevresinde en iyi ulaştığı kurum olduğu için Kur'an Kursu'ndaki eğitim-öğretime katılmayı tercih etmiştir.

Yetişkin kadınlar, artık bilinçli, kendisine resmi bir kurum arıyor ve dini bilginin kulaktan dolma olanını değil doğrusunu öğrenmek istiyor. Bu katedilen önemli bir mesafedir.

Bir yetişkin kişisel, sosyal ve mesleki sorununu çözeceği ya da kendisine mutluluk getireceğini düşündüğü takdirde, düzenli bir öğrenme faaliyetine katılmaya yönelir. Yetişkinin eğitim etkinliklerine katılmasını etkileyen faktörler²³³ vardır.

Yapmış olduğumuz ankete katılan yetişkin kadınların Kur'an Kursu'ndaki eğitim-öğretime katılma gerekçelerini tespit etmek için "Kur'an Kursu'na devam etme

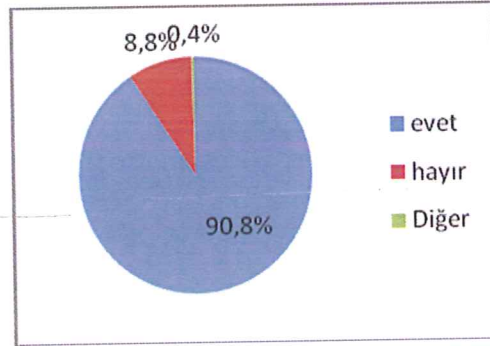
²³³ Kılavuz, a.g.e., s.43-44 Burgers ise yetişkinin eğitim etkinliklerine katılmasında aşağıdaki faktörlerin etkili olduğunu belirtmektedir; Bilme isteği, Ferdî amaca ulaşma isteği, Dinî amaca ulaşma isteği, Sosyal amaca ulaşma isteği, Kaçış isteği, Sosyal etkinliğe katılma isteği, Formel isteklere uyum isteği Fartosis ise etki derecesine göre – kuvvetliden zayıfa doğru- şu faktörlerin din eğitimine katılımı etkilediğini belirtmektedir; Manevî gelişme, Allah'la manevî bir ilişki halinde olmak, İnsanlarla sosyal ilişkide bulunmak, Sosyal açıdan uyarılmayı arzulamak, Duygusal destek görmek, Dışsal beklentiler, Kurtuluş isteği

amacınız aşağıdakilerden hangisine daha uygundur? ‘Evet’ veya ‘Hayır’ olarak seçiminizi belirtiniz.” şeklinde sorduk. Tercihlerini dini amaca ulaşma, sosyal amaca ulaşma, kişisel ve bilişsel amaca ulaşma şeklinde sınıflandırdık.

1-Yetişkin Kadınların Kur’an Kursu’na Devam Etmede Dini Amaca Ulaşma İsteği

Tablo ve Grafik 27: Araştırmaya Katılan Deneklerin Dinin Gereklerini Yerine Getirmek İçin Tercihini Gösterir Tablo ve Grafik

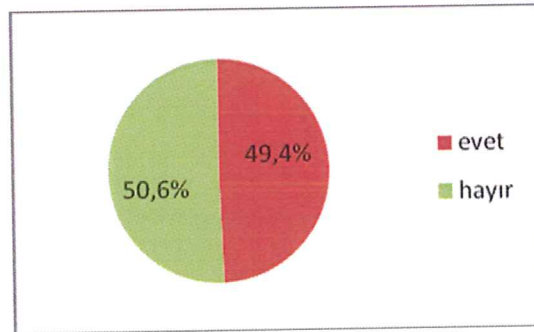
Dini Gereklerini Yerine Getirme	Frekans	Yüzde
Evet	454	90,8
Hayır	44	8,8
Diğer	2	0,4
Toplam	500	100

Araştırmaya katılan yetişkin kadın öğrencilerin % 90,8’i dinin gereklerini yerine getirebilmek için Kur’an Kursu’ndaki eğitim-öğretime katılmaktadırlar.

Tablo ve Grafik 28: Araştırmaya Katılan Deneklerin Manevi Gelişimine Katkı Sağlama Durumuna Gösterir Tablo ve Grafik

Manevi Gelişime Katkı	Frekans	Yüzde
Evet	247	49,4
Hayır	253	50,6
Toplam	500	100

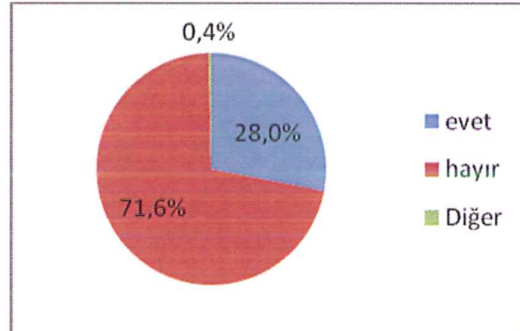

Araştırmaya katılan yetişkin kadın Kur’an Kursu öğrencilerinin % 49,4’ü manevi gelişimine katkı sağlamak için Kur’an Kursu’ndaki eğitim-öğretime katılmıştır.

2-Yetişkin Kadınların Kur'an Kursu'na Devam Etmede Sosyal Amaca Ulaşma İsteği

Tablo ve Grafik 29: Araştırmaya Katılan Deneklerin Toplumun Müslüman Kimselerden Beklentisini Yerine Getirme Durumunu Gösterir Tablo ve Grafik

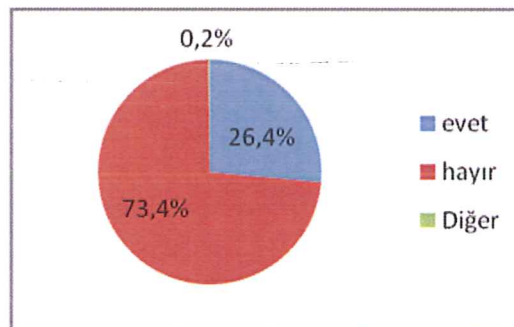
Beklentiye Yerine Getirme	Frekans	Yüzde
Evet	140	28
Hayır	358	71,6
Diğer	2	0,4
Toplam	500	100

Araştırmaya katılan yetişkin kadın Kur'an Kursu öğrencilerinin % 28'i toplumun Müslüman kimselerden beklentisini yerine getirebilmek için Kur'an Kursu'ndaki eğitime katılmaktadır.

Tablo ve Grafik 30: Araştırmaya Katılan Deneklerin Topluma Hizmette Bulunabilmek İçin Kur'an Kursu'nu Tercih Etme Durumunu Gösterir Tablo ve Grafik

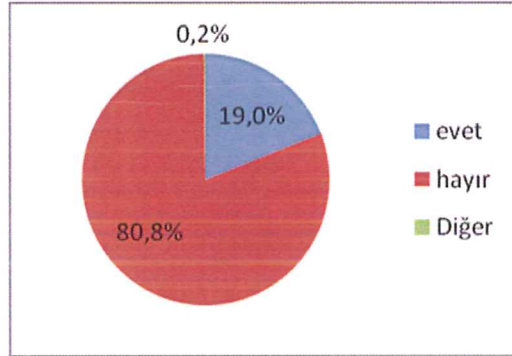
Hizmette Bulunma	Frekans	Yüzde
Evet	132	26,4
Hayır	367	73,4
Diğer	1	0,2
Toplam	500	100

Araştırmaya katılan yetişkin kadın Kur'an Kursu öğrencilerinin % 26,4'ü topluma hizmette bulunabilmek için Kur'an Kursu'ndaki eğitim-öğretime katılmaktadır.

Tablo ve Grafik 31: Araştırmaya Katılan Deneklerin Yeni Arkadaşlarla Karşılaşmak İsteğiyle Kur'an Kursu'ndaki Eğitim-Öğretimi Tercih Etmesini Gösterir Tablo ve Grafik

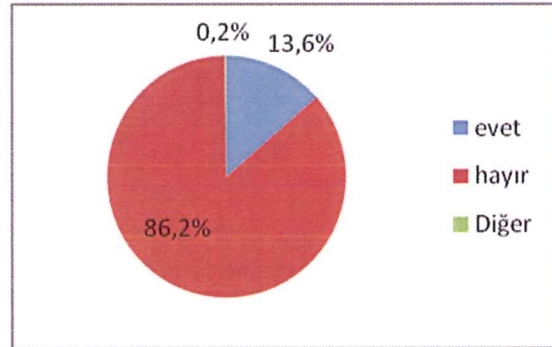
Yeni Arkadaş	Frekans	Yüzde
Evet	95	19
Hayır	404	80,8
Diğer	1	0,2
Toplam	500	100

Araştırmaya katılan yetişkin kadın Kur'an Kursu öğrencilerinin % 19'u yeni arkadaş ortamına girmek, onlarla arkadaşlık kurmak için Kur'an Kursu'ndaki eğitim-öğretime katılmıştır.

Tablo ve Grafik 32: Araştırmaya Katılan Deneklerin Toplumda Saygınlık Kazanmak İçin Kur'an Kursu'ndaki Eğitim-Öğretimi Tercih Etmesini Gösterir Tablo ve Grafik

Saygınlık Kazanma	Frekans	Yüzde
Evet	68	13,6
Hayır	431	86,2
Diğer	1	0,2
Toplam	500	100

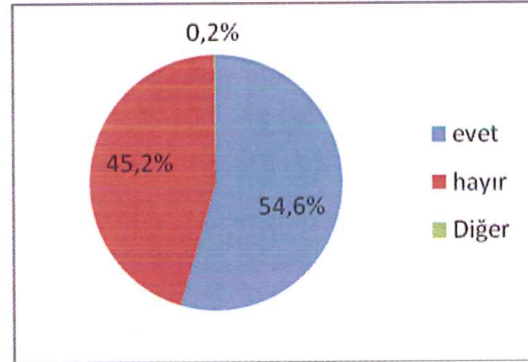

Araştırmaya katılan yetişkin kadın Kur'an Kursu öğrencilerinin % 13,6'sı toplumda saygınlık kazanmak için Kur'an Kursu'ndaki eğitim-öğretime katılmıştır.

3-Yetişkin Kadınların Kur'an Kursu'na Katılmada Kişisel ve Bilişsel Amaca Ulaşma İsteği

Tablo ve Grafik 33: Araştırmaya Katılan Deneklerin Bilgi ve Kültürlerini Artırmak İçin Kur'an Kursu'ndaki Eğitim-Öğretimi Tercihini Gösterir Tablo ve Grafik

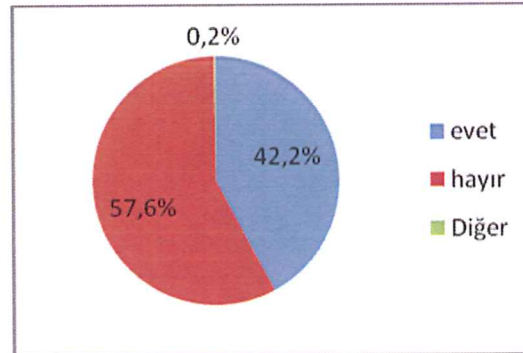
Bilgi Kültür	Frekans	Yüzde
Evet	273	54,6
Hayır	226	45,2
Diğer	1	0,2
Toplam	500	100

Araştırmaya katılan yetişkin kadın Kur'an Kursu öğrencilerinin % 54,6'sı bilgi ve kültürünü artırmak için Kur'an Kursu'ndaki eğitim-öğretime katılmaktadır.

Tablo ve Grafik 34: Araştırmaya Katılan Deneklerin Zihnini Meşgul Eden Konulara Cevap Bulmak İçin Kur'an Kursu'ndaki Eğitim-Öğretimi Tercihini Gösterir Tablo ve Grafik

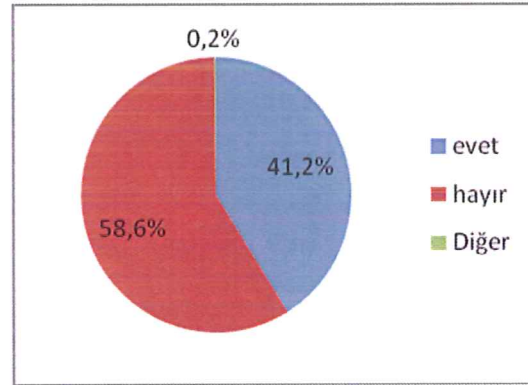
Konulara Cevap Bulabilmek	Frekans	Yüzde
Evet	211	42,2
Hayır	288	57,6
Diğer	1	0,2
Toplam	500	100

Araştırmaya katılan yetişkin kadın Kur'an Kursu öğrencilerinin % 42,2'si zihinlerine takılan bazı konulara cevap bulabilmek için Kur'an Kursu'ndaki eğitim-öğretime katılmıştır.

Tablo ve Grafik 35: Araştırmaya Katılan Deneklerin Ev Toplantılarında “Yasin” Suresini Okuyabilmek İçin Kur'an Kursu'ndaki Eğitim-Öğretimi Tercihini Gösterir Tablo ve Grafik

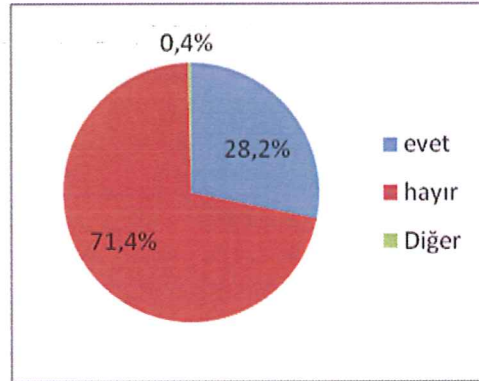
Toplantılarda Yasin Okuyabilmek	Frekans	Yüzde
Evet	206	41,2
Hayır	293	58,6
Diğer	1	0,2
Toplam	500	100

Araştırmaya katılan yetişkin kadın Kur'an Kursu öğrencilerinin % 41,2'si ev toplantılarında “Yasin” suresini okuyabilmek için Kur'an Kursu'ndaki eğitim-öğretime katılmıştır.

Tablo ve Grafik 36: Araştırmaya Katılan Deneklerin Ev Toplantılarında Dua Yapabilmek İçin Kur'an Kursu'ndaki Eğitim-Öğretimi Tercihini Gösterir Tablo ve Grafik

Toplantıda Dua Yapabilme	Frekans	Yüzde
Evet	141	28,2
Hayır	357	71,4
Diğer	2	0,4
Toplam	500	100

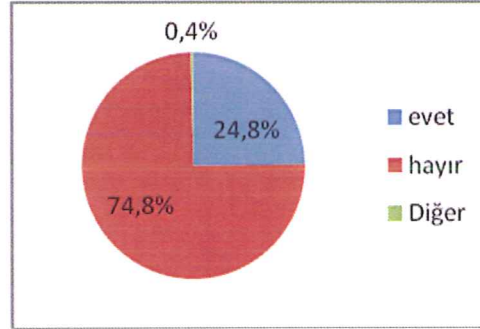

Araştırmaya katılan yetişkin kadın Kur'an Kursu öğrencilerinin % 28,2'si ev toplantılarında dua yapabilmek için Kur'an Kursu'ndaki eğitim-öğretime katılmıştır.

Kur'an Kursu'nda eğitim gören yetişkin kadınların ev toplantılarında Yâsin Suresi'ni okuyup dua yapabilmeleri kendilerine güvenlerini artırdığı gibi, onları görüp dinleyen pek çok yetişkinde de Kur'an Kursu'ndaki eğitim-öğretime katılma isteği oluşmaktadır.

Tablo ve Grafik 37: Araştırmaya Katılan Deneklerin Boş Zamanını Değerlendirmek İçin Kur'an Kursu'ndaki Eğitim-Öğretimi Tercihini Gösterir
Tablo ve Grafik

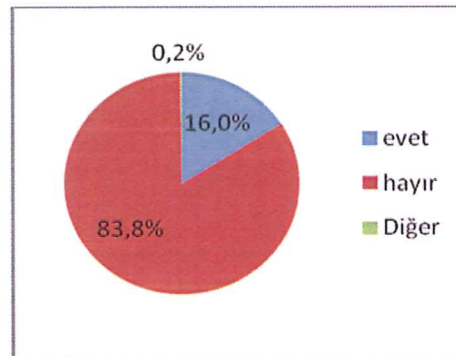
Boş Zaman	Frekans	Yüzde
Evet	124	24,8
Hayır	374	74,8
Diğer	2	0,4
Toplam	500	100

Araştırmaya katılan yetişkin kadın Kur'an Kursu öğrencilerinin % 24,8'i boş zamanlarını değerlendirmek için Kur'an Kursu'ndaki eğitim-öğretime katılmışlardır.

Tablo ve Grafik 38: Araştırmaya Katılan Deneklerin Ev ve İş Hayatının Tek Düzeliğinden Kurtulmak İçin Kur'an Kursu'ndaki Eğitim-Öğretimi Tercihini Gösterir
Tablo ve Grafik

Tek Düzelik	Frekans	Yüzde
evet	80	16
hayır	419	83,8
Diğer	1	0,2
Toplam	500	100

Araştırmaya katılan yetişkin kadın öğrencilerin % 16'sı ev ve iş hayatının tek düzeliğinden kurtulmak için Kur'an Kursu'ndaki eğitim-öğretime katılmışlardır.

Elde edilen sonuçlara göre; yetişkin kadınların Kur'an Kursu'ndaki eğitim-öğretime katılımında en etkili tercih sebebi dinin gereklerini yerine getirebilmek, dolayısıyla manevi gelişimini tamamlamak ve nefs-i emmareden nefs-i mutmainneye ulaşmak. Daha sonraki tercih sebebi, kendisinin bilgi ve kültürünü artırarak, zihnini meşgul eden sorulara cevap bularak problemlerini çözme. Bunun yanı sıra ev toplantılarında, arkadaşları arasında Yasin Suresi'ni okuyup sesli dua yapma, yani kişisel ve bilişsel hedefe ulaşma isteği.

Yeni arkadaşlarla karşılaşmak, toplumda saygınlık kazanmak gibi sosyal amaca ulaşma yetişkin kadının Kur'an Kursu'ndaki eğitime katılmasında daha az etkili olduğu görülmektedir.

Tercihle etkisi az olsa bile bu yetişkinler, ilişkiler yoluyla din konusunda bilgi elde etmektedirler. İnsanların toplumdan tamamen soyutlanmış birey olmaları imkânsız gibidir. İnsanoğlu değerlerini, inançlarını sosyal ilişkilerle kazanır. Bu bağlamda sosyal amaca yönelik katılım önemlidir.²³⁴

Tablo 39: Araştırmaya Katılan Deneklerin En Çok “Evet” Dedikleri Tercihlerden Geriye Doğru Sıralaması

Deneklerin Tercihlerine Göre Sıralama Tablosu		Evet	Yüzde
1	Dinin gereklerini yerine getirebilmek	454	90,80%
2	Bilgi ve kültürümü artırmak	273	54,60%
3	Ruhani gelişimime katkı sağlamak	247	49,40%
4	Zihnimi meşgul eden konulara cevap bulmak	211	42,20%
5	Ev toplantılarında "Yasin" suresini okuyabilmek	206	41,20%
6	Ev toplantılarında dua yapabilmek	141	28,20%
7	Toplumun Müslüman kimselerden beklentisini yerine getirmek	140	28,00%
8	Topluma hizmette bulunmak için hazırlanmak	132	26,40%
9	Boş zamanını değerlendirmek	124	24,80%
10	Yeni arkadaşlarla karşılaşmak	95	19,00%
11	Ev ve iş hayatının tek düzeliğinden kurtulmak	80	16,00%
12	Toplumda saygınlık kazanmak	68	13,60%

²³⁴ Kılavuz, a.g.e., s.46

Ayrıca bu sonuçtan Kur'an Kursu'na devam eden yetişkin kadınların daha çok "amaca yönelik öğrenciler" oldukları anlaşılmaktadır.

Yetişkinler eğitim-öğretime problemlerine çözüm bulmak için katılırlar. Bu tercihleri de bunu doğrulamaktadır.

Öğrenme için motivasyonları kuvvetli olan pek çok yetişkin kadın, öğrenme isteği, arzusu ve merakı sonucu problemlerine çözüm bulacağına, hedefine ulaşacağına inanarak Kur'an Kursu'ndaki eğitim-öğretime katılmakta ve devam etmektedir. Ayrıca kendilerine sekiz aylık öğrenim sürecinin yetmediğini daha fazla olmasını istediklerini ifade etmektedirler.

4-Yetişkin Kadınların Kur'an Kursu'na Devam Etmede Kur'an-ı Kerim'i Öğrenme İsteği

Kur'an-ı Kerim İslâm Dini'nin kutsal kitabıdır. Gönderiliş amacı; "İşte bu (Kur'an), kendisiyle uyarılınsınlar, Allah'ın ancak bir tek Tanrı olduğunu bilsinler ve akıl sahipleri iyice düşünüp öğüt alsınlar diye insanlara (gönderilmiş) bir bildiridir."²³⁵ mealindeki ayet-i kerimeden de anlaşıldığı gibi insanları dünya ve ahiret âleminde mutluluğa kavuşturmaktadır.

Müslümanlar, Kur'an'ı okuyup, anlamını kavrayıp, onunla amel etmekle mükelleftirler. Her Müslüman bunun Allah'ın emri olduğunu bilir. Ancak Kur'an'ı anlayacak bilgi ve kapasiteye sahip olamayanlar için ise, yüzünden okumak bile sevap sayılmıştır. Onun için Rasulullah'tan günümüze kadar bütün Müslümanlar Kur'an'ı öğrenmeyi ve öğretmeyi en önemli vecibelerden biri olarak kabul etmişlerdir.²³⁶

Kur'an-ı Kerim "Ey insanlar! Size Rabbinizden bir öğüt, gönüllerdekine bir şifa, müminler için bir hidayet ve rahmet gelmiştir."²³⁷ ifadesi ile doğruluk ve mutluluk rehberidir. Bu sebeptendir ki, Kur'an okumak başlı başına ibadet olarak

²³⁵ İbrahim, (14/52)

²³⁶ Öcal, a.g.m., s.82

²³⁷ Yunus,(10/57)

değerlendirilmiştir. Kur'an'ın ilk öğüdünün “Oku” olması, onu okumanın ibadet oluşunun bir başka sebebidir.²³⁸

Ayrıca Hz. Peygamber'in de “Sizin en hayırlınız Kur'an'ı öğrenen ve öğretendir” buyruğu²³⁹ Müslümanların Kur'an öğrenme ve öğretme gayretini artırmıştır.

Kur'an'ın Arapça olması da Arap olmayan milletler için onu anlamaya çalışma konusunda büyük bir engel teşkil etmemiştir. İlimle uğraşanlar, Arap dilini öğrenmiştir. Bunun yanında ilk devirlerden itibaren her millet Kur'an'ı kendi diline çevirip, onu anlamaya çalışmış, eğitim-öğretim kurumlarında Kur'an öğretimi önemli bir yer tutmuştur. Küttab adı verilen ilk eğitim kurumlarında çocuklara okuma-yazma yanında temel dini bilgiler ve Kur'an öğretilmiştir. İslâm toplumlarında yetişkinler için de Kur'an öğrenimi önemli olmuş, küçüklüğünde Kur'an'ı öğrenemeyenler, yetişkin birer insan olarak bile daima Kur'an öğrenme gayreti içinde olmuşlardır.²⁴⁰

Ortaya koymaya çalıştığımız bu ve benzer sebeplerden dolayı Müslümanlar Kur'an'ın indirilişinden bu güne Kur'an-ı Kerim'i okuyup anlamaya, yaşayışlarını ve kültürlerini büyük ölçüde Kur'an'dan ilham alarak şekillendirmeye çalışmışlardır.

Anketimize katılan yetişkin kadın Kur'an Kursu öğrencilerine Kur'an öğrenme ile ilgili olarak hangi amaçlarla Kur'an Kursu'na devam ettikleri konusunda sorduğumuz soruya verdikleri cevaplar aşağıdaki tablolardaki gibidir. Deneklere birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz denilmiştir.

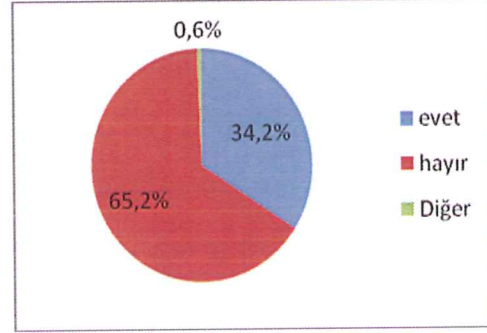
²³⁸ Beyza Bilgin, Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi, Ankara: Gün Yay., 2001, s.128

²³⁹ Buhari, Fezailu-l Kur'an, 21

²⁴⁰ Nevzat Yaşar Aşıkoğlu, “Günümüzde Kur'an ve Hadis Öğretimi Üzerine”, Uluslararası Din Eğitimi Sempozyumu, AÜİF ve TÜMER, 20-21 Kasım 1997, s.179

Tablo ve Grafik 40: Deneklerin Kur'an Okumasını Öğrenme İle İlgili Olarak Kur'an Kursu'na Devam Etme Amacını Gösterir Tablo ve Grafik

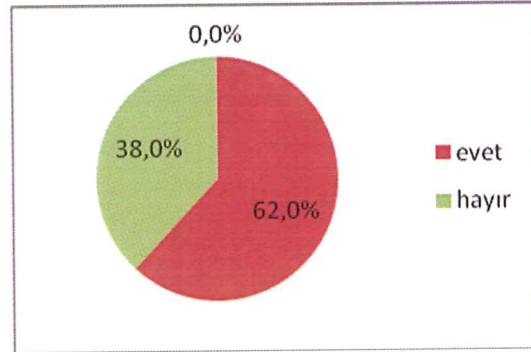
Kur'an Okumayı Öğrenme	Frekans	Yüzde
evet	171	34,2
hayır	326	65,2
Diğer	3	0,6
Toplam	500	100

Araştırmaya katılan deneklerden % 34,2'si Kur'an-ı Kerim'i usulüne uygun olarak yüzünden okumayı ve öğrenmeyi amaçlamaktadır.

Tablo ve Grafik 41: Deneklerin Kur'an-ı Kerim'in Bazı Sûre Ve Ayetlerini Ezberleme, Dua Öğrenme İle İlgili Olarak Kur'an Kursu'na Devam Etme Amacını Gösterir Tablo ve Grafik

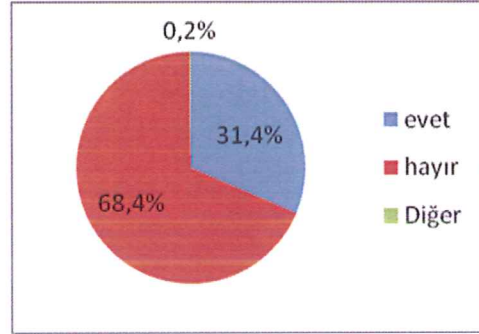
Bazı Sureleri Öğrenme	Frekans	Yüzde
evet	310	62
hayır	190	38
Toplam	500	100

Araştırmaya katılan yetişkin kadın Kur'an Kursu öğrencilerinin % 62'si bazı sure ve ayetleri ezberlemeyi ve dua öğrenmeyi amaçlamaktadır.

Tablo ve Grafik 42: Deneklerin, Bazı Surelerin Muhtevası Hakkında Bilgi Edinme İle İlgili Olarak Kur'an Kursu'na Devam Etme Amacını Gösterir Tablo ve Grafik

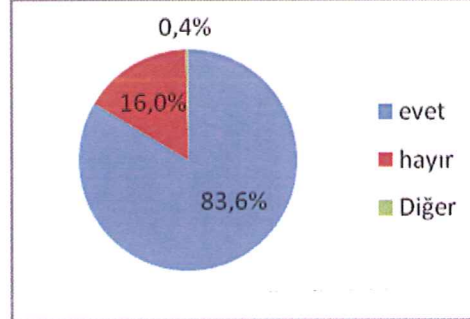
Surelerin Muhtevası	Frekans	Yüzde
evet	157	31,4
hayır	342	68,4
Diğer	1	0,2
Toplam	500	100

Araştırmaya katılan yetişkin kadın Kur'an Kursu öğrencilerinin % 31,4'ü bazı surelerin muhtevası hakkında bilgi edinmeyi amaçlamaktadır.

Tablo ve Grafik 43: Deneklerin Kur'an'ı Anlayarak Hayata Geçirme İle İlgili Olarak Kur'an Kursu'na Devam Etme Amacını Gösterir tablo ve Grafik

Kur'an'ı Anlama	Frekans	Yüzde
evet	418	83,6
hayır	80	16
Diğer	2	0,4
Toplam	500	100

Araştırmaya katılan yetişkin kadın Kur'an Kursu öğrencilerinin % 83,6'sı Kur'an'ı anlayarak hayata geçirmeyi arzulamaktadır.

Yapmış olduğumuz anket çalışmasından çıkan sonuç; Yetişkin kadın Kur'an Kursu öğrencilerinin tamamına yakını Kur'an'ı anlayarak hayata geçirme istegindedirler. Bursa ilindeki Kur'an Kursları'nda "Yetişkin Din Eğitimi" üzerine Kılavuz'un yaptığı araştırmada da yetişkinlerin Kur'an öğrenmedeki gerekçeleri yaklaşık olarak araştırmamızdaki sonuçla benzerlik arz etmektedir. "Araştırmaya katılan yetişkinlere, Kur'an öğrenme açısından hangi amaçlarla kursa devam ettikleri ile ilgili olarak yöneltilen 4.soruya verdikleri cevaplar şu şekildedir: Deneklerin % 15,3'ü Kur'an-ı Kerim'in yalnızca okumasını öğrenme, % 12,9'unun Kur'an-ı Kerim'in bazı

sure ve ayetlerini ezberleme, % 3,1'i Kur'an-ı Kerim'in anlamını öğrenme, % 68,6'sının Kur'an'ı anlayarak hayata geçirme amacıyla kursa devam ettikleri tespit edilmiştir.²⁴¹

Bu bulgular yetişkinlerin eğitim faaliyetlerine daha çok mevcut hayat problemlerine bir çözüm bulmak için katıldıklarını, öğrendiklerini hemen uygulamak istediklerini, eğitime problem merkezli yöneldiklerini göstermektedir.²⁴²

Yetişkin kadın Kur'an Kursu öğrencisi sekiz ay gibi kısa bir süreçte hem Kur'an'ı okumayı, hem bazı sure ve ayetleri ve bunların muhtevalarını öğrenip Kur'an-ı Kerim'i anlayarak hayata geçirmeyi hedeflemektedirler. Çünkü "yetişkinlerin zaman kavramları hemen uygulamaya yöneliktir."²⁴³ Namaz kılablecek kadar sure ezberlemeyi, sureleri doğru teleffuz için Kur'an okumayı öğrenmeyi istemektedirler. En önemlisi de Kur'an'ı anlayarak hayata geçirmek. Yetişkin kadınlar ezberci öğretimi istememektedirler. Anket çalışmamızda "eklemek istediğiniz başka husus varsa yazınız" şeklinde sorduğumuz açık uçlu soruya öğrencilerin büyük çoğunluğu "Meal dersi de olmalı" ve "Surelerin mealleri daha detaylı işlenmeli" demektedirler.

İslâm kültürü içinde Kur'an'ın öğrenilip ezberlenmesi daima ilmin önemli bir ölçüsü olarak kabul edilmiştir. Buna bağlı olarak zamanla, özellikle Arap olmayan Müslümanlar arasında Kur'an öğretiminde ezbere dayalı bir eğitim anlayışı gelişmiş, Kur'an metnini okumanın ibadet olduğu anlayışının da etkisiyle onun manasını anlamadan, orijinal Arapça metnini ezberlemek ve belli bir okuyuş disiplini ile okumak her şeyin önüne geçmiş, din eğitiminde ana hedef haline gelmiştir. Ezberin ağırlık kazandığı bir Kur'an eğitimi anlayışı bugün de az da olsa devam etmektedir.²⁴⁴

Bayraktar'ın Kur'an Kursları üzerine yaptığı bir araştırmada Kur'an Kursu öğrencilerine düzenlenen anket çalışmasında Kur'an Kursu öğrencilerinin % 30'unun ezberledikleri dua-ayet ve surelerin manalarını okumadığını, % 67'sinin ise bazı ayet ve surenin mealini okuduğunu belirtmiştir.²⁴⁵ Aynı araştırmada Kur'an Kursu

²⁴¹ Kılavuz, a.g.e., s.47

²⁴² Köylü, a.g.e., s.189; Duman, s.167

²⁴³ Köylü, a.g.e., s.189

²⁴⁴ Aşıkoğlu, s.173

²⁴⁵ M.Faruk Bayraktar, Eğitim Kurumları Olarak Kur'an Kursları Üzerine Bir Araştırma, İstanbul: MÜİFAV Yay., 1992, s.54

öğreticilerinin ise % 59'unun bazı sure ve ayetlerin meallerini okuttuğu, % 9'unun ayet, sure ve duaların manalarını okutmadığı tespit edilmiştir.²⁴⁶

Kur'an Kursları üzerinde yapılan araştırmaların sonuçlarına göre öğrenciler, kurslarda Kur'an'ın Türkçe anlamının da okunmasını ve onun hayata bakışının anlatılmasını istemişlerdir. Çünkü Kur'an'ı yüzünden okumak din eğitimi sayılmış, Kur'an'ın anlamına eğilinmemesi, dini yaşantıda şekilciliğin hâkim olmasına sebep olmuştur. Bu durumda kişiler, değişen şartlara uyum gösterememişlerdir.²⁴⁷

Kur'an'ın indirilmesindeki amaca baktığımızda asıl amaç, manasının anlaşılması ve ortaya koyduğu prensipler ışığında yaşanmasıdır.²⁴⁸

Anlaşıyor ki, Kur'an öğretimindeki amacımızın biraz farklılaşması asıl metin yanında mananın öğretimine de önem verilmesi kaçınılmazdır. Artık Kur'an Kursu öğretmenlerinin de yeni yöntem arayışlarına girmelerinin zamanı gelmiştir. Önerimiz, öğretimde amaç, metod ve araç-gereç bütünlüğü üzerinde durmaları, verilen bilgilerin kalıcı olup olmadığını kontrol etmeleri ve amacın gerçekleşip gerçekleşmediğini iyi değerlendirmeleridir. Çünkü toplumun eğitimden beklentisi farklılaşmaktadır.²⁴⁹

Kur'an'ın toplumsal gelişmeleri takip ederek indirilmesi, Arap toplumunu ilgilendiren bir kitap olmasıyla alakalı değildir. Sebep hususidir, fakat hüküm umumidir. Çünkü insan problemleri, özellikle insanın dini ve ahlaki problemleri, tarih boyunca şekil değiştirse de özü itibarıyla aynı kalmıştır. Kur'an'ın da temel amacı, toplumun dini ve ahlaki bir olgunluğa ulaşması olduğuna göre, Kur'an'ın yol gösterici, aydınlatıcı ve hayat verici özellikleri on dört asırdır devam etmektedir. Tarih buna şahittir. Öğrencilerin Kur'an'ı hayat istemelerinin temelinde yatan huzur aramalarıdır.²⁵⁰

Kur'an'ın insanın hayatını anlamlandırabilmesi için ona önerisi şudur;

²⁴⁶ Bayraktar, a.g.e., s.189

²⁴⁷ Bilgin, s.131

²⁴⁸ Bilgin, s.131

²⁴⁹ Bilgin, s.132

²⁵⁰ Halis Albayrak, 'Kur'an'ın Anlaşılmasında Yöntem', Din Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 2000, s.21-25

-Oku -Düşün -Anla -Yaşa

İnsanların bilgi seviyesi ve içinde yaşadığı kültürel şartlar birbirinin aynı değildir. Bu sebeple müminler de her belirli durumu, değeri farklı bir yönde anlamlandırabilir; ortaya koydukları fiil farklılık gösterebilir. Yüksek ahlaki değerlerin tümünü fiillerinin gayesi olarak seçemeyecek kadar kemal gösteremeyen insanlar olabilir. Ama yine de onlar, Kur'an'ın talep ettiği "İhlâsla yaşama"nın gerekliliğini ve önemini takdir ederler. Kur'an, hayatın anlamının gerçekleştiği hem iç hem de dış dünyaya birlikte hitap eder. İnsanı bir bütün olarak kucaklar.²⁵¹

Buradan hareketle şunu söyleyebiliriz, yetişkin kadın Kur'an Kursu öğrencilerinin bilgi seviyeleri ne olursa olsun Kur'an'ı kendi anlamlandırma durumuna göre anlayarak Kur'anî hayat tarzını başarabilirler.

Bir hadis-i şerifte Kur'an'ı öğrenme konusunda yol haritası şu şekilde çizilmektedir. "Kur'an'ı öğrenin ve okuyun. Biliniz ki Kur'an'ı öğrenip okuyan ve onun gereklerini yerine getiren kişi içi misk dolu olup güzel kokusu her yere yayılan kaba benzer. Kur'an'ı bildiği halde okumayan ve onunla amel etmeyen de ağzı sicimle bağlanmış kaba benzer."²⁵²

Konuya yetişkinlerin öğrendiklerini uygulama açısından bakıldığında da onların bilgiyi kullanmak için öğrenmeye eğilimli oldukları tespitini yapmak mümkündür. Yetişkinler ancak gerçek hayatla ilgili herhangi bir problemleri olduğunda böyle bir şeyi tecrübe ettiklerinde ve onları çözmeye ihtiyaç hissettiklerinde öğrenmeye hazırdırlar. Onlar öğrenmeyi, karşı karşıya kaldıkları sorunların çözümünde hemen kullanabilecek bir araç gördükleri için öğrendiklerinin uygulanabilir olmasını isterler.²⁵³

Yetişkinler için eğitim, hayatın kendisi olmasıdır. Eğer öğrenme uygulamaya dönüştürülemeyecekse o öğrenme yetişkinler için tercih edilmemektedir.²⁵⁴

²⁵¹ Ahmet Nedim Serinsu, "Kur'an ve İnsanın Anlam Arayışı", Din Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 2000, s.118

²⁵² Tirmizi Fedailül Kur'an,2

²⁵³ Kılavuz, a.g.e., s.49

²⁵⁴ Duman, s.157

Yetişkin din eğitimcileri olan Kur'an Kursu öğretmenlerinin, Kur'an Kursu'na devam eden yetişkin kadın Kur'an Kursu öğrencilerinin eğitim-öğretime katılma isteklerini göz önüne alarak hayat tarzına etki etmeyen, pratikte fayda sağlamayacak bilgilerin değersiz olduğu gerçeğini hatırdan çıkarmamaları gerekir.

V.YETİŞKİN KADINLARIN KUR'AN KURSU'NDA OKUTULAN DERSLER HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELERİ

Kur'an Kursları günümüzde, yetişkinlerin İslam Dini'nin Kutsal Kitabı'nı yüzünden okumayı öğrendikleri iman, ibadet, ahlak ve Hz. Peygamberin hayatı hakkında bilgi aldıkları yaygın din eğitimi kurumlarıdır. Bu kurslar vasıtasıyla örgün öğretim süreci içinde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri ile genel bir din anlayışı kazanan bireyler, İslam'ın temel inanç prensipleri, uygulanması gereken dini pratikler ve toplumsal hayatta dinle iç içe geçmiş olan ahlaki prensipler hakkında bilgi sahibi olma, Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okumasını öğrenerek dini pratiklerin uygulanması için gerekli dua ve sureleri ezberleme, ezberledikleri metinleri mealiyle birlikte okuma alışkanlığı elde etme, inandıkları peygamberlerinin örnek hayatını öğrenerek bu hayattan davranış modelleri çıkarma imkânı elde etmektedirler.

Kur'an Kursları hedef kitlesine Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okumayı öğretme ve temel dini bilgileri vermenin yanında, milli birlik ve beraberliği kazandırıcı sevgi, saygı ve dostluk bağlarını güçlendirici vatan, millet, bayrak, sancak, şehitlik, gazilik gibi milli değerleri kazandıran, bir arada yaşama ve sorumluluk bilinci oluşmasına katkıda bulunan kurumlardır.²⁵⁵

Kur'an Kursları'nda okutulan haftalık ders programını öncelikle gözden geçirdikten sonra öğrencilerin dersler hakkındaki düşüncelerini incelemek daha yerinde olacaktır.

²⁵⁵ T.C. Başbakanlık DİB Program Geliştirme Şubesi Müdürlüğü, Kur'an Kursları Öğretim Programı (Yüzünden Okuyanlar İçin), Ankara, 2004, s.1

1) Haftalık ders programı

Kur'an Kursları Öğretim Programının 2. bölümünde yer verilen ders dağılımları T.C. Başbakanlık Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Kursları yönetmeliğinin haftalık ders saatleri ve ders konularının işlenmesi ile ilgili 27. maddesindeki esaslar çerçevesinde belirlenmiştir.

“yüzünden okuma çalışması yapılan kurslarda; 18 saat Kur'an-ı Kerim, 1 saat itikat, 3 saat ibadet, 1 saat siyer, 1 saat ahlak dersi olmak üzere 24 saat zorunlu ders yapılır.”²⁵⁶

Örnek Ders Programı

PAZARTESİ	SALI	ÇARŞAMBA	PERŞEMBE	CUMA
K.K.	K.K.	K.K.	K.K.	K.K.
K.K.	K.K.	K.K.	K.K.	K.K.
K.K.	K.K.	K.K.	K.K.	K.K.
İtikat	K.K.	K.K.	K.K.	Ahlak
İbadet	İbadet	İbadet	Siyer	

Adı geçen yönetmelikten anlaşıldığı gibi haftada 24 saat zorunlu olan ders saatinin 2/3'lük bölümünü Kur'an-ı Kerim dersi, 1/3'lük bölümünü de itikat, ibadet, siyer ve ahlak dersleri oluşturmaktadır.

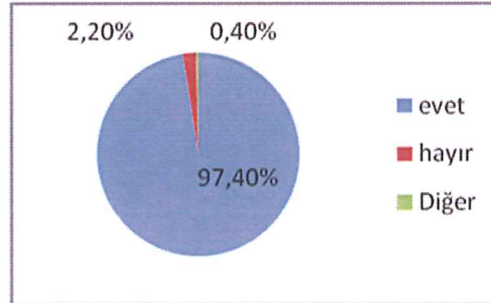
2) Yetişkin Kadınların Kur'an Kursu'nda Okutulan Dersler Hakkındaki Düşünceleri

Yaptığımız ankete katılan Kur'an Kursu öğrencilerine 28. soruda “Kur'an Kurslarında okutulmakta olan derslerden önemsedığınız üç dersi önem sırasına göre yazınız.” Dedik. Cevap aşağıdaki tablodaki gibidir.

²⁵⁶ Kur'an Kursları Yönetmeliği, 1997, s.9

Tablo ve Grafik 44: Deneklerin Kur'an Kursu'nda İlk Sırada Öğrenmek İstedikleri Derse Göre Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik

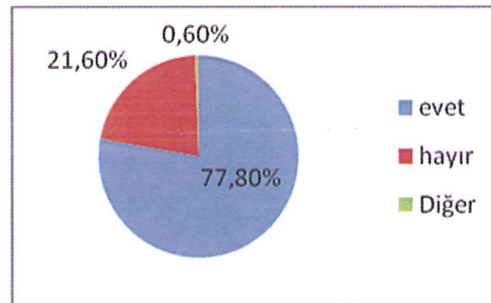
Kur'an-ı Kerim	Frekans	Yüzde
evet	487	97,4
hayır	11	2,2
Diğer	2	0,4
Toplam	500	100

Araştırmaya katılan yetişkin kadın Kur'an Kursu öğrencilerinden 487 kişi yani % 97,4'ü ilk sırada Kur'an-ı Kerim dersi görmek istemektedirler.

Tablo ve Grafik 45: Deneklerin Kur'an Kursunda 2. Sırada Öğrenmek İstedikleri Derse Göre Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik

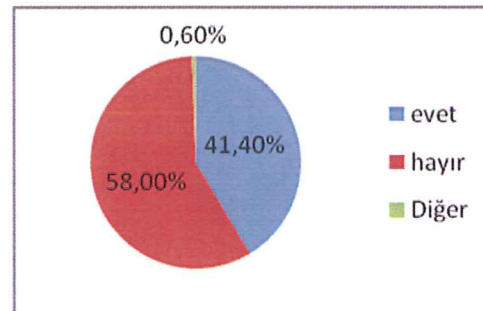
İbadet	Frekans	Yüzde
evet	389	77,8
hayır	108	21,6
Diğer	3	0,6
Toplam	500	100

Araştırmaya katılan yetişkin kadın Kur'an Kursu öğrencilerinden 389 kişi yani %78,8'i ikinci sırada ibadet dersi öğrenmek istemektedirler.

Tablo ve Grafik 46: Deneklerin Kur'an Kursunda 3. Sırada Öğrenmek İstedikleri Derse Göre Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik

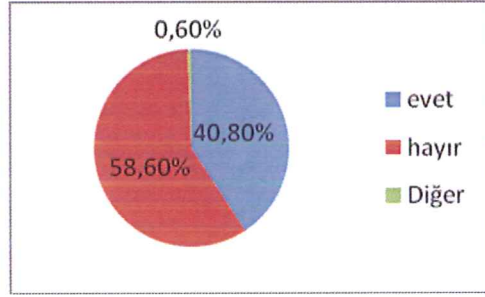
Ahlak	Frekans	Yüzde
evet	207	41,4
hayır	290	58
Diğer	3	0,6
Toplam	500	100

Araştırmaya katılan Kur'an Kursu öğrencilerinden 207 kişi yani %41,4'ü üçüncü sırada ahlak dersi öğrenmek istemektedirler.

Tablo ve Grafik 47: Deneklerin Kur'an Kursunda 4. Sırada Öğrenmek İstedikleri Derse Göre Dağılımı ve Grafiği.

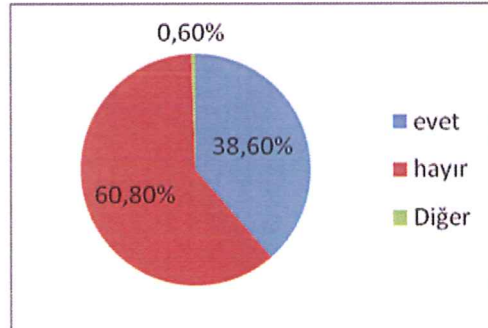
Siyer	Frekans	Yüzde
evet	204	40,8
hayır	293	58,6
Diğer	3	0,6
Toplam	500	100

Araştırmaya katılan yetişkin kadın Kur'an Kursu öğrencilerinden 204 kişi yani %40,8'i dördüncü sırada siyer dersi öğrenmek istemektedirler.

Tablo ve Grafik 48: Deneklerin Kur'an Kursunda 5. Sırada Öğrenmek İstedikleri Derse Göre Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik

İtikat	Frekans	Yüzde
evet	193	38,6
hayır	304	60,8
Diğer	3	0,6
Toplam	500	100

Araştırmaya katılan yetişkin Kur'an Kursu öğrencilerinden 193 kişi yani %38,6'sı 5. sırada itikat dersi öğrenmek istemektedirler.

Yapılan araştırmanın sonucuna bakacak olursak; yetişkin kadın Kur'an Kursu öğrencileri 1. sırada Kur'an-ı Kerim okumasını öğrenmek, 2. sırada ibadet, 3. sırada ahlak, 4. sırada siyer, 5. sırada itikat dersi öğrenmek istemektedirler. Bu sıralama öğrencilerin öğrenmek istedikleri dersler göz önünde bulundurularak yapılmıştır.

Bu sonuçlar, yetişkin kadınların inandıkları İslam Dini'nin Kutsal Kitabı olan Kur'an-ı Kerim'i yüzünden tecvit kurallarıyla okumak, kulluk vazifelerini yerine

getirebilmek için dua ve sureleri ezberleyip, namaz kılmayı öğrenmek için Kur'an Kursuna devam ettiklerini ortaya koymaktadır.

Kur'an-ı Kerim'in, Kur'an Kursu'na devam eden yetişkin kadınların yaşamlarında önemli bir yerinin olmasında şu faktörler etkili olmaktadır. Öncelikle, inananlar karşılaştıkları herhangi bir dini problemin çözümünde Kur'an'a başvururlar. Namazlarda, cenazelerde, dini törenlerde vb. yerlerde Kur'an okunur, hem de Hz. Peygamber'in sünnetinde Kur'an'a alınacak tavırla ilgili önemli bilgiler vardır. Örneğin Kur'an; kendisinin nasıl okunması, anlaşılması gerektiği ile ilgili ayetler içerir. Hz. Peygamber'in de, Kur'an'ı öğrenmeye ve öğretmeye teşvik etmesi ve Kur'an'dan kendisinde ezber bulunmayanı harabe bir eve benzetmesi, Kur'an-ı İslâm toplumlarının yaşamında vazgeçilmez bir yere sahip kılmıştır. Türk toplumunda da Kur'an-ı Kerim'in anlaşılması, yüzünden ve ezbere okunması ve öğretilmesine çok büyük bir önem verilmiştir.²⁵⁷ Bu önemin benimsendiği araştırmamızda da görülmektedir.

Yetişkin kadın Kur'an Kursu öğrencilerinin Kur'an-ı Kerim'i öğrenme, anlama, yaşam hususundaki ihtiyaçlarını müfredattaki Kur'an-ı Kerim'e ayrılan 18 saat ders zamanı karşılayabiliyor mu? Bu soruya öğrencilerin kendilerine yöneltilen açık uçlu sorulara verdikleri cevaplar üzerinden cevap verilebilir.

Anket çalışmamızda sorduğumuz "Kur'an Kurslarında öğretilmesini beklediğiniz başka konular var mı? Varsa lütfen yazınız." Şeklindeki açık uçlu soruya şu şekilde cevaplar vermişlerdir:

"Arapça", "meal dersi de olmalı", "surelerin mealleri daha detaylı anlatılmalı", "hadis dersleri olmalı", "fıkıh, tefsir dersleri olmalı"

Verilen cevaplardan anlaşılıyor ki yetişkin hanımlar Kur'an'ı yüzüne düzgün okumanın yanında okuduklarını anlayıp uygulama, ezberlenileni anlaşılır kılma gayreti içindedirler. Kur'an'ın anlamını öğrenebilmek maksadıyla Arapça dersinin meal dersinin olmasını, Kur'an hakkındaki yorumları öğrenebilmek adına Tefsir, Hadis derslerini istemektedirler. Yapılan bir araştırmada öğrencilerin, Kur'an Kursları'nda

²⁵⁷ Kur'an Kursları Öğretim Programı, s.9

okutulması istenen seçmeli derslerin ilk sırasına “Kur’an Meali’ni” koydukları görülmüştür.²⁵⁸

Öğrencilerin bu istekleri bazı sure ve bazı ayetlerin mealleri verilmek, namaz surelerinin, ayet meallerinin verilmesi şeklinde Kur’an-ı Kerim Dersinde yapılmaktadır. Şayet daha fazla meal üzerinde durulursa Kur’an-ı Kerim dersine ayrılan ders saatinin yeterli olmadığını söyleyebiliriz.

İslam Dininin ibadet kuralları ile ilgili konuların oluşturduğu İbadet Dersi, yetişkin kadınların kurslarda, Kur’an dersinden sonra ikinci sırada öğrenmek istedikleri bir derstir.

Bu derse yetişkin kadınların önem vermelerinin sebebi, yaratıcısına karşı sorumluluklarını yerine getirebilmek için öğrendiklerini uygulamaya koymak istemelerinden olabilir. Bilindiği gibi iman ile amel arasında sıkı bir bağ bulunmaktadır. Çünkü insanın eylemleri (ameller) imandan soyutlanamaz. İman amele (eyleme) dönüşmedikçe gerçek anlam ve işlevini kazanamaz. Bu yönüyle ibadet dersinin hem teorik hem de pratik yönü bulunmaktadır.²⁵⁹

İnsan davranışlarını düzenleyen kurallar bütünü olarak tanımlanan ahlak dersi, yetişkin kadın Kur’an Kursu öğrencilerinin üçüncü sırada öğrenmeye istekli oldukları bir derstir.

İslam ahlakı ve değerler sistemi, din öğretiminin önemli unsurlarından biridir. İlahi çağrının hedeflerinden birisi de doğrudan doğruya güzel ahlaka sahip mutlu insanlar topluluğu oluşturmaktır. Mutlu insanların oluşturduğu toplum, mutlu bir toplum olacağı için din, insanlara mutlu olmanın yollarını gösterir ve onları bilgilendirir. Yetişkinler ahlak dersine, İslam ahlakının kaynaklarını bilmek, onun oluşturduğu değerler sisteminin genel özelliklerinin farkında olmak, değerlerin mantığını anlayabilmek, ahlak kurallarını düstur edinip her iki âlemde mutlu olabilmek için önem atfetmektedirler.²⁶⁰

²⁵⁸ Bayraktar, a.g.e., s.100

²⁵⁹ Kur’an Kursları Öğretim Programı, s.22

²⁶⁰ Kur’an Kursları Öğretim Programı, s.30

Toplum hayatında ahlaki değerler işlevini kaybettiği takdirde insanların bir arada yaşamaları güçleşebilir. Çünkü neyin iyi neyin kötü olduğu hakkında ortak bir anlayış bulunmaz ise, insanlar arasında düzen ve huzur yerine tam bir kargaşalık hüküm sürerdi. Zehirli maddelerle faydalı yiyecekleri ayırt etmek zorunda bulunan insanlar, iyi davranışlarla kötü davranışları ayırt eden bir manevi sisteme de sahip olmalıdırlar. Aslında ahlakın varlığı bir çeşit tabiat kanunudur: Suyun bulunduğu yerde nasıl hayat varsa, insanların bulunduğu yerde de ahlak vardır. İnsanlara düşen iş, ahlakı en iyi şekle sokmaktır.²⁶¹ Hz. Peygamber'in "Ben güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim." anlamındaki hadisi dinin de hedefinin son tahlilde ahlakı güzelleştirmek olduğunu göstermektedir.

Yetişkinlerin hem toplum, hem de kendi yaşamlarında huzur ve mutluluk istedikleri bu dersi üçüncü sırada seçmiş olmalarından da anlaşılmaktadır.

Hz. Peygamber'in hayatını konu edinen siyer dersi, yetişkin kadın öğrencilerin dördüncü sırada önem verdikleri bir derstir. Bu durum yetişkin kadınların, Hz. Peygamber'in hayatı ile ilgili bilgileri kurs dışında çeşitli yollarla elde etmiş olmaları ile ilgili olabilir. Ayrıca yetişkinler, öğretmen yardımı olmaksızın da bu bilgileri bireysel yöntemleriyle elde edebileceklerini düşünmüş olabilirler.

Hz. Peygamber'in hayatını konu edinen siyer dersi yetişkinler tarafından önemsenmektedir. Yetişkinler dinin en temel öğelerinden biri olan Peygamberlik müessesesinin bilinci içindedirler. İslam dininde Hz. Peygamber, merkezi bir konuma sahiptir. İslam dininin ahlaki oluşumumuzdaki katkısını en üst seviyede gerçekleştirebilmek, din ile ilgili problemlerimize çözüm önerileri bulmak ve Hz. Peygamber'i Kur'an'ın istediği şekilde modelleyebilmek için, Hz. Peygamber'in hayatını öğrenmek kaçınılmazdır.²⁶²

Dinin teorik anlatımını ifade eden itikat dersi, yetişkin kadın Kur'an Kursu öğrencilerinin son sırada önem verdikleri derstir. Bu ders inanmanın bireysel ve toplumsal bir ihtiyaç olduğunu öğrenenlere hissettirir. Öğrenenlerin inandıkları din içinde inanç kuralı olarak belirlenen ilkeler hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlar. Bu

²⁶¹ Erol Güngör, Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak, İstanbul: Ötüken yay., 2000, s.18-20

²⁶² Kur'an Kursları Öğretim Programı, s.35

şekilde onların zihnindeki “din” kavramının netleşmesine zemin hazırlar. Kur’an-ı Kerim başta olmak üzere İslam Dininin özünü oluşturan temel kaynaklarda belirtilen ilkeler hakkında bilgi vermektedir.

İtikat dersi, toplum içinde dinin yanlış anlaşılmasından kaynaklanan sorunları ortadan kaldırmak ve insanların zihinlerinde ortaya çıkabilecek yeni sorunlara engel olabilmek amacıyla, öğrenenlere Kur’an-ı Kerim’i temel alarak, dinle ilgili konularda kendi çözümlerini üretebilmelerini sağlamak için Allah, insan ve âlem ilişkisi hakkında bilgi kazandırmaktadır. Bu derste Kur’an’ın muhatabının insan olduğu gerçeği esas alınarak, inanç ilkeleri insanın hür iradesi ve sorumluluğu çerçevesinde açıklanmaktadır.²⁶³

Yetişkinlerin itikat dersine son sırada önem vermelerinin nedeni, onların inanç konusu ile ilgili bir endişelerinin olmaması ve Kelami konulara fazla ilgi duymamaları olabilir. Özellikle yetişkinler, felsefi izahlar ve doktrinal ispatlamalara pek fazla ihtiyaç duymamaktadırlar. Kur’an ve Hz. Peygamber’in yaşantısını rehber edinmenin yeterli olduğunu düşünmektedirler. Ayrıca yetişkinler genellikle öğrenme etkinliklerine, çözülmesini istedikleri problemlerine çare bulmak için katılmaktadırlar.²⁶⁴

Bir diğer sebep de eğitim seviyesi yüksek olmayan bazı yetişkinlerin soyut bazı itikadi ve kelami konuları anlamada zorluk çekmeleridir. Her ne kadar yetişkinlik dönemi soyut işlemler dönemine geçildiği bir zaman dilimi olsa da, bütün yetişkinlerin soyut işlemler düzeyine tam olarak ulaşamadıkları da bir gerçektir. Başka bir deyişle en gelişmiş toplumlarda bile bireylerin hepsinin soyut düşüncenin en ileri düzeyine ulaşamadıkları görülmektedir. Bunun temel nedeni, belki de bireyin toplum tarafından yeterince uyarılmaması, toplumdan yabancılaşması nedeniyle bu düşünce biçiminden isteyerek ya da istemeyerek uzaklaşmasıdır.²⁶⁵

Yaptığımız anket sonucunda elde edilen bulgular Kur’an Kursları Öğretim Programında derslere ayrılan süre ile yetişkin kadınların öğrenmek istedikleri dersler arasında bir ilişkinin bulunduğunu göstermektedir. Yetişkin kadınların en çok

²⁶³ Kur’an Kursları Öğretim Programı, s.16

²⁶⁴ Kılavuz, a.g.e., s.69

²⁶⁵ Bekir Onur, Gelişim Psikolojisi, Yetişkinlik, Yaşlılık, Ölüm, Ankara: İmge Kitabevi, 1995, s.105

öğrenmeyi arzu ettikleri Kur'an-ı Kerim dersine programda 18 saat, ikinci sırada öğrenmek istedikleri ders olan ibadet dersine 3 saat, ahlak, siyer ve itikat dersine 1 saat yer verilmesi yetişkin kadın öğrencilerin istekleriyle de örtüşmektedir. Bununla beraber Ahlâk Dersi için bir saat daha ilave edilebilir.

Kılavuz'un Bursa ilindeki yetişkin Kur'an Kursu öğrencileriyle yaptığı anket çalışmasında, yetişkinlerin Kur'an Kurslarında ilk sırada öğrenmek istedikleri Kur'an-ı Kerim dersi, ikinci sırada ibadet dersi, üçüncü sırada itikat dersi, dördüncü sırada siyer dersi, beşinci sırada ahlak dersi olduğu tespit edilmiştir.²⁶⁶

Bizim anket çalışmamızdaki elde edilen sonuçta ahlak dersinin üçüncü sırada yer almış olmasının nedeni; Kur'an Kursları Öğretim Programı 2004'te hazırlandı. Yıllık, günlük ders programı çalışmalarıyla derslerin işlenmesi sistemli hale getirildi. Ayrıca ders kitapları hazırlandı. Ahlak dersi önceleri sadece maddeler halinde sıralanmış kurallardan ibaretti. Dersin içeriği yetişkinlerin ihtiyaçları doğrultusunda değildi. 2004'ten sonra ahlak dersi program içeriği ve konuların sunuş tarzı yetişkin kadınları ihtiyaçları doğrultusunda olmasından kaynaklanabilir. Bir de yetişkinler gerek aile ilişkilerinde gerekse toplum ilişkilerinde ahlaki kurallara uymadaki problemlerini fark edip çözüm bulmak istemelerinden kaynaklanabilir.

Yetişkin kadın öğrenciler bu derslerin dışında kendilerine günlük hayatta yardımcı olacağını düşündükleri bilgilerin öğretilmesini istemektedirler. Bunu da anket çalışmamızdaki açık uçlu soruya cevapta yazdıkları şu cümlelerle ifade etmektedirler; “çocuk psikolojisi, ergen ve yetişkin psikolojileri ile ilgili konular olmalı.”, “aile, irşat konuları olmalı”, “aile sorunları, kadın hakları, çocuk eğitimi ile ilgili konular”, “aile içi ilişkiler ve komşuluk ilişkilerini anlatan konular olmalı.”

Yetişkin kadınların ihtiyaç hissettikleri bu isteklerinin yerine getirilebilmesi için çözüm önerilerimiz;

“Kur Sistemi” uygulanabilir, “Paket Programlar” hazırlanabilir, seçmeli ders adı altında yetişkin kadınların ihtiyaç hissettikleri konular Kur'an Kursları müfredat programına alınabilir.

²⁶⁶ Kılavuz, a.g.e., s.67

Seçmeli derslerin yapılması her kurs için mümkün olmasa da günlük hayatta pratik olarak uygulamaya yönelik bu tür seçmeli derslerin yapılması bu kurumlara rağbeti arttırabilecektir. Yetişkinlerin hayatta karşılaşılabilecekleri problemlerine de çözüm getirmelerinde yardımcı olabilecektir.²⁶⁷

İslam'ın eğitim anlayışı hayatın tüm alanlarını kapsamaktadır. İslam dini insanı ontolojik ve teolojik boyutuyla ele alan, yani dünya hayatı ile birlikte bu hayatın öncesi ve sonrasını da hesaba katan bir eğitim anlayışına sahiptir. Kur'an'ın bütün dokusu hemen hemen baştan sona kadar insanın iç ve dış dünyasını konu alan ve bunları Allah ile irtibatlandıran ayetlerle örülüdür.²⁶⁸

Dinin temsilcileri olan Peygamberler, ilişkilerini sadece manevi konularla sınırlamamışlar, onların günlük ihtiyaçlarına da çözüm getirmişlerdir.

Din eğitimcileri, hizmet götördükleri insanların dini ve dünyevi hayatlarını zenginleştirebilmek için yetişkin öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılayacak biçimde program hazırlamalıdır. Çünkü dini değerler, yetişkine sadece dini temalarla değil, yetişkin öğrencinin yaşadığı toplumdaki hayat tecrübeleri yoluyla da kazandırılabilir. Bu açıdan, din dışı her türlü bilgi ve insanlara götürülen her türlü hizmet, din eğitimcileri için kutsal olarak değerlendirilmelidir.²⁶⁹

VI. YETİŞKİN KADINLARIN KUR'AN KURSLARINDA UYGULANAN YÖNTEM VE TEKNİKLER HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELERİ

Genel anlamda “bilgi aktarma da izlenen yol” olarak algılanan yöntem ve teknik eğitim teknolojisinin öğrenme süreçlerine ilişkin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Eğitim-öğretim sürecinde yöntemli hareket etmenin önemli bir işlevi vardır. Çünkü öğretim rastgele yapılamaz, yapılırsa öğretmen ve öğrenci hem çok fazla yorulur, hem de fazla zaman harcanır. Yapılan eğitim-öğretimde gösterilen çaba ürüne dönüşmelidir. Bu gerçekleşmiyorsa çabanın önemi yoktur. Yöntemsiz davranan öğretmen, yanlış anlaşılma ile karşı karşıyadır.²⁷⁰ Bu nedenle öğretmenlerin de bir

²⁶⁷ Bayraktar, Kur'an Kurslarının Sorunları ve Geleceği İle İlgili Bazı Düşünceler, s.207

²⁶⁸ Turgay Gündüz, İslam, Gençlik Ve Din Eğitimi, Bursa: Düşünce Kitabevi, 2002, s.19

²⁶⁹ Kılavuz, a.g.e., s.71

²⁷⁰ Suat Günden, Genel Öğretim Bilgisi, Ankara: Pegema Yay.,1978, s.205

öğretmene ihtiyaçları vardır. Bunu anlatmak için “yöntem, hocaların hocasıdır” denmiştir.²⁷¹

Yöntem, bir sorunu çözmek, bir deneyi sonuçlandırmak, bir konuyu öğrenmek ya da öğretmek gibi amaçlara ulaşmak için bilinçli olarak seçilen ve izlenen düzenli bir yoldur.²⁷²

Bir öğretim etkinliğinde kullanılacak yöntem ve tekniklerin sahip olması gereken özellikleri arasında, seçilecek yöntemin öğrencilerin özellikleriyle tutarlılık, öğretime özgü amaçlara uygunluk, öğreticinin yetenekleri ve deneyimleri ile tutarlılık, pratiklik ve işlevsellik gibi özelliklerinin olması gerekmektedir.²⁷³

Öğretim etkinliklerinde kullanılacak yöntemlerin ayrıca algılamayı kolaylaştırmak üzere birden fazla duyu organını içermek, basit ve kesin başarı sağlayıcı nitelikte olmak, katılımcıların alışkanlıklarını dikkate almak, fiziksel ve psikolojik yönden rahatlatıcı olmak, ilgi çekici ve özendirici olmak, katılımcıların öğrenme sürecindeki etki gücünü artırmak, somut ve çeşitli yaşantı imkânlarını sağlamak gibi niteliklerinin de bulunması gerekir.

Programda yöntem ve teknikler, katılımcıların farklı öğrenme alışkanlıklarına hitap etmeyi ve sürece dinamizm katmayı sağlayacak çeşitlilikte bir arada kullanılmalıdır. Etkin bir öğretim için yöntem zenginliğine gitmek artık evrensel bir kural haline gelmiştir. Farklı bireylerin farklı yöntemlerle daha iyi öğrendiklerini ortaya koyan sonuçlar, eğitimi daha fazla bireyselleştirmeye, değişik kaynaklardan değişik öğretim yöntemleri ile öğrenmeyi gerçekleştirmeye yöneltmiştir. Böylece katılımcılar, farklı yöntemlerden kendi istedikleri, özellikleri ve hızlarına göre kendilerine uygun olanı ile öğrenmiş olmaktadır. Bu nedenle bir program için değişik alternatif yöntemler bulundurularak bunları bir araya toplamak, katılımcılara istedikleri yöntemden öğrenmeye fırsat vermek, öğrenmeye karşı olan motivasyonlarını da gözle görülebilecek biçimde artırabilecektir.²⁷⁴

²⁷¹ Dodurgalı, a.g.e., s.286

²⁷² Ferhan Oğuzkan, Eğitim Terimleri Sözlüğü, Ankara, 1993, s.166

²⁷³ Gürbüz Ocak, Öğretim İlke ve Yöntemleri, Ankara: Pegem Yay., 2007, s.217

²⁷⁴ Kılavuz, a.g.e., s.83

Yetişkin din eğitiminin temel unsurlarından birisi de eğitilecek kişinin, biyolojik, psikolojik, sosyal ve dini özelliklerinin göz önünde bulundurularak onlara uygun yöntemlerin kullanılmasıdır. Yetişkinlere din hizmeti götüren Kur'an Kursu öğreticilerinin yöntem seçiminden önce şu sorulara cevap aramaları gerekir. "yetişkinlere İslami mesajı vermede en etkin yol hangisidir?", "yöntemin yeterli ya da yetersiz olduğuna karar verebilecek miyiz?", "yöntemin etkinliğini nasıl tespit edeceğiz?", "kullandığımız farklı eğitim yöntemlerinin göreceli değerleri nelerdir?"²⁷⁵ "yöntemi yeterince tanıyor muyuz?", "yöntem anlatacağımız konuya uygun mudur?", "kullanacağımız yöntem hangi amaçlara hizmet edecektir?", "eğitim etkinliklerine katılanların hoşlandıkları ya da hoşlanmadıkları şeyler nelerdir?", "öğrencilerin kabiliyetleri ve sınırlılıkları nelerdir?", bir öğretici olarak kabiliyetlerimiz ve kaynaklarımızın sınırlılıkları nelerdir?", soruları cevaplandıktan sonra yöntem seçimine geçilmelidir.²⁷⁶

Robert J. Choun yöntem seçerken aşağıdaki hususların göz önünde bulundurulmasını istemektedir.

- Eğitimci kullanacağı yönetime ilişkin gerekli olan bilgi, beceri ve yeteneğe sahip olmalı.
- Öğrenciler gerekli anlama derecesi ve yeteneğine sahip olmalı.
- Seçilen yöntem grubun sayısına uygun olmalı.
- Seçilen yöntem grubun ihtiyaçlarını karşılayabilmeli
- Seçilen yöntem dersin amacını gerçekleştirmeye yardımcı olacak tarzda olmalı.
- Seçilen yöntem öğrencilerin derse iştirak etmelerini sağlayabilmeli.
- Seçilen yöntem anlatılan konuya uygunluk göstermeli.

²⁷⁵ Köylü, a.g.e., s.202

²⁷⁶ Beyza Bilgin-Mualla Selçuk, Din öğretimi, Ankara: Akid Yay., 1991, s.108

- Gerekli alet edevat ve diğer malzemeler mevcut olmalı.
- Uygulanacak program için kâfi zaman olmalı.
- Seçilen yöntem öğrenme tecrübesinde farklılıklar sağlayacak tarzda olmalı.

Elbette hiçbir yöntem yukarıda sayılan hususların tamamını karşılayamayabilir. Ancak yöntemle verilmek istenen mesajın tutarlılık ve uyum içerisinde çalışması gerekir.²⁷⁷

Etkin bir öğretim için yöntem zenginliğine gitme artık evrensel bir kural haline gelmiştir. Öğretmenin etkin bir öğretim için seçim yapabileceği pek çok yöntem vardır. Çünkü her öğretmen kendi kabiliyetini kullanarak yeni yöntemler geliştirebilmektedir.²⁷⁸

1-) Anlatma (Takrir) Yöntemi

Anlatma yöntemi, öğretmen merkezli bir öğretme yöntemi olup daha çok öğretmenin bilgiyi öğrenenlere aktarması sürecini içermektedir.²⁷⁹

“Ancak eğitimde takrir, basit bir anlatma, olayı aynen nakletme değil; açık olmayan incelikleri, ilk bakışta fark edilmeyen hususları, sebep-sonuç ilişkilerini,, kolayca anlaşılmayan bazı fikir ve meseleleri yerine göre misallerle açıklamak, çözümlemek, tahliller yapmak, deliller göstermek, daha önce öğrenilen fikir ve davranışlardan faydalanılarak etraflıca açıklamak, bilinmeyenleri ortaya koyak, ispat etmek gibi manalar taşır.”²⁸⁰

İnsan iletişiminin normal bir formu olarak yıllardan beri kullanılan hiçbir zaman önemini kaybetmeyecek olan bir yöntemdir. Bu yöntem eğitimcinin yeteneğine bağlı olmak ve iyi kullanılmak kaydıyla zevkli, heyecanlı ve etkili bir yöntemdir. Çok

²⁷⁷ Köylü, a.g.e., s.203

²⁷⁸ Leyla Küçükahmet, Öğretimde Planlama ve Değerlendirme, Ankara: Nobel Yay., 2006, s.55

²⁷⁹ Özcan Demirel, Öğrenme Sanatı, Öğretim ilke ve yöntemleri, Ankara: Pegem yay. 2008, s.80

²⁸⁰ Bayraktar, İslâm Eğitiminde Öğretmen Öğrenci Münasebetleri, s.176,177

kullanılmaktadır. Çünkü yöntem herhangi bir donanım gerektirmemekte, her zaman, her yerde tüm gruplarda uygulanabilmektedir.²⁸¹

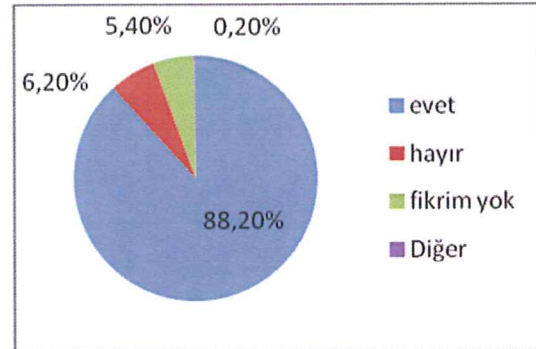
Bu yöntemin avantajlı yönleri olduğu kadar bazı eksik ve sınırlı yönleri de vardır. Bu yöntemin temelinde öğrenci boş bir kap olarak algılanır ve öğretmenin verdiği bilgilerle doldurulmaya çalışılır. Öğrenciler pasif konumdadırlar. İnsan zihninin bir konuya konsantresinin en fazla on beş dakika olduğu göz önünde bulundurulursa yapılan konuşmaların büyük bir bölümünün etkisi olmayacak, öğrencinin ilgisi azalacak ve öğrenme gerçekleşmeyebilecektir.

Yine bu yöntem anlatmaya dayalı olduğundan, kişileri düşünmeye sevk etmek, ya da düşünmeyi öğretmek yerine onlara ne yapmaları gerektiğini söyler. Yetişkinlerin öğretiminde ise yetişkin derse katılmadığından, anlatan onların hangi bilgilere ihtiyacı olduğunu kestiremez. Böylece yetişkinlerde diğerlerinin kendileri hakkında ne yapmaları gerektiği konusunda verecekleri bilgilere bağımlılık geliştirir.²⁸²

Yetişkin kadın Kur'an Kursu öğrencileriyle yapmış olduğumuz anket çalışmamızda öğrencilere anlatma yöntemi ile ilgili fikirlerini almak için yönelttiğimiz “öğrenmeyi, öğretmenin anlattıklarını dinlemek suretiyle gerçekleştirmeyi tercih ederim” görüşüne yetişkin kadın öğrencilerin, %88,2’si “evet” şeklinde cevap verirken %6,2’si “hayır” şeklinde cevaplamış %5,4’ü de bir fikir beyan etmemiştir.

Tablo ve Grafik 49: Deneklerin Öğrenmeyi Öğretmenin Anlattıklarıyla Gerçekleştirmeyi Tercih Etme Durumunu Gösterir Tablo ve Grafik

Anlatılanları Dinlemek	Frekans	Yüzde
evet	441	88,2
hayır	31	6,2
fikrim yok	27	5,4
Diğer	1	0,2

²⁸¹ Köylü, a.g.e., s.208

²⁸² Köylü, a.g.e., s.209,210

Yetişkin eğitiminde öğretmenden çok öğrencilerin birbirlerinden öğrendiği katılımcı bir yöntemin yetişkinler için en ideal model olduğuna inanılır. Fakat bazı yetişkinler, öğretmen merkezli bir eğitim anlayışından daha çok yararlanabilirler. Ayrıca anlatım yoluyla tüm gruba ihtiyaç ve isteklerine uygun bilgi sunulduğundan bazı yetişkinler anlatım yöntemini uygun olarak benimseyebilirler. Bazı yetişkinlerde öğrencilikleri dönemlerinde farklı yöntemlerden habersiz olduklarından bildikleri anlatma yöntemini tercih etmiş olabilirler veya Kur'an Kursundaki öğretici anlatma yöntemini kullandığında ondan etkilenmiş olup bu yöntemi tercih etmişlerdir. Varsayımları söz konusudur diyebiliriz.

Bu yöntemin avantajlı ve dezavantajlı yönleri olsa da bu yöntemden vazgeçmek mümkün değildir. Öyleyse uygulamada bazı noktalara dikkat etmek gerekmektedir. Öğretici yetişkinlerin bazı ön bilgilere sahip olduklarını düşünerek konuya iyi bir hazırlık yapmalıdır. “ne” söylemeliyim, “nasıl” söylemeliyim, “sorulabilecek muhtemel sorular nelerdir” sorularını iyi cevaplamalıdır. İyi bir sunuş yapabilmelidir. Öğrencilerin işitebileceği bir ses tonuyla net ve anlaşılır bir şekilde konuşmalı ve ses tonlarını değişik şekillerde kullanabilmelidir. Konuşurken sade ve anlaşılır bir dil kullanmalıdır. Görsel yönlerle dikkat ederek konuşmasını etkin bir hale getirebilmelidir. Suni ve yapmacık tavırlardan kaçınmalıdır. Konu kitaptan okuyarak anlatılmamalı, notlara göz atılarak anlatım yapılmalıdır. Aksi takdirde iletişim kopar.²⁸³

Yetişkin eğitimcisi, bir yetişkin eğitimcisi olan Hz. Peygamberi, zaman, şahıs ve konulara göre farklı anlatım tarzı ve ifade şekillerine yer vermesini, kısa, özlü, samimi, akıcı, irticali, seviyeye uygun konuşmasını, konuyu anlatırken yaşar gibi, jest, mimik ve benzeri beden dilini kullanmasını, dolaylı anlatım tarzını, konuşma yerini seçimini, itirazlar karşısındaki itidalini modelleyebilmelidir ki anlatma yönteminde başarı elde edebilsin.²⁸⁴

2-)Soru Cevap Yöntemi

Soru cevap yöntemi, sınıf içi uygulamalarda soru sorulması ve cevap verilmesi yoluyla tartışmanın yürütüldüğü bir öğretme biçimidir. Öğrencilere kişisel yorumlar

²⁸³ Köylü, a.g.e., s.210-212

²⁸⁴ Abdullah Özbek, Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed, Konya: Selam yayınevi, 1988, s.147-171

yapabilme, düşüncelerini serbestçe anlatabilme, eleştirilerde bulunabilme ve başkalarının düşünce, öneri ve eleştirilerine de saygı gösterebilme beceri ve alışkanlıkları kazandırma amacıyla kullanılabilir.²⁸⁵

Amaç öğrencilerin düşünme melekelerini geliştirmek olduğundan bilhassa soyut konular işlenmesinde yararlanılabilecek bir yöntemdir.²⁸⁶

Soru-cevap yöntemi klasik olarak, öğrencilerin belli soruların karşılığı olan kalıplaşmış cevapları ezberlemeleri ve o sorular sorulduğunda cevaplarını olduğu gibi söylemeleri şeklinde uygulanmıştır. Buna ilmi hal metodu da denilmektedir. Bu şekilde uygulanan yöntemle öğrenciler kendilerine sorulacak soruların cevaplarını ezberleyerek ve değiştirmeden aktarmaktadırlar. Klasik uygulamada düşünme çabasına girme yerine ezberleme söz konusudur. Elbette ezberlenecek bilgiler de vardır, ancak soru-cevap yöntemi bu şekilde anlaşılmamalıdır.²⁸⁷

Soru-cevap yönteminin, derse ilgiyi artırma, nesnel değerlendirme yeteneğini geliştirme, öğrencilerin bilgilerini söylemelerini sağlama, öğrenciyi yapıcı ve yaratıcı düşünmeye yöneltme, öğrencilerin birbirlerini tanıyarak sınıfın toplumsallaşmasına yardımcı olma, öğrencilerin kendi aralarında ve öğretmenleriyle olan etkileşimini canlı hale getirme gibi avantajları vardır. Bununla birlikte şu dezavantajını da hatırdan çıkarmamalıdır: sürekli kullanılması öğretimi sıkıcı hale getirir, anlatma yönteminden daha fazla süre gerektirir. Sorulara doğru cevap veremeyen öğrencilerin kendilerine güvenlerini yitirmelerine neden olur, soruları sürekli öğretmenin sorması ve öğrencilere soru fırsatı verilmemesi sınıf içinde özgür düşünceyi engelleyebilir. Yetersiz cevaplar hem öğrencinin hem de öğretmenin yetersiz oldukları duygusuna kapılmalarına neden olabilir.²⁸⁸

Hz. Peygamber, Sahabeye: “yaz-kış yapraklarını dökmeyen, bundan dolayı Müslüman’a en çok benzeyen ağaç hangisidir?” diye sorar. Herkes aklına gelen ağaçları saymaya başlar, cevabı bulamazlar. İbn. Ömer cevabı bildiği halde söylemeye cesaret

²⁸⁵ Ocak, s.221

²⁸⁶ Mustafa Öcal, Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar, Ankara: TDV Yay., 1990, s.249

²⁸⁷ Öcal,a.g.e.,s.256

²⁸⁸ Ocak, s.223

edemez. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz, bu ağacın “hurma” olduğunu söyler”.²⁸⁹ Bu hadiste hurmanın devamlı canlılığını koruması ile Mü'min ve Müslüman arasında bir ilişki kurulmaktadır.

İlk Müslümanlar, problemleri kendine özgü şartları ve nitelikleri çerçevesinde ele almış ve onlara eleştirel bir tutumla yaklaşmışlardır. Dini konular üzerinde sorgulama yapılması, dini prensiplerin öznellikten ve görecelikten kurtulmasına, açık seçikliğe kavuşmasına, “neyin din”, “neyin din üzerine düşünce” olduğunun anlaşılabilmesine imkân sağlamaktadır. Bu bakımdan dini değerlerin hayattan kopuk, durağan ve cansız bir biçimde sunulmasını engellemek için bilgi naklinin ve ezberin fazlaca önemsinmesinden ziyade eleştirel bakış açısının kazandırılması gerekmektedir.

Dini bilgiler anlatılırken olayların anlama, yorumlama, değerlendirme ve olaylardan ders alma yönüne daha fazla ağırlık verilmelidir. Bu yöntemle nakilci ve ezberci bir tavra düşme önlenecik ve dinin lâfzî olarak algılanması engellenecektir. Hz. Peygamber'den sonra da müctehidler fıkhi meselelerin çözümünde delil olarak aldıkları hadislere akıcı bir yaklaşımla yeni yorumlar katmışlardır.²⁹⁰

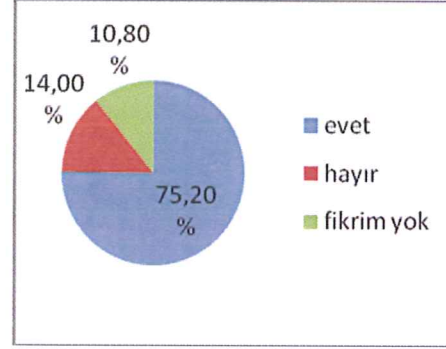
Yetişkin kadın Kur'an Kursu öğrencileriyle yapmış olduğumuz anket çalışmamızda öğrencilere soru-cevap yöntemi ile ilgili fikirlerini anlamak için yönelttiğimiz “öğrenci öğretmene din konusunda eleştirel sorular sorabilmelidir” görüşüne yetişkin kadın öğrencilerin %75,2'si “evet” şeklinde, %14,0'ü “hayır” şeklinde cevaplamış %10,0'u da bir fikri olmadığını ifade etmişlerdir.

²⁸⁹ Buhari, İlim,4

²⁹⁰ Mualla Selçuk, “Teorik Ve Pratik Açmazlarıyla Kültürel Miras Öğretimini Sorgulayan Bir Deneme”, AÜİF Dergisi, Cumhuriyetin 75. Yılı Özel Sayı,1998, s.259-262

Tablo ve Grafik 50: “Öğrenci Öğretmene Dini Konularda Soru Sorabilme” Durumu Dağılımını Gösterir Tablo ve Grafik

Dini Konularda	Frekans	Yüzde
evet	376	75,2
hayır	70	14
fikrim yok	54	10,8
Toplam	500	100

Yetişkinler kendi özel durumları olan tecrübelerinin, kabiliyetlerinin, doğal yapılarının, özgürlüklerinin göz önünde bulundurulduğu, sorgulamalı ve araştırmaya yönelik, öğrenci merkezli, yorum yapabilen bir yöntem izlemesinden yana olduklarını bu cevaplarıyla göstermek istemişlerdir.

Yetişkin öğrenci soru sormak suretiyle derse katılım göstermekte, konu hakkında ne bildiğini ortaya koymakta, dikkatini yoğunlaştırmakta, tartışmaya katılmakta, düşüncesini canlı tutmakta, bilgisini netleştirmekte ve sınav imkânı bulmaktadır. Ayrıca yetişkinin sorduğu sorular öğretmen öğrenci arasındaki ilişkiyi zenginleştirmektedir. Öğretmen de sorduğu sorulara aldığı cevaplarla durum değerlendirmesi yapabilmektedir. Öğrenciler ise öğretmenin soruları ve kendi sorularına aldıkları cevaplarla, konu üzerinde düşünmeye başlayarak kendi sorularını oluşturabilmektedirler. Bu tür bir öğrenme-öğretme ortamı yetişkinlerin öğrenmelerini de kolaylaştırmaktadır.

Soru-cevap yönteminde eğitimci, sorulan soruların şekline ve soru soranın tutum ve tavrına göre geliştirip cevap verebilmelidir. Bu konuda Milli Eğitimcimiz “Nasrettin Hoca” da model alınabilir. Bir gün ölüyü gömmeye giderken, tabutun sağında mı durmak daha iyidir, solunda mı, arkasında mı, önünde mi? Meselesini münakaşa eden iki kişiye hocanın verdiği cevap oldukça manidardır. “İçinde bulunma

da neresinde bulunursan bulun!”²⁹¹ Sorular arzu edilen bazı konuları halka öğretmek için ele geçmez bir fırsattır.

3-)Tartışma Yöntemi

Tartışma en basit anlamda iki kişi arasındaki düşünce jimnastiğidir. Eğitim açısından bakılırsa, herhangi bir eğitim ortamında kişilerin herhangi bir konu üzerinde konuşmaları, karşılıklı fikir teatisinde bulunmalarıdır. Yani herhangi bir insan grubunun birbirinden öğrenmek için ortak bir gayret içinde, bir konu hakkında fikirlerini, düşüncelerini ve kanaatlerini bir araya getirmeleridir. Gerçek bir tartışmada karşı tarafın fikirlerini çürütme yerine, yapıcı olma, grup üyelerinin fikirlerini açıkça ortaya koyma ve bilgilerini birlikte paylaşma vardır. Gerçek bir tartışmada kişiler birbirlerini dinlemeye, birbirlerinden bir şeyler öğrenmeye, birlikte çalışma suretiyle gerçeğe yaklaştırmaya veya problemi çözmeye çalışırlar.²⁹²

“Yüce Allah Nahl Suresi 125. Ayette Hz. Peygamber’e Allah’ın yoluna çağırmasını, çağırırken de hikmet, güzel öğüt ve en iyi şekilde mücadele (tartışma) metodunu kullanmasını emretmekte ve böylece din eğitimi ve öğretiminin metotlarından bazısını gündeme getirmektedir.”²⁹³

Hz. Peygamber de tartışma yöntemiyle ashabını eğitmeyi hedef almıştır. Bazen tartışmayı kendisi başlatmış bazen de ashabın soruları buna vesile olmuştur.²⁹⁴

İslam eğitim tarihinde de bu yöntemi görmek mümkün. Ebu Hanife derste öğrencileri ile müzakere yaparak, tartışarak meseleleri çözmeye çalışırdı. Örneğin, ortaya fıkhi bir mesele atılırdı, o mesele hakkında isteyen öğrenciler söz alır, görüşünü söyler delilini getirir, itirazlar yapılır, cevaplar verilir, mesele olgunlaşır, en sonunda Ebu Hanife de görüşünü söyler ve konu hükme bağlanırdı. Artık bu görüşü öğrenciler kabul eder ve beğenirdi.²⁹⁵

²⁹¹ Abdullah Özbek, Bir Eğitimci Olarak Nasrettin Hoca, Konya: Esra yay., 1990, s.55

²⁹² Köylü, a.g.e., s.213,214

²⁹³ Bayraktar Bayraklı, Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur’an Tefsiri, İstanbul: Bayraklı yay., 2007, c.11, s.158

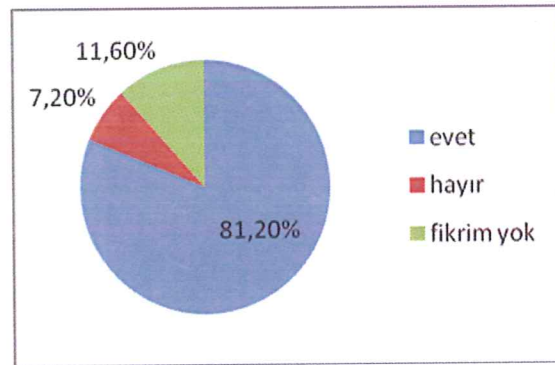
²⁹⁴ Abdullah Özbek, Bir eğitimci olarak Hz. Muhammed, s.207

²⁹⁵ Bayraktar, a.g.e., s.174

Yaptığımız anket çalışmasında, Kur'an Kursunda okuyan yetişkin öğrencilere, "öğrenci, öğretmen ve arkadaşları ile din konusunda tartışmalar yapabilmelidir." Şeklinde soru yönelterek tartışma yöntemi hakkında fikirlerini almak istedik. Görüşleri aşağıdaki tablodaki gibidir.

Tablo ve Grafik 51: Öğrenci, Öğretmen Ve Arkadaşları İle Din Konusunda Tartışma Yapabilme Durumunu Gösterir Tablo ve Grafik

Tartışabilme	Frekans	Yüzde
evet	406	81,2
hayır	36	7,2
fikrim yok	58	11,6
Toplam	500	100

Öğrencilerin %81,2'si tartışma yapabilmelidir, %7,2'si tartışma yapılmamalı derken %11,6'sı ise bu konuda bir fikri olmadığını ifade etmişlerdir.

Yetişkin insanlar fikirlerini teyit etmeyi arzu ettikleri için düşüncelerini başkalarıyla tartışma ihtiyacı hissederler. Ayrıca onlar öğretmen tarafından hatalardan dolayı küçük düşürüleceği endişesi taşımaksızın, kendilerini ifade etmek ve düşüncelerini tartışmak isterler.²⁹⁶

Yetişkinlerin öğrendikleri konular çerçevesinde tartışma açılması onların anlatılmak isteneni daha iyi kavramalarını sağlamaktadır. Tartışma öğrenilen bilgilerin hem öğretmen hem de öğrenciler tarafından ayrıntılara girilmesiyle de bilgileri pekiştirmektedir. Çünkü bir kimsenin herhangi bir meseleye odaklanması daha çok ayrıntıya ve bilginin tüm boyutlarına ulaşması anlamına gelmektedir. Gerek öğretmenin gerekse öğrencinin sorularıyla açılan bir tartışma ortamı gerçeğe ulaşma da çok büyük

²⁹⁶ Kılavuz, a.g.e., s.89

faýdalar sağlamaktadır. Bu tür bir tartışma süreci, daha sonra öğrenilecek bilgilerin kazanılmasını da kolaylaştırmaktadır.²⁹⁷

Kur'an Kursu öğreticileri bazı konuları tartışma yöntemi kullanarak işleyebilirler. Bu yöntemi uygulamaları yetişkinlerin düşündüklerini söylemelerinde onları cesaretlendirerek, yeni fikirler ortaya koymalarına ve her zaman derse aktif bir şekilde katılmalarına imkân sağlayabilir.²⁹⁸

Öyleyse mükemmel insan yetiştirmeyi hedefleyen öğretmenin öncelikli vazifesi öğrencilerine düşünmeyi öğretmek olmalıdır. "Nasihat ve nakli ilimler genellikle çabuk unutulduğu halde üzerinde düşünülerek elde edilen bilgi ve hakikatler emek mahsulü olduğundan unutulmamakta uzun süre hatırlanabilmektedir."²⁹⁹

4-)Örnek Olay İncelemesi Yöntemi

Örnek olay incelemesi yöntemi, bir olayın ya da sorunun yazılı veya sözlü anlatıldıktan ya da bir film gösterildikten sonra konu hakkında öğrencilerin tartışarak, verileri analiz ederek, sorunu değerlendirip, çözüm ve önerilerini ortaya koymaları temeline dayanan bir öğretme yoludur.³⁰⁰

Bu yöntem sosyal ilişkilerle ilgili bir durumu, bir problemi, bir olayı inceleme, olayın nedenlerini ortaya çıkararak, çözüm yolları önerilmek istendiğinde olayı kişiselleştirmeden genel bir hava içinde ve problem merkeze alınarak tartışılması amacıyla uygulanır. Örnek olay inceleme yönteminin amacı öğrencinin karar verme, seçme ve sonuca ulaşma ile ilgili yaşantı geçirmesini sağlamaktır.³⁰¹

Örnek olay incelemesi, yetişkinlerin bazı dini ve ahlaki hükümleri içeren örnek olayları incelemek için derse aktif olarak katılmaların gerektiren bir yöntemidir. Örnek olaylar yaşanmış olabildiği gibi hayali de olabilir. Gerçek bir olay bulunamadığı

²⁹⁷ Özbek, a.g.e., s.220

²⁹⁸ Kılavuz, a.g.e., s.91

²⁹⁹ Bayraktar, a.g.e., s.174-176

³⁰⁰ Küçükahmet,s.71

³⁰¹ Ocak, s.236

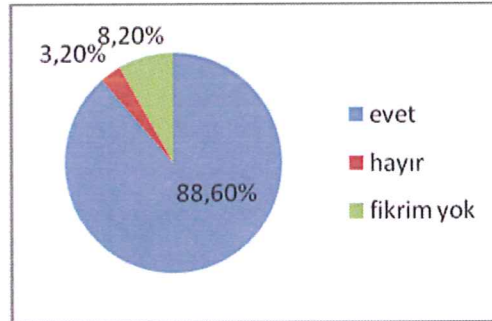
durumlarda yaşanmamış bir örnek olay yazılabilir, görsel olan olaylara da yer verilebilir.³⁰²

Bu yöntem yetişkinleri gerçek hayattaki problemlerle yüz yüze getirmesinin yanında, öğrenilen kavram ve ilkelerin uygulanmasını da sağlamaya yardımcı olur. Bu nedenle örnek olay inceleme yöntemi, bilişsel alanın kavrama, analiz, sentez, değerlendirme ve uygulama düzeyinde; duyuşsal alanın tepkide bulunma, değer verme, örgütlenme düzeyindeki davranışların kazandırılmasında kullanılabilir.

Yetişkin kadın Kur'an Kursu öğrencileri ile yaptığımız anket çalışmamızda, örnek olay inceleme yöntemi ile ilgili görüşlerini almak için yönelttiğimiz "bir konuyu daha çabuk anlayıp ana fikri kavrayabilmem için örnek olay anlatılmalıdır." şeklinde soruya verdikleri cevaplar aşağıdaki tablodaki gibidir.

Tablo ve Grafik 52: Öğrencilerin Konuyu Örnek Olay İle Daha İyi Anlama Durumunu Gösterir Tablo ve Grafik

Örnek Olay	Frekans	Yüzde
evet	443	88,6
hayır	16	3,2
fikrim yok	41	8,2
Toplam	500	100

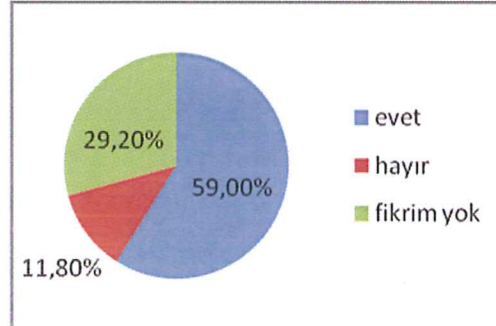
Yetişkinlerin %88,6'sı örnek olay anlatılmalıdır derken,%3,2'si örnek olay anlatılmasını istememektedir. %8,2'si ise bir fikir beyan etmemektedir.

Yine yetişkin öğrenciler kendilerine yöneltilen "görsellerin zihinde kalıcı etki bırakmasından hareketle konuların resimle anlatılmasını tercih ederim" şeklindeki soruya aşağıdaki tablodaki gibi cevap vermişlerdir.

³⁰² Bilgin-Selçuk, s.149-150

Tablo ve Grafik 53: Öğrencilerin Konuların Resimle Anlatılmasını Tercih Etme Durumunu Gösterir Tablo ve Grafik

Resimle Anlatım	Frekans	Yüzde
evet	295	59
hayır	59	11,8
fikrim yok	146	29,2
Toplam	500	100

Kur'an Kursu öğrencilerinin %59,0'u konuların resimle anlatılmasını tercih ederken, %11,8'i hayır demiştir. %29,2'si ise bir fikir beyan etmemiştir.

Yetişkin öğrencilerin büyük bir çoğunluğu konuyu daha çabuk anlayıp ana fikri kavrayabilmek için örnek olay anlatılmasını istemektedirler. Bu sonuçtan Kur'an Kursu öğretmenlerinin bu yöntemi uyguladıklarını varsayabiliriz. Konuların resimle anlatılmasında ise, ankete katılanların yarısı evet demektedir.

Şu gerçek hatırdan çıkarılmamalıdır. Eğitim-öğretim sürecinde öğretmen öğrencilerin ne kadar fazla sayıda duyusuna yönelirse o oranda etkili bir öğretim sağlamış olur. Beş duyunun öğrenmeye etkisi şöyledir; görme duyusu % 75, işitme duyusu % 13, dokunma duyusu % 6, koklama duyusu % 3, tat alma duyusu % 3'dür.³⁰³

Öğretmen öğrencilerin beş duyularını kullanabilmeleri için çok değişik yollar izleyebilir. Bunu resimle, film göstererek veya anlatarak yapabilir.

Kur'an Kursları'nda özellikle ahlak dersinin işlenişinde bu yöntem kullanılarak kalıcı davranışların oluşumu sağlanabilir.

Ayrıca daha çok Kur'an Kurslarında Kur'an-ı Kerim dersinde uygulanan yöntem ve tekniklerden söz edecek olursak; onları da grup çalışması yöntemi, gösterip

³⁰³ Küçükahmet, s.46

yaptırma yöntemi, birlikte söyleme yöntemi, metin tarama tekniği başlıkları altında zikredebiliriz.

5-)Grup (Küme) Çalışması Yöntemi

Küme çalışması yöntemi, programda yer alan konu yada ünitelerin birlikte işlenmeden önce, bilgi ve yeteneklerine göre kümelere ayrılan öğrencilerce işlenmesi ve sınıfta sunulması temeline dayanan bir öğretim yoludur. Bu yöntem, öğretmen rehberliğinde belirli hedef ve davranışları gerçekleştirmek, bazı bilgi ve becerileri kazanmak ve bir ürün meydana getirmek amacıyla bir araya gelmiş 3-7 kişiden oluşan grupların, ortaklaşa ve bireysel çalışma ile konuyu hazırlamaları ve sınıfa sunmalarıdır.³⁰⁴

Bu yöntem İslam âleminde medrese sisteminde, sıbyan mekteplerinde kullanıla gelmiştir. Sıbyan mekteplerine çocuklar belli zamanda gelmediklerinden kimisi önce geliyor, kimisi sonra, sonra gelenlerden küme oluşturuluyor, önceki bilenler kümelere kalfa tayin ediliyor, onlar grubu çalıştırıyorlardı. Burada asıl olan öğrenmede yardımlaşmadır.³⁰⁵ Grup çalışmasının yetişkinlerin öğretiminde de uygulanması gerekmektedir. Kur'an Kurslarında başta Kur'an-ı Kerim dersi olmak üzere bütün derslerin öğretiminde bu yöntem kullanılabilir.

Hayatta insanlar, her zaman ve her konuda topluca hareket etmekle birlikte yalnız da yaşamazlar. Bazı işleri de grupla yaparlar. Grup çalışması yetişkinlerde şu meziyetlerin oluşmasına katkı sağlamaktadır:

Yetişkin, sorumluluk yüklenmeyi ve aldığı sorumluluğu yerine getirmeyi, planlı iş yapmayı ve birlikte planlamayı, doğru bilginin nasıl bulunup kullanılacağını, fikir alışverişini ve fikre saygıyı, kişi haklarına saygı göstermeyi, bir grupta üye olma ve lider olma zevkini tadarak, hayattaki yerini hazırlamayı, üreticilik gücünü geliştirmeyi, sevgi ve nefret duygularını kontrol edebilmeyi, birbirlerine yardım etmeyi, öğrenilen dersler ve konular arasında bağıntı kurmayı, aktif olma, meraklarını giderme, üretici

³⁰⁴ M.Zeki Aydın, s.138

³⁰⁵ Öcal, a.g.e., s.262

olma, birbirleriyle iletişimde bulunma gibi temel ihtiyaçlarını gidermeyi ve becerilerini gösterme fırsatını elde etmektedir.³⁰⁶

Bu yöntem öğrenci merkezlidir. Öğrenci aktif öğretmen pasiftir. Öğretmen öğrencilerin anlatımları bittikten sonra, konuyu toparlar eksiklikleri tamamlar, fazla ve yanlış bilgiler verilmiş ise bunların doğrularını açıklar ve konuya bütünlük kazandırır.³⁰⁷

Grupla çalışma yetişkinleri bir araya getirmesi ve “benlik” yerine “biz” hissinin gelişmesine yardımcı olması, toplum içerisinde bulunulduğu müddetçe birtakım haklara ve hürriyetlere riayet etme anlayışı ve duygularını gelişmesi ve kuvvetlenmesi bakımından oldukça faydalıdır.³⁰⁸

6- Gösterip Yaptırma Yöntemi

Gösterip yaptırma yöntemi bir işlemin uygulanmasını, bir araç gerecin çalıştırılmasını önceden gösterip açıklama sonra da öğrenciye alıştırma ve uygulama yaptırarak öğretme yoludur. Bu yöntem, bir konuya ilişkin bilgilerin açıklanması ve bunların beceriye dönüştürülmesi için gerekli uygulamaların yapılması aşamasında kullanılır.³⁰⁹

Gösterip yaptırma yöntemi, daha çok psiko-motor davranışların öğretiminde kullanılmakla beraber, görgü ve ahlaki kuralların öğretiminde, din öğretiminde, Kur'an okuma becerisi kazanmada kullanılmaktadır.³¹⁰

Kur'an Kurslarında yetişkinlerin din eğitiminde; abdest, namaz gibi bazı ibadet konuları gösterip yaptırma yöntemi ile öğretilir. Bu konuları son zamanlarda birer ders aracı olarak hazırlanan filmler yardımıyla da işlenebilmektedir.

Yetişkinlere özellikle Kur'an okuma becerisi kazandırmada, Arap harflerinin doğru telaffuzu ve tecvid kurallarının öğretilmesinde tek yol gösterip yaptırma yöntemidir.

³⁰⁶ M.Zeki Aydın, s.138,139

³⁰⁷ Öcal, a.g.e., s.265

³⁰⁸ Öcal, a.g.e., s.266

³⁰⁹ M.Zeki Aydın, s.194

³¹⁰ Öcal, a.g.e., s.267

“Gösterip yaptırma yönteminin, öğrencilere olayın gerçek oluşumunu hem görerek hem işiterek hem de yaparak öğrenme, imkânı sağlaması, kelimelerle ifade edilemeyen kavram ve hareketlerin açıklanabilmesi, yanlış yapa yapa öğrenme için zamanı azaltması, öğrencilerin, becerileri yaparak ve yaşayarak öğrenmesi, özellikle psiko-motor davranışların, becerilerin daha çabuk kazanımı,”³¹¹ toplum önünde yapılacak bazı dini görevlerin yanlışsız olarak yapılması gibi faydaların yanında bazı sınırlılıkları da vardır. “Öğretici geri bildirimde dikkat etmez, yalnızca göster ve anlat ilkesini uygularsa etkisiz olabilir. Çok kalabalık sınıflarda uygulamak zorlaşabilir ve çok zaman alabilir. Gösterip yaptırma, anlama olmazsa taklitten öteye geçemeyebilir.”³¹²

Gösterip yaptırma yöntemini uygulayan öğretmen temiz, düzenli ve hoş bir görüntü sergilemeli, bunun yanında kazandırmaya çalıştığını gerçekleştirebilecek niteliğe sahip olmalıdır. Örneğin Arap harflerinin çıkış yerlerini (mahreç) öğretecek kişi bunu öncelikle kendisi iyi yapabilmelidir. Ayrıca gösteri yapan, merak, canlılık, incelik, espri gücü, uyum yeteneği, esneklik, açık fikirlilik ile dinlemeye istekli ve dikkatli olmalıdır. Bu niteliklere sahip kişinin gösteri tekniğini uygulaması kolaylaşacaktır.³¹³

Gösteriyi öğrencilerin tamamının iyi bir şekilde görüp duymaları sağlanmalı ve her öğrenciye istenilen becerinin sağlanması için yeterli zaman ve tekrar yapma şansı verilmelidir. Beceriler sırasıyla ve aşamalı olarak öğreilmeli, bir beceri tam öğrenilmeden diğerine geçilmemelidir.

Gösterip yaptırma yönteminin uygulandığı bir çalışmanın sonundan mutlaka bir değerlendirme yapılmalıdır. Böylece hatalarını görmeleri nelere dikkat etmeleri gerektiğini anlamaları ve gerçek ortamdaki başarıları konusunda bir fikir sahibi olmalarına yardımcı olunabilmektedir.³¹⁴

Yetişkin eğitimcisi, yetişkinlerin biraz geç öğrendiklerini özellikle Kur'an öğretiminde harflerin telaffuzunda zorlandıklarını bu nedenle daha çok zamana ihtiyaçları olduğunu, daha çok göstermesi gerektiğinin bilincinde olmalıdır.

³¹¹ Küçükahmet, s.63-64

³¹² Küçükahmet, s.64

³¹³ M.Zeki Aydın, s.196

³¹⁴ Küçükahmet, s.65

7- Birlikte Söyleme Yöntemi

Birlikte söyleme yöntemi, özellikle Arapça, İngilizce, okuma yazma, musiki ve kur'an-ı Kerim derslerinin öğretiminde uygulanmaktadır.³¹⁵

Kur'an kurslarındaki araştırmalarda yapılan tecrübeler ve uygulamalarda Kur'an-ı Kerim, özellikle ezberlenecek surelerin öğretiminde ve ilahi öğretiminde oldukça faydalı olduğu gözlemlenmiştir.

Bu yöntem sınıftaki içe dönük, çekingen ve sıkılğan öğrencilere toplum içinde söz söyleme ve konuşma cesareti kazandırır, aynı ders saati içinde her öğrenciye konuşma fırsatı verir, kelimelerin telaffuzunun daha kolay yerleşmesine imkan sağlar, sınıftaki sosyal bağı takviye eder, öğretmen-öğrenci arasındaki ilişkiyi geliştirir. Bununla beraber, bu yöntem gürültüye sebep olacağından diğer sınıfların rahatsız olması, sınıf disiplinini olumsuz yönde etkilemesi, öğrencilerin alay eder mahiyette farklı sesler çıkarmasıyla enerji ve zaman kaybının olması, bozuk telaffuzlu öğrencilerin yanlış öğretmesi gibi sakıncaları da olabilmektedir.³¹⁶

Bu yöntemi uygulayacak öğretici, harf, kelime, cümleleri usulüne uygun olarak önce tane tane okumalı, sonra da öğrencilerden tekrarını istemelidir. Sınıfı gruplara ayırmalı, bir grup söylerken diğerinin dinlemesine imkân vermelidir. Otoriter bir yönetim göstererek işaretlerle öğrencilerin aynı anda başlayıp, hep birlikte söylenmelerini sağlamalıdır.³¹⁷

Bu yöntem öğrencilerin doğru telaffuzu öğrenmeleriyle diğer sınıfları rahatsız etmeden sadece ezber dersinde yapılabilir.

8- Metin Tarama Tekniği

Herhangi bir metin içinde belli bir konuyu araştırmak yapmak amacıyla tarama yapma tekniğine denir. Kur'an mealinden bir konudaki ayetleri çıkarmak, bir hadis kitabından istediğimiz konudaki, hadisleri bulmak, ansiklopedilerden arama yapmak, metin tarama tekniğinin kullanıldığı tekniklerdir.

³¹⁵ Bayraktar, a.g.e., s.189

³¹⁶ Bayraktar, a.g.e., s.189

³¹⁷ Bayraktar, a.g.e., s.190

Bu teknik öğrencilerin ders kitabıyla sınırlı kalmayıp kendi başlarına bağımsız çalışma yapmalarına imkân veren bir bireysel araştıra ve öğrenme tekniğidir. Bu teknik ev ödevi şeklinde uygulanabileceği gibi sınıfta tüm sınıf tarafından ya da bir grup tarafından tarama şeklinde de uygulanabilir.³¹⁸

Kur'an Kurslarında öğretici, dersten önce konu ile ilgili ayet ve hadisleri belirler, hadis kitabı ve Kur'an mealinden sınıfta öğrencilere bizzat kur'an mealini kullanarak okuyup gösterir. Sorulan bir ilmihal sorusunu sınıfta bir ilmihal kitabından içindekiler bölümünden konuyu bulup, konunun içinden de cevabı öğrencilerin huzurunda tarama tekniğiyle verebilir. Böylece öğrenci kulaktan dolma bilgilere itibar etmeyip bizzat doğru bilgilere bu teknikle ulaşabileceğini müşahade etmiş olur.

Kur'an kurslarında kullanılan ve kullanılabilecek olan bazı yöntemlerden bahsetmeye çalıştık. Bununla birlikte gezi-gözlem, problem çözme gibi yöntemler de kullanılabilir.

VII. YETİŞKİN KADINLARIN KUR'AN KURSUNDAKİ EĞİTİM-ÖĞRETİM SÜRECİNDE KULLANILABİLECEK ARAÇ-GEREÇLER HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELERİ

Öğretim şartlarında dersin muhtevasının öğrencilere kazandırılmasında kolaylık sağlamak amacıyla kullanılan nesnelere ders araç-gereçleri denilmektedir.³¹⁹

Öğrenme ve öğretme etkinliklerinin daha kaliteli olmasını sağlayan bir unsur da öğretimin materyalle desteklenmesidir. Bu nedenle öğretim etkinlikleri planlanırken, öğretimi daha da somutlaştırmak, öğrencilerin derse karşı ilgisini artırmak, verilen konuyu basitleştirmek, öğrencide kalıcı öğrenmeyi sağlamak, öğretim hizmetinin daha çok duyu organına hitap etmesi için mutlaka bazı öğretim materyallerine yer verilmelidir.³²⁰

Yaş ve öğrenme tipi ne olursa olsun, insanların gördüklerini, yaptıklarını ve yaşadıklarını okuduklarından ve bilhassa işittiklerinden daha kolay ve daha çabuk, daha

³¹⁸ M.Zeki Aydın, s.281

³¹⁹ M.Zeki Aydın, s.294

³²⁰ Şeref Tan, "Öğretimin Materyallerle Desteklenmesi", Öğretim İlke Ve Yöntemleri, Ankara: Pegem Yay., 2008, s.320

tam ve daha doğru öğrendikleri, bunları daha zor unuttukları ve daha kolay hatırladıkları göz önüne alınırsa öğretimde ders araç-gereçlerinin kullanılmasının önemi kendiliğinden anlaşılır. Yapılan bir araştırmada, zaman faktörü sabit tutulduğunda hatırlama yüzdeleri şu şekildedir; insanlar, okuduklarının % 10'nu, görüp işittiklerinin % 50'sini, işittiklerinin % 20'sini, söylediklerinin % 70'ini, gördüklerinin % 30'unu, yapıp söylediklerinin % 90'ını hatırlamaktadırlar.³²¹

Kullanılacak görsel ve işitsel araç-gereçler katılımcıların özelliklerine, kazandırılmak istenen yetkinliklere ve araç tasarım ilkelerine uygun biçimde seçilmeli ve düzenlenmelidir. Dolayısıyla, eğitimde programlara paralel olarak öğretim araçlarının hazırlanması, çoğaltılması, hizmete sunulması ve sonucun değerlendirilmesi etkinlikleri; öğrenme-öğretme süreçlerinin ayrılmaz bir parçasıdır.³²²

Din öğretiminde kullanılan araçları üç grupta inceleyebiliriz:

- Görsel araçlar; kitaplar,(ders kitapları, hadis kitapları, Kur'an meali) yazı tahtası, resimler, projeksiyon makineleri.
- İşitsel araçlar; radyo, teyp
- Görsel ve işitsel araçlar; video, DVD, CD çalar, vcd, bilgisayar.³²³

Kur'an Kursu öğretmenlerinin derslerde imkânlar elverdiği ölçüde araç-gereç kullanımına yer vermesi gerekmektedir. Kur'an kursundaki yetişkin din öğretiminde yazı tahtası, kitap, projeksiyon, slayt, video, bilgisayar gibi pek çok öğretim araç-gereçleri rahatlıkla kullanılabilir.

Diyanet İşleri Başkanlığı Eğitim Dairesince 2006 yılında, 2004 yılında hazırlanan program içeriğine göre; "inancım", "ibadetim", "Peygamberim", "ahlakım", isimleriyle her ders için bir kitap hazırlanmıştır ve bu kitaplar ders kitabı olarak okutulmaktadır.

³²¹ M.Zeki Aydın, s.294

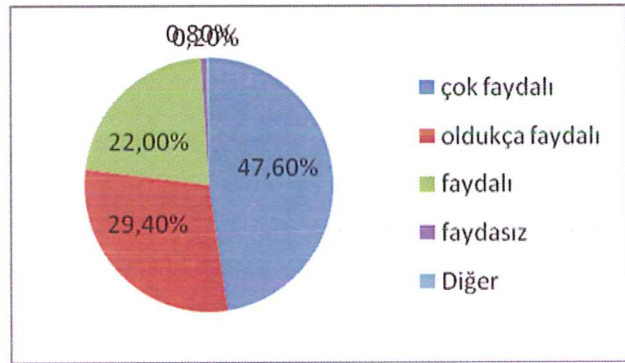
³²² Kılavuz, a.g.e., s.292

³²³ M.Zeki Aydın, s.299,300

Anket çalışmamızda yetişkin kadın Kur'an Kursu öğrencilerine "Kur'an Kurslarında takip ettiğiniz ders kitapları hakkındaki düşünceniz nedir" şeklinde yöneltilen soruya verdikleri cevaplar aşağıdaki tablodaki gibidir.

Tablo ve Grafik 54: Öğrencilerin Kur'an Kursu'nda Takip Ettiğiniz Ders Kitapları Hakkındaki Düşüncelerini Gösterir Tablo ve Grafik

	Frekans	Yüzde
çok faydalı	238	47,6
oldukça faydalı	147	29,4
faydalı	110	22
faydasız	4	0,8
Diğer	1	0,2
Toplam	500	100

Öğrencilerin %47,6'sı kitapları çok faydalı, %29,4'ü oldukça faydalı, %22,0'si, faydalı olarak düşüncelerini belirtirken %8,0'i faydasız olduğunu söylemiştir.

Bazı öğrencilerin "kitapların anlatım tarzı biraz seviyemizin üstünde daha anlaşılır olmalı, kitapta konular kopuk ve detaylı anlatılmış, gibi serzenişleri olsa da bu kitapların güzel hazırlandığı fakat yetişkinlerin bazılarının eğitim seviyelerinden kaynaklanan ihtiyacı karşılayamaması söz konusudur.

Bazı öğrenciler; "eklemek istediğiniz bir husus varsa ekleyiniz" şeklindeki açık uçlu soruya "projeksiyonla ders yapılmalı", "dersler CD lerle bilgisayardan görsel olarak işlenmeli", "sınıf ortamında bilgisayardan ders yapabilmeliyiz" şeklinde isteklerini dile getirmişlerdir.

Anket çalışması yaptığımız Bayrampaşa İlçesinde bir veya iki kursun dışında dersler projeksiyon, bilgisayar, video, teyp gibi teknik araçlar kullanılarak yapılmaktadır.

TC Diyanet İşleri Başkanlığı Din Eğitimi Dairesi Başkanlığının 05.01.1998 tarihli yönergesinde, "Kur'an Kursunda eğitim ve öğretimin daha verimli hale getirilmesi için çağımızın teknik araçlarından (bilgisayar, video, teyp)

faaydalanılacaktır.” Denilmektedir. Fakat çoğu kurslarımızda etkin bir şekilde bu araç ve gereçlerin kullanıldığını söylemek mümkün görölmemektedir. Bununla birlikte bu araç-gereçleri etkin bir şekilde kullanabilecek personelin var olduğunu da söyleyemiyoruz.

Bilgisayar destekli öğretim, her öğrenciye kendi bazında öğrenim sağlarnasının yanında, hatalar, eksiklikler öğrenme sırasında, anında düzeltilebilir, öğrenciler dersi izlerken çizimler, renkler, şekiller, resimler vasıtası ile dikkat ve motivasyon düzeylerini daha yüksek tutabilirler. Öğrenciye daha zengin kaynaklara anında ulaşabilme olanağı sağlar. Zor kavram ve ifadeleri görsel olarak sunarak daha anlaşılır hale getirir.³²⁴

Elbetteki teknolojinin imkânlarından faydalanmak yerinde bir tutum olacaktır. Ancak bazı sınırlılıkları da söz konusudur. Kaliteli yazımlar bulmak her zaman kolay olmayabilir. Var olan eğitim sorunlarının hepsini çözeceğine inanmak doğru bir yaklaşım da değildir. Ders yazılımlarının istenilen kalitede ve amaca uygun olarak hazırlanması uzun zaman aldığından ve ekip çalışması gerektirdiğinden özel donanım ve beceri gerektirir.³²⁵

Sonuç olarak araç ve gereçlerinin kullanımında dikkatli olmak yerinde ve zamanında kullanmak gerekmektedir. Ayrıca gerekli araç-gereçlerin temini yanında, öğreticilerin de bunları etkili bir şekilde kullanabilecek düzeyde yetiştirilmesi gerekmektedir.

³²⁴ Yavuz Erişen-Nadir Çeliköz, Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı, Ankara: Pegema Yay., 2007, s.216

³²⁵ Erişen-Çeliköz, s.127

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yaygın din eğitimi kurumu olan Kur'an Kurslarında yetişkin kadın öğrencilerin, eğitim öğretime katılmalarını engelleyen durumları tespit etmek, onların din eğitimini neden bu kurumdan almak istediklerini de belirleyip, gerekli çalışmaların yapılabilmesine katkıda bulunabilmeyi amaçladığımız bu çalışmamızda Kur'an Kursu'ndaki dini eğitime katılan yetişkin kadın öğrencilere anket uygulanmıştır. Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için de bu kurumun tarihi süreci, yetişkin din eğitimcisi rolünü üstlenen Kur'an Kursu öğreticisinin yeterlilikleri, yetişkinlerin gelişim ve öğrenmeye ilişkin özellikleri ve yetişkinlik döneminde dini hayat ele alınmıştır.

İslâm tarihi boyunca din eğitiminde Kur'an eğitimi, hep ön sırada yer almıştır. Çünkü Kur'an Müslümanlar için ibadet dilidir. Kur'an öğretimi Cebrail'in Hz. Peygamber'e öğrettiği ilk ayetler ile başlamaktadır. Medine'ye hicretten sonra Mescid-i Nebevi'nin yanına inşa edilen Suffe ile de sistemli hale getirilmiştir. Burası özellikle yetişkinlerin eğitim aldığı bir mekândır. Buradaki eğitim hür irade ve gönüllülük esasına dayanmaktadır.

Emeviler döneminde de Küttab adı verilen mekteplerde Kur'an öğretiminin devam ettiği görülmektedir.

Osmanlılarda da Kur'an öğretimi çocuklar için "Sıbyan Mekteplerinde" yapılmaktadır. Kur'an öğretiminin yanında, Türkçe ilahi, namaz, oruç gibi ibadetlere ilişkin bilgiler de verilmektedir. Ayrıca, ortaokul ve lise seviyesinde rüştiye, idadiye ve sultaniye mekteplerinde Kur'an derslerine yer verilmiş, ihtisas seviyesinde ise Kur'an eğitimi genellikle Dar-ul Kurralar'da yapılmıştır.

Cumhuriyet döneminde ise Kur'an öğretimi Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesindeki kurslarda devam etmiştir. 1950'lere kadar Kur'an Kursları'nda İmam-Hatip ve Müezzin-Kayyım yetiştirilmekte iken İmam-Hatip okullarının açılmasıyla bu sona ermiştir. 1971 yılında Diyanet İşleri Başkanlığınca Kur'an Kursları Yönetmeliği çıkarılmış ve yönetim, denetim, çalışma usulleri belirlenmiştir.

Kur'an Kursları'nda 5 yıllık temel eğitimi bitiren çocuklar Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okumayı, bunun yanında temel dini bilgileri öğreniyorlardı. Başarılı olup isteyenler hafızlık yapıyorlardı. Kur'an Kursları'nda gündüzlü ve yatılı olmak üzere iki şekilde eğitim-öğretim hizmeti yürütülüyordu.

1997'de TBMM'de kabul edilen Kanunla 8 yıllık kesintisiz zorunlu ilköğretim uygulamasına geçilmesiyle de Kur'an Kurslarında öğrencilerin büyük çoğunluğunu yetişkin bayanların oluşturduğu görülmektedir. Bu durum eğitim ve öğretim faaliyetlerinin gerçekleşmesini temin eden eğitim-öğretim programının amaç, içerik ve uygulamasındaki değişiklikleri de zorunlu kılmaktadır.

Kur'an Kursu öğreticisi hem Kur'an öğretimini hem de din eğitimi gerçekleştirmek durumundadır. Ayrıca o, bazen ergen ve yetişkinlerin her döneminde öğrencilere aynı sınıfta ders vermek zorundadır. Bu durumlarla baş edebilmek ve kendisine biçilen rolü en iyi şekilde yerine getirebilmek için ileri düzeyde bilgi ve beceri donanımına sahip olmalıdır.

Kur'an Kursu öğreticisi, ahlaki, dini, şahsiyet özelliklerine sahip olmanın yanında, genel kültür, alan bilgisi, mesleki pedagojik formasyona haiz olmalı, özellikle de yetişkin eğitimcisinin özelliklerini iyi bilmeli ve uygulamalıdır.

İnsan yaşamında her çağın kendine has biyolojik, psikolojik, sosyal ve dini nitelikleri ve gelişim görevleri vardır. Bunun yanında yetişkinlik dönemi de ilk, orta ve son yetişkinlik olarak ele alındığı zaman yine her yetişkinlik döneminin gelişim görevleri ve ilgi odakları farklılık göstermektedir. Bir çağdan diğerine geçişte insanın yaşamında, düşünce ve davranışlarında önemli değişiklikler meydana gelmektedir. Ayrıca her yetişkinlik döneminin dini nitelikleri de farklılık arz etmektedir. Planlı ve programlı bir din eğitimi hem toplum, hem de kişi için evrensel menfaatler sağlayacaktır.

Yaşam tarzının hızlı ve sürekli değişmesi, bilim ve teknolojiye yenilikler, insanların çocukluk ve gençlik dönemlerindeki öğrendiklerini hayatları boyunca kullanmalarını imkânsızlaştırmaktadır. Dolayısıyla yetişkinlik dönemindeki eğitim de gerekli olmaktadır. İnsanın din ile ilişkileri, dini inanç, tutum ve davranışları hayat boyu

devam etmektedir. Diğer taraftan dinin pek çok emir ve yasakları, ibadetleri çocuklardan daha çok yetişkinleri ilgilendirmektedir. Ayrıca İslâm Dini de, öğrenebilir konumda olan herkese bilginin ulaştırılması, dinin tebliğ edilmesi prensibini benimsemiştir.

Günümüzde yetişkin kadınların din eğitimi ihtiyaçlarını karşıladığı önemli yaygın din eğitimi kurumu Kur'an Kursları'dır. Araştırmamız Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı Kur'an Kurslarında yetişkinlerin din eğitimi konusunu ele almıştır. Araştırmanın örneklemini 2009-2010 öğretim yılında İstanbul İli, Bahçelievler, Bayrampaşa, Beyoğlu ve Fatih İlçe Müftülüklerine bağlı Kur'an Kursu'na devam eden 500 yetişkin öğrenci oluşturmaktadır.

Kur'an Kurslarında eğitim-öğretime 8 yıllık ilköğretimi bitiren ergenlerden başlayarak her yaştan öğrenci katılmıştır. Araştırmamızın örneklemini oluşturan öğrenciler 20 yaş üstü yetişkinlerdir, büyük çoğunluğu da orta yetişkinlerdir. Eğitim seviyeleri farklıdır. Çünkü buradaki eğitim, herhangi bir meslek edindirmeye yönelik değildir. Yine yetişkinlerin büyük çoğunluğu evlidir. Dolayısıyla meşguliyetleri de fazladır.

Kur'an Kursu'ndaki eğitim-öğretimi daha çok kırsal kesimde doğan ve yetişenlerin tercih ettikleri görülmüştür. Her ne kadar İstanbul büyükşehir olsa da yoğun göç alan şehir olması hasebiyle yaşayanların çoğunluğu kırsal kesimden göç edenlerdir. Göç ettiklerinde, aynı memleketliler birbirlerinin yanına yerleştiklerinden büyükşehirde bile cemaat yapısı arz edebilmektedirler.

Kur'an Kursu'na devam eden yetişkinlerin ekonomik durumlarına bakıldığında büyük çoğunluğu maddi durumu orta olan yetişkinler oluşturmaktadır. Yapılan araştırmalar da bu durumu doğrulamıştır. Toplumdaki dindar kesim orta halli insanlardan meydana gelmektedir.

Ailede dinin gereklerinin yaşanır olması kişinin dini değerleri benimsemesinde önemli bir yere sahiptir. Çocuklar pek çok davranışı taklit yoluyla ve anne-babayı örnek alarak öğrenir ve benimser. Dolayısıyla ailede alınan eğitim kişinin şahsiyetinin çerçevesini çizer. Bu çerçevenin oluşumunda din önemli bir yere sahiptir. Kur'an

Kursu'ndaki eğitime katılan yetişkin kadınların % 59,8'inin anne ve babaları dini vecibelerini yerine getirmekte oldukları görülmüştür. Bu durum "Yetişkin kadınların dini değerleri benimsemesinde ailede dinin gereklerinin yaşanır olmasını etkileri vardır." Hipotezimizi doğrulamaktadır.

Kur'an Kurslarında eğitim-öğretime katılma gönüllülük esasına dayanır ve herhangi bir mecburiyet söz konusu değildir. Bu nedenle gerek öğretmenler, gerek Diyanet İşleri Başkanlığı Eğitim Dairesi, yetişkinlerin öğretim etkinliklerine katılmama nedenlerini belirleyip bu engelleri kaldırma yoluna gitmelidirler.

Yetişkin kadınların Kur'an Kurslarında eğitim-öğretim etkinliklerine katılım konusundaki motivasyonunu, cesaret ve şevkini olumsuz yönde etkileyen kurumun yapısından kaynaklanan bazı sorunlar da vardır. Kur'an Kursları kamu hizmeti veren resmi bir kurum olduklarından burada gerçekleştirilen eğitim-öğretime katılabilmek için en az ilkokul ya da ilköğretim diplomasının olması, bunlara sahip değilse okur-yazar belgesinin olması zorunludur. Bunlara sahip olmayan yetişkin eğitim-öğretime katılamamaktadır. Kayıtsız olarak katılsa bile sene sonunda verilen, belki resmi olarak herhangi bir değer ifade etmeyen belgeye sahip olamamak onu vazgeçirebiliyor.

Bir diğer durum; sekiz ay boyunca her gün sabah saat 08.30'dan 13.30'a kadarki zaman diliminde gerçekleştirilen eğitim-öğretime katılmak da yetişkin kadınlar için problem olabiliyor. Ya pek çok sıkıntıya katlanarak eğitim-öğretime katılıyor ya da vazgeçebiliyor. Araştırmamıza katılan yetişkinler yedi ay boyunca eğitim-öğretime devam etmiş olmalarına rağmen yine de % 7,8'i diplomasının olmamasının, % 16'sı günlük ders zamanının uzun olmasının, % 10'u sekiz aylık sürenin kesintisiz fazla olmasının kendileri için engel olduğunu ifade etmişlerdir. Bu da araştırmamızın 2.hipotezini doğrulamaktadır.

Kurs binalarının da diğer kamu binaları gibi nitelikli bir yapıya sahip olması, çevre için örnek oluşturması gerekmektedir. Binaların sağlam, iklim şartlarından ve çevresel etkilerden korunma sağlayacak biçimde olmasının yanında içsel konfor olarak da; ışık, sıcaklık, havalandırma, ders yapılan masa ve oturulacak sandalyelerin yetişkinlerin fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılayacak biçimde olması, tuvalet ve

lavaboların temiz tutulması, duvarların boya ve badanalarının yapılması konusunda gerekli hassasiyetin gösterilmesi gerekmektedir. Araştırmamızda Kursların fiziki durumunun büyük oranda uygun olduğu anlaşılmıştır. Yetişkin kadınlar eğitim gördükleri ortamın fiziksel ve psikolojik durumlarına % 80 hitap ettiğini ifade etmişlerdir. Bu da 3.hipotezimizi doğrulamaktadır. Ayrıca, Kurslarda yetişkin kadınların teneffüslerde çay içip sohbet edebilecekleri bölümlerin oluşturulması, fiziki durumların daha da iyileştirilmesi katılımı artıracaktır.

Eğitim etkinliklerine katılma ya da katılmama yetişkin öğrencinin kurs ortamındaki arkadaşları, öğretmenleri, kendisi yani “ideal ben’i” ile uyum içinde olmasıyla yakından alakalıdır. Yetişkin bunlara ne kadar uyum sağlarsa katılım da o kadar çok olmaktadır.

Araştırmamızda, yetişkinlerin % 90’ının arkadaşlarıyla iletişiminin iyi olduğu, % 60’ının arkadaş desteğiyle eğitim-öğretime katıldığı, % 77’sinin arkadaşının ihtiyacı olduğunda yardımına koştuğu, % 40’ının arkadaşıyla birlikte çalışarak başarıya ulaştığı anlaşılmıştır. Bu durum 4.hipotezimizi doğrulamaktadır.

Kur’an Kursu’ndaki olumlu psikolojik ortam yetişkini mutlu edip, olumlu yönde davranış değişikliği oluşturabileceği gibi olumsuz psikolojik ortam da yetişkini mutsuz edecek, başarısız olunacağı düşüncesiyle arkadaşlarının alay konusu olmaktan çekindirecek ve katılımı engelleyebilecektir.

Yetişkin kadınların Kur’an Kursu’ndaki eğitim-öğretime devamını engelleyen kişinin kendisinden kaynaklanan fizyolojik ya da psikolojik kişisel engeller vardır. Yetişkinlerin genel sağlık durumları eğitim etkinliklerine katılımlarını dolaylı olarak etkilerken, görme ve işitme gibi duyu organlarında meydana gelen değişiklikler hem doğrudan hem de dolaylı olarak etkilemektedir.

Yetişkin kadınların sosyo-ekonomik durumları eğitim-öğretim etkinliklerine katılımlarını etkilemektedir. Alt sosyo-ekonomik düzeydeki yetişkin kadınlar temel ihtiyaçlarını karşılamada ev ekonomisine katkıda bulunabilmek için çalışmak durumunda kaldıklarından, dini inançları kuvvetli, ibadetlerini de yerine getiriyor olsalar bile Kur’an Kurslarında eğitim-öğretime katılamamaktadırlar. Araştırmamıza

katılan yetişkin kadınlardan, sosyo-ekonomik düzey açısından kendilerini “Alt tabaka” olarak görenlerin oranlarının % 10 olması ve temel ihtiyaçlarını karşılayanların oranının % 17 olması, az da olsa bu gerçeği ifade etmektedir.

Üst sosyo-ekonomik düzeydeki yetişkin kadınlar, Kur'an Kursları'nda kendilerinin ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir din eğitimi verilmemesi ya da maddi imkânlarıyla bu kurumdan alacakları dini bilgiye özel olarak ulaşabildiklerinden buradaki eğitim-öğretime daha az oranda katılmaktadırlar. Araştırmamıza katılan yetişkin kadınlardan kendilerini “Üst tabaka” olarak görenlerin oranının % 2,2 ve düşünmeden harcama yapanların oranının % 1,4 olması bu durumu doğrulamaktadır.

Yetişkin kadınların eğitim faaliyetlerine katılıp katılmamaları ile eğitim durumları arasında yakın bir ilişki söz konusudur. Kişilerin formel eğitime katılımları yüksek ise yaygın eğitime katılımları da yüksek olmaktadır. Araştırmamızda % 65'lik grubun ilkokul, ilköğretim ve ortaokul mezunu olduğu tespit edilmiştir. 35-65 yaş aralığındaki yetişkinlerin çoğunluğu oluşturduğu gerçeğini göz önünde bulundurduğumuzda bu yaş aralığındaki kadınların ilkokulu bitirmiş olmaları bile iyi bir eğitim aldıkları anlamına gelmektedir. Formel eğitime katılımın yüksekliği yaygın eğitime katılımı da artırmıştır.

Eğitim düzeyi yüksek olan yetişkin kadınların Kur'an Kursu'ndaki eğitim faaliyetlerine katılımı düşüktür. Araştırmamızda fakülte mezunu olanlar % 4,4'lük bir grubu oluşturmaktadır. Bunun birkaç sebebi olabilir. Birincisi, ülkemizde kişinin eğitim seviyesi yükseldikçe ibadetleri yerine getirme durumunun azalması sonucu ile ilgilidir. İkincisi, Kur'an Kursları'nda öğretilen bilgilerin onların ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte olmamasıdır. Eğitim düzeyi yüksek kişiler dini konularda daha geniş ve derin bilgiler almak istemektedirler. Oysa bu kurumlarda günlük ibadetleri yerine getirebilecek kadar Kur'an öğretimi ve en temel dini bilgiler öğretilmektedir. Eğitim düzeyi yüksek olanlar bu temel bilgileri formel eğitimle almışlardır.

Temel eğitimi almayıp sadece okur-yazar belgesine sahip olanların da Kur'an Kurslarında eğitim-öğretim faaliyetlerine katılımı çok düşüktür. Çünkü ya bu gruptaki yetişkinler başaramamaktan korkmaktadırlar, ya da buradaki eğitim-öğretim etkinlikleri

kendilerine ağır gelmektedir. Araştırmamızda da bu durumu açıkça görmekteyiz. Kur'an Kursu'ndaki eğitim-öğretim faaliyetlerine katılanlardan % 14'ü okur-yazar belgesine sahiptir.

Yine bazı yetişkinler çocukluklarında camilerde veya başka kurumlarda katıldıkları dini öğrenim esnasında korkutulmuş veya utandırılmışlarsa bunu unutamayıp yetişkinlik dönemlerinde de Kur'an Kursu'ndaki eğitim-öğretime katılmak istememektedirler.

Bazı yetişkinler de çocukken öğrendikleri kırık kopuk dini bilgilerini yeterli gördüklerinden Kur'an Kursları'na gelmeyi zait görmektedirler.

İlköğretim çağında çocukları olan yetişkin kadınlar da çocuklarının öğleden sonra okula gitmelerinden dolayı Kur'an Kursu'ndaki eğitim-öğretim faaliyetlerine katılamamaktadırlar.

Tek sınıflı ve tek öğreticili Kur'an Kurslarında ergen ve yetişkinler aynı ders yapmak durumunda kaldıklarında da yetişkin kadınlar bu kurumdaki eğitim-öğretime katılmada isteksiz davranmaktadırlar. Çünkü ergen ve yetişkinin öğrenme şekli, hızı, kabiliyeti birbirinden farklıdır. Ders yetişkinlere yönelik yapılırsa gençler istedikleri bilgiyi istedikleri hızda alamayınca sıkılmaktadırlar. Ders gençlere yönelik yapıldığında ise yetişkinler hıza uyum sağlayamadıklarından eğitim-öğretimi terk edebilmektedirler.

Yetişkin kadınların Kur'an Kursu'ndaki eğitim-öğretime katılmalarını engelleyen pek çok etkene rağmen katılımlarını sağlayabilmek için onları isteklendirmek ve motive etmek gerekmektedir. Bunu yapabilmek için de onların hazır bulunuşluklarını bilmek gerekmektedir.

Araştırmamızda yetişkin kadınların boş zamanlarını ev işi ve el işi yaparak, çocuklarının eğitimleri ile ilgilenerek, kitap ve gazete okuyarak değerlendirdikleri anlaşılmıştır. Okudukları kitap türünde de fikir kitapları ilk sırayı almaktadır.

Yetişkin kadınların boş zamanlarını iyi değerlendirmeleri onları faydalı iş yapmaya yönlendirmiştir. Özellikle fikir kitaplarını okumaları ve günceli takip etmek için gazete okumaları da kendilerindeki dini bilgi eksikliklerini fark ettirerek Kur'an

Kursu'ndaki eğitim-öğretime katılmaya isteklendirmiş ve motive etmiştir. Bu durumu 5.hipotezimiz doğrulamaktadır.

Yetişkin kadınlar, dini bilgidaki eksiklikleri fark ettirilerek ve Kur'an Kursu'ndaki eğitim-öğretim hakkında bilgilendirilerek güdülenebilirler. Bu da yetişkin kadınlarla iyi bir iletişime geçilerek sağlanabilir. Çünkü bu iletişim sayesinde onlar ikna edilebileceklerdir.

Yetişkin Kur'an Kursu öğreticisinin de bu konuda davranış ve duruşuyla güven vermesi önemlidir. Ayrıca öğretici, yetişkinlerin öğrenme güdüsünü ve motive şeklini iyi bilmelidir.

Kur'an Kursu'nda sekiz ay eğitim-öğretime devam edip hoşnut olarak ayrılan öğrenciler de diğer arkadaşlarının bu kuruma katılımlarını sağlayabilirler.

Yetişkinler kendilerinin bilgilerine güvendikleri, yeni öğreneceklerinin kendisine çok katkısı olmayacağı düşüncesiyle motive olmakta zorlanırlar. Ancak, öğreneceklerini bildikleri, bilgilerinin artacağını hissettikleri, zihinlerindeki hedefe ulaşacaklarını anladıkları ve kendilerine güven verildiği zaman, çözmek zorunda oldukları bir problemle karşılaştıklarında ve sorumluluk verildiğinde motive olurlar.

Yetişkin kadınları, Kur'an Kursu'ndaki eğitim ve öğretime katılım konusunda motive etme stratejileri belirleyebilmek için onların dini bilgi ve Kur'an-ı Kerim okuyabilme durumlarının bilinmesinin gerekliliğinden hareketle araştırmamızda sorduğumuz sorularla şu sonuca ulaştık. Yetişkinlerin Kur'an Kursu'ndaki eğitim-öğretime katılmadan önce % 83'ü kendilerini dini bilgi yönünden yetersiz görmektedirler. % 31'i Kur'an okumasını hiç bilmediğini, % 21'i ise sadece harfleri tanıdığını ifade etmişlerdir. % 61,8'i ibadetlerden bazılarını, % 37,6'sı ise ibadetlerin hepsini yerine getirdiğini söylemişlerdir. Demek ki yetişkin kadınlar Kur'an Kursu'ndaki eğitim-öğretime katılmadan önce de dinin gereklerini kısmen yerine getirmektedirler. Yetişkin kadınların bu eksikliklerinin kendilerine fark ettirilip iç motivasyonun sağlanması onların katılım motivasyonlarını da sağlayacaktır. Bu sonuçlar araştırmamızın 6.hipotezini doğrulamaktadır.

Yetişkinler, önce iç dünya ile dış dünyanın birleşmiş olduğu günahsız bütünlükten, iç ve dış dünyaların ayrılıp farklılaştığı ve yaşamlarında dualite hissettikleri döneme, oradan da bilinçli bir çaba harcayarak iç ve dış dünyalarını uzlaştırabildiği uyumlu bir bütünlüğe erişebileceğini umar. Uyumlu bütünlüğe ulaşma orta yetişkinliğin sonlarına doğru gerçekleşmektedir. Bu süreçte yetişkinler dini inanç ve ibadetlerin yardımını ümit ettiğinden dinin önem ve anlamı artmaya başlar. Araştırmamızda yetişkin kadınların % 92,6'sı yaşlarının artmasıyla dinin kendileri için daha önemli ve anlamlı geldiğini ifade etmişlerdir. Bu sonucu araştırmanın 7.hipotezi doğrulamaktadır. Yetişkinler yaşlarının ilerlemesiyle dinin anlam ve önemi arttığı için Kur'an Kursu'ndaki eğitim-öğretime katılmaktadırlar.

Kur'an Kursu'nda yedi ay gibi eğitim-öğretim görmüş yetişkinlere dini bilgi eksikliklerini gidermede Kur'an Kursu'nu tercih sebepleri sorulduğunda, yetişkin kadınların % 16,8'i resmi kurum olduğu, % 74,2'si ise dini bilgileri en doğru kanaldan öğreneceğini düşündüğünden tercih ettiklerini ifade etmeleri araştırmamızın 8.hipotezini doğrulamaktadır.

Araştırmaya katılan yetişkin kadın öğrencilerin Kur'an Kursu'ndaki eğitim-öğretime katılma gerekçeleri, dini, sosyal, kişisel ve bilişsel amaca ulaşma şeklinde sınıflandırılmıştır.

Araştırmaya katılan yetişkin kadınların Kur'an Kursu'ndaki eğitim-öğretime katılmalarıyla ilgili olarak, "Dini amaca ulaşma" isteği, sonra da "sosyal amaca ulaşma isteği" izlemektedir. Elde edilen bu sonucu araştırmamızın 9.hipotezi doğrulamaktadır.

Yetişkin kadınların Kur'an Kurslarında eğitim-öğretim etkinliklerine katılma konusunda "Dinin gereklerini yerine getirebilmek", "Manevi gelişim", "Bilgi ve kültürünü artırmak", "Zihnini meşgul eden sorulara cevap bulabilmek", "Toplantılarda 'Yâsin' suresini okuyup dua edebilmek" faktörlerinin en büyük etken olduğunu söylemek mümkündür.

Yetişkin kadın öğrencilerin, Kur'an Kurslarında eğitim-öğretime Kur'an-ı Kerim'i usulüne uygun olarak yüzünden okumayı öğrenmek, ibadetler için gerekli olan bazı sure, ayet ve duaları ezberlemek, öğrendiklerini uygulamak, bazı surelerin

muhtevası hakkında bilgi edinmek ve % 83,6'sının da "Kur'an-ı Kerim'i anlayarak hayata geçirmek" amacıyla katıldıklarını ifade etmeleri, araştırmamızın 10.hipotezini doğrulamaktadır.

Elde edilen bu bulgular yetişkin kadınların eğitim-öğretim faaliyetlerine daha çok mevcut hayat problemlerine çözüm bulmak için katıldıklarını, öğrendiklerini hemen uygulamak istediklerini, eğitime problem merkezli yöneldiklerini göstermektedir. Kur'an'ı anlayarak hayata geçirmek istemeleri de ezberci eğitim-öğretim istemedikleri anlamına gelmektedir.

Yine elde edilen bulgular sonucunda Kur'an Kursu'ndaki eğitim-öğretime katılan yetişkin kadınların genellikle "Amaç Yönelimli" öğrenciler olduğu sonucuna ulaşmak mümkündür. "Etkinlik Yönelimli" ve "Öğrenme Yönelimli" öğrenciler daha az bir grubu oluşturmaktadır.

"Amaç Yönelimli" yetişkinler, ihtiyaç ve ilgileri doğrultusunda belirli amaçları gerçekleştirmek için eğitim-öğretim etkinliklerine katılırlar. Kur'an Kursları da Kur'an okuma ve ezberleme ile temel dini bilgileri veren kurumlardır. Bu konudaki eksikliklerini giderme amacı güden yetişkinler Kur'an Kursları'na gitmektedirler.

Sosyal amaca ulaşma isteği içindeki etkinlik yönelimli yetişkinler, Kur'an Kursuları'ndaki eğitim-öğretime, birileriyle tanışma, çeşitli yaş, eğitim ve sosyo ekonomik düzeydeki gruplardan kişilerle dostluk kurma imkânı elde edebilmek için devam etmektedirler.

"Öğrenme Yönelimli" yetişkinler ise; yeni bilgiler elde etme, beceriler kazanma ve mevcut becerilerini geliştirme gerekçesiyle bu kurumlardaki eğitim-öğretim etkinliklerine katılmaktadırlar.

Yüzünden Kur'an okuma çalışması yapılan Kur'an Kursu programlarında; haftada 18 saat Kur'an-ı Kerim, 3 saat İbadet, 1 saat İtikat, 1 saat Siyer, 1 saat de Ahlak Dersi olmak üzere toplam 24 saat zorunlu ders saati vardır.

Araştırmada yetişkin kadın Kursu öğrencilerinin % 97,4'ü Kur'an-ı Kerim dersi, % 77,8'i ibadet dersi, % 41,4'ü ahlak dersi, % 40,8'i siyer dersi, % 38,6'sı itikat

dersi görmek istemektedirler. Bu sonuç onların ilk sırada Kur'an-ı Kerim, 2.sırada İbadet, 3.sırada Ahlak dersine önem atfettiklerini göstermektedir. Araştırmamızın 11.hipotezine göre 3.sırada önem verilen ders İtikat dersidir. Oysa araştırmada 3.sıradaki ders Ahlak dersidir. Bu nedenle bu hipotezimiz kısmen doğrulanmıştır.

Yetişkin kadınlar, insanların yaşamlarında karşılaştıkları bir dini problemin çözümünde Kur'an'a başvurmaları, namazlarda, cenazelerde, dini törenlerde vb. yerlerde Kur'an okunması, Hz. Peygamber'in de Kur'an'ı öğrenmeye ve öğretmeye teşvik etmesi nedeniyle Kur'an dersine ilk sırada önem vermektedirler.

İslâm Dini'nin kurallarının yer aldığı İbadet dersini yetişkin kadınların ikinci sırada öğrenmek istemelerinin sebebi, inançlarını kuvvetlendirmek için öğrendiklerini uygulayabilmek ve Allah'a karşı sorumluluklarını yerine getirebilmek arzusunda olmalarındandır.

Neyin iyi neyin kötü olduğu hakkında ortak anlayışların oluşturduğu Ahlaki kurallar olmasaydı, insanlar arasında düzen ve huzur da olmazdı. Yetişkin kadınlar hem toplum hem de kendi yaşamlarında huzur ve mutluluk istediklerinden Kur'an Kursu'nda öğrenecekleri derslerden üçüncü sırada Ahlak dersine yer vermişlerdir.

Hz. Peygamber'in hayatını konu edinen Siyer Dersi, yetişkin kadınlar arasında önemsenmektedir. Fakat Allah Resulü'nün hayatı ve yaşam felsefesini Kur'an Kursu dışında da öğrenebildiklerinden Kur'an Kursu'nda öğrenecekleri dersler arasında bu dersi dördüncü sıraya yerleştirmişlerdir.

Dinin teorik anlatımını ifade eden itikat dersi yetişkin kadınların son sırada önem verdikleri derstir. Böyle düşüncülerinin sebepleri; inanç konusu ile ilgili endişelerinin olmaması, kelâmî konulara fazla ilgi duymamaları ve soyut işlemler düzeyine tam olarak ulaşamamaları olabilir.

Sonuç olarak, Kur'an Kursları Öğretim Programında derslere ayrılan süre ile yetişkin kadınların öğrenmek istedikleri dersler arasında bir ilişkinin bulunduğu söylenebilir. Kur'an-ı Kerim dersine 18 saat, İbadet dersine 3 saat, Ahlak dersine 1 saat,

Siyer ve İtikat derslerine de birer saat yer verilmesi yetişkin kadın öğrencilerin istekleriyle örtüşmektedir.

Farklı bireylerin farklı yöntemlerle daha iyi öğrendikleri bilimsel verilerinden hareketle Kur'an Kurslarında eğitim-öğretim etkinliklerinde değişik öğretim yöntemleri kullanmak gerekmektedir. Bir program için değişik alternatif yöntemler bulundurularak bunları bir araya toplamak, yetişkin öğrencilere istedikleri yöntemden öğrenmeye fırsat vererek motivasyonlarını artıracaktır.

Kur'an Kursu'na devam eden yetişkin kadın öğrenciler, % 88,2'lik oranla öğrenmeyi öğretmenin anlattıklarını dinlemek suretiyle gerçekleştirmeyi tercih ettiklerini ifade etmektedirler. Bu sonuç yetişkin kadınların anlatım yöntemini uygun bulduklarını göstermektedir. Ayrıca araştırmamızın 12.hipotezini doğrulamaktadır.

Anlatımın en çok tercih edilen bir yöntem olmasında, anlatım yoluyla tüm grubun ihtiyaç ve isteklerine uygun bilgi sunulmuş olmasının, öğrencilikleri döneminde bildikleri yöntemin bu olmasının veya öğreticinin anlatım yöntemini iyi kullanmasının etkisi söz konusudur denilebilir.

Yetişkin kadın öğrenciler, tecrübelerinin, kabiliyetlerinin, doğal yapılarının, özgürlüklerinin göz önünde bulundurulduğu, sorgulamalı ve araştırmaya yönelik ders ortamını uygun görmektedir. Öğrendiklerinin netleşmesi için de çok soru sormaktadırlar. Yetişkin öğrenci soru sormak suretiyle derse katılım göstermekte, konu hakkında bildiklerini ortaya koymakta, bilgisini netleştirmekte ve sınama imkânı bulmaktadırlar.

Araştırmada yetişkin kadın öğrencilerin % 75,2'si öğretmene din konusunda sorular sorabilmenin ve % 81,2'si de öğrencinin öğretmen ve arkadaşları ile din konusunda tartışmalar yapabilmesinin gerekliliğine inanmaktadırlar.

Böylece, Kur'an Kursu'na devam eden yetişkin kadınlar derslerde öğretmene din konusunda sorular sorabilmeyi ve dini konularda tartışmalar yapabilmeyi istemektedirler şeklindeki düşünce 13.hipotez ile doğrulanmıştır.

Yetişkin insanlar, fikirlerini teyit etmeyi arzu ettikleri için düşüncelerini başkalarıyla tartışma ihtiyacı hissederler. Öğrenilen konular üzerinde tartışma yapılması konunun daha iyi kavranılmasını sağlar ve öğrencilerin de fikri yönden gelişmesine, konuşma kabiliyetinin artmasına, sistemli düşünölmeye, öğrencideki tenkit ruhunun gelişmesine katkıda bulunulur.

Yetişkinler, yaşantılarında bir problemle karşılaştıklarında onun çözümüne ulaşmak için bazı etkinliklere katılmaktadırlar. Kur'an Kursu'ndaki eğitim-öğretime katılan yetişkin kadınlara, gerçek hayatta sosyal ilişkileriyle ilgili karşılaşılabilecekleri problemlere çözüm getirme becerileri kazandırmak, bir olay veya durum karşısında karar verebilme, doğru yargıda bulunabilmelerine yardımcı olmak gerekmektedir.

Ayrıca yetişkinlere olayları başkasının bakış açısından görebilme, başkalarının duygularını hissedebilme, başkalarını anlamada gerçeğe yakın olabilme imkânı verebilmek için yazılı, sözlü veya film gösterme şeklinde örnek olaylar verilmeli veya resimle sunulmalıdır.

Araştırmada "bir konuyu daha çabuk anlayıp ana fikri kavrayabilmem için örnek olay anlatılmalıdır" şeklindeki yargıya yetişkin kadın Kur'an Kursu öğrencilerinin % 88,6'sı ve "görsellerin zihinde kalıcı etki bırakmasından hareketle konuların resimle anlatılmasını tercih ederim" şeklindeki yargıya da % 59'unun "Evet" şeklindeki ifadeleri ile araştırmamızın 12.hipotezi ile doğrulanmıştır.

Şu gerçek de hatırdan çıkarılmamalıdır. Eğitim-öğretim sürecinde öğretmen yetişkinlerin ne kadar fazla duyusuna yönelirse o oranda etkili bir öğretim sağlamış olur.

Kur'an Kursu öğreticilerinin anlatım, soru-cevap, tartışma, örnek olay inceleme yöntemleri dışında Kur'an-ı Kerim öğretimi için "Grup çalışması yöntemi", "Gösterip yaptırma yöntemi", "Birlikte söyleme yöntemi" ve "Metin tarama tekniğı" gibi yöntem ve tekniklerin kullanılması Kur'an Kursu'ndaki eğitim-öğretimden daha iyi sonuç alınmasını sağlayacaktır.

Öğrenme ve öğretme etkinliklerinin daha kaliteli olmasını sağlayan bir unsur da öğretimin materyallerle desteklenmesidir. Ders işlenirken gerekli olan araç-gereçler; görsel araçlar; kitaplar, yazı tahtası, resimler, projeksiyon makineleri, işitsel araçlar; radyo, teyp, görsel ve işitsel araçlar; video, DVD, CD çalar, VCD, bilgisayar şeklinde üç grupta ele alınmıştır.

Araştırmada ders araç ve gereçlerinden “Ders Kitapları” ile ilgili fikirleri sorulan yetişkin kadın Kur’an kursu öğrencilerinin % 47’si çok faydalı, % 29’u oldukça faydalı, % 22’si de faydalı şeklinde cevaplar vermişlerdir. Yine araştırmamızda “Eklemek istediğiniz hususlar nelerdir?” şeklindeki açık uçlu soruya da “Projeksiyonla ders yapılmalı”, “Dersler CD’ler ile bilgisayardan görsel olarak işlenmeli”, “Sınıf ortamında bilgisayardan ders yapabilmeliyiz” şeklinde isteklerini yazmışlardır. Bu sonuçlar ile araştırmanın 15.hipotezi doğrulanmaktadır.

Kur’an Kursları Türk insanının, Kur’an ve Temel dini bilgiler öğrenme ihtiyacını karşılama konusunda önemli bir görev üstlenmiş durumdadır. Araştırmamız Diyanet İşleri Başkanlığı’nın felsefesi ve amaçlarına uygun olarak hizmet veren Kur’an Kurslarındaki eğitim-öğretimde uygulanacak programların yetişkinlerin sorunlarını çözecek, ihtiyaç ve beklentilerine cevap verecek şekilde olabilmesi için yetişkinlik dönemlerinin dini özelliklerinin ve yetişkinlerin öğrenme özelliklerinin bilinmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Son on yıldır Kur’an Kurslarındaki öğrenci kitlesinin yetişkin kadınlardan oluşması Diyanet İşleri Başkanlığına da sorumluluklar yüklemektedir.

Kur’an Kursları’ndaki eğitim, Kur’an öğretimi ve temel dini bilgiler öğretimi ile sınırlıdır. Yetişkin din eğitimi, sadece bu imkânlardan yoksun kalmış bir grubun değil, aynı zamanda belirli seviyede din eğitimi görmüş grupların eğitimini de kapsayabilmektedir. Bu bakımdan Kur’an Kurslarının, Kur’an okumasını bilen, temel dini bilgileri almış ve belirli bir dini bilgi seviyesi olan kişileri de eğitecek ve üst seviyede eğitim imkânı sunabilecek bir yapıya kavuşturulması gerekmektedir.

Diyanet İşleri Başkanlığının halkı din konusunda aydınlatma görevini üstlenen Kur’an Kursları dini bilgi elde etmek isteyen tüm vatandaşların ihtiyaçlarını

giderebilmelidir. Öğretilecek konular, özellikleri ve problemlerine göre sınıflandırılmalı, öğrenciler için de zihinsel gelişimlerine, ihtiyaçlarına, ilgilerine ve çocuk, genç, yetişkin gibi yaş seviyelerine göre ayrı sınıflar oluşturulmalıdır. Bu belki tek sınıflı Kur'an Kursları için imkânsız gibi görülebilir. Ancak aynı Müftülüğe bağlı birbirine yakın kurslarda Müftülüğün düzenlemesiyle gençler, yetişkinler olarak (Örneğin, A kursuna gençler, B kursuna yetişkinler olarak) sınıflar oluşturulabilir.

Özellikle gündüzlü Kur'an Kurslarında eğitim-öğretim görenlerin büyük çoğunluğunu yetişkin kadın öğrencilerin oluşturduğu gerçeğinden hareketle "Yetişkin Din Eğitimi ve Öğretimi Programı" hazırlanmalıdır. Ancak bu program örgün eğitim kurumlarındaki programlar gibi katı, zorlayıcı ve tek tip programlar olarak değil, daha esnek, yerel düzeydeki gereksinimlere cevap verebilecek nitelikte paket programlar şeklinde hazırlanabilmelidir. Programların amaç ve içerikleri belirlenirken yetişkinlerin gelişim özellikleri, dini niteliklerinin farklılıkları, öğrenme özellikleri göz önünde bulundurulmalıdır.

Anket uygulanan Kur'an Kurslarında gerçekleştirilen görüşmelerde çoğunluğun kurs öğretmenlerinden gerek dini bilgileri öğretme, gerekse kendilerine karşı tutum ve davranışlarından memnun oldukları tespit edilmiştir. Ancak İstanbul İl Müftülüğünden alınan resmi bilgiye göre, İstanbul İl sınırları içindeki İlçe Müftülükleri bünyesinde bulunan Kur'an Kurslarında görev yapan Kur'an Kursu öğreticilerinin çoğunluğu Lisans, Lisans Üstü ve iki yıllık İlahiyat Meslek Yüksek Okulu mezunudur. Ancak öğreticilerin geneli iki yıllık Meslek Yüksek Okulunu dışarıdan bitirmiştir. Son dönem Lisans mezunları ise mesleki pedagojik formasyon almadan İlahiyat Fakültesinden mezun olmuşlardır. Bunun da ötesinde öğreticilerin büyük çoğunluğu yetişkinlerin din eğitimi ihtiyacını nasıl karşılayacakları ve onlarla nasıl iletişim kuracakları konusunda herhangi bir eğitim almamışlardır. Kur'an Kurslarında öğretici verimliliğini artırmak için Kur'an Kursu öğreticilerine eğitim seminerleri düzenlenmelidir. Düzenlenen hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim seminerlerinde, alan bilgisine yönelik derslerin yanında, yetişkin din eğitimi, halkla ilişkiler ve özel öğretim yöntemleri gibi derslere de yer verilmesi gerekmektedir. Çünkü yetişkini tanımak, yetişkin din eğitiminin temel gereklerinden biridir.

Kur'an Kursu  ğreticilerine önemli sorumluluklar düşmektedir.       onlar, bilgi ve kültürleriyle, mesleki formasyonlarıyla, ya ay larıyla ve insan ili kleriyle öğrencilerin ve diğ r insanların dini tutum ve davranışlarını etkilemektedirler.

Yetişkin kadınlar Kur'an Kurslarındaki eğitim- ğretim faaliyetlerine meslek sahibi olmak ya da daha üretken olmak için değil, dinin gereklerini yerine getirerek, manevi gelişimini sağlayarak, dine, ailesine ve insanlığa daha iyi hizmet edebilmek amacıyla devam etmektedirler. Bu nedenle yetişkin kadınların bu kurslara katılımlarına engel teşkil eden unsurları en aza indirmek ve devamlarını kolaylaştırmak gerekmektedir.

Yetişkin kadınların sıkıntı yaşadıkları "diploma" ya da "okur-yazar belgesinin" olma zorunluluğu kaldırılabilir. Halk Eğitim Merkezleri'nin açtığı yaygın eğitim kurslarına katılımda böyle bir zorunluluk yoktur. Kur'an-ı Kerim'in öğrenilmesi için Türkçenin bilinmesi gerekmez. Türkçe okuma-yazma bilmeyen biri de öğrenebilir. Temel dini bilgiler ise en elzem olanları anlatılarak, görsel materyallerle bu anlatım desteklenerek  ğretilebilir.

Kur'an Kurslarının mesai saatleri 08.30-13.30 arasındır. Kur'an Kursu  ğreticileri ve yöneticiler yetişkinleri zamana uyma için zorlamamalı, derse geç gelmeleri ya da erken ayrılmak istemeleri halinde tolerans göstermelidirler. Aksi takdirde yetişkin kadınlar sağlık sorunları veya çocukları, ya lı anne-babalarıyla ilgilenme zorunlulukları nedeniyle eğitim öğretime katılımdan tamamen vazgeçebilmektedirler. Çalıştığım Kurs'ta her yıl yaklaşık 10 yetişkin kadın  ğrenci çocuklarını okula hazırlayacakları için saat 12.00'da çıkmak istediklerini söylemektedirler. Ayrıca yaklaşık 10  ğrenci, eşinin saat 09.00'da evden ayrıldığını ifade ederek 09.30'da gelebilirim demektedir. Bu talepleri dikkate alınmadığında ya hiç gelmemekte ya da biraz devam edip sonra ayrılmaktadır.

Kur'an Kurslarındaki mevcut  ğretim programı bir  ğretim yılı ile sınırlıdır. Bu durum bazı yetişkinler tarafından uygun bulunmamaktadır. Bu açıdan kendilerine daha uzun eğitim görme fırsatı tanınmasını istemektedirler. Genç olan yetişkinler ise bu

süreyi verilen bilgiler için uzun olarak değerlendirmektedirler. Bunun için farklı bir sistem getirilebilir.

Yabancı dil eğitim-öğretiminde “Kur Sistemi” uygulanmaktadır. Bu sistem Kur’an Kursları için de uygulanabilir. Dört ay aylık kurlar düzenlenerek katılım öncesi seviye belirleme sınavı ile gideceği kur belirlenebilir. Üç ders bir kur, üç ders de diğer bir kur için ayrılabilir. Sınıflar da en az 10 kişi olacak şekilde oluşturulabilir.

Yetişkin kadın öğrenciler yaşın ilerlemesiyle görme ve işitmede kayba uğradıklarından öğrenmelerinde de yavaşlama olmaktadır. “Eklemek istediklerinizi yazınız” şeklindeki açık uçlu soruda bir yıllık eğitimin kendileri için yeterli olmadığını 2 ya da 3 yıla çıkarılmasını isteyen 123 yetişkin olmuştur. Kur sisitemi ile bu sıkıntının da giderileceği düşünülebilir.

Yetişkin kadınların Kur’an Kursundaki öğretime katılımını sağlayabilmek için müfredat programında onların günlük hayatta karşılaştıkları ya da karşılaşılabilecekleri sorunlara çözüm getirecek konulara yer verilebilir. Bu çerçevede “bireysel gelişme”, “ekonomik problemler”, “boşanma”, “nişanlılık”, “aile hukuku”, “iyi bir anne-baba ya da dede-nine olma”, “iyi bir eş olmayı öğrenme”, “iyi bir evlilik kurma”, “aile içi ilişkiler” gibi konular ele alınarak kurslara katılımları konusunda motivasyon sağlanabilir.

Yetişkinler, ihtiyaç hissettiğinde, bilgi eksikliğinin farkındalığında etkinliklere katılırlar. Din görevlilerince camilerde, konferans salonlarında yapılan sohbet ve toplantılarla yetişkinlere dini konulardaki eksiklikleri fark ettirilerek iç motivasyonları sağlanabilir.

Kur’an Kurslarında haftada 1 saat Ahlâk dersi okutulmaktadır. Günümüzde değerlerimizin dejenerasyonu, ailedeki sarsıntı ve çözümler düşünüldüğünde Ahlâk dersinin, ders saati haftada 2 saate çıkarılmalıdır.

Kur’an Kurslarındaki ders etkinliklerinde teknolojik araçlardan yararlanılmalıdır. Bilgisayar destekli öğretim, her öğrenciye kendi bazında öğrenim sağlamanın yanında, hatalarının anında düzeltilebilmesine, dikkat ve motivasyonun

yüksek tutulmasına imkân sağlar. Öğreticinin de yükü hafifler. Ancak bunun için materyal tasarımı çalışmaları yapılması gerekmektedir.

EKLER

Ek-1

Sayın katılımcılar, bu araştırma Kur'an Kursuna devam eden siz yetişkinlerin bu kurumda daha iyi eğitim almanızı sağlamak, var olan bir takım problemlerinizi belirlemek için yapılmaktadır. Siz kendinize en uygun olan cevabı veriniz. Çünkü en doğru cevap odur. İsim yazmanıza gerek yoktur. Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederiz.

A BÖLÜMÜ

1- Yaşınız

- a) (....) 20-35 b) (....) 35-45 c) (....) 45-60 d) (....) 60 ve üstü

2- Eğitim durumunuz

- a) (....) Okur yazar belgem var
b) (....) İlkokul mezunu
c) (....) İlköğretim mezunu
d) (....) Ortaokul mezunu
e) (....) Lise veya dengi okul mezunu
f)(....) Fakülte veya dengi okul mezunu

3- Medeni durumunuz

- a) (....) Bekar b) (....) Evli c) (....) Eşinden ayrılmış d) (....) Eşi ölmüş e) diğer

4- Doğduğunuz yer

- a) (....) Köy b) (....) İlçe c) (....) Şehir d) (....) Büyükşehir e) (....) Yurt Dışı

5- Hayatınızın büyük bölümünün geçtiği yer

- a) (....) köy b) (....) ilçe c) (....) şehir d) (....) büyük şehir e) (....) yurt dışı

6- Boş zamanlarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz? Seçeneklerden birden fazlasını işaretleyebilirsiniz.

	Evet	Hayır
a) Ev işi yaparak	(.....)	(.....)
b) El işi yaparak	(.....)	(.....)
c) Çocuklarımla eğitimi ile ilgilenerek	(.....)	(.....)
d) Kitap okuyarak	(.....)	(.....)

7- Gazete okur musunuz

- a) (....) evet b) (....) hayır

8- Kitap okur musunuz? Cevabınız “evet” ise hangi türde. Seçeneklerden birden fazlasını işaretleyebilirsiniz. Cevabınız hayır ise bu soruyu boş geçiniz.

	evet	hayır
a) Fikir	(.....)	(.....)
b) Roman	(.....)	(.....)
c) Hikaye	(.....)	(.....)
d) Öykü	(.....)	(.....)

9- Kendinizi hangi tabakadan kabul ediyorsunuz

- a) (....) üst tabaka (zengin)
- b) (....) orta tabaka (orta halli)
- c) (....) alt tabaka (fakir-ancak geçinebilen)

10- Harcama durumunuzu en iyi tarif eden ifadeyi işaretleyiniz

- a) (....) hiç düşünmeden harcama yaparım
- b) (....) rahat harcama yaparım
- c) (....) Düşünerek harcama yaparım
- d) (....) Temel ihtiyaçlarım dışında oldukça zor harcama yaparım
- e) (....) temel ihtiyaçlarımı bile zor karşılarım

11- Kur'an Kursu'na gelmeden önce dini bilgi durumunuzu nasıl buluyordunuz

- a) (....) çok yeterli b) (....) yeterli c) (....) kısmen yeterli
- d) (....) yetersiz e) (....) çok yetersiz

12- Kur'an Kursu'na gelmeden önce Kur'an'ı biliyor muydunuz

- a) (....) harfleri tanıyordum b) (....) elif-ba cüzünü bitirmiştım
- c) (....) düz okuyordum d) tecvitli okuyordum

13- Ailenizin dinin namaz, oruç v.b. gereklerini yerine getirme durumu

- a) (....) annem ve babam dini gereklerini yerine getirir
- b) (....) annem yerine getirir babam yerine getirmez
- c) (....) babam yerine getirir annem yerine getirmez
- d) (....) her ikisi de kısmen yerine getirir
- e) (....) her ikisi de yerine getirmez

14- Kur'an Kursu'na gelmeden önce ibadetlerinizi ne ölçüde yerine getirirdiniz.
Seçeneklerden birden fazlasını işaretleyebilirsiniz.

	evet	hayır
a) Sadece dua-zikir	(.....)	(.....)
b) Sadece namaz	(.....)	(.....)
c) Sadece oruç	(.....)	(.....)
d) Bazılarını	(.....)	(.....)
e) Hiçbirini	(.....)	(.....)
f) Hepsini	(.....)	(.....)

17- Ailenizde Kur'an okumasını bilen var mı?

- a) (....) babam okur b) annem okur c) (....) eşim okur
d) (....) çocuklarım okur e) (....) hiç kimse Kur'an okumasını bilmez

18- Yaşımın artmasıyla birlikte din bana

- a) (....) daha önemli ve anlamlı geliyor
b) (....) daha az önemli ve anlamsız geliyor
c) (....) dinin önem ve anlamında bir değişiklik olmadı
d) (....) diğer (lütfen yazınız)

19- Kur'an-ı Kerim öğrenme ve dini bilgi elde etmek için niçin Kur'an Kursunu tercih ettiniz

- a) (....) resmi bir kurum olmasından
b) (....) bilgileri en doğru kanaldan öğreneceğimi düşündüğümünden
c) (....) arkadaşım tavsiye ettiği için
d) (....) çevremde en iyi ulaştığım kurum olmasından
e) (....) diğer (lütfen yazınız)

20- Kur'an Kursu'na devam etme amacınız aşağıdakilerden hangisine daha uygundur. Seçeneklerden birden fazlasını işaretleyebilirsiniz.

	evet	hayır
a) Kur'an-ı Kerim'i sadece okumasını öğrenme	(.....)	(.....)
b) Kur'an-ı Kerim'in bazı sure ve ayetlerini ezberleme, dua öğrenme	(.....)	(.....)
c) Bazı surelerin muhtevası hakkında bilgi edinme	(.....)	(.....)
d) Kur'an-ı Kerim'i anlayarak hayata geçirme	(.....)	(.....)

21- Kur'an Kursu'na devam etme amacınız hangisine daha uygundur. Seçeneklerden birden fazlasını işaretleyebilirsiniz.

	evet	hayır
a) Dinin gereklerini yerine getirebilmek	(.....)	(.....)
b) Manevi gelişimime katkı sağlamak	(.....)	(.....)
c) Yeni arkadaşlarla karşılaşmak	(.....)	(.....)
d) Toplumun Müslüman kimselerden beklentisini yerine getirmek	(.....)	(.....)
e) Topluma hizmette bulunmak için hazırlanmak	(.....)	(.....)
f) Toplumda saygınlık kazanmak	(.....)	(.....)
g) Bilgi ve kültürünü artırmak	(.....)	(.....)
h) Zihnimi meşgul eden konulara cevap bulmak	(.....)	(.....)
i) Ev ve iş hayatının tek düzeliğinden kurtulmak	(.....)	(.....)
j) Boş zamanımı değerlendirmek	(.....)	(.....)
k) Ev toplantılarında "Yasin" suresini okuyabilmek	(.....)	(.....)
l) Ev toplantılarında dua yapabilmek	(.....)	(.....)

22- Kur'an Kursu'na katılabilme ya da sekiz ay devam etme konularında sizi engelleyen faktörle nelerdir. Seçeneklerden birden fazlasını işaretleyebilirsiniz.

	evet	hayır
a) diplomamın olmayışı	(.....)	(.....)
b) okur yazar belgemin olmayışı	(.....)	(.....)
c) günlük ders saatinin beş saat olması	(.....)	(.....)
d) 08.30-13.15 saatleri arasının uzunluğundan kursta kalamayıp	(.....)	(.....)
e) sekiz aylık sürenin uzun olması	(.....)	(.....)

23- Bulunduğunuz kurstaki fiziki ortam sizce yeterli mi?

		Çok Kötü	Kötü	Orta	İyi	Çok İyi
a	kursun temizliği	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)
b	lavaboların temizliği	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)
c	sınıf genişliği	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)
d	ısıtma	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)
e	ışıklandırma	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)
f	havalandırma	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)
g	ders masası	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)
h	oturulmuş sıralar	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)

24- Kur'an Kursu'ndaki arkadaşlarınızla iletişim düzeyiniz nasıl

- a) (....) çok iyi b) (....) iyi c) (....) orta d) (....) kötü e) (....) çok kötü

25- Kur'an Kursu'na öğretim süresince devam etme isteğinizde arkadaşınızın rolü nedir?

- a) (....) çok etkili b) (....) etkili c) (....) fark etmez d) (....) etkisiz
e) (....) hiç etkisi yok

26- Kur'an Kursundaki bir arkadaşınızın yardıma ihtiyacı olduğunda tavrınız ne olur?

- a) (....) kendisi talep etmeden hemen yardım ederim
b) (....) sınıfın durumuna bakar, ona göre hareket ederim
c) (....) kendisinin yardım istemesini beklerim
d) (....) ilgisiz davranırım
e) (....) sınıftan birinin yönlendirmesini beklerim

27- Kur'an Kurslarında okutulmakta olan derslerden önemsedığınız üç dersi önem sırasına göre yazınız

- a) (....) Kur'an-ı Kerim
b) (....) İtikat ve İnanç Esasları
c) (....) İbadet
d) (....) Ahlak
e) (....) Siyer

28- Kur'an Kurslarında öğretilmesini beklediğiniz konular var mı? Varsa lütfen yazınız

.....
.....
.....
.....

29- Kur'an Kurslarında takip ettiğiniz ders kitapları hakkındaki düşünceniz nedir?

- a) (....) Çok Faydalı b) (....) Faydalı c) (....) Faydasız

30- Bir dersi öğrenirken aşağıdaki öğrenme şekillerinden size uygun olanını seçiniz

- a) (....) Kendi başıma daha kolay öğreniyorum
- b) (....) Grup içinde daha kolay öğreniyorum
- c) (....) Bilen bir arkadaşım ile birebir çalışarak daha kolay öğreniyorum

32- Kur'an Kursuna devam ettiğiniz bu yedi ayın sonunda sizdeki ve aile hayatınızda değişiklikler olmuş mudur?

- a) (....) Her zaman
- b) (....) Ara sıra
- c) (....) Hiçbir zaman

34- Kur'an Kursuna devam ettiğiniz için mutlunuzuz?

- a) (....) Evet
- b) (....) Hayır

35- Eklemek istediğiniz hususları lütfen not ediniz

.....

.....

.....

.....

B BÖLÜMÜ

Aşağıdaki soruları “evet” “hayır” “fikrim yok” seçeneklerinden birini işaretleyerek cevaplayınız

	Evet	Hayır	Fikrim Yok	
1	(.....)	(.....)	(.....)	Öğrenmeyi öğretmenin anlattıklarını dinlemek suretiyle gerçekleştirmeyi tercih ederim
2	(.....)	(.....)	(.....)	Öğrenci, öğretmene din konusunda sorular sorabilmelidir
3	(.....)	(.....)	(.....)	Öğrenci, öğretmen ve arkadaşları ile din konusunda tartışmalar yapabilmelidir
4	(.....)	(.....)	(.....)	Bir konuyu daha çabuk anlayıp ana fikri kavrayabilmem için örnek olay anlatılmalıdır
5	(.....)	(.....)	(.....)	Görsellerin zihinde kalıcı etki bırakmasından hareketle konuların resimle anlatılmasını tercih ederim
6	(.....)	(.....)	(.....)	Kurs sonunda öğretim etkinlikleri ile ilgili görüşlerimin alınması kursun gelecekte daha iyi bir konuma gelmesi açısından faydalı olacaktır

Ek-2

T.C.
BAŞBAKANLIK
Diyanet İşleri Başkanlığı

Sayı : B.02.1.DİB.0.72.01-253

1949

21/10/2010

Konu : Öğrenci Sayıları

Sayın Safiye SÜNGÜ
Murat Mah. Kamil Cad. Kısmet Sokak.No: 59
Muradiye Camii Kur'an Kursu
Bayrampaşa / İSTANBUL

İlgi : 06.09.2010 tarihli dilekçe.

İlgi dilekçe incelenmiş olup, 2000-2010 eğitim-öğretim yıllarına ait Kur'an kurslarında okuyan öğrenci sayıları aşağıya çıkarılmıştır.

Bilgilerini rica ederim.

Abdullah KORKMAZ
Başkan a.
Din Eğitimi Şubesi Müdürü

2000-2010 YILLARI ARASI YAŞ GRUPLARINA GÖRE ÖĞRENCİ SAYILARI											
2000-2001	Bay	Bayan	Toplam	2000-2007 yılları arasında yaş gruplarına göre öğrenci sayıları bulunmamaktadır.							
	4.813	48.826	53.639								
2001-2002	Bay	Bayan	Toplam								
	8.526	58.711	67.237								
2002-2003	Bay	Bayan	Toplam								
	9.653	76.465	86.118								
2003-2004	Bay	Bayan	Toplam								
	16.729	117.677	134.406								
2004-2005	Bay	Bayan	Toplam								
	17.891	137.394	155.285								
2005-2006	Bay	Bayan	Toplam								
	19.614	164.742	184.356								
2006-2007	Bay	Bayan	Toplam								
	19.428	210.869	230.2997								
2007-2008	15 - 17 Yaş			18 - 22 Yaş			23 ve Yukarısı			Genel	
	Bay	Bayan	Toplam	Bay	Bayan	Toplam	Bay	Bayan	Toplam	Toplam	
	13.772	50.065	63.837	3.984	39.607	43.591	4.178	138.367	142.545	249.973	
2008-2009	15 - 17 Yaş			18 - 22 Yaş			23 ve Yukarısı			Genel	
	Bay	Bayan	Toplam	Bay	Bayan	Toplam	Bay	Bayan	Toplam	Toplam	
	14.176	47.371	61.547	5.374	35.251	40.625	3.464	163.099	166.563	268.735	
2009-2010	15 - 17 Yaş			18 - 22 Yaş			23 ve Yukarısı			Genel	
	Bay	Bayan	Toplam	Bay	Bayan	Toplam	Bay	Bayan	Toplam	Toplam	
	15.6354	47.414	63.049	4.693	36.708	41.401	4.381	188.808	193.189	297.639	

Ek-3

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Müftülüğü

27 Ocak 2011

Sayı : B.02.1.DİB.4.34.00.72.01-253 / 255
Konu : Kur'an Kursu Bilgileri

Sayın Safiye SÜNGÜ
Murat Mah. Kısmet Sk. No:59
Bayrampaşa/İSTANBUL

İlgi : 22.12.2010 tarihli dilekçeniz.

İlgi dilekçeniz incelenmiş olup, 2004-2011 eğitim öğretim yıllarına ait Kur'an Kursu Öğretici ve öğrenci bilgileri ekte gönderilmiştir.

Prof. Dr. Mustafa ÇAĞRICI
İl Müftüsü

Eki : 2 Adet Form.

KURAN KURSU ÖĞRETİCİLERİ

2004-2005					2006-2007			
KURAN KURSU	BAY	BAYAN	KARMA	TOPLAM	KURAN KURSU	BAY	BAYAN	TOPLAM
YATILI	49	49	13	111	YATILI			
GÜNDÜZLÜ	9	241	7	257	GÜNDÜZLÜ			
KURS SAYISI	58	290	20	368	KURS SAYISI			411
ÖĞRETİCİ SAYISI					ÖĞRETİCİ SAYISI			
KADROLU	146	356		502	KADROLU			462
SÖZLEŞMELİ VE GEÇİCİ	32	230		262	SÖZLEŞMELİ VE GEÇİCİ			381
TOPLAM	178	586		764	TOPLAM	123	720	843
2007-2008					2008-2009			
KURAN KURSU	BAY	BAYAN	KARMA	TOPLAM	KURAN KURSU	BAY	BAYAN	TOPLAM
YATILI				126	YATILI	77	81	158
GÜNDÜZLÜ				338	GÜNDÜZLÜ	14	303	317
KURS SAYISI				464	KURS SAYISI	91	384	475
ÖĞRETİCİ SAYISI					ÖĞRETİCİ SAYISI			
KADROLU				606	KADROLU	202	483	685
SÖZLEŞMELİ VE GEÇİCİ				496	SÖZLEŞMELİ VE GEÇİCİ	68	561	629
TOPLAM	31	1071		1102	TOPLAM	270	1044	1314
2009-2010					2010-2011			
KURAN KURSU	BAY	BAYAN	KARMA	TOPLAM	KURAN KURSU	BAY	BAYAN	TOPLAM
YATILI	80	88		168	YATILI	86	81	167
GÜNDÜZLÜ	10	362		372	GÜNDÜZLÜ	12	432	444
KURS SAYISI				540	KURS SAYISI	98	513	611
ÖĞRETİCİ SAYISI					ÖĞRETİCİ SAYISI			
KADROLU	198	509		707	KADROLU	179	509	688
SÖZLEŞMELİ VE GEÇİCİ	57	717		774	SÖZLEŞMELİ VE GEÇİCİ	64	782	846
TOPLAM	255	1226		1481	TOPLAM	243	1291	1534

2010-2011 Kuran Kursu Öğreticileri Öğrenim Durumları Tespit Edilenler	
İLKÖĞRETİM	11
İ.H LİSESİ VE DENGİ	378
İKİ YILLIK	351
LİSANS VE ÜSTÜ	529
TOPLAM	1269

KURAN KURSU ÖĞRENCİLERİ

2004-2005	BAY	BAYAN	TOPLAM
ÖĞRENCİ	3807	15526	19333
2006-2007	BAY	BAYAN	TOPLAM
ÖĞRENCİ	3389	18162	21551
2007-2008	BAY	BAYAN	TOPLAM
ÖĞRENCİ	4346	21836	26182

2008-2009 ÖĞRENCİ									
15-17 YAŞ			18-22 YAŞ			23 VE YUKARISI			GENEL TOPLAMI
BAY	BAYAN	TOPLAM	BAY	BAYAN	TOPLAM	BAY	BAYAN	TOPLAM	
3400	7640	11040	2317	4674	6991	463	12607	13070	31101

2009-2010 ÖĞRENCİ									
15-17 YAŞ			18-22 YAŞ			23 VE YUKARISI			GENEL TOPLAMI
BAY	BAYAN	TOPLAM	BAY	BAYAN	TOPLAM	BAY	BAYAN	TOPLAM	
3458	7955	11413	1570	5378	6948	435	16287	16722	35083

2010-2011 ÖĞRENCİ									
15-17 YAŞ			18-22 YAŞ			23 VE YUKARISI			GENEL TOPLAMI
BAY	BAYAN	TOPLAM	BAY	BAYAN	TOPLAM	BAY	BAYAN	TOPLAM	
4338	8014	12352	1664	5320	6984	579	17151	17730	37066

KAYNAKÇA

Akyüz, Ali, “Bir Yetişkin Eğitim Kurumu Olarak Suffa”, Yetişkinlik Dönemi Eğitimi ve Problemleri, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2006, s.23-35

Albayrak, Halis, “Kur’an’ın Anlaşılmasında Yöntem”, Din Öğretiminde Yeni

Yaklaşımlar, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 2000, s.21-34

Alkan, Cevat, Eğitim Ortamları, Ankara: AÜEF Yay., 1979

Armaner, Neda, Din Psikolojisine Giriş, Ankara: Ayyıldız Matbaası, Cilt:1, 1980

Arslantürk, Zeki, Araştırma Metod ve Teknikleri, İstanbul: Çamlıca Yay., 2008

- “Kur’an Kurslarının Fiziki Mekân ve Yapılanma Problemleri” Kur’an Kurslarında Eğitim Öğretim ve Verimlilik Sempozyumu (24-25 Mayıs 1997), İstanbul: Ensar Neşriyat, 2000, s.51-64
- Kutsalın Dönüşü, İstanbul: Eksen Matbaacılık, 1998

Aşıkoğlu, Nevzat Yaşar, “Günümüzde Kur’an ve Hadis Öğretimi Üzerine”,

Uluslararası Din Eğitimi Sempozyumu, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Ve TÜMER, 20-21 Kasım 1997, s.172-181

Aydın, M.Şevki, Bir Din Eğitimi Kurumu Olarak Kur’an Kursu, Ankara: DİB Yay.,

2008

Aydın, M.Zeki, Din Öğretiminde Yöntemler, Ankara: Nobel Yay., 2004

Ayhan, Halis, Din Eğitimi ve Öğretimi, İstanbul: MÜİF Yay., 1997

Ayhan, Halis, Türkiye’de Din Eğitimi, İstanbul: MÜİF Yay., 1999

Baltacı, Cahit, “Türk Eğitim Sisteminde Kur’an Kurslarının Yeri”, Kur’an Kurslarında

Eğitim-Öğretim ve Verimlilik, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2000, s.15-18

- “Cumhuriyet Döneminde Kur’an Kursları”, Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, İstanbul, s:6, 1999, s.181-186

Bayraklı, Bayraktar, Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur’an Tefsiri, İstanbul: Bayraklı

Yay., 2007

- Kur’an Kurslarında Eğitim Öğretim ve Verimlilik Sempozyumu, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2000

Bayraktar, M.Faruk, Eğitim Kurumu Olarak Kur’an Kursları Üzerine Bir Araştırma,

İstanbul: MÜİF Vakfı Yay., 1992

- “Yaygın Eğitimde Din Eğitimi ve Öğretimi”, Cumhuriyetin 75. Yılında Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi, Ankara: Türk Yurdu Yay., 1999,s.345-354
- İbni Cema’at’tan Öğretmen ve Öğrencilere Öğütler, İstanbul: MÜİF Vakfı Yay., 2006
- İslâm Eğitiminde Öğretmen Öğrenci Münasebetleri, İstanbul: MÜİF Vakfı Yay., 2007
- “Kur’an Kurslarının Sorunları ve Geleceği İle İlgili Bazı Düşünceler”, Yaygın Din Eğitiminin Sorunları Sempozyumu (28-29 Mayıs 2002) Kayseri: İBAV Yay., 2003, s.199-214
- “Suffa’da Yapılan Eğitim Öğretim ve Günümüze Yansımaları”, Yetişkinlik Dönemi Eğitimi ve Problemleri, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2006, s.43-51

Bilgin, Beyza, Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi, Ankara: Gün Yay., 2001

Bilgin, Beyza-Selçuk, Mualla, Din Öğretimi, Ankara: Akid Yay., 1991

Bozkurt, Nebi, “Yetişkin Eğitim Öğretim Metodu Olarak Sohbet”, Yetişkinlik Dönemi

Eğitimi ve Problemleri, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2006, s.187-200

Buhari, Muhammed b.İsmail, el-Camiu's Sahih, I-VIII, İstanbul: 1979

Bülbül, A.Sudi, Halk Eğitime Giriş, Eskişehir: AÜAÖF Yay., 1991

Celep, Cevat, Halk Eğitimi, Kavramlar, İlkeler, Yöntemler, Teknikler, Ankara: Pegema Yay., 1995

- Halk Eğitimi, Ankara: Anı Yay., 2003

Cüceloğlu, Doğan, İnsan ve Davranışı, Psikolojinin Temel Kavramları, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1999

Çağrı, Mustafa, “Kur'an Kursları” DİA, Ankara: TDV Yay., Cilt:26, 2002

Dam, Hasan, “Yetişkinlere Göre Yetişkin Din Eğitimi”, Değerler Eğitimi Dergisi, 2 (4), 2004

- Yetişkinlerin Din Eğitimi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Samsun: OMÜSBE, 2002

Demirel, Özcan, Öğrenme Sanatı, Öğretim İlke ve Yöntemleri, Ankara: Pegema Yay., 2008

- Karşılaştırmalı Eğitim, Ankara: Pegema Yay., 2000

Devitt, Patrick, M., Hdw Adult is ARE, Veriata Pub., Dublin, 1991

Dodurgalı, Abdurrahman, Din Eğitimi ve Öğretiminde İlkeler ve Yöntemler, İstanbul: İFAV Yay., 1999

Duman, Ahmet, Yetişkinler Eğitimi, Ankara: Ütopya Yay., 2007

Er, Emine, Erol Güngör'ün Örgün ve Yaygın Eğitim Görüşleri, İstanbul: Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, MÜSBE, 2004

Erişen, Yavuz-Çeliköz, Nadir, Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı, Ankara:

- Pegema Yay., 2007
- Fidan, Nurettin-Erden, Münire, Eğitime Giriş, Ankara: Meteksan Yay., 1993
- George, Shinn, Motivasyon Mucizesi (The Miracle Of Motivasyon), (Çev. Ulaş, Kaplan), İstanbul: Sistem Yay., 2002
- Güneş, Firdevs, Yetişkin Eğitimi (Halk Eğitimi), Ankara: Ocak Yay., 1996
- Günden, Suat, Genel Öğretim Bilgisi, Ankara: Pegema Yay., 1978
- Gündüz, Turgay, İslam Gençlik ve Din Eğitimi, Bursa: Düşünce Kitabevi, 2002
- Güngör, Erol, Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak, İstanbul: Ötüken Yay., 2000
- İslam Ansiklopedisi, DİA, c.27, Ankara: TDV Yay., 2003
- Karaca, Faruk, Dini Gelişim Teorileri, İstanbul: Dem Yay., 2007
- Karaman, Ramazan, Sanayileşmenin Dine Etkisi (Mersin Örneği), Konya: Basılmamış Doktora Tezi, 1992
- Karan, Mehmet Akif, “Biyolojik, Psikolojik ve Sosyal Açısından Yaşlanma”, Yaşlılık Dönemi ve Problemleri, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2007, s.19-30
- Kazıcı, Ziya, “Bir Eğitim Kurumu Olarak Darul Kurra”, Kur’an Kurslarında Eğitim Öğretim ve Verimlilik, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2000, s.33-39
- Kılavuz, M.Akif, Kur’an Kurslarında Yetişkin Din Eğitimi, Bursa: Düşünce Kitabevi, Yay., 2005
- “Kur’an Kursları ve Yetişkin Din Eğitimi”, Etkili Din Öğretimi, İstanbul: TDV Yay., 2010
- Knowles, Malcolm, Yetişkin Öğrenenler, (Çev.Ayhan, Serap), Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1996

Kocatepe, Doğan, <http://www.menapoz.net/ruhsal.htm>.

Köylü, Mustafa, Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi, İstanbul: Dem Yay., 2004

- Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, İstanbul: sayı.5, 1998
- “Yaşlılık Döneminde Eğitim ve Din Eğitimi Gerekli Kılan Nedenler”, Yaşlılık Dönemi ve Problemleri, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2007, s.205-229
- Yetişkin Din Eğitiminin Teorik Temelleri, Samsun: Etüt Yay., 2000

Kurt, Hafize Esra, Yetişkinlik Dönemi Genel Özellikleri, İstanbul: Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2005

Kurt, İhsan, Yetişkin Eğitimi, Ankara: Nobel Yay., 2000

Küçükahmet, Leyla, Öğretimde Planlama ve Değerlendirme, Ankara: Nobel Yay., 2006

Mehmedoğlu, Ali Ulvi, Kişilik ve Din, İstanbul: Dem Yay., 2004

Mehmedoğlu, Yurdagül, Tanzimat Sonrasında Dkullarda Din Eğitimi, İstanbul: MÜİF Yay., 2001

- Erişkin Bireyin Kendilik Bilinci, İstanbul: Dem Yay., 2005

Müslim, Ebu'l Hüseyin b.Haccac, Sahih-i Müslim, İstanbul: Çağrı Yay., 1981

Ocak, Gürbüz, Öğretim İlke ve Yöntemleri, Ankara: Pegema Yay., 2007

Oğuzkan, Ferhan, Eğitim Terimleri Sözlüğü, Ankara, 1993

Onur, Bekir, Gelişim Psikolojisi, Yetişkinlik, Yaşlılık, Ölüm, Ankara: İmge Kitabevi, 1995

- Gelişim Psikolojisi, Ankara: İmge Yay., 2002

Öcal, Mustafa, Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar, Ankara: TDV Yay., 1990

- “Kur’an Eğitim ve Öğretiminde Görülen Gelişmeler ve Bir İcazetname Örneği”, UÜİF Dergisi, cilt:13,sayı:2, 2004, s.81-140

Özbek, Abdullah, “Vaazların Fonksiyonelliği” Yaygın Din Eğitiminin Sorunları

Sempozyumu (28-29 Mayıs 2002), Kayseri: İBAV Yay., 2003, s.165-186

- Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed, Konya: Selam Yay., 1988
- Bir Eğitimci Olarak Nasreddin Hoca, Konya: Esra Yay., 1990

Özsoy, Yahya, “İşitme Özürlüler” Özel Eğitime Giriş, Ankara: AÜEF Yay., 1992

Öztürk, Şükrü, “Din Eğitiminde Diyanet İşleri Başkanlığının Görevleri ve Sorunları”

Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Türkiye’de Din Eğitimi ve Sorunları orunları

Sempozyumu (26-27 Mayıs 2001, Adapazarı), İstanbul: Değişim Yay., 2002,

s.28-44

Sağlam, İsmail, Çocuk ve İbadet, Bursa: Düşünce Kitabevi Yay., 2003

Selçuk, Mualla, “Teorik ve Pratik Açmazlarıyla Kültürel Miras Öğretimini Sorgulayan

Bir Deneme”, AÜİF Dergisi, Cumhuriyetin 75.Yılı Özel Sayı, 1998, s.255-264

Serinsu, Ahmet Nedim, “Kur’an ve İnsanın Anlam Arayışı”, Din Öğretiminde Yeni

Yaklaşımlar, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 2000, s.109-121

Tan, Şeref, “Öğretimin Materyallerle Desteklenmesi”, Öğretim İlke ve Yöntemleri,

Ankara: Pegema Yay., 2008

Taplamacıoğlu, Mehmet, “Yaşlara Göre Dini Yaşayışın Şiddet ve Kesafeti”, AÜİF

Dergisi. C.10, 1962, s.141-151

T.C. Başbakanlık Diyanet İşleri Başkanlığı Din Eğitimi Dairesi Başkanlığı Program

Geliştirme Şubesi Müdürlüğü, Kur’an Kursları Öğretim Programı (Yüzünden

Okuyanlar İçin) Ankara: 2004

T.C. Başbakanlık Diyanet İşleri Başkanlığı “Kur’an Kursları Yönetmeliği”, Ankara:

1997

Tirmizi, Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Sevre, es-Sünen, I-V, (thk, A.M. Şakir) Kahire

Tosun, Cemal, “Yetişkinler Din Eğitimi, Mahiyeti, İmkânları ve Problemleri” Din

Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 2000, s.175-183

- Din Eğitimi Bilimine Giriş, Ankara: Pegema Yay., 2005

Uysal, Veysel, Din Psikolojisi Açısından Dini Tutum ve Şahsiyet Özellikleri, İstanbul:

MÜİF Yay., 1996

- “Yetişkinlikte Dindarlık ve Kültürel Arka Planı”, Yetişkinlik Dönemi Eğitimi ve Problemleri, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2006

Yeşilyaprak, Binnur, Eğitimde Rehberlik Hizmetleri, Ankara: Nobel Yay., 2007

İNTERNET

<http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?+=10981> “Net Göç Hızına Göre İstanbul

Bölgesi, binde 46 ile en fazla göç alan bölge oldu.”

<http://www.dinbilimleri.com/dergi/cilt1/say1/m.koylu>: Yetişkin Eğitimi.htm

<http://baybul.com/sinavlar-vehazırlık-osym/910573-> Türkiye’nin Kitap Okuma

Alışkanlığı

Türk Dil Kurumu, “Kuram” Eğitim Terimleri Sözlüğü, www.tdk.gov.tr 31.07.2010

Türk Dil Kurumu, “Yetişkin”, Büyük Türkçe Sözlük, www.tdk.gov.tr